

WIDENER

HN Q5W3 K

Hin L 762.50,30

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

FROM THE FUND GIVEN
IN MEMORY OF
GEORGE SILSBEE HALE
AND
ELLEN SEVER HALE

**MEGHASONLOTT
K E D É L Y.**

REGÉNY.

ELSŐ KÖTET.

MEGHASONLOTT

K E D É L Y.

REGÉNY.

IRTA

KELMENFY LÁSZLÓ.

ELSÖ KÖTET.

S. G

*Nofloppe Salassay Alja
PEST, 1846. 320 p. - 1849.*

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

Hun L 762.50.3.0

✓

Hale

Első könyv.

S állott a büszke templom , az ország csillaga ,
Csak a kereszt , begyébe , hibázott még maga.

..... Végig tekint a tornyon , megnézi tetejét ,
Fölszegzi , meg lekapja sok száz ember szemét.

... S ment könnyen és merészen , önérzet homlokán ,
Míg fön nem ült a csúcsnak szédítő magasán.

G a r a y J á n o s.

Bevezetés.

*Gyakran borulok édes reménnyel puha vánkosiinra, reménnyel, hogy nyugalmat, enyhet találok az álom karjaiban ; — de hasztalan ! rémkint lebegnek elém e történet egyes szakai, egyes személyei, s mint büntető furiától ostorozott, riadok fel ollykor álmombul, az éber gyötrelem még fájdalmasabb, még kínosabb érzetére. . . Tanuja voltam a következő történetnek, mellynek emléke fen marad lelkemben — örökre, kírthatlanul !

*Nagy-Várad kelet-észak felőli részén ékes egyház áll, szép, magas, téres helyen. Megható szavú harang szólal fel nagyobb ünnepeken ez egyház egyik tornyából, a levegőt mérföldekre megreszkgettve maga körül. A jámbor népet áhitat szállja meg e hangok hallatára. . . Volt kor, ártatlan gyermekéveim eltünt boldog kora, melly-

VI

ben e harang szózatát hallani rám nézve bájhatású élemény volt. Most csak kinzólag illetnek e hangok engemet.

*S nemcsak helyben, de messze távolban is szennednem kell.

*Gyakran jelen meg kinzó rémül e torony álmiban, nagyon gyakran. Majd dőlni kezd, s én alatta állok . . . és futnék és öldöklő élet-szeretet ostoroz a menekülésre; de mintha meggyökerezve volnának lábaim, helyből nem mozdulhatok. Nincs nagyobb szennedés, mint erős vágygal birni a tett véghez vitelére, midön az akarat a vágynak, az erő az akaratnak nem képes engedelmeskedni.

*Majd gyászos jajszóval zúgnak össze a ket-tős torony harangjai álmom közeppett, legkedvesbimnek, enmagamnak halálát hirdetve. Zokogva sirok álmomban fen magam elett, mert iszonyu rémletes halállal multam ki. . . Oh, én félék a haláltól!

*Majd vad lángözön terül el a torony csúcsain, gyorsan elharapozva mindenfelé, . . . s mintha nekem, és csak nekem volna kötelességem és hatalmain megmenteni az élők nagy seregét, kik az egyház belsejében jajgatva várnak kínos halálra. . .

*És futkosok, küzdök és izzadásig fáradok az életmentés óriási munkájában. S midön megpi-

henve nézném fáradsgáim eredményét, midön a megmentett emberekre tekintve, öntudatom érdelemlett örömet akarom elvezni, mit látnak szemeim? minden, mit az égő lángok közül kihordtam, halotti tetem, sárba csontok, undorító emberromok halmazból áll.

*Jaj nekem!

*És máskor óriás karokat emel álmomban e torony ellenem s csatára hí fel, mint megsemmisítendő pygmaeust... Vagy szárnyai nönek s csuda alaku sas lesz belőle, melly üldöz, körmöl, szaggat engem, ki szelid galamb lettem....

Szelid galamb én? Hahahaha!

* * *

*Örökre kiirthatlanul megmarad e történet emléke lelkem kínzójául — örökre, kiirthatlanul!

I.

Szombat volt, az alkony közelgett. Egy sugártemetü, élénk, tüzes tekintetű leány elégedett mosolylyal néze szét szobájában, mellynek egyszerűsége középsorsra mutatott ugyan, de a benne levő bútorok legapróbbja is olly lelküisme-reten volt feltisztogatva, kicsinosítva, s mindennek, a mi fénylőbb, szembeszököbb szinü vala, olly felötlő hely kijeelve, mikép a gondos vizsgáló, egy pár tekintet után e keresett csínra s a szép leányka kevélly, követelőleg szertesugárzó nagy fekete szemeire, észrevehette, hogy épen nem vonakodnék, az egyszerü szük lakot téresebbel és pompásabbal cserélni fel.

A' leány öltözete némi ellentétben volt a szoba bútoráival, mert e gömbölyü, életdús tagokat választékos finom szövetek burkolák, bár ha kissé nagyon is szembeötlő szinvegyitékkel. Tekla, a szép harangozóleány, e szoba lakosa, miután

Meghasonlott kedély. I.

piperés öltözködését végezé, pamagra ült s a „menni és nem menni” sulyos kétségeivel foglalkozott... Voltak idők, midőn örömmel tevé meg az utat, mellytől most vonakodott: akkor még szeretett!... de a szerelem édes napjait a változékony leány könnyen tudja felejteni.

Atyja lépett be, megható tekintetű s fenséges alaku férfiu az élet középkora virágában. Szemeit némi elégütlenséggel függeszté leányára, mellyen át azonban a forró atyai szeretet nagyon kivehető volt. „Leányom,” szólt kérő hangon, „s mégsem indultál el?“

Tekla némi lanyha mozdulatot tön, eléggé kitüntetőt, hogy atyja szavainak készséggel enged, azonban az ut, mellyre intetik, nem kedves előtte. Az atya leányához lépett és kezét kezeibe szorítá: „Mi meghasonlás furta ki- gyófejét közétek?“ szólt szives hangon, „hogy kedvesedtől e rövid utat, mellyel neki olly örömet szereznél, sajnálni látszatol?... Apró vi-szályokat nem szabad hidegséggé érlődni hagynunk a kebelben, leányom! mert ezzel az élet boldogtalanságának vetjük meg alapját... Györgyöt szintugy szeretem, mint tégedet, s bár-mellyitek szenvedjen bút a másik által, engem ez egyiránt keserít... És ő olly hévvel kért e találkozásra... Nem, Teklám, te ezt nem taga-

dod meg tőle; tudod, hogy oldalán olly biztos helyen látlak, mintha boldogult anyád védszárnya alatt volnál... Menj, "mondá, midőn leányát az indulásra készületeket tenni láttá, „tudom bizonyosan, hogy szived, melly tan elégületlenséget és neheztelést visz eléje, békét és szerelmet hozand haza.“

Az atyai kérelem győzött; Tekla csinos kis kalapkát vett elő egy szekrényből s azt tükr előtt fejére illeszté, mi közben figyelmesen s öntetszőleg vizsgáltatta saját szemeinek igéző sugárait, arcza eleven piros színezetét és a gyönyörű gesztenyeszinű hajgöndöket, mellyek szemkecsegtetőleg folytak le vállaira, a kalapkaram és az arcok között választó füzérül. Azután kezébe keztyűt, kendőcskét és napernyőt vön, s a tükr előtt még egy vizsgáló pillanatot vett vén végig öltözetén, kilépett a szobából s a háztól eltávozott.

Nem messze haladván, néhányuri hölgy ment el mellette gazdag öltözetben... Tekla szemeiben renkvüli figyelem és fürkésző vizsgálódás sugárai villogtak fel; első tekintete a hölgyek arczára esett s diadalérzetes mosoly terült el ajkai körül, midőn az arcokat, véleménye széint, kecsnélkülieknek találta. Büszkén lépdelt tovább. Azután visszafordult s mohó vágygyal ta-

padtak szemei a csillagó ékszereken, miket e hölgyek viseltek, s lehetlen volt egy kebléből feltoluló sohajt elfojtania, midön az utczán megállva, sokáig tekintett elmélyedve, mozdulatlanul a távozók után. „Ha én így öltözködhettém!“ sohajtá magában elandalodva, s léptei a tovább haladásban sokkalta lassubbak lónek.

Az elhaladó hölgyek egyikének ajkain megvető gúnymosoly tünt fel s arcuzlatán olly kifejezés, mellyból a büszke szép iránt keserü gyülölségre lehetett következtetni. Ez Eszter volt, egy fiatal özvegy, ki a mellettök elmenő leányt alig ismerte máskép, mint hiréből... És e hölgy bár nem ismeré Teklát, de gyülölte őt, azon egyetlen okbul, mert akadtak néhány urfiak, kik a polgári születésű leány szépségét hasonlatba merék hozni a gazdag özvegynő magasztalt bájaival! sőt egynémelly közülök annyira is tévedt, hogy a szépség koszoruját a közorsu leánynak itélgeté — megbocsáthatlan vétkeül ez utolsónak! ...

Tekla a Körös partjára ért, melly a várost, történetünk színhelyét, középen hasítja ketté... Ugy tetszett, mintha most térne magához elandalodásából s most jutna csak eszébe, hogy utjának kitüzött czélja van; lépteit kissé megyorsítá, s rövid időn kiérve a házsorok közül,

a part közelébeni magányos téren lépdegélt a hegymellet felé, melyek a várost egyik részről regényesen környezik.

A sebes rohamu habok egy virágbokrétát játszottak lábaihoz, midőn egy fűz árnyában a zöld pázsit bársony-szönyegére települt. A leány kihalászta a bokrétát, s vizes szárait kendőjébe törülgetvén, keblére illeszté . . . és a kép, melyet a vizek visszavetett, nagyon tetszett neki.

Néha-néha a folyam menetében fölkelé pillantott, honnét — szerelmesét várta, aki kiesdé tőle e találkozást, mellyel őt a leány nem szivvonzzalombul, hanem egyedül atya iránti engedelmességből boldogítá.

Tekla lelkét mély elmerültség ragadá meg; a multból, melyben egykor sok édest élvezett, szép való képei tüntek lelke elé, s a jövendőbül tarka ábrándokat idéze föl, melyek valótilanok bár, neki most a valónál több évet látszának nyújtani — mintha a kilátást, melyről a mult való nyomain számára nyilhatott, nem tudná az ábrándos képzeltésekkel összeilleszteni, melyeket jövőjéből idéze föl. . .

Évek előtt, mint serdülő leány, gyakran volt a hegyvidék Tekla kedvelt sétahelye, hová kijára a tavasz első virágait szedegetni . . . S a kedves gyermeknek nemcsak a völgy illatos kebele ad-

zott virágokkal, feléje egykor a folyam árjai gyönge ibolyákat, piros rózsákat, tarka százszorszápet és vérszinü égő szerelmet kezdtek hordani. A leányka vidor kedvvel kapdosta ki a folyam habjaiból e szép virágokat, s megszokta, naponkint füzéreket kötözni magának illy tündéres adományokbul... És e füzérehöz édes merengés ábrándait kezdé csatolni: oh, ha szép tündérfi vagy regebeli gazdag urfi küldözné neki mind e kedves dolgot, ki majd egykor könnyü sajkán maga is a virágok utján evezne lábaihoz s megtalálná part-szönyegen a kis leányt, ki öt ededve várja, ki az urfit szerelmével boldogítni olly igen kész, s ki vele nagyuri várába költöznek csudált, irigyelt várasszonyul!...

Eljött egykor az ifju, valósítni az ábrándozó leányka álmaiból; nem tündérfi s nem is gazdag vár ura, de szép, nyulánk termetű s vidám arczu szőke ifju, szerelmet sugárzó kék szemekkel, szerelmért esdő piros ajkakkal, melyek felett igen illő pelyhes bajusz diszelgett. Szivet nyert első szavaival a leánytól, s cserébe értte ép verésü, lángérzetü szivet adott, munkásság, becsületesség kiséretében.

Két éve már, mióta György és Tekla mint szerelmes pár éltenek... és György bizott Istenében, ki öt — az árva fiut — eddigelé mindig

segítette, hogy néhány hó lefolyta mulva arául ölelendi a szép leányt, s életének rég ohajtott boldog napjai bekövetkezendők. — A mint érzett és gondolkozott elejénte, ollyan maradt mind folyvást ez ifju, mert a fiatal kebelben férfias szív dobogott.

De Tekla ez idő lefolyta alatt némi változáson ment keresztül. Szemei igen élénk fürkésző s megválasztó tehetséggel birtak mindenre nézve, mi külről fénylett, s azokon keresztül melegebb vágy lopózott szivébe, bár ő is birhatna illy fényt, illy külső csillagást... György, az igénytelen ácslegény, kinek szerelme egész életüdvét tevé, napok óta kesergés közt búrsalta le idejét; de bármint aggódott, a szivkedvesén tapasztalt változás okát nem volt képes kitalálni... Hogyan is juthatott volna a szerény ifjunak távulról is eszébe a gondolat, hogy Tekla szivében, melly őt még csak szokásbul szenvédé, az eddig őrzött szerelem oltára feldulatott, s más oltár van benne készülőben, mellyen tán a legelső fényes külsejű, gazdag uracs fog ideálul imádtatni!

II.

Egy fiatal uraság szólejében víg mulatság tar-taték, beszentelési ünnepéül a nyári laknak,

mellyet a birtokos szőlejében építette. Az uralta vendégsergen kívül néhányan az előkelőbb munkások, kómüves- és ácslegények közül is jelen voltak, kik a ház félépítésenél foglalatoskodtak; számukra egyik szobában különös hely volt a mulatozásra rendelve.

Valday Andor, a házigazda, most e szobába lépett; leereszkedő, tréfás enyelgésben törekedett a vidám csoportban kedvessé tenni megjelenését; e törekvése azonban semmi sükerrel nem dicsekheték a legények részéről, mert ők épen nem kedvező szemmel tekinték, miszerint a csinos külsejű házigazda leginkább és pedig igen bátran csak a leányok körül forgolódik, kiket, mint illető kedveseiket, mulatságuk szaporítására a legények magukkal hoztak. . . .

Most egy ifju előtt állt meg a fiatal gazda, ki — mig többi társai kedveseik karjain enyelgénék — félrevonultan némi helyhöz nem illő busongással látszott idejét tölteni. György volt ez, a legszínesebb ácslegény, az egész építkezés főintézője.

„Na s, György!“ szólt a gazda, s kérdését felső ajkának némi gúnyos rangsával kísérte, „s miért ül oly szomoruan vig pajtások közepett? . . . ah, értem! . . . na de mért nem hozta szinte magával kedvesét, hogy mellette vidáman mulathatna?“

„Tekintetes uram!“ felelt a kérdezett, „engedelmével tüstént magam megyek hozzá.“

„Felette szépnek mondják?“ kérdé továbbá az uracs, s midőn György csak hallgatással válaszolna szavaira, hozzá tevé kérdése folytatásul: „S mi a neve?“

„Tekla,“ válaszolt szerényen az ifju.

„Hallom, hogy nem sokára menyegzőjét üli vele.“

„A jövő hónapban mesterül leszek e városban elfogadva, s e hir azonnal teljesülni fog.“

„Hm!“ folytatá pajzánkodó mosolylyal az uracs, „szép leány látása legnagyobb örömet okoz szivemnek, szeretném menyasszonyát ismerni.“

György arczát komoly kifejezés szállta meg e szavakra, és semmit sem válaszolt, azonban csakhamar kalapját kereste s rövid búcsuszót mondván pajtásinak, a város felé könnyült szivel, vidám arczczal utnak indult.

Kilépte után némi suttogás támadt a hátramaradt legények közt, mellynek tartalma György kedvesének egyhangulag kimondott magasztalásábol állott, melly magasztalásban maga György is részesült, mert a munkás, józan, szerény ifjut mindenjában kedvelték.

„György jegyese a székes-egyház közelében lakik, nemde?“ e kérdéssel fordult hirtelen a még mindig köztök mulató uracs munkás vendégihez, s a válasz kérdését igenelte. „Ugy hát ma még fáradtságos gyaloglást kell tennie,“ folytatá szavait, „ha — mint mondá — látni akarja.“

„Fáradtságost?“ mormogott egy meglehetősen koros kőműveslegény, kit évei száma túlsegített már azon bajon, hogy leány után fáradnia, kivált ha fáradtságát sükerrel akarná koszoruztatni, érdemes volna. „Igaz ugyan,“ folytatá csipősen, „hogy leányért minden lépés fáradtságos, azonban — a mint veszi az ember; de mégsem olly igen fáradtságos ut lesz biz az.“

„Hogyhogy?“

„Tudom én, a mit tudok,“ válaszolt nagybölcsen a kérdezett.

„S ugyan mi az, a mit tud?“ kérdé az uracs kiváncsian.

„Az biz az,“ közbeszól egy fiatal ácslegény, „hogy ha kettő teszi az utat, nem olly igen fáradtságos, főkép ha édesdeden beszélgetnek... Ugy-e, Marcsám?“ mondá a legény mellete ülö szerelmeséhöz, kinek piros arczát dévajkodva még pirosabbá csippenté.

„Ugy?“ szólt az uracs, figyelmessé tétevé,

„tehát György barátunknak szép Teklája elébe jött?“

„Nem tovább, mint a hegy tövéig,“ válaszolt az iménti legény, „s a hely, hol e szépen összeillő pár találkozni szokott, alig van ide háromszáz ölnyire... Onnét aztán nem lesz fáradtságos egymás karján az ut haza-felé.“

„Ejh, ejh! milly regényes kalandozás!“ közbe szolt a háziuracs; aztán egy tele poharat von kezébe s felköszté: „Legények! tehát e poharat mindenjájoknak, különösen pedig Györgynak, s még inkább szép jegyesének egésségére!“

Szavait szívből eredő közös jó kivánat kísérte... Andor urfi pedig csakhamar odahagyá a mulatókat, s cselédjének parancsot adott paripája megnyergelésére; azután uri vendégeihöz fordult be néhány szóra, s kevés percz mulva eltünt közülök. — Mintegy másfél óra telt el, miközben a vendégek mindenfelé hasztalan keresték házi gazdájokat.

III.

Erőteljes, ruganyos léptek nesze hangzott a magas füszálak fölött. Tekla felocsudva elmerültsegéből, hátra tekintett, s meglepetés, de nem azon őszinte örvendezést hirdető, mellyet az ifju

ohajtott vala , tükröződék szemeiben , midön várt kedvesét maga mellett láttá. György arczán azon örömkifejezést , mellyel kedveséhez sietett , bá-natos komolyság váltotta fel ; fájdalmasan fürkésző tekintetet vetett rá , midön kezét nyújtá neki s felszólala : „Teklám ! légy üdvöz szivemnek .“

A leány mosolylyal válaszolt , melly az ifju arczáról a bú fatyolát ellebbenté , s olvadózó szivvel omlott annak lábaihoz . „Teklám !“ ugymond , lelke legbensőjéből eredő hangokon , „olly kimondhatlanul szeretlek — ah , tán vétkesen , mert mérték felett !“ .. És epedve nézett a leány szemébe , ki maga részéről a lángoló keblü ifju szavait arcza nyugalmas kifejezésével hallgatta , melly az ifjúban keserü érzést gerjesztett ; reszketve nyújtá ki két kezét feléje s kérdezé : „Tekla , mondd , szeretsz-e ?“

Tekla arczán némi a sziv legbensőbb rejtekében gerjengő boszuság kifejezése villant keresztül , s hallgatva függesszté nagy fekete szemeit a szenvedélyes szavu ifjura . Tekintete hideg volt ; e hang öt érdekelní , e kérdés ajkait szint-olly szenvedélyes ,igen'-válaszra birni rég meg-szünt volt ; alig vala több , mint a hosszabb meg-szokás hideg köteléke , mi öt még Györgyhöz füzé.

„Szeretsz-e ?“ kérdé az ifju ismételve , „oh,

mondd ki e szót boldogságomul, hiszen tudod, hogy ebben üdvöm rejlik, hogy ezt szeretném örök zene gyanánt hallani ajkaidról.“

„Milly zajongó, milly heves vagy te ismét, György!“ válaszolt a leány eltérőleg, s szavai-ban némi szemrehányási hang tünt ki, melly Györgynek szívébe hasított; azután, mintegy vigasztalni akarva az e szavakon bántódót, mint vigasztaljuk ollykor pusztta sajnálkozásbul az előttünk panaszcodó idegent, tevé hozá: „Nem mondtam-e százszor már, hogy Tekládnak szíve hiven, örökre, visszavonhatlanul tiéd?“

„S szavad mégis olly hideg.“

„Tehát szavakban keresed a szerelmet?“ mond a leány azon felsőséget követelő hangon, mellyhez az érzéstelenség mindig jogot tulajdonít magának az érzés felett, „az igaz szerelem csak tettekben tünteti ki magát.“ . .

„Mellyek a szavaktól annyira elválthatlanok, hogy igen sokszor az ember legfontosabb tetteit csak szavak intézik,“ egészíté ki a kezdett szavakat az ifju. „Igen, leány, tettekből ismered meg az igaz szerelmet, tettekből, mellyeknek legkedvesebb zománczát a szívmelegség adja meg, melly szavakban nyilatkozik; és a szó csak akkor pusztta szó, ha az ajkakon kiszáll, mig értelmével a szív mitsem gondol. . . Vagy ha szerelmi

édes szót mondasz hozzám, nem tett-e az, mellyel engem boldoggá térsz? és ha . . .“

„Vigyázz, György,“ közbeszólt a leány, „szép tarka bogár van lábod mellett, el ne taposd.“

György szemmeresztve s csudálkozással nézett a leányra, e lény neki a meg nem foghatásig különösnek tetszett; szívét keserű érzelem fogta el, s hevesebb kifakadással szóla: „Te egy bogárka egyszerü rövid halálfájdalmát egész részvettel iparkodol gátolni, — s hogy szivem százszoros halálfájdalmakat érez, azzal mitsem gondolsz.“

„Nem mutatom-e szóval és tettel, hogy szeretlek? Istenem, hát mit tegyek többet?“ felszólalt Tekla, „hiszen nem hallod-e: mondomb, szeretlek, . . . és nem jöttem-e előd, hogy kedves társaságodban sétálhassak haza-felé?“

„Igen . . . ugy van!“ szólt az ifju, mindenki által elkeseredve eme szívtelen és hidegen kimért hangokon; — ugy tetszett neki, mintha Tekla akarna ugyan szeretni, de nem bír.

„Látod tehát, hogy csakugyan hűn, forró, szivem mélyéből szeretlek?“ — kérdé tovább Tekla.

„Látom,“ válaszolt György egyszerűn.

„S mégis hetek óta már olly mogorva, olly kiállhatlanul szeszélyes vagy . . .“

Az ifju válaszolni akart; e pillanatban azonban egy lovag szökelt el mellettük, testhez szabott csinos öltözetben, s szemeit figyelmesen függeszté a magányos párra, mig ajkai körül több mint megelégedő mosoly lebegett, mert egész arczából reménytelen meglepetés tünt ki. — György a lovagot kalapemeléssel üdvözölte, kinek viszonza igen édes mosolybul és többszörös főhajlintásból állott, melly azonban inkább a György által karon vezetett szép társnét, mint az ifjut illeté. — A lovagot nem sokára sűrű fűzlombok takarák el szem elől.

Tekla gyorsan kivonta karját az ifjué alul, s néhány lépést tön félre, hogy a távozó, szép külsejű lovagnak utána nézhessen. György meglepetve szemlélte őt. „Ah, a kedves!“ suttogá a leány, a lovag után meredő szemekkel, — s György ugy vélte, hogy hozzá rég nem intézett csak e kis szócska is illy édes hangon.

Utjokat tovább folytaták, s mig hazáig eljutottak, a lovaggal többször találkozának; uly tetszett, mintha ez feladatául tüzte volna ki, szüntelen a szerelmes pár körül keringőzní, s őket hol elől hol hátul kísérni; ajkain minden azon

lekötelező édes mosoly lebegett, szemeiben azon üdvözlő tűz lángolt a szép leány felé.

„Tudsz-e te lovagolni, György?“ kérdé Tekla a keserűn mélázó ácslegényt.

„Nem tudok,“ válaszolt a kérdezett.

„Oh, beh kár!“ sohajtá amaz, „a lovaglás oly szép, oly kedves!“

„Én csak szegény ácslegény vagyok,“ mondá György mogorván és keserüen.

... Haza értek. Alig léptek a szobába, a lovag már az ablak alatt járatott tüzes ménjével ünnepélyes tánczot, mi Teklát csakhamar az ablakhoz idézte, honnan aztán elvonhatlan volt. . . „Ah, milly szép, milly kedves!“ sohajtott elragadtan, midőn ablaka alatt a tisztelegő lovaglás másodszor és harmadszor is ismételtetett.

A társalgás György és Tekla közt ez estve nem sokáig tartott, s töredezve, akadozva folyt, elválásuk szótlanságában valami hideg keserüség uralkodott.

Tekla még sokáig ült mélázva az ablaknál. Két kép volt, melly lelkét mélyen foglalatoskodtatá: Györgyé s a lovagé. Érzelmei, gondolatai, mellyeket ez utolsó ébresztett föl, még jóformán a határozatlanban kalandoztak; de homályos sejtelmek rejtőztek e határozatlanság tömkelegében, mellyekből annál hatályosabb eredményü életnö-

vények csirázhatának fel, minél rokonabbak voltak érzés- és gondolkozásmódjával. . . S mind a mellett a lovagra nem gondolt közvetlenül, minden, mit e tárgyban kimondott magának, Györgyöt birá közvetítőül; keresve kereste s nagytotta ennek minden gyöngeségét, hogy ez által az egykor szeretettnek képe elhomályosolván, amaz uj kép annál fénylőbb sugarak közt tünjék fel elméjében. „Milly zajongó, milly szenvédelyes!“ így fejezte be elmélkedését, „oh, e daczos, zord lélek nem képes egyebet boldogtalan-ságnál terjeszteni maga körül.“

Teklának sok részben igaza volt; a fiatal ácslegény kedélye valóban hihetlen ingerületségben zajongott. . . Mind ennek oka azonban annak keserítő tapasztalásából eredett, mivel forró, egészen odaadó szerelmét viszonztatlanul láta, mivel — bár e tüinemény okát ki nem tudhatá — keserűn tapasztalta, hogy a sziv, mellyet egykor tökéletesen birni vélte, naprul napra hidegül iránta.

IV.

Egy kisszerü csapszékben, melly jó boráról vala nevezetes, csevegés és vig tréfák közt ült együtt, a nap végzett munkája után, néhány Meghasonlott kedély. I.

mesterlegény; nem volt itt látni hosszu képeket, mellyekre nagy betükkel volna kiirva az unatkozás, nem életunt kedélyeket, mellyek keresik mindenütt, minek élvezésére a tehetséget elvesztették, elpazarolták, az örömet, a vidámságot... A gazdagság mindenkel bir, min az élet örömeit megvásárolni lehetne, ha illy dolgok eladhatók és megvásárolhatók volnának; illik is tehát, hogy a szegényebb sorsú előtt, kinek vázárlásra nincs értéke, maga természeti forrása álljon nyitva az igaz örööknek.

Csudáatosan tünt fel ezen a pajkosságig vidám legények közt egy ifju, ki mélyen elmerülten, bús arczkifejezéssel ült közöttük, mintha ez együttlét iránt legkisebb részvettel nem volna, s egyedül az előtte álló borkupával látszott foglalkozni, mellyel szokásán kívül sürübben hozta ollykor elvonagló ajkait érintkezésbe... Ez ifju egykor vidámitó lelke volt társainak, ki nélkül mulatságaikat üresnek tekintették. Most csak néhány sohaj volt, mire ajkait megnyitotta, olly fájdalmas és olly erőteljes egyszersmind, hogy megrepeszteni birta volna a keblet, ha azon az uton szabadulásra rést nem talál, mellyen ugyan e sohajok forrásának hütésére a viditó szölölé betölte lett.

Most a legények egyike poharat emelt: „An-

dor urfi egésségére !“ ugymond, „adja Isten, hogy mához évre ismét uj házat épittessen, mellyet mi szintolly jól, szintolly tartósan és szépen bevégezzünk, mint a tegnap fölszenteltet. . . Sokáig éljen !“ Poharát ezzel fenékit ürítette s jó példáját mindenjában követték. Csak az iménti ifju tekintett mozdulatlanul, sőt mogorván maga elé, s a fájdalmas vonaglás, melly arczán tüstint e szavak kezdetével fél perczig észrevehető volt, mutatta, milly kellemetlenül hatott rá e felkőszöntés.

„Hogyan, György pajtás ?“ felszólalt ujra, s most szavait egyenest a busongóhoz intézve az előbbi legény, „tehát jó gazdánk egésségére sem emelsz poharat ? Lelkemre, tán azt hiszed, mivel te olly gonosz kedvedben vagy, senki sem fogja örömmel venni, ha sokáig éltekjük ?“

„Ám éljen !“ szolt György erőtetett egykedvüséggel, „de imént nem voltam szomjas,“ s ezzel öblös pohara tartalmát fenékit ürítette.

„Nem voltál szomjas !“ folytatá a szót kezdett legény, „s ugy megy beléd mégis a bor, mintha seneketlen tömlő volnál . . . hiszen már a második itczét iszod. . . Hát mi lelt ?“ kérdé nyers jószivüséggel.

„Semmi — hagyj magamra !“ válaszolt György,

s elfordulva akart a további kérdezősködéstől menekülni.

„Hagyjátok el!“ közbeszólt az asztal tulsó végéről egy tenyeres talpas szalontai legény, „majd megjö neki is igaz kedve. Tán csorbát kapott szekerczéje, s föltette magában, addig búszulni, mig ki lesz köszörülve.“

Az elméskedésre többen felkaczagtak.

„De el nem hagyom,“ szolt ismét a legény, ki Györgyöt erő erejével vigkedvűvé akarta tenni, s közelebb ült hozzá. „Neki innia kell, mégpedig velünk jársaságban,“ ugymond, „mert magányosan, látom, ugyis jól ért a dologhoz. . . Azt mondomb nektek, pajtásim,“ s e közben ismét tele poharat emelt, „hogy az Isten a szép Teklát sokáig ne élıesse, — abból ugyan semmi sem lesz!“

„Ez már szivéhez volt szólva,“ jegyzé meg egy másik legény, midön láttá, hogy György a felköszöntést némi szivességgel fogadta, mert rája maga is tele poharat üritett. „Erre bizonyosan fel kell vidulnia. . .“

Mielött azonban szavait végezheté, György hirtelen felállt az asztaltól, s szerfeletti komorsággal, ugy, hogy tovább tartóztatni őt egyik sem érzett kedvet magában, jó éjt kivánván a társaságnak, eltávozott.

„Különös fiu!“ szolt utána egyik a társaságból, fejcsóválva.

„Soha illy szerfelett komornak nem láttam,“ jegyzé meg a másik.

„Rendén tul szerelmes,“ mondá egy harmadik.

„Na, de hiszen gyönyörű egy leánykája van,“ folytatá egy negyedik, tótos kiejtéssel.

„Hiszen talán ez minden baja,“ jegyzék meg többen, melly megjegyzésben azonban a sajnákozásnak vagy némi irigységnek volt-e több része, nem tudjuk meghatározni.

— Már késő estve volt. Akarat-e vagy csak szándéktalan tétovázás nem engedé Györgyöt egyenest lakására menni... A város egyik félreeső utcájában egy ház ablakai alatt hirtelen megállapodott. A ház ismeretes volt előtte; benne Andor és tertvérhuga lakott egy nagynénjük társaságában. Az ablakok a föld szinétől több mint egy embernyi magasságra voltak; egyikból, melly a nyári hőség miatt nyitva volt, ismeretes hangok ütköztek füleibe.

„Ez Andor urfi hangja,“ szolt magában György, miután a beszélgetést néhány perccig falhoz lapulva hallgatta. „Ez pedig Eszter asszonyságé,“ folytatá rövid szünet mulva magánbeszédét; „Tekláról szólnak... ki kell hallgatnom!“

Benn pedig a két legkönnyelműbb testvér, egy kéjhajhászó ifju s egy nagyvilágisan romlott szívü, hivsággal teljes hölgy gyanutlanul folytatá tovább a beszédet.

„Hidd el, édes bátyám,“ így szolt testvérehöz Eszter, „kissé sokalnom kell könnyelmű lengeségedet; minden hónapban — sőt minden héten uj meg uj szerelem után kalandozni! ... kisértsd még legalább, hű lenni egyhez néhány hónapig.“

„Csak az illy keserü s idéten leczkézéssel hagyj fel, jó hugom,“ vágott szavába a bátya, „ha arra jó, cseppel sem vagytok jobbak nálunknál, ti örök hüséget emlegető hölgyek... Most azonban hidd el, valóban módfeltett szerelmes vagyok; így magamat, illykép zajongani szívetet soha sem éreztem.“

„Ugyán e szavakat csak a legujabb tiz nap alatt vagy tizenkétszer hallám töled.“

„Mind hasztalan csevegés volt,“ válaszolt Andor hévvvel; „most, most! csak e pillanatban érzem, mi a szerelem!“

„S egyszeri látás tudott ennyire elragadni?“

„Kell-e több egyszernél, látni a tökeletes szépet? vagy nem egyszeri s hirtelen fordulat által történik-e minden nagyszerübb változás életünkben?“

„De mit akarsz egy harangozó leányával? csak nem fogsz nyilvános botránnyt okozni s a pletyka város nyelve rágalmatnak tenni ki magadat?“

„Ne gondolj azzal,“ vága közbe Añdor. „Teljesítsd kérelmemet, s viszont szolgálatomról bizonyos lehetsz.“

„S ugyan miből fogna e szolgálat állani, mellyet illykép kell töled megvásárolnom?“ kérde a nővér kiváncsian.

„Kétségkívül igen élénken emlékszel még azon fiatal hadnagyocskára, kinek nyúlszívével olly ellentében áll a fényes kard, mellyet hetykén csörget oldalán . . .?“

Eszter elpirulva s kissé sértődve válaszolnai akart; válasza hihetőleg a hadnagy mentségből állandott, kinek tarka zsinórzata nagy tetszést nyert szemei előtt; de bátyja nem engedé őt szóhoz jöni. „Hadd el a szót,“ ugymond mosolygva, „nem fogom tovább festeni jeles tulajdonait az ifjunak, ki szivedet elrabolta. Tudod, hogy egy mord tekintetemről, mellyet e fegyverviselőre nem régiben véletlenül ejték, elrettenve, fél haragomtul s azóta nem mer lakunkhoz közelíteni. . .“

„Ezt épen nem bátyámuram mord tekintete

miatt teszi, " megjegyzé Eszter, a hadnagyot enyelegve védvén.

„Tegye hát akármiért, " válaszolt Andor, „elég az hozzá, hogy ez elmaradás, mint észrevettem, szerelmes hugomnak épen nincs tetszésére. Holnap találkozást keresek vele, s hogy nyúlszívét megnyugtassam, olly lágyan fogok szemébe pillantani. . .“

„Nagyon igazságtalan vagy iránta, " szakasztá félbe a gúnyhangon beszélőt nővére, ki azonban tovább folytatá szavait: „S ha ugy odavetve megemlítem, miszerint igen finom champagnei pezsgőim s hozzá czukor - édes pozsonyi két-szersültem érkeztek, fogadom, holnapután udvarlásodon látandod öt. . . Tehát akarsz-e alkudni?“

„És mit tegyek?“

„Tekla naponkint 9 órakor megy misére a födegházba, " mondá figyelmet ébresztőbb hangon a bátya, „honnán vagy egyedül vagy atyja társaságában szokott haza térti. Holnap menj el te is e misére s kijövett keress ürügyet a leánynyal szóba állani; szedd össze szavaid minden mézességét, ugy, hogy midön elválsz, — mert természetesen hazáig fogod a leányt, s ha kell, atyját is kísérni, — azt kelljen ohajtaniok, bár

illy kedves, nyájas és jószívű angyalkával minél többször találkozzanak.“

„És azután?“ kérdé a nővér.

„Ennyi a te dolgod; többi az enyim. Ezen atya nagyon szigorú ember, ki nem igen volna hajlandó, elragadtatva hajlongani, ha magam-szerü úr amugy pusztán bezárni kezdene házához s lánya körül udvarolhatna... Illy emberek pórias gondolkozása mindig csak házasság körül forog, s a melly férfinál illyesmirre kilátás nem remélhető, annak könnyen ajtót mutatnak. Te, édes, kedves hugocskám,“ folytatá a testvér hi-zelegve, „utamnak a házba előkészítője leszesz; téged egypárszori házuknál látás után megked-velnek; s ebből rám is ragadand valami, nem leszek így idegen, ha megjelenek nálok, főkép ha a bevezetésre szeretetreméltó karodat kölcsonzöd, például holnapután vagy akár holnap délután; ... szép időben az ember örö mest sé-tál egyet alkonyat felé. A leány engem szivesen fogad, erről biztosít mosolyomnak, szemkacsin-tásomnak viszonzása, miket lopva intéze hozzáam szeretője karjáról...“

György térei inogtak; fájdalmas mély sohaj fakadt kínosan feszült kebléből e szavak hallatára; — de a beszéd ottfent tovább folyt háborítat-lanul. ... Hogyan is hasson fel egy szegény ifju

sohaja oda , hol gazdag úri személyek közt a bün lánczolata szövetik könnyelmün , hitványul , alacsongylelküleg ?

„Utóbb aztán ,“ folytatá Andor a beszédet , „midőn Teklával jó ismeretségen leszek , — a miért ök nem fogják eléggé dicsérhetni angyaljóságodat , leereszkedésedet , — õ is viszonozni fogja látogatásaidat .“

Eszter a hölgyek leghiúbbika volt ; õ Teklát gyülölé , egyetlen okbul : feltünő szépségeért . Ha egyéb kilátása nem leende is , csupán az , hogy a gyülölt leány vélt szerelmi boldogságát megrontsa , már ebben elég okot talált , megigérni öcscsének , hogy kivánata szerint fog cselekedni .

A szegény György e beszédet nem kis lelki kínok közt hallgatta végig , s midőn szavakat halla , mellyek kedvesét hiúnak , kaczérnak mondák , alig maradt ereje magát lábán feltartani ; a keserüség , mellyet rája nézve e szavaknak igaz volta adott meg , gyötörök kínul szállt lelkére .

Eltántorgott .

Darabideig czél nélküli kalandozás után , egy utczában lelé magát a város nyugati részén . Föltekinte . Kedvesének laka előtt állta , s egyik ablakban , melly Tekla háló - s egyszersmind nap-

pali szobája volt, gyertyavilágot látott és mozgó alakot a fehér ablakfüggönyök megett..

Fejét a bor szokatlan lázongásba hozá; homloka égett, s a hüvesülni kezdő éji levegő daczára, sűrűn kellett izadságcsöpeket törülni arcuzalatról. Fülében rémitön zugtak a szavak, melylyeket az imént elhagyott ház nyilt ablakából kihallgatott. Szívében mély, kiolthatlan érzelem, fékezhetlen szenvédély uralkodott, neki e leányért életét, ha száz lett volna is, oda adni olly csekélység leende, legkisebb kivánataért kész lett volna azt koczkáztatni. . . S mi volt most kilátása, mi reménye a jövőtül? Sajnosan tapasztalni, hogy mig egyrészről szeretettjének szívét percről percrőre nagyobb hidegülés szálta meg iránta, addig idegen férfi, mint könnyen szerezhető portékáról, rendelkezett e szív felöl.

Ott ült átellenben egy lóczán, és kétes merhengéssel tekintett a kivilágított ablak felé. — Az utca végéről busongó zene hallatszott, a távulság miatt elhaló hangokkal. Györgynak eszébe jutott, hogy azon tájon pajtásai egyikének kedvese lakik, s hihetőleg annak számára van az éjjzenei kedveskedés. „Leánynak kedveskedni! leányért fáradozni!“ . . . György görcsösen felkaczagott.

— Azután neme a boszúérzetnek kapá meg, „Hissen ezen urfi még nem is szólott vele,“ gondolá mágában, „s már is olly biztosan számít szerelmére; ...“ A játszott zene egy akkoriban divatos magyar nóta volt, mellyre helyben némi fűzfa-költő, tán csalódott szerelme miatti haragjában, sántikáló verseket faragott, a női szívet, szerelmet, hűséget, állhatatosságot nyers szavakban gólyolókat. A leány szíve háló, mondának a versek, mellyel csak fogni lehet, de melly meg nem fogható; szerelme zárt kalitka, melly csak fényes tollu madarakat szeret magába fogadni; hűsége, állhatatossága? ... bohó, ki hihetne illyesekben!

György felállott a lóczáról, hogy haza menjen. Ellenállhatlan vágyat érzett magában a dallásra. Lépteit az említett versek éneklésével kisérte. ... Észrevevén, hogy Tekla, a dal első hangjára, közel vonult az ablak szönyegeihez, s dallása még erősebb lön, keserüen erőtett... Harsogott az utcza a gólyolódó versek visszahangjától. Tekla megismerte hangjáról az éji dálnokot. „Szörnyüség! ez mégis kiállhatlan!“ gondolá magában. „Nem, nem szerethetem őt!“ ... S a lovag képe kecsegétő fényben tündökolt szívszemei előtt.

György álmatlanságot töltött. — Tekla álmo-

dá , hogy őt György rablói karjaiból egy édes tekintetü , czifrán öltönyözött lovag menté meg.
.. És nagyon örült álmának.

V.

Egy negyvenes férfi ült magányosan egy szobában nyitott szekrény előtt , mellyben néhány ezer forintra menő összeg állott , részint készpénzben , részint értékes kötelezettségekben , munka s takarékosság gyümölcsei .

A pénzt és a kötelezettségeket számolgatta össze , nem azon ferde s mohó kéjjel , mit egy zsugori fösvény szokott rakásra gyűjtött kincshalmaza mellett érezni , nem ; e férfi arcza nemes vonásokat mutatott , magas fenséges homlokán öntudat és nyugalmas fontolgatás üle ; látott első pillanatra , hogy ez ember önmagával és a világgal tisztában van , hogy ez utolsótul keveset , semmit sem vár , s tudja , miszerint magáért mindenki maga tartozik munkálni , cselekedni . Fenséggel teljes volt a merész nyilású nagy fekete szempár tekintete , mellyek hatását a domboru magas homlok , az egynapos vonalú görög orr , a szilárd csukódású teljes ajkak meglepésig emelék , nem kis mértékben elősegítette a magas alaku , nyulánk férfias termet méltósága

által. Ajkait és állát sűrű göndör fekete bajusz és szakál környezte, melly minden nyiregetés és csicsoma nélkül a legszebb alakban segíté a fej diszét kiemelni. — Nem aljas kéjjel bár, de szívbeli örömmel nézett pénzértékére, mert hosszu évek során gyűjthette azt szakadatlan munkásság, józan gazdálkodás és némi kereskedési ág becsületes üzése által; szive örömet e pénz láttára leginkább emelé, mivel azt most legfőbb ohajtásának teljesítésében szándékozott kezeiből örökre kiadni.

E férfi neve Bojtora, hivatalára nézve: harangozó volt a nagyváradi székes-egyházban, ámbár eredetileg órásságot tanult. S e mesterséget jelenleg is üzte, a mennyiben ő volt egyszersmind a városbeli nagy számu egyházak tornyában az órák felügyelője, rendben tartója s igazgatója, melly foglalatosság jókora összeggel növelé évi jövedelmét; azonfelül szivesen elfogadtott a benne bizóktul óraműveket igazításra s minden hivatalos elfoglaltságától szabad volt ideje, azt erre használta, s nagy gépészeti ügyessége, melly e nemben a lángeszűséggel volt határos, valamint közönségesen ismert becsületessége kellettén tul számos megbizókat szereztek neki. Hogy mind e mellett harangozó volt, ezt egrészről bizonyos regényes vonásnak tulajdonithatni, melly

lelkületében kitüntő volt, azonfelül a viszony is, mellyben nejével megismerkedett, elősegítette, hogy e regényes vonzalmának engedjen, melly valami lelkéhez szóló kedves dolgot látott abban, magas toronyba éjjel nappal járhatni, s ezen ritka szép hangú nagyharanggal folytonos haráti szövetkezésben élhetni; s ha tán utóbb megbánta volna is e lépését, ö nem volt azon sérfiu, ki a hová egyszer lábat tette, onnan visszavonuljon.

Bojtora volt ugyan a harangozó, de ha, a maga mellett tartott két legényen kívül, néha saját kezeit is a harangkötélre alkalmazta, ez csak rendkívüli alkalomkor és minden bizonyos regényes ünnepélyességgel történt, s e részbeni kegyeivel egyedül csak a nagyharang dicsekedhett. Egyébiránt az óraművek és a harangozási pontosság körül a leglelkismereletesben járt el; minden egyház tornyára óélvonalt csinált, s panasz soha sem lehetett az órajárás egyenetlensége ellen. Jaj volt a legénynek, kinek tán erőt kimélő kezei közt csak egyszer kondult is félre a harang! ez olly bün volt előtte, mellyet ollykor hónapok mulva is szemrehányt. A székes-egyhában, mig ő volt harangozó, csak egyetlen egyszer, a városbul távollétében, történt rendetlenül a harangozás, s e hibára egész életében szégyenkedve emlékezett. A hajnali s esti haran-

gozás t. i. hétről hétre volt egyik vagy másik legény kötelessége. Ezek egyike egykor korcsmai vig pajtások közé jutván, borral torkig merült s az esteli kilencz óra közeledtével utnak indult ugyan a torony felé, de tovább nem birván lábai, ott az ajtó előtt összerogyott; mámor és álmosság bírkozott elnyomott agya felett; midön a kilencz órát hallá a magasból lekongani, minden erejét összeszedte, s nagy ügygyel bajjal térdeire felájtatoskodott; fájdalom azonban, küzdelme csak arra segíté, hogy másodszor lebuktában annál kényelmesebb helyzetbe nyújtózkodhassék a hüs földön... Éjfélkor ébreszté fel a mélyen elaludta az órakongás; õ az elmulasztott kilenczet vélte mámorában hallani, gyorsan járt fel pihentebb kézláb a toronyba s elháromszorozta éjfélkor az esteli harangszét. Másnap a város előbbkelő köreiben iszonyú botrányról, szegényebb házaknál kisértetes harangozásról beszéltek. Bojtora a legényt azonnal elbocsájtotta szolgálatából, s õ maga több napokig nem mert utcazára lépni mélyen érzett megszégyenültében.

Bojtora neje, az egykori harangozó leánya, három év előt mult ki. E régi harangozónak, az egyszerü becsületes öregnek, haldokló-ágyánál fogadást tett az általa fiul kedvelt óráslegény, hogy leányát nőül veszi s utána hivatalába lépend.

Év mulva menyegzőt ült a fiatal pár, s tizenhat évig éltek boldog házasságot; boldognak mondjuk, mennyire minden emberi lét boldognak mondható, mellyben az örööm felér számra nézve a keserüséggel, s Bojtora azon ember volt, ki-nek józan eszénél, szilárd lelkületénél fogva boldogtalannak lenni nem lehetett, ámbár kissé tüzesebb vérét nem egyszer felháborítá s néha napokig hozta keserübb zajongásba a küzdelem, mellyet neje együgyisége, aprólékos hiusága s fényvágya, különösen pedig azon hajlam ellen kellett vínia, melly szerint egyetlen gyermekét mindenkép kényezteté. A józan eszü atya borzadva gondolt az örvényekre, mellyekbe e részben bámul nevelt leányokat az életfolyam sodorhat. — Mióta neje meghalt, a harangozó egyedüli örömet, boldogságát egyetlen gyermekében találta; neki gyűjtött, értte szorgalmaskodott, felette örködött éjjel nappal; neki nem szemvilága, nem gyönyöre, neki minden kizáró egyetlen vágya e leány boldogsága volt. Az örööm, melly jelenleg is sugárzott szeméből, onnan eredt, mert gyűjtött pénzával leánya jólétét hitte előmozdithatni, jövendőjét biztosíthatni, szépíthetni.

Tekla atyjára nyitotta az ajtót. Gyönyörű virágzó arcz volt ez, gyöngédsége, piros színe megszégyeníté a rózsatőt, mellyet keblére ölelke-

hozott be kertéből, hogy ablakába illeszsze. Az atyának szemei szeretet-teljesen tapadtak a hullámzó termetre.

„Milly jól áll neked e kis fejkötő!“ mondá édes mosolylyal az atya s leányát keblére vonta.
.. E szép leány s e deli férfialak! valóban nem volna szükség valamelly nagyvilági egyenetlen korú házaspárt forgatni eszünkben, hogy ezen ép, erőteljes két alak közt, szülei s gyermeki viszony helyett, a házasságot képzeljük fenállani.

Tekla öntetsző mosolylyal és szeretetet sugárzó szemekkel fordítá arczát atyja felé.

„Mit csinál az a te gonosz Györgyöd?“ kérdé az atya enyelegve, mi közben leánya arczát gyöngéden megcsippenté, „már két nap óta nem láttam.“.. S az atya nem vette észre, hogy leánya arcán hirtelen komorulás tűnik fel, mert Tekla az arcot a rózsatő fölé rejtette atyja szemei elől, ki folytatá szavait : „Beszédem volna vele, s veled is, leányom. Szólunk nyiltan: ti szeretitek egymást s én örömmel láttam e viszonyt kifejlődni, mert azon osztály ifjai közt, mellyből neked férjet ohajtek, becsületesbet nem is merek. Hogy neje légy, e részben mindhármunk kivánsága egyezik, s most már ideje komolyabban gondolkozni a dologról; õ rövid nap ácsmester lesz, közösen becsültetik osztálybeliei közt,

s nem félek, hogy ügyessége s szorgalma neki minden elég munkát ne szerezzen. Kezdetre, édes leányom, én is nyújtok némi segítséget; kamatton volt pénzeimet mind beszedtem, s ugy gondoltam, minden előtt egy kis téres kertű házat veszek nektek, hogy saját gazdaságtok legyen. Éljétek ott boldogságokat, szeretett gyermekim; s ha ezt látom, én atyátok sem fogom e kipusztulandó falak közt egyedül érezni magamat. . . Isten legyen veletek, gyermekeim!“

Tekla szíve felzajgott; az ellentét a közt, a mivel ő foglalatoskodott, és a közt, mit atyja olly ohajtott életképül festett előtte, kinzólag nagy volt; — atyja keblére vetette magát, ki ezt olly helyén levő s könnyen magyarázható fellendülásnak vevé, hogy a leány szótlanságán legkisebbé sem ütközött meg, sőt gyöngéd kiméletességből iránta nem is folytatá kezdett beszédét; tárgyat keresett elméjében, mellyről eltérőleg szólhasson, s az ablakon tekintett ki, mely-lyen által közelgő lódobogás hallatszott. . . Tekla atyja háta megett hirtelen tükörbe pillantott, hajfürteit kis kezével rendbe simogatá, s az ablak-párkányra könyökolt atyja mellé. „Szép virágaid vannak, kedves leányom!“ szolt Bojtora, az ablakok alatt levő kis rácsos kertbe tekintvén. Leánya felnyitá a redönyöket . . . tán hogy atyja

apnál kényelmesebben gyönyörködhessék virágai-
ban; az ő szemei pedig titkos örömmel az érkező
lovag elé repülének.

„Délczeg paripa,“ szolt Bojtora leányához,
midön a lovag ablakukhoz közelednék s csakha-
mar, midön annak felejök intézett köszöntését ész-
revette, némi meglepetéssel kérdezé: „Ki az?“

„Eszternek, uj barátnémnak testvére,“ vá-
laszolt Tekla, teljes erejéből palástolni iparkodva
az arcán feltünni törekvő zavarodást.

„Honnan ismered?“ kérde Bojtora.

„Ma az egyházba jött, hugát haza vezetni,“
felelé Tekla, „s minthogy három nap óta Eszter-
rel együtt szokunk haza járni, mindenketten ka-
punkig kisértek.“

A lovag megálla az ablak előtt; nyájasan üd-
vözlé a kinézőket, igen komoly arczzal szolt az
atyához, ámbár annak hatályos tüzes szemeit
kissé nehezen esett egyenes tekintettel visszonoz-
nia, ollykor nyájas mosolyt lopott a leány felé,
miközben délczeg paripáját szakadatlan szök-
delteté.

„Csinos ifju!“ folytatá Bojtora a beszédet,
miután a lovag néhány nyájasan váltott szó után
eltávozott.

„Ugy-e, atyám, nem könnyü dolog szépen lo-

„vagolni?“ kérdé Tekla igen együgyüen, hogy az ejtett szavakra ne kelljen egyenest válaszolnia.

„Jól és szépen — semmi sem könnyü!“ válaszolt Bojtor. „Eszter asszonysággal rövid időn megismerkedtetek?“ folytatá szavait.

„Oh, Eszter a legjobb teremtés, kit valaha ismertem,“ válaszolt buzgóan Tekla.

„Özvegy, ha jól hallottam?“

„Egy év óta.“

„Jószívü nőnek látszik, s magaviseletében rendkívül nyájas; — de mégis —“

„Olly lekötelező szivességgel van irántam, pedig csak három napja ismer,“ vágott atya szavaiba a leány.

„— De mégis,“ folytatá Bojtor, „én nem szeretem, hogy egy leány a te sorsodbul illy úri hölgygyel kössön barátságot. . . Meglátogatott már?“

„Tegnap is, tegnapelőtt is,“ válaszolt Tekla, „s ma csak azért nem jött be, mivel testvére volt vele.“

„EZ legalább nem tolakodó,“ mondá félig magában a harangozó, s az ablakot odahagyá. Tekla még maradt néhány perccig. Nem sokára egy szolga által nyergelt paripát látott az utcán felvezetni, s azután csakhamar két ismert alakot — egy férfit és egy nőt — a ház felé karon fogva kö-

zeledni... Atyja után tekintett szét , ki azonban már nem volt a szobában; kiment tehát ő is, hogy a házhoz tartozó kertben atyjának a munkásságban társa legyen ; Bojtora a gyümölcsfák körül foglalkozék , mig Tekla virágokat öntözött.

VI.

Eszter hiven teljesíté az igéreletet , mellyet bátyjának tön , s ugyan e nap délutánján látogatására indult Teklának , kivel harmadnapos ismerettség után teljes bizalmu barátságot kötött.

Eszter , az úri hölgy , a szegényebb sorsu Teklában olly lélekre talált , melly rá nézve , miután irántai gyülöletét keblébe fojtotta , kétszeres vonzó-erővel birt ; szive s elméje egyiránt talált nála mulatsági táplálatot . Az első együttlét óráiban átlátta a szegényebb sorsu leányban a rendkívüli hiuságot , az apróságokon és külsőségeken kapkodást , a tetszelgést és kaczérságot ; minden rokonságra talált saját lelkében , s így a barátság , mellyel az ebben büszkélkedő Teklát megkinálta , egy részben csakugyan szive szerinti volt . De azonfelül elmés örömet is merített Teklából s némi édesen érzett felsőséget adott neki e leány azon tulajdona , melly szerint , hiuságától ösztönözettel , beszédében és legapróbb tet-

teiben mindig túlkalandozott a körön, mellyben születésénél fogva mozognia illett; egész viseletmódjában, főkép előkelőbbekkel szemközt, valami keresett majmolás volt, melly úriabbak közt uralkodó divatot iparkodott utánozni, s melly épen azért, mivel keresett és mivel majmolás volt, sok nevetségességgel birt a hidegen vizsgáló előtt. Eszter a szerint, a mint könnyelmű szeszélye hozta magával, majd örömet gyúnykaczajgott magában e hivságos törekvések felett, majd komolyabb vonzalma felbuzdulásának nyitott szabad rést a rokon-szellemű leány iránt. A titkos boszú s irigység, mellyel szépségét nézte, enyészésnek indult a megismerkedés után, mert láttá, mennyire megrontja a testi bajok hatását a lélek bájtalansága.

Midőn Andor Tekla ablaka alatt ma délutáni tisztelgő s kecsegtető lovaglását végzé, hazafelé mentében az utcza végén nővérével találkozott. Lovát azonnal az öt kisérő szolgának adta át, s ő maga karját nyújtá hugának, hogy vele együtt Bojtora házához menjen.

A házi atya szigorú tekintetet vetett az érkezőkre. Volt valami e józan eszü harangozóban, mi őt föbb ranguak társaságától visszarezzenté; — ha kötelessége vagy megbizatás kényteleníté őt valamelly uri háznál megjelenni, ezt minden-

teljes készséggel tette; ebben állása kötelességenél egyebet nem látott, s ha a rábizottat hivén kiszolgáltatta és értte diját kezéhez vevé, szentül hitte, hogy köztök minden végezve van, a nélkül, hogy többé egymáshoz közeledniök szükség legyen. Ha ellenben minden látszatos ok nélkül látott urat közeledni szegény kinézsü háza felé, ezt mindig gyanakodással kisérte, s csak ugyan ugy tapasztalá, hogy illyenkor a barátságos közelítés ürügye alatt többnyire olly dolgokat vagy olly szolgálatokat akartak tőle kicsikarni, miket megfizetni nem birtak vagy nem akartak.

Most azoban az érkezett vendégtestvérek rajta voltak, hogy az atya szigorú arcukfejezetét minél nyájasabb, minél lekötelezőbb szóhalommal meglágyitsák. Eszter az első általános üdvözlet után Teklához sietett, s öt forró öleléssel és csókkal üdvözölte; azután az atyához fordult, s minthogy előtte egyszeri találkozás után maga már ismerős volt, bátyját bemutatá neki.

A harangozó erőteljes hangon mondá el az „Isten hoztá-“t s kezét, melly velős és izmos karnak volt ugyan toldaléka, de azért feltünőleg finom vala, szoritásra nyjtá szívesen látásul az uracsnak. . . Erőtette magát a vendégszeretet mutatására.

Alig egy-pár percznyi beszéd után, Andor hirtelen a harangozóhoz fordult. „Kedves jó Bojtora ur,“ ugymond, „csak meg kell vallanom ide jöttöm okát, még azon esetre is, ha kivánságomat gyermekesnek, tán nevetségesnek találja.“

„Mivel szolgáljak?“ kérdé a harangozó udvariasan.

„Rég hallám dicsértetni, milly szép a kilátás a székes-egyház tornyaiból,“ válaszolt Andor, „megvallom, rendkívüli kiváncsiság kapott meg, ezt elvezhetni. Azonfelül azon gyönyörű szavu nagy harang is, melly, mint hallom, önnek kedvencze, olly régen beszél már szivemhez megható bús hangjaival, hogy a legnagyobb örömmel üdvözelném egyszer szemtől szembe őt, mint soha nem látott s csak lélekben kedvelt régi ismerősömet . . . szóval: ön velem a legnagyobb szivességet tenné, ha e tornyokba egyszer fölvezetné.“

A harangozó készséggel ajánlkozott e kivánat teljesítésére, s mennyiben a kiváncsiság a nagy harang láthatását illeté, buzgó szeretetében e harang iránt ő azt épen nem találta gyermekesnek. Kérte az uracsot, hogy időt határozzon.

„Minél előbb, annál jobb,“ válaszolt Andor, „vág Yam, e látogatást ön harsány torku kedven-

czeinél megtenni, igen nagy; ha önnék ideje engedi, akár most mehetünk.”

Bojtora kész volt a kiváнатot teljesítni; azon vágy okozta-e ezt, hogy az uri vendéget minél előbb eltávolitsa házától, vagy tán némi hiuság ösztönzé, a toronybul, mit ő saját birtokának tartott, a szép kilátást a városra s vidékére mutathatni s harangaival dicsekedhetni, ezt nem tudjuk meghatározni. . . . Eltávoztak.

Eszter és Tekla egyedül maradtak. Az úri hölgy nagy csomó divatképeket küldött új barát-néjához, a magyar hölgyek által olly dicsérendő vendégszeretettel pártolt honi és nemzeti német divatlapok két utolsó évi folyamának mellékleteit, s most ezeket nézegették, vizsgálták, magasztalták. Tekla e képek nézdelésében nagy örömet lelé; mindenik szerint vágyott egy vagy más öltönydarabot birni, s némi irigységgel emlékezett azon tehetsős hölgyekről, kik illy képeket folyvást hordathatnak magukhoz, s elég pénzök van, magukat untalan azok szerint piperezni.

Andor és a harangozó a toronyba értek s csak most vevé az utóbbi észre, hogy a kulcsokat honn felejtette. Azonban ő ezermester volt, s a zárák gépezeteiben is olly jártas, hogy kevés fáradtságába került, pálczatőre segedelmével a bejuthatásra útat törni. Andor igyekezett minél

több ollyast mondani a harangozónak , mit neki tetszeni vélt . . . Tudta , hogy nincs ember , kik egy vagy más oldalán hiuságánál nem lehetne ragadni.

Mintegy félórát tölthettek a tornyok belséjében , az óraműveket és harangokat tekintgetve , s Andor ugy viselte magát , mintha minden e dolgok iránt különös részvéttel , figyelemmel volna . — Azután az ablakokhoz léptek , s Andor neki-késszült , hogy a vidéket csudálhassa . Az idő napáldozatra járt , minden a levegő legtisztább s a szem legtávolabbi köröket belát . Jobbra a toronyablakból messzeterjedő síkság felett lehete ellátni , míg balfelöl a szólóhegyek környezik a várost , melyek felett nagyobb távolban a belényesi s Erdély felé eső magasabb csúcsok kékellenek .

Egy szerre gyors mozgással kapkodott zsebeihez Andor s kellemetlen meglepetéssel mondá , hogy tárcsóvét , melyet e helyre magával akart hozni , honn felejtette : „A nap még egy óráig a láthatár felett lesz , ” így szóla , „ez idő alatt könnyen megjárhatom lakásomat , ha ön addig rám itt várni szives lesz . Sokért nem adnám a kedves életet , a nap áldozatát e magas helyről tekinteni . ” Ezzel a lépcsők felé indulva , s a harangozó szavaira , hogy ő maga is szolgálhat neki

közelebb levő lakáról egy távcsővel, csak azon kérélem ismétlésével válaszolt, hogy várna rá itt a toronyban. Bojtora ezt annál készebb volt teljesíteni, mivel az óragépzenen igazítani valót talált.

Andor lesietett a lépcsőkön. Kezével öltönye zsebére tapintott, mellyben a távcső, mellynek elhozatára indult, jelen volt... De ő azért sietve sietett tovább, s egy kis kanyarodással, nehogy a toronybul tán utána tekintendő harangozó által észrevétessék, Bojtora házánál termett.

Tekla már egyedül volt, s nem lehetlen, hogy épen a déli külsejű lovagról gondolkozott a kert hüvös lugasában. Fölrezzent, midőn ezt az ajtón maga felé gyorsan közeledni láttá, s vér futotta be arczulatát; szemérmesen emelte feléje szemeit és sütötte ismét földre.

Az uracs, hévvel arczulatán, egész viseletében elragadtatást, égő szenvedélyt mutatva, sietett az édes zavarodású leány felé, s mielőtt szólt volna, lábaihoz omlott és hévvel szorította ajkaihoz a kis kezet, mellyet Tekla csak gyöngén vonogatott vissza. „Kell-e szónom, angyali szüz,“ ígyen ömlöttek ajkairól regényesen illesztett szavai, „hogy e szív égő szerelme nyilatkoztatva legyen előtted? Mennyei arczod-, csillagszemeid-, bibrakaid- és . . . és mindennek, a

mivel birsz, első megpillantása percze volt szívem vesztésének. Rabod vagyok! s csak az alkalmat lestem, remegő kebellel ezt neked elmondhatni, elnyögdelhetni. S most . . . élet vagy halál függ szavadon! nélküled nem élhetek. Mondj itéletet felettem, és légy kegyes!“

Igaz érzelem ritkán birhat olly elragadó ingerrrel a szavakban, mint minő ez ifju előadásán uralkodott.... Kell-e mondanunk sükerét e szívrohanásnak? ismételjük-e a csáb forró hangzatu szavait? az édes örömben remegő leány egy párokiterő s aztán magát egészen a szerelmet valló uracsnak átengedő válaszait? Nagy része az illy-nemű uracsoknak könyv nélkül tudja az illyeket; és sok hölgy megtanulhatá a stereotyp szókat illyajkakról.

Öt percz mulva Tekla zsibongó tagjai a hév ölelésü ifju karjaiban nyugodtak. Csók csókot ért, és szent és örökre tartandó szerelem esküi hangzottak le az ifju ajkairól.

Csak nehezen tudott az ifju kibontakozni a leány karjaiból, kinek minden vágyai, a hiuság, a kaczérság, a nagyravágyás, kielégítve s zajongásban voltak azon kis adag szerelem mellett, mellyet érezni szíve képes volt. „Atyához kell visszasietnem,“ szólt fájdalmas hangon az ifju.

„Szerelmesem!“ sipegé Tekla halk hangon, és karjai Andor ölelésére nyiladoztak.

„Szerelmünk titok legyen!“ szolt az uracs figyelmeztető hangon kedveséhez, s az elválas forró csókját nyomta ajkaira.

Eltávozott.

Tekla olly nyugtalanul boldognak érezé magát! olly édes és aggasztó, büszke és félő, magasztos és leverő indulat-ár zajongott kebelében!

* * *

A toronyba vitt távcső nagyon jó szolgálatot tett. A kilátás napáldozatkor e magasból a szép fekvésű városra s nem kellemetlen vidékére bő éldeletet nyújthatott — volna mind annak, kinek kedélye a természet szépségei iránt fogékony-sággal bir... A harangozó mély kedélylyel fogta fel ez élveket.

Lassankint sötétedni kezdett.

Egyik szögletben hosszas keskeny fenyü-ládika állott, s a kulcs a zárba illesztve. Andor nyugtalankodni kezdett, s hogy unalmát üzze, mig Bojtora egészen a táj szemlélésébe látszott merülve s távozásra legkisebb szándékot sem mutatott, felnyitá a láda tetejét; hosszu s bot-alaku sípot vett ki belőle.

„Ah, ön tárogatómat vette elő,“ szólt, hozzá közeledve, a harangozó s a hangszeret kezébe vévé; „igen kedves jószágom ez, ámbár csak ritkán nyúlok hozzá.“

„Igazság,“ közbeszolt Andor, „hallám egykor, hogy ön a hárfát és tárogatót igen jelesül játszodja? Nem volna olly szíves...?“

„Ügyetlenségemet elárulni ön előtt?“ válaszolt Bojtora tréfásan, „ki különben csupa divatos és csillgó hangversenyekhez s tarka zeneelőadásokhoz szokott?... De legyen meg, ha ön egyszerü magyar nótáimban kedvét találja.“

Andor a tárogatót, mellyet a harangozó e közben a ládikába visszaillesztett, akarta neki nyújtaní, de ez feltartóztatá öt. „Hagyja ön,“ ugymond, „ha azon élvben részesülni akar, mellyet gyakorlatlan tehetségem egy pár egyszerü magyar nótában a régi világból nyujthat önnek, ugy még egy óranegyedet kell várnia. Holnap sátoros ünnep, s így a mai estharangozás e nagy haranggal történik. Azonfelül kedves Teklámnak születésnapja van, rám nézve tehát ketős az ünnep. Magam fogok estvére harangozni, s azután majd egy kis zenével is kedveskedem azoknak, a kiknek hallgatni tetszik.“

Kiváncsiság és az atyának kedvébe járni akarás várakozásra birta Andort. Pár percz mulva

néhány suhancz tolakodott fel a lépcsökön, kik a nyolcz óra közeledtével azon megszokott és kedvelt mulatságot akárak maguknak szerezni, hogy a harangozásban részt vehessenek. „Vissza, fiúk!” szolt elejükbe a harangozó.

„De mindenki nyolcz az óra,” jegyzé meg a suhanczok egyike.

„Hát nem vagyok én itt?” mondá a harangozó.

„Igen, de a nagy harangot kell húzni,” jegyzé meg ujra az előbbi, „s mi segíteni jöttünk,” s a kötelekre tekintett, mellyek a harangról négy részen csüngöttek le. Egyike a vele jött pajtásoknak azonban odasompolygott a beszélőhez, ingujjánál rántotta öt és sugá fülébe: „Hadd el, Ferke! nem kell a harangozó urnak segítség; csak ki ne forduljon tengelyéből az öreg bömbölből, ha ő fogja meg kötelét.” — Ezzel a jövevények, a merre jöttek, eltávoztak.

Bojtora evet-gyorsasággal kapaszkodott fel a haranglábakra, a kötelek közül hármat leoldott, s három perczczel a nyolcz óra előtt a harangot lassan lógázni kezdé... Az óra nyolczat vert a szomszéd toronyban; az öreg harang ércz torka megkondult, s tömérdek hangzsibojgás töltötte be a közel tért, s a sok mázsás vasnyelvnek minden érintésére a harang öblös karamjához —

mintha egymásután roppant átmérőjü ágyukat süttöttek volna el... Ezt közelben hallani fül-edző, idegrázkódtató.

A szokásos háromszori harangozás elhangzott, s még utána egy pár perczig nem lehetett volna az emberi szót meghallani a lassan csöndesülő hangzsibongás miatt. — Bojtora izadságcsöpeket törült le homlokárul, azután fövegét kezeibe vevé, s röviden ájtatosan imádkozott.

Hiszen másnap leánya születésnapja volt, s ó neki minden gondolata e szeretett leány; csak rá könyörgött áldást Istenétől!

„Uram!“ szolt aztán, Andorhoz fordulva, „ez egy kissé izasztó munka. Öt—hat évvel előbb is könnyebben megbirtam, de most a korral erőm hanyatlak s karaim néhány perczig reszketnek illy harangozás után.“

Andor kezébe fogta a kötelet s erejét kísérté rajta, de a harang alig lódult meg. „Hahaha!“ felkaczagott enyelegve Bojtorá, „bajos az öreggel megbirkozni, s nem illy finom karoknak való munka! A városban legalább nem igen tudnék embert, a ki holnap délben utánozná, mit én ma estve tettem.“ Most elővette tárogatóját s a toronynak a város felé néző ablakához állott. „Néha szoktam,“ ugymond, „ez ablakból tárogatómon esténkint andalogni; most ez már évek óta

nem történt , de fiatalabb koromban gyakran sereztem magamnak e mulatságot. S másnap mindenig sok emberrel találkoztam , ki köszönetet monda az esti élvezetért.“

Harczias szellemü s bús dallamu magyar nóták harsogtak le a toronybul , a tárogató erős érczhangjai messze meghasgaták a levegőt ; mintha felrázó , férfias tettekre buzdító szellemszózat hangoznék át a munkás öskorbul a szunnyadni készülő város felett ; mintha hatalmától fosztott tündér-óriás hallatná siralmas panaszait a ránehezült idők sulya miatt , mellyekben törpévé van kárhoztatva , s az egykori hatalom , nagyság , az egykori fény visszemlékezete csak azért maradt fen számára boldog multjából , hogy fájdalma bús jelenén annál szaggatóbb , keservesebb legyen !

* * *

Midön a toronybul lejöttek , egy gyerkőczét találtak az ajtóban , ki a lépcsök hideg kövén térdede , égő homlokát balkönyökén a falhoz támasztván , és sűrű bozontos , éjfekete hajfürtei alul , mellyek arcza egy részét is födék , tüzvillogó szemei könyek közül fénylettek a leérkezőkre... Az első megszólításra sokáig néma maradt , mint szólni nem biró kőszobor , vagy mint kinek lelke

az elhagyott testből messze hon ábránd-vidékibe költözött.

„Ki vagy, fiu?“ riasztá fel, kezét vállára illesztve, Bojtora a mélán hallgatót, „mi hozott késő estve az egyház küszöbéhez — magányos gyermeket?“

A fiu föleszmélt, kormos kezeivel elsimitá az arcfödező hajhullámzatot, s az álmélkodók előtt egy czigányfiú állott talpon. „Milly szép volt! milly édes volt!“ szólalt fel a fiu elragadtan.

„Mi volt olly édes és szép?“ kérdé kiváncsi figyelemmel a harangozó.

„A zene a toronyban,“ válaszolt folyvást tartó elragadtatásban a czigány fiú; „oh, ha ezt atyám hallotta volna!“

Andor és a harangozó egymásra tekintének, a természeti hajlam hatalmas vonzó ereje jutott mindenkihez. „Na, s mért nem hoztad el hallgatni atyádat is?“ kérdé Andor tréfás hangon.

„Meghalt!“ válaszolt a fiú, s érzékeny hangja és a szemeiből kicsorduló köny mutatá, milly fájdalmasan éri szívét ez emlékezet. „Meghalt!“ sohajtott másodszor a fiú, s hozzá tevé czigány elmésséggel, melly még a mélyen érzett fájdalom keresztül is áttört, „nem hiába egy ugrás volt kovács-műhelye a temetőhöz, mert biz olly

könnyen időnek előtte árkába ugrott anyám után.“

A fiu mindenkitől érdekelni kezdé; — további kérdéseket intéztek hozzája, a mellyre adott feleletekből megtanulák, hogy a magános kóborlótegnap óta egészen elhagyott, minden gyámol nélküli árva.... Andor részvétet érze iránta. „Magamhoz veszlek, ficskó!“ szolt a gyermekhez; „de jól fogod-e magad viselni?“

„Nagyon jól! én mindenkor jó fiu voltam!“ válaszolt a gyermek öszintén.

„De tudsz-e valamit, a miben hasznodat vehessem?“ kérdezé tovább Andor.

„Semmit, uram! a minek hasznát vehesd;“ mondá feleletül a fiu; „de adnátok csak egy hegédűt kezembe, vagy egy sípot, — oh, én érzem, érzem, hogy nagyon szép zenét tudnék csinálni.“

Andornak tetszett a fiunak magaviselete, tetszettek feleletei. „Jer velünk,“ szolt hozzá rövid gondolkozás után, „házamhoz foglak venni!“ s Gazsi, az árva cigány fiu, rövid idő mulva Andor legmegbizottabb hű szolgája lön.

VII.

Estve volt; a mesteremberek bevégzék napi munkájokat, s pihentek vagy mulattak. — Egy

szűk utczácskában a Körös partján vidám képü fiatal ácslegény hangos fütyörészve ballagott; kezében kis pálcza volt, mellynek forgatásával jó kedvének szikráit szerteveregeté; hol a pálánkon dobolt vele, melly mellett elhaladt, hol valamelly ház oldalán a vakolatot kalapálta, hol egy utjában álló köhöz, vagy a ház tövében lengő füszálhoz sujtott; félrecsapott kalapja alul olly vidám, olly teljes megelégedésü szempár csillorgott, hogy bizvást el lehete hinni, mikép azon pillanatban semminek hiányát nem érzi teljes boldogságához; gondosan hegyesre kent bajuszkája alatt a mozgékony ajkak folyvást fütyre hegyeződtek, — s így ért el egy kisded házikóhoz, mellynek egyik ablakából gyertyafény világolt. Az ablakot megkopogtatá, mire belülről kérdés hangzott ki.

„Én vagyok, György,“ válaszolt gyors beszéddel az érkezett, „mi a patvart bujsz odudba, mint rest ólommadár, illy kora estve?“

„Hagyj el, kérlek, egyedül van kedvem lenni,“ szólott az előbbi hang.

„Hagyjon el a baj, én nem hagylak el,“ mondá az érkezett legény fürge tagjártatással, „jerna, bujj ki, én majd itt megvárlak és fütyülök,“ és fütyülését az ablak üvegén ujjai dobolásával kisérte.

„Kérlek, pajtás, hagyj magamra,“ esdett az előbbi hang a szobából, „nem mehetek ki, roszul vagyok.“

„Ugyan már na,“ felpattant a türelmetlen legény, „hát ki bízta rád, hogy roszul légy? Hadd ezt máskorra! jer most, búcsuzzunk el Imre bárátunktól, s mulassunk egyet vele vándorlása előtt; ki tudja, látjuk-e valaha vagy soha? . . Hamar, hamar!“

„Mondd meg neki: szerencsés utat! soha se térjen vissza e városba — soha, soha!“ E sohajszerü válasz végét azonban az illető legény már nem hallotta, mert hirtelen gondolattal bal sarkán egyet fordult, s állását odahagyva, az utczaajtón bement.

„Ihol la!“ felszólalt, a szobába toppanván, „rosszul vagy, s mégis a helyett, hogy ágyba feküdnél, itt az asztal mellett könyökölsz. Mi bajod?“

„Semmi,“ válaszolt neheztelve György, „lásd, hogy ingerelsz kérdéseiddel.“

„Tehát nem jösz Imrértól búcsuzni?“

„Nem.“

„S azt mondjam neki, hogy szerencsés utat kívánsz?“

„Azt.“

„És hogy ne térjen vissza többé e boldogtalan városba?“

„Igen.“

„Jól van,“ szolt a jövevény vállvonitva, s az ajtó felé indult; azonban hirtelen megállott, s újra kezdett fütyét félbeszakítá, részvevő, komoly tekintettel nézett az asztalhoz merevült Györgyre, ki e tekintetet méla búval viszonozta. Egy ugrással a jövevény ismét az asztal mellett terme, kezét szives barátsággal nyújtá pajtása fejé, s részvevőleg kérdezé: „György, édes pajtásom, mi lelt?“

György szemeibe könyük tolultak, felállott az asztaltól, a legényt megölelé s keblén zokogni kezde; „Eredj, pajtás, vigadjatok, felejtsetek el engemet ... az én vig napjaimnak vége!“

A jövevény e jelenetre nem tudott szót találni; nem azon lelkek közé tartozott, mellyek a nagyobb fájdalmat megérteni képesek; egészen visszasan a hallott szavakkal, mondá: „Tehát mégis eljössz? lásd, minden ájan várnak, s nélküled Isten igazában nem is vigadhatunk.“ — György székére visszahanyatlott.

„Tehát csakugyan maradsz?“ kérdé ujlag a jövevény kis szünet mulva.

„Igen,“ válaszolt a megszólított.

„Hát maradj!“ szolt amaz némi boszusággal,

s eltávozott. ... Sem ö, sem többi pajtásai nem bírták igazán kitalálni, mi lehet oka, hogy György, egykor köztök a legvigább legény, néhány nap óta vigasztalhatlan bús.

Pedig György nagy okot talált szívében a búcsulásra; egy volt ő azon minden érzelmet mélyen megragadó kedélyek közül, melyek olly aránytalanul nagyobb mértékben képesek a boldogságot és vigságot érezni mások felett, de mellyekre a fájdalom is óriási kinnal nehezül, s mellyek általa megragadtatva, olly könnyen válhatnak az epesztő bú martalékává. Nála a kedélye szerfeletti fogékonyságához az egyszer szívébe tolult érzelem szilárd kitartósága is járult.

Teklávali viszonyában mennyei boldogságot elvezett; a leány szerette, atya örömmel látta őt házanál, s a derék párról még a mindenben gáncsoskodó kisvárosi pletyka nyelv sem igen tudott kedvezőnél egyebet mondani. Csekély volt az ok, melly az utolsó hetekben Tekla megváltozását okozta, s ollyan, melly csak egy ingatag szívre tehet benyomást. Teklának egy barátneja, egy helybeli vargának feltünőbb arczszinü leánya, mint mondani szokták, nagy szerencsét csinált! A nagy szerencse abból állott, hogy a fehér bőrű vargaleány egy meglehetős karban

álló ügyvédhez ment férjhez... Illy esemény kis-városban mindenig nagyon szemet szúró.

Tekla meglátogatta a férjhez menet után is Fanni barátnéját; némi irigység támadt szívében a kikiáltott nagy szerencse iránt; utóbb arczát kezdé a tükrben Fanniéval hasonlitgatni, s ugy találta, hogy illy szerencsére ő is számolhatna. ... Az egyszerü ácslegényt szégyelni kezdé, mellözni őt, visszavonulni töle, hidegséget éreztetni vele... Minél forróbb szenvedélylyel csüggött rajta az ácslegény, annál keserübben érinté szívét ezek tapasztalása; de szerényen a hibát magában kereste, esdekeit Tekla előtt, szinte gyöngeségig, gyávaságig meghunyászkodva forgott körül; gyakran kért töle bocsánatot olly hibákért, miket nem ő követett el.... És Tekla minél tovább társalkodott nagy szerencséjű barátnéjával, annál hidegebb lön György iránt, ennek gyanutól, feltékenységtől felizgatott kedélye annál háborgóbb, szeszélyesen ingerültebb, ámbár atyjától és belsejének némi szemrehányó sugallatától tartva, mindeddig világosan nem törte meg az ingó leány viszonyát az ácslegénynel; még nem volt elég ereje megmondani neki, hogy igért örök szerelme — elpárolgott. Az utóbbi napokban ismerkedett meg Tekla Andor urfival, s a büszke, mellözö, visszataszító ma-

gaviselet, mellyet Teklától ez óta tapasztalt, volt oka György mély fájdalmának.

Kezeit görcsösen szorítva szívére, ült most is magános szobájában; mintha mély tenger színén lebegne, mellynek hullámait bú teszi s szívfájdalom, s mellyből nincs reménye menekülésre. Csak egy csillagot látott a távulban, melly megszabadíthatná, de hasztalan terjengeté feléje karjait... Az első szerelem, az első csalódás kínzó fájdalmait érezé.

„Istenem, Istenem!“ sohajtott fel búsongásában, „ha sejtésem, ha minden az, mit magaviseletéből olly félremagyarázhatlanul kiolvasok, való volna; nem, így nem élhetek többé!... Mindenkép halálra kinos a kétség, a fájdalom; — világosan kell látnom a dologban!“

* * *

Magános kesergését új ajtónyilás szakasztá félbe, melly az előbbinél sokkal zajosabban zavará meg a szoba csöndét. György föltekinte, s arczán sajnálat és undor küzdöttek a fiui kötelesség érzetével, midön atyját holt részegen látta a szobába tántorogni.

Illy keservet gyakran kellett kiállnia, s ez rá nézve annál nyomasztóbb volt, minél forróbb

vonzalmu kegyelettel ragaszkodott e fiu atyjához ; a tisztelet , melly szívében kürthatlanul élt, kínzó összeütközésbe jött azon undorral, mellyel ez atyát a baromiságig lealacsonyulva látta maga előtt. Mint iparkodott volna — uj Sem és Japhet gyanánt — a szeretet födező palástjával rejteni el önszemei elől a szülei gyöngeséget ! mint fordítá félre tekintetét és bocsáta buzgó foħászt az éghez , hogy mentené meg őt e látvány szégyenétől ! — hasztalan ! e kínt gyakran kelle kiállnia , mellyet atyja azon durva kitörésekkel, mikre részeg állapotjában zabolázhatalnul fölingerült idegzete ösztönzé , még sulyosabbá tön. György megtörhetlen szelidséggel szenvédte a méltatlan szidalmakat , mikre atyja szintolly ok nélkül, valamint állati durvasággal , minden illy alkalomkor felzúdult ellene; gyakran virasztott fél éjeken által oldalánál, ápolta tehetségében, s minden tett , mit helyzetében tenni nem minden gyermek érzett volna elég erőt magában ; de az ő ajkaira nem jött nehéz szó , nem jött zúgolódás; ámbár a folytonos küzdelem öntudata nélkül és akarata ellen megtöré idegzete aczélerejét, s szelidsége és türelme kimerítve levén atyja ágya mellett , ollykor annál ingerlékenyebb és szeszélykedőbb lön más emberek iránt.

György hosszas ideig összekulcsolt kezekkel

állott atyja fekhelyénél; nemcsak saját szerelmi búja emészti szívét, de a visszagondolásban atyja egykor sorsára s viszontagságaira is mély szomorúságot talált. Ha mint fiu föltétlen szeretettel viseltetett atyjához, lehetlen volt, mint embernek is mély sajnálatot és kiméletre buzdító vonzalmat nem éreznie az öreg iránt, ki egykor helyet foglala a legjózanabb férfiak sorában, ki szerető férj, gondos házi atya s szorgalmas honpolgár volt, s kit a becsületesség utjáról egyetlen csapás, mellyet szintolly mélyen érzett, a milly mértékben reá érdemetlen volt, tántoritott le... S ki ez öregnek sorsát ismeré, lehetlen volt szánakozását tőle megtagadnia...

Dorányi István, György atyja, hazánk egyik nevezetes városában tanácsszolga volt. Mintegy húsz éves korában megházasodott, de nejét egy év mulva elveszté, ki a kesergő atya vigasztalásul egy fiut, Györgyöt, hagya hátra. Tiz évet töltött István özvegyül, csupán fija nevelésének szentelvén gondjai legtöbbikét, midőn egy közössürüs polgár szegény, de becsületes leányával megismerkedett, kinek szépsége nem minden-napi volt. Ez ismeretséget rövid időn uj házasság követé, s szerető neje mellett, kevessel megelégedve s a szük jövedelemmel lelkismeretesen gazdálkodva, uj hat évet töltött István boldog-

ságban; neje szépségével hün csatlakozó szívjóságot párosítta. S ez idő alatt a szorgalmas családnak nem kis mértékben kedvezni látszott a szerencse; az uj házasságot nem áldá ugyan az ég gyermekkel, de a földi javak annál bővebben tolultak kisded lakuk szük körébe, s ez különösen történt a hatodik évben, midön Borági városi tanácsos Klárát, a szép nőt, egy számára tett szolgálat alkalmával, közelebbről megismerte, kinek pártfogása a köz tanácsszolgát rövid időn városházi örmesterré emelte; a tanácsosnak kegye utóbbi időkben annyira ment, hogy nem vonakodott, néha az örmesteri lakba is betekinteni s egy-egy óranegyedet a becsületes család körében elcsevegni, melly szívességét azonban leginkább akkor gyakorlá, midön Istvánt tiszti ügyekben foglalatoskodni tudta.

E rövid értesítésből tudhatja az olvasó, hogy a tanácsosi pártfogást István neje szépségének köszönheté. E nő ritka szelidségü, egyenes és ártatlan lelkü hitestárs vala, férjéhez föltétlenül ragaszkodó s kedélyében olly egyszerü, hogy a tanácsos törekvését legkisebbé sem volt képes megérteni, mig ez neki elég érthetőleg tudtára nem adá, milly dijért részesíti őt és férjét hatámas pártfogásában.... Klára tiszta lelkülete a csáb szavaira visszaborzadt, s első dolga volt,

férjét a beszédről, melly közte s a tanácsos közt folyt, értesíteni. István elijedt e hir hallatára, de a szegény család helyzete sulyos vala, mert a tanácsosnak csak egy intésébe került, az örmester t még szegényebb állásba taszítani vissza, mint a honnét fölemelte. E körülmény férjnek és nőnek hosszu ideig adott aggályra alkalmat, miközben a tanácsos közeledése a szép nőhez egyre unszolóbb és szemtelenebb lön... Istvánnak nem egyszer fordult meg már eszében, hogy szolgálatát odahagyja; de hová hajtsa akkor nejével gyámoltalan fejét? ... Egy volt, a mi vigasztalta: elhunyt első nejétőli fija már gyermekségtől óta kitünbö vonzalombul a fővárosban ácsmesterséget tanult, s mind ügyessége, mind szorgalma reményt nyújtának, hogy rövid időn olly állásra küzdendi magát, mellyben szüleinek, ha az örmesteri állomást elhagyni kénytelenítettének, gyámolitására lehet.

Egy nap különösen nevezetes lön Istvánra nézve; nevezetes, mert azon vettetett meg alapja élete szerencsétlen ségének!

Már két hónap óta mulatott a városban Ilváni Lőrincz, fiatal földesur és a tanácsos közelrökona, kinél lakása is volt; atyja őt azon jámbor reményben költözötté be faluról, hogy tapasztalást és további művelődést szerezzen ma-

gának a tudományok és ismeretek mindenazon neimeiben, melyek a leendő közhivatalnoknak szükségesek, s melyekben a több hatósági széket kebelező város az előmenetre utat nyitott; azonban mig a boldog atya fijának szorgalmáról, törvénykönyvekben és törvényasztalok körüli buvárkodásáról álmadozott, Lörinczet e közben szerencsétlensége kártyahősökkel ismerteté meg, kiknek társaságában rövid idő alatt neincsak minden pénzétől fosztva lön, de egyszersmind temes adósságokkal terheltetett. Alig volt egy hónapig a városban, s már atyját ujra pénz küldéseért zaklatá, ámbár a városba érkeztekor e részben hosszu időre el volt látva. Az atya küldött; de egyszersmind egy szigorun feddő levélben megirá fijának, hogy hasonló kiméletre részéről többé ne számoljon. Lörincz pillanatig megdöbbent e levél olvastára, mert atyja kérlehetlen szigorúságát ismerte, s tudta, hogy ha oktalan pazarlása még egyszer tudtára esik, vagy szégyenben és adósai martalékául hagyja őt, vagy azonnal magához idézendi falusi lakásra, holott neki a városbani mulatás több tekintetből igen kedvessé lön; föltevé magában, hogy a kártyától ovakodni fog. S e buzgó föltétel reggel történt, azon órában, midőn atyja feddő levelét kapta; est ve pedig látogatására jöttek néhá-

nyan jó barátai közül , kiknek épen nem nagy fáradtságba került kivíni , hogy Lörinczet éjfél felé ismét a kártyaasztal körül lássák... Egy új hónap folyt le , s Lörincznek pénze kevesebb, adóssága több volt , mint valaha , de atyjától felelme nem engedé , hogy neki állapotját tudtara adja , söt levelei után arról győződött meg a bár szigorú , de fiát buzgóan szerető öreg , hogy Lörincz felhagyott előbbi életmódjával.

Az öreg Ilványi ez időtájban küldött fia kezeibe ezer pengő forintot egy váltó kifizetésére, melly néhány nap mulva volt lejárandó. Hogyan állhasson Lörincz a kisértetnek ellen? hiszen adósságai kifizetésére csak egyetlen út reménye csillogott előtte: a kártyáni nyerés... Estve elment, hogy szerencséjét megkísérte; ... másnap hajnalban tért szállására , zsebében egy filér nélkül , lelkében kinzó szégyen és elcsüggedés kigyóítól marczangolva...

Szenvedélyesen járt alá s fel szobájában nap viradtáig ; nem tudta , mi tevő legyen; csak egy bizonyosságot látta rettegve maga előtt : hogy szigorú atya eljátszott kegyét tán soha vissza nem nyerhetendi. A melly vétket könnyelmüségében elkövetett , kinzó öntudata szabta rá éritte a szenvedélyes büntést... Egyszerre rémes örömmel tapadnak meg szemei a szoba egyik szögle-

tében; a látvány élénk vidorságot ömleszte el arczulatán, mig a rá következő perczen elsápadott s előre illesztett lábat visszavonta, mintha félne feléje közelíteni. Néhányszor tusakodva fordult meg a szobában s rövid elhatározás után megállott az emlitett szöglet közelében.

Egy szekrény volt itt, mellyben közpénz állt, a tanácsosnak felügyelése alatt... Lörincz körülnézett. Az alkalom olly kedvező: a tanácsos nincs honn s az egész lakban nincs ember, ki tettét észrevehetné, mig más részről a szükség érzete olly sulyos, olly kínosan nyomasztó!... és az atyai harag — a fizetetlen váltó — a terhelő adósságok!... Lörincz a szekrény megnyitásához látott.

S a nem épen erős zár könnyen felpattant. S mint átkozá az úri gonosztevő a tanácsos gondoskodását, midön a szekrény fenekén alig talála egy pár száz forintnyi összeget, egy irat mellékletében, melly a többi pénzek holléte felől mutatott eligazulásra szolgáló lajstromot! Haragosan csapá vissza Lörincz ez iratot a szekrény fenekére; azonban haragja közben még sem mulasztá el nagy részét a szekrényfenéken levő pénznek magához venni, hogy fáradtsága ne legyen egészen hasztalan. E tett után gondosan

csuká be a szekrényt, és elhárítta körülé minden, mi gyanura szolgáltatna alkalmat.

... A vétkes foglalatosságba merült ifju nem vette észre, hogy István az őrmester e közben rányitá az ajtót, s midőn öt a szekrény körül láttá foglalatoskodni, megütközve észrevétlenül visszavonult.

A tanácsos az nap délután érkezett haza egy rövid utról, mellyet a vidéken tett. Első látogatását a tanácsháznál tevé, nem épen hivatalos buzgalombul, hanem mivel a szép őrmesternét kivánta szerencsés megérkeztéről tudósítani. Tudósítása azonban kissé hosszadalmas volt, mellyet alkalmasint olly beszédekkel és tán taglejtésekkel is kellett kísérnie, mellyek az őrmesternére anynyira hatottak, hogy egyszerre felsikoltva, repülő hajjal és rémült arcuzalattal szökött ki az ajtón, hol haza téror férjének omlott karjaiba.

Az őrmesternek lehetlen volt kitörő boszúját elsojtani; berohant a tanácsoshoz; ... a tanácsos pedig kevés idő mulva kirohant a szobából. Sápadt arcán fenyegetőbb boszú ült, semhogyan melléje még szükséges volna a gondolatok magyarázata, mellyek agyában forrtak. .... Az őrmester és neje arról kezdtek tanácskozni, hol lehessen minél előbb becsületes szolgálatba jut-

niok. De a vész nagyobb volt és közelebb hozzájok, mint képzelték volna.

Számadási időszak következett, s a tanácsos felnyitá a megrablott szekrényt, hogy a gondviselése alatti pénz állapotjáról előre tisztába jöhetessen, a mi néminnél tiszttiselőnél annyit tesz: hogy előre kiszámolhassa, mit rejthat a közpénzből saját zsebeibe, s mi maradand meg az illető közönség számára... Megütközve láttá a hiányt; de némi öröm jutott számára kárpótlásul azon gondolatban, hogy legközelebb az örmestert veheti számadás alá, mint a ki kötelességeleg minden nap megfordult lakában.

István, mióta a tanácsost szobájából nem épen szolgai alázatossággal kiutasította, mindenre készen volt, s így nyugodtan állott elébe, s az első kérdésre a pénzszekrény iránt, elbeszélte a reggel látott jelenetet. Nyilt szavának következése lön, hogy a tanácsos által mint tolvaj és rágalmazó vettetett börtönbe, hol hosszu ideig kellett vesztegelnie, mielőtt a törvényes kihallgatás szerencséjében részesüle.

E közben a fiatal Ilványi Lőrincz atya a városba érkezett, s fölgerjedt haragja fija iránt csak nehezen volt csillapítható. A tanácsos az atyával és fiaval közlé a bebörtönzött örmester vallomását, minek következése lön, hogy Lő-

rincznek atyja társaságában azonnal haza kellett költöznie. Igaznak tartotta-e a tanácsos István vallomását, nem tudhatjuk; annyi bizonyos, hogy Lörincz tagadásának teljes hitelt látszott adni, mert így a szegény örmestert annál inkább hatalmában képzeli, kinek e hatalom messzeható erejét teljes mértékben kellett éreznie.

Midőn István a börtönbül legelőször vallató bíró elé vezettetett, fogáságának hatodik hete folyt, s ekkor is, mielőtt még kihallgattatott volna, sorsa a boszúálló tanácsos által előre el volt intézve. Ő természetesen tagadta a tolvajcsinbani részvétet; de a tagadás igaz szózata mit sem használt, mint megátalkodott makacs vettetett vissza börtön fenekére, s az igazságot kutató törvénykezés nejét vonta kérdésre, ha talán a gyönge asszonytul csikarhatna ki vallomást, melly a befogottnak romlását eszközölhetné... Klára most érezé először az anyai örööm jó reményeit. S ezen kegyelettel tisztelettel állapotjában testi fenyíték alá vonta őt a bíró, hogy ki-csikarja belőle a vallomást, mellyre szükség vala. A szerelmes tanácsosról meg kell azonban jegyeznünk, hogy ő ezen eljárásról mitsem tudott, s midőn felőle értesült, nem mutatott iránta megelégedést. De még nagyobb volt a fájdalom, melly lelkismeretét e tény miatt utóbb

vevé üldözőbe , mert Klárát , kit már az aggalom férje állapotja iránt , gyöngélkedővé tön , a szégyen és testi kín érzete ágyba veté.

Kevés nap inulva részvevő néptömeg kisért a sirkertbe egy koporsót , mellyben két halott feküdt : egy gyermek , ki csak néhány óráig élvezé e föld nehéz levegőjét , és egy élete virágában elhamvadt , kiszennedett anya...

A tanácsos lelkismere te megindult ez esemény felett. E megindulás jeléül nem kimélette jó szívű közbejárását , hogy Istvánt , fogásá harmadik havában , méltatlanul szenvedett börtönéből kiszabaditsa , ki iránt a bíróság elég kegyes szívü vala , kipótolhatlan szenvedései kárpolitásaul egy okiratot nyújtani kezébe , mellyben mindeneknek , a kiket illet , tudtára adatott , hogy a tanács házi örnester tolvajság gyanujából börtönbe fogatott , honnét azonban , az ellene szóló bizonysságok elégtelensége miatt , ezennel szabandon bocsáttatik.

István első utját szabadsága visszanyerése után fíjához tevé. Az első találkozás a szerető fiu s az elkeseredett atya közt szomoru volt ; azonban Györgynek még nagyobb szomoruságot kellett később tapasztalmia , midőn István búját borba temetni kezdé , s midőn az egykor olly józan férfin a mámor vigaszta ló erejét rövid időn any-

nyira megszoká, hogy végre alig mult nap, mellyen eszmélet nélkül nem tért volna meg lakására. György egy részről minden elkövetett, hogy atyját szerencsétlen szenvedélyéről leszoktassa, de egyszersmind átlátta sokszor, hogy István szenvedései a multak keserü emlékei miatt józan korában sokkal nagyobbak, semhogy türelemmel nem viselné, midőn atya e keserü emlékeket feledésbe iparkodik eltemetni.

* * *

Az estvét, melyet most az ácslegény atya mellett mély húban virasztra töltött, Tekla egészen ellenkezőleg, szíve nem csekély örömei közt élvezé át..... Midőn minden csöndes volt az utcában, s a harangozó háza felöl gyertyafény nem világolt többé, meglopott léptekkel köpenybe burkolt alak közeledett az egyik ablakhoz; de itt a redönyök megett dohogó szívvel leskődő leány nem várt hosszas kopogtaásra; alig érinté ujja hegyével Andor az ablak-redönyt, azonnal megnyiltak szárnyai, s szerelemtől hevülő szempár mosolygott előbe, édes piros ajkak nyiltak meg üdvözletére... „Milly kár, hogy a beszélgetés két lángoló szerelmes közt ablakon által nem olly hozzáféréssel történik!“ gondolá magában Andor.

**Az enyelgő, az édes kéjű együttlét Andor és
Tekla közt éjfélig tartott.**

VIII.

Kinek minden nap vasárnapja van, igaz ünnepe egy nap sincs a hét között; dologtalan úzi az ilyen egyik napot a másik után, mindenikén csak élvet és örömet keresve, mellyet ha megkap is, megszokottság által rég minden napivá vált az előtte.... Nem így a munkás kézműves, ki az írás parancsa szerint, arcza veritékében keresi kenyerét; õ hét nap közül csak egyet ünnepel megszünéssel a munkától, de ez egy rá nézve nyugalom, öröm és valódi kedvtöltés napja... Illy napokon keresi fel a vidor szívű legény szerető leányát, és mondja el neki forró érzelemmel minden azt, mit felőle a távolban munka közt összegondolt. Illy napokon fűzi vezető karra ôt s megy vele vidor társak és társnők kisérétében erdők, hegyek és zöld tájak magánosabb vendéglőibe, zavartalan örömnék szentelni néhány órát, pásztorias ebédet költeni el, szökdécselni egyszerü zene hangjaira, játszadozni illatos mezők ölén, honnan hives alkonyon édes csevegés közt vonulnak haza felé, a váró szülék egyszerü hajlékába, kik szemeiben áldásos öröm mosolyg az érkezők felé.

Sokszor töltött így György vidám napokat
Tekla társaságában; ünnep- és vasárnap ekkor
neki égi öröm és boldogság napjai voltak . . .
Most az ünnep nem így derül rá; rövid, zajteljes
álom után búra ébresztik őt a kelő nap első su-
garai.

Türhetlen lön előtte, Tekla hideg bánásmód-
ját tovább viselnie; ment, hogy fölkeresse őt,
hogy szívfájdalmait fülébe panaszolja, elmult bol-
dog napokra emlékeztesse, megtudja tőle, ha
tán égne-e még a hobb érzelem szivében iránta,
s búpanasza által e szívet meginditsa.

Bojtorát lakából dolgai eltávolíták, s György
örült, hogy a leánynyal magánosan tanu nélkül
szólhat. Ennek arczán nem bátorító, nem vidá-
man üdvezlő meglepetés látszott, midőn tekinte-
tét a tükörtől, hol hajfürteit egyengeté, az ajtó
felé irányozta.

„Tekla!“ ugymond a belépő ácslegény, „napo-
kig nem háborítottalak, nem kerestelek föl; lel-
ked előttem idegen tárgyakkal látszott mélyen
foglalkozni, s én megfosztám magam láthatásod
egyetlen örömetől, hogy terhedre ne legyek.“

Olly hidegen bámuló volt a pillantás, mellyet
Tekla a forrón nyilatkozóra vetett, hogy ennek
lehetlen volt egy sohajt elfojtania. Kissé felhu-
zott vállakkal, hátrahajlított fövel, nyilt szúros

merev tekintettel nézett feléje a leány s összeszorult ajkain rövid gúnyszerü rángás villant át, melly után azokat szólásra nyitni akará, s szavai kisérétéül már emelte jobb karját az elutasítólag lecsüggő kézfejjel. Ez előzmények elhüték a vért a szegény ifju ereiben; kárjai mintegy villanyosan rándultak meg s egyet előre lépe.

„Ne szólj, üdvömré kérlek, még ne szólj!“ remegé majdnem füladozva; azután karjait éghez emelte s rimánkodva sohajtott fel: „Istenem! ha tudnám, mivel bántottam meg e leányt, kit szívem szentedül tisztelt, szeretett, imádott! . . . ha tudnám, mi az ben nem, mi szívét tölem elidegeníté: kitépném enem azon részét lelkemből, körmeimmel szaggatnám ki testemből . . . Vagy miért e viharzó szenevédel, e kimondhatlan forróságu szerelem bennem, ha csak azért szokám meg azt, hogy érzésim romjain életem porhadjon szét? . . . Nem, nem! ez lehetlen, neked szeretned kell engem; ugy-e, Teklám, te szeretsz engemet?“ s szemeit ujra a leányhoz irányozta, karait feléje terjeszté; és a leányt folyvást azon tekintettel láttá nézni maga felé, tán még hidegebbel, még merevebbel, még fagylalóbban csudálkozóval.

És illyen az emberi kebel, illy változékony az ingatag kedély! Tekla valóban egyre idegenke-

döbb csudálkozással nézte a szenvedélyes ifjut, kinek egykor szintilly forróan ömlengett szavait édes elragadtatással fogadta kebelébe; ugy tetszett önmaga előtt is, mintha most ez ifjut meg nem foghatná, mintha nem is ez volna, kit egykor szeretett, s önmentőleg, édes megnyugtatására sugá eltántorodott szíve: ez ifjuban csalatkoztam!

E percz elhatározó volt; az érzelemvihar György keblében tetőpontját érte, honnan ez eltasztó bánásmód által hanyathomlok taszított vissza, de nem a megnyugvás ölébe; estében a bú tengere fogadta őt. — Sápadtan, reszketeg hangon, testében ingadozva közeledett egészen a leány mellé s majdnem sugva mondá: „Tekla, egykor mondád, forrón szerettél, örökre fogsz szeretni, — vége szakadt e szerelmednek?“

Minha nehezen, mintha erőtetve küzdené fel magát a hang a leány kebléból, de elég szilárdul mondá ki mégis: „Nem ismertelek.“

„Nem ismertél?“ szóla György s hangjában bizonyos gúnyos csipősségg volt s neme a tréfálkozni akarásnak; „két éve, hogy lelkemet nyíltan hordám előtted, mellyben mint tárt könyvben olvashatál, mellynek értelme, mint mondád, egyre közelebb fűzi szívedet szívemhez; — igen, ezt mondád, mig végiglen olvasád e könyvet; s most, az utolsó lapot bevégezve, vonod vissza eddigi szavai-

dat s akarsz elutasítani, mint értheitlen, mint ismertlen!... Hidd nekem, ez így nem lehet! inkább csalhat téged néhány rövid nap tapasztalása, mint elmult hosszu éveké, mert hiszen inkább nem voltam én ez utolsó napokban enmagam, mint eddig egész élemben... Ne szakaszsz félbe, kérlek! Holnap e városhól távozom; hónapok mulva térek csak vissza; egy földesúr kastélyán több mérföldnyire ide késő őszig lesz dolgunk. Távozom, Tekla, de képedet örökre fogom szívemben hordozni; távozom azon reménnyel, hogy visszatérve máskép, ismét magaménak talállak. Addig, ha jöhetnék, sem foglak háborugatni. Az idő minden megérlel, vagy eltörül és megemész... Isten hozzád!"

Forró köny ragyogott az ácslegény szemében, midőn a szeretett leány oldalától távozék. Az ajtónál még egyszer megállott, karjait csak bajjal tudta letartóztatni, hogy a szeretett lényt dobogó keblére ne ölelke, s érzésteljes hangon szólalt fel: „Tekla, reménnyel távozhatom-e?"

A leánynak nem volt kedve tagadólag, nem igenlöleg válaszolni; csak hosszu szünet mulva, midőn látá, hogy az ifju folyvást esdő képpel vár válaszára, emelte föl jobbját, s fejét csóválva távozásra intett... György kirohant az ajtón.

A kapuban Bojtorával találkozott. „Atyám,

kedves atyám!“ szolt hozzá nagy megindulással az ácslegény s keblére vetette magát, „hosszu időre eltávozom. Szívem búját viszem utravalóul, de remélem, Isten megvigasztal, és“ tevé hozzá kis szünet mulva, „leányod meg fogja ismerni, hogy nincs, ki öt ugy szeresse, mint magam... Isten veletek!“ és eltávozott a nélkül, hogy a csudálkozónak feleletét várna.

Bojtora csekély szerelmi meghasonlást gyanított, s midön leánya, kit e dolog iránt megkérdezett, csak eltérőleg adá válaszait, nem is tartotta szükségesnek, öt ez iránt bővebben faggatni. Mit leányától hallott, hogy György hónapokig tartandó távullétre ment el, nem hitte teljesülendőnek.

IX.

Dús redőkben kanyarultak hófehér leplek két ablak körül, mellyek előtt magas és sürü lombú fák emelkedtek; tovább a kertben, mellybe ez ablakok nyíltak, terjedelmes virágágyak díszlegének vidító szemgyönyörül, s édes illatárral töltve el a levegőt. A fák bizalmas lombjait vidor madárkák serge választá örömtanyául, hol folyvást szökdeltek, csevegtek és daloltak. A félhomály, melly e lombos fák miatt a szobában el-

terjedt, ezen öröök dalcsengése a madaraknak, az itt mulatást valami kedvessé, bizalmassá tevék.

Habos selyemmel borított kerevetek dagadoztak kereszthez rakva a szoba szögletein. Néhány magas tükör borítá csezszerün elrendezve a falakat, úgy hogy a benlevő önmagának rejtelyes képmásai által látta magát többszörösen üdvözöttetni. Két szögletben két óriási növény állta öblös ködényekben, elborítva élénk színű s ritka fajú virágokkal. Itt-ott, hová a falombok és az ablakleplek engedelméból, a napfény élénkebb sugárömegben bejuthatott, néhány olajfestvény volt alkalmazva gazdag aranyos rámákban. A kerevetek egyikén ponyolában ömleszté el tagjait Valday Andor, e szoba lakosa.

Háboritlan csend uralkodott az egész háznál, mintha falai közt egy lélek sem lakoznék; az ifjunak még csak nővére, Eszter, sem volt otthon, kitől eszélyesen el tudott a délutánra távolítani hazulról, s bizonyos volt felőle, hogy egyhamar haza nem jő, mert a társaságban, hová őt jól számolva juttatá, egy síma képü hadnagyka volt jelen, kinek oldala mellett Esztertől repültek az órák... Andor, hol kéjszovárgó cseleit kellett előmozdítni, eszélyes és finom vala; enapra ő, úgy tudott ismerős család körében egy

kis házi mulatságot kieszközölni, hogy a család tagjai észre sem vevék, milly buzgalommal jár el ennek létrehozásában, s az egész dolgot saját ötletöknek, önakarátjoknak tulajdoníták; e mulatságban részvétre ugy tudta hugát felbuzdítani, melly tekintetben a kedvelt hadnagy jelenléte nem kis szerepet játszott, hogy Eszter örömmel távozott hazulról, egészen elfelejtkezve, hogy madélutánra Tekla látogatását várja . . .

A távolabb szobák felől ajtónyilás hallatszott, melyet a félhomályban tartott szobasoron végig lassudan közelgő léptek követtek. . . Mig az ember e szándékosan homályosbitott szobákon kerestüл Andorhoz jutott, megszoká a szem a teljes napfény kirekesztését, s ez utolsóban semmi felötlöt nem talált, sőt magát benne annál otthonosabbul lelé.

E szoba küszöbén tünt fel Tekla szép, sugár, kecsdús alakja. Önmaga előtt megmagyarázhatlan döbbenés szállta meg az érkezőt, midőn kerestett barátnéja helyett Andort láta meg e szobában; pedig ez ifjunak már sokszor és forró ölelések közt mondá el, hogy őt kimondhatlanul szereti. — Mint midőn a gondtalan úszót erős sodrású örvény kapja meg, szélén az örvénynek, a veszély első érzetére visszadöbben, testét hátrahajtani, menekülni iparkodik, de az erősebb

hatalom, melly őt megragadta, ellenállhatlanul sodorja alá a mélysége, — Tekla is, egyedül látván magát Andorral szemközt, visszadöbbent; egy gondolat szálta meg, mintha hátrálni, menekülni kellne iparkodnia; de az örvény sodró ereje megkapá őt, a karokba omlott, mellyek hévvel ölelék körül, s a remegő ajkak csókvillanyát érzé ajkáról tagjaira végig zsibongani . . .

Két percet ültek együtt a kereveten, midőn Tekla Eszter után kérdezősködék; Andor nővére tüstinti megérkezésével nyugtatta őt, s a föl-emelkedő leányt szelid erőszakkal vonta vissza maga mellé.

S megújítva lönek mind azon forró szerelmi eskük, miket a régi görög istenség — ő maga a legcsapodárbak, legdévajbak egyike — kaczagni szokott. „Örökké!“ rebegé a leány, karjait fonva az ifju nyaka körül. „Örökké! esküszöm neked!“ viszonzá az ifju kétszeres hévvel a szent fogadást . . . meg ujra felsohajtott sűrű csóközön közt: „Oh, miért ez akadályozó viszony rokonimmel! . . . halátra üldöznének, ha balga nézetöket sérteném, s legföbb vágyamat, miben egyedül van üdvöm, egyedül boldogságom, olly sietve teljesitném, mint forró szívem ohajtja! — . . . De leküzdöm gyáva előítéletöket, bár hónapok kerüljenek is belé, mig életem egyedüli legsőbb

ohajtását teljesülve látom . . . Csak a sír választhat el bennünket, szívem egyetlene! s napjaim kinos epedés közt fognak eltünedezni, 'mig karjaim közt boldogító nömül nem tartalak... Nöm léssz, imádott angyal! vagy...“ — Mézes válasz szakasztá félbe az esküdözö ifju szavait... Tekla nem szeretett, nem ugy, mint minőnek a szereelmet szentebb értelmében képzeljük; de hiúsága teljes mértékben ki volt elégítve, s ez érzelmet és a test ingereit ő maga is forró szerelemnek hivé... Andor egyre forróbb lön; Tekla egyre olvadékonyabb.

Késő estve szakadt félbe e magános együttlét. Elváláskor sokkal bensőbbleg simult Tekla az ifjuhoz, s szavai és csókjai közé megeredt könyei vegyülének . . . ő nem ugy távozott e szobából, mint odaérkezett volt.

X.

Hónapok folytak le; s az eddig történtek nyomán több nemü összeköttetések kapcsai tárgultak vagy szakadtak meg végkép.

György és Tekla nem élvezék többé az egykori szerelem boldogságát. Az ácslegény a falusi magányban szorgalmasan járt el ügytársaival a rájok bízott munkában, s a nagyszerü kastély és a hozzá tartozó gazdasági épületek födelei egymásután emelkedtek. Szereleine tevé életét s a

remény ada szivének táplálatot. Munkaszünetkor magányosságba vonult; soha sem lehete őt vígadó pajtásai közt látni, s föltételében, Nagy-Váradot ősz végeig meg nem látogatni, állhatatos maradt.

Teklának az egykor szeretett ifju csak ritkán jutott eszébe, mint álomkép a mult időbül. Ö kéjmámorba merült, s Andorral, ez idő első hetiben főkép, sűrük voltak magányos órái, atyja előtt a legnagyobb titokban. Az atya és leánya közé idegenkedés furta magát; Tekla nem volt többé hozzá az ártatlan szív azon odaadó bizalmával, azon szeretetteljes rajta csüggéssel, mi egykor Bojtora boldogságát tevé; e változásnak okát leányában mindeddig ki nem találhatá, bárha szerető szivének ez szokatlan keservet okozott.

Andor titkot rejtett nővére előtt, kiröl föltevé, hogy a női ártatlanság feldulójának hajlándó volna útait keresztül vágni; mert soha sem fordult meg e hölgy agyában a gondolat, hogy a viszony Andor és Tekla közt, mellyet mulatságos szerelmi tréfaul, vagy legfeljebb hiusági boszúból segített előidézni, illykép fejlendik ki. Eszter mélyebb szerelmi viszonyba bonyolult a szeretett hadnagygyal, s így a testvérek közül mindenik külön útaiin más és más tárgyak után járván, titkolozás és idegenség foglalá helyét az eddigi szí-

vesebb vonzalomnak.... Mindenek között legörvendőbb és saját gondolkozása szerint legboldogabb a hadnagy volt, ki a katonai szolgálat kellemetlenségeit már rég meguná, s most elégédéssel láta egy nőt maga iránt forróan ragaszkodni, kinek szíve mellett elegendő vagyona is volt, hogy jövendő életét oldala mellett biztosítva lássa. Tisztsége odahagyásáról kezdett gondolkozni, hogy a helyzetből, melyet czifra nyomornak mondanak, kiemelkedve, alvása, lesekvése s fölkelése idejét ezentul tetszése szerint rendezhesse; társainak előre némelly víg lakomát adott a gazdag menyasszony rovására.

Lehetett volna Teklát utóbbi hetekben néha könyező szemekkel látni; de könyei csak a magány rejtekében eredtek meg; ezt pedig futotta, mert benne kínfájdalommal telt meg kebele! . . . futott, és új szédülésben keresett vigasztalást.

XI.

Andor és Eszter közös lakán menyegző ültetett, számos rokon és jó ismerős társaságában, kik közül többen vágyukat nyilatkoztaták, a napi ünnepélyt táncczal fejezni be. A zene csakhamar megcsendült, mielőtt még az alkony elérkeznék, s a szép menyasszonyt a táncosok sűrű

raja környezé, vetélkedve, hogy kezét néhány fordulatra megnyerhessék. A vőlegény roppant magasságu s izmos alkatu férfi volt, kit kaptánynak czímeztek; de különben polgári öltözetben vala, s hogy katonaságnál szolgált, teste szabályszerü, ügyes, de némileg mégis feszengő mozdulatiból volt észrevehető, mert a nagy terjedelmű test s annak bő mennyiségi izomhalmaza nem igen volt hajlandó, magát mozdulatoknak alávetni, mellyek fürgeséget kivántak. Ez okbul a tánczosok közé sem vegyült; jobbnak tartotta e mulatság helyett koronkint a pezsgő poharak szinte eléggé karcsu alakját ölelgetni, s azok száját szorítni szomjas ajkaihoz, melly neme a csöndes mulatozásnak előtte nem igen szokatlan-nak látszott, mint ezt azon könnyüség tanúsít-hatja, mellyel a hosszasabb társalkodást e szá-jakkal és e termetekkel birta. A vőlegény mint-egy harminczkét éves lehetett, s orra hegye és szemfénье egyiránt lángolt, midőn ollykor szép menyasszonya, a vidoran lejtő Eszter felé te-kintgetett.

Míg a hölgyek és néhányan a fiatalabb uracsok közül az épület teremében illykép igen vi-dáman mulattak; Andor egyik mellékszobában ült némelly barátival, vidám beszélgetésök tár-gya a jelenlevő hölgyek voltak; arszláni szem-

telenséggel birálgaták őket; ki egyik-, ki másiknak hosszabb vagy rövidebb küzdés után megnyert kegyeivel dicsekedett, s épen azok, kik hölgyek körüli udvarlataikban legszerencsétlenbek voltak, magasztalák fel saját hódító tulajdonaikat legnagyobb mértékben, s szerelmi leveleket mutogattak, mellyeket magok firkáltak önmagukhoz bal kézzel, hogy az irás ugyancsak asszonyinak lássék, s hajfürtöket láttattak, melyeknek származása felöl a fodrász leghitelesebb adatokat mondhatna, kinél illy fürtök árat is — legyen bár valakinek szökére vagy barnára szüksége — megtudhatni.

Egy szolga közeledett Andorhoz és levelet adott kezeibe; nem volt e levél virágfüzér pa-pirra irva, nem átjáratva kedves illat által; egyszerű vala külseje, s csak némi ügyetlenség az összehajlitásban gyanittatá, hogy női kéztől jő; bővebb megtekintés után pedig azon néhány könycsep, mellytől a levél még nedves vala, mutatható, hogy e nőnek kesergőnek, tan csalatottnak kell lennie. — Andor arcán némi boszúság látszott, midőn a levelet átvette, mellyet olvasatlanul akart zsebébe rejteni. Barátai egyike megfogá kezét.

„Ejh,“ felszólalt neheztelve, „nem ármányosan cselekszel-e ellenünk s ugy, mint egy

áruló? Mi sorjába elmondók neked legtitkosabb kalandainkat; s te itt szemünk láttára kapsz egy levelet, mellyel mulatságunkra új tárgyat adhatnál, s el akarod azt rejteni?“

„Érdektelen doleg!“ válaszolt Andor kitérőleg.

„Ha szabód árjegyzéke vagy bármilly fizetési követelés,“ folytatá az uracs szavait, „akkor meghiszem; de előttem a doleg gyanus... Nökezekből jő e levél?“

„Igen,“ felelt Andor.

„Ugy hát itélőszékünk elébe tartozik,“ közbeszolt amaz, „s felolvasását tölünk meg nem tagadhatod.... Barátok közt nincsen titok!“ E szavakkal elvezé a levelet Andor kezeiből s elébe tartván, hogy pecsétjét saját maga törje fel, kihontá azt és a figyelmesen hallgatók előtt olvasni kezdé. Andor egy mozdulatot sem tön akadályozására... A levél így hangzott:

„Felejthetlen kedvesem!“

„Tudtam, hogy szerelmi levél,“ közbeszolt az egyik, „s kezdete jól hangzik.“

„Sok az e benne,“ megjegyzé egy másik, elméskedni akarva, „én illy levelekben leginkább az o h-t használom.“

„Csendesség!“ szolt a felolvasó, „figyelmet kivánok.“ „Felejthetlen kedvesem! — Hónapok

multak el, mióta esküvéd, hogy forrón szeretsz és változatlanul fogsz szeretni. Ah, Andorom! hittem esküdnek, viszonoztam azokat, minden tevék, mit attól, kinek lángoló szerelmével egész valóját birod, kivánhatsz . . . s csalatkoznom kell-e benned? Nem, nem! forrón szeretett Andorom, egyetlenem! ez lehetlen! e csalatás kedvesednek halála volna! oh! hiszen a miket most szennedek, keserűbbek, kinzőbbak a halálnál! ez megszüntetheti szerelmem égető fájdalmait; de ha megcsalnál — borzasztó! — ha most, így, a mint vagyok, megcsalnál, a szennyet becsületemről halálom sem moshatná le! Andor! légy irgalmas! légy könyörülő! Növéred menyegzőjét üli . . . oh, mennyi kín van rám nézve e gonodlatban! Isten látja, nekünk ezt rég meg kell vala ünnepelni. . . Napok óta nem jösz már felém, s én szívünk közt töltöm napjaimat, keserü sírással éjeimet.... Hogy mi voltál nekem Isten színe előtt, rövid időn tudni fogja a világ.... S te folyvást elmaradsz! Jer, jer, Andorom, vi-gasztni bús szívemet; jer, hadd szünjék meg kebleden kétségbeesésem! Oh, ne hadd e soraimat is érzéketlenül elhangzani füleidben... Szégyenem napját túl nem élendem! . . . Átok, — nem, nem! te nem hagysz kétségbeesés martalékául engem, s bizom szavaidban, bizom sze-

relmedben, hogy nem késel vigasztalni — örök hűségü Tekládat.“

Nem találkozott egyén e társaságban, ki a felolvasott levél szomoru értelmét selfogja, ki a megcsalatott leány iránt némi részvéttel viselte-tett volna; a gaz tettben, mellyet Andor annyi számolással, eszélyes ravaszsgággal vezetett és vitt véghez, mindenjában elmés trésát, s a csábitó ifjúban egy irigylendő sorsu Endymiont láttak;— elfajult szívvel tréfát üztek belőle, tréfát a szerecsétlen leányból, miknek hallásától maga Andor is iszonyodott.... Szerelmet mindenki más módon érez, azon szívtehetségek különbözései szerint, mellyek az emberekben kisebb nagyobb mértékben, nemesebb vagy alacsonyabb irányban vannak kifejlődve; Andor is a maga módja szerint e leányt nagyon megszereté, sőt érezte, hogy elvesztésével némi, tán pótolhatlan ür maradna szivében... De házasságról még csak gondolni is! kinek jutna eszébe illyesmi e különbözö sorsviszonyok közt? S épen azért kerülte ő már jó ideje Tekla társaságát, mert a leány esdeklései, folytonos emlékeztetései adott igéretére, miket állapota szorongatósága kénytelenségevé tett, nagyon terhelék lelkét.

— Folyvást tartott, egyre vidámabb lön a mulatság a fényes kivilágításu termekben; egész

éjsélig mindenjában igen jól érezék magukat... Andor volt egyedül, kinek arczát baráti szó és hölgymosoly egyiránt hasztálal iparkodtak felvidítani; nem birta száműzni a járásból a szomorító eszméket; ágyán is álmatlannul hevert; de egy nagylelkű határozatot tett föl magában, gondolata szerint igen nagylelküt: más nap reggel elmenni Teklához, megmondani neki, hogy öt most is hévvel szereti s fogja szeretni folytonosan; hogy nála nélkül nem élhet, hogy — nőül ugyan nem veheti, de jövendőjéről gondoskodni fog... És e határozatra nyugodtan tudott elalunni!

..... Van némelly vétek az emberben, melly nem az emberé: a sorsé az, a viszonyoké, a társas előítéleteké.

XII.

Más nap, midön a harangozót lakától távol lenni tudta, föltétele szerint megjelent Andor Teklanál; szíve némileg szorongó vala, s e szorongás még inkább növekedett, midön az egykor viritó leány halvány arczát, s a szemüzekeknek, mellyek azelött kevély–vidámon szikráztak szerte, méla bús lángjait meglátá; — ez alak élő szobor volt, büntető szemrehányásul a csá-

bitó ifjura. Iparkodott melegen üdvözelní őt, enyelgő szavaival kedvet, vidámságot idézni fel a bús arcuzlaton; azt vélte, szép szavak, csók és ölelés visszaadandják az eltünt derültséget e homlokra s a kebelben a rég nem érzett nyugalmat helyre fogják állítani; de Tekla ajkain csak egy szó, egy kérelem, egy esdeklés lön ismételve szünetlenül, mellyre az ifju sokáig nem tudott feleletet adni, mig végre, önmaga előtt pirulva, kimondá, hogy a leány táplált reményei hasztalanok, hogy őt úri állása illynemű összeköttetéstől tiltja, melly azonban neki most is egyetlen ohajtása, legföbb boldogsága volna, s minthogy ezt viszonyainál fogva soha el nem érheti, ez üdvben csak azon fokig akar legalább részesülni, meddig az társas viszonyinkban lehetséges, (!) és — évpénzzel kinálta meg a leányt, az egyedül boldogítót, a forrón szerettet, kiért — ezt állítá most is — életét kész áldozni! . . . Tekla iszonyu sikoltással ájulva rogyott a pamlagra.

— Öszi évszak volt. E napon egy egyszerü öltözetű ifju érkezett a városba, kifejlett férfias alakkal, mellyet azonban némi lankadság és idő-előtti aszottság tett lézengővé; sápadt és beesett arcza felett némi rémletes fényt öntött el a fel-ötlöleg tiszta világu, egyenes szilárd tekintetű s

mégis önmagábani bizalmatlanságot eláruló szempár... György az ácslegény volt ez. — Azt hitte ő, Tekla idegensége iránta valamelly rögtön jött és mulandó szeszély következménye; hitte, hogy mig ez tart, tolakodásával a leányt végkép elidegenithetné, s így darab időre a teljes visszavonulást legczél szerübbnek tartá; e föltételében állhatatos maradt, bárha szívének forró szerelme, folytonos epedése, az egymást váltó remény és kétség, lelkét ez idő alatt rendkívül elkínozák. — Első menete Teklához volt, e hosszu küzdelem után megtudni tôle a valót, melly rá várakozik.

Félve, remegő kézzel, csöndesen nyitott ajtót. A mellékszobából hangokat hallott; az ő hangjai voltak, szive imádottjáé, s reszketve fojtá el lélekzetét... Férfi-hangok üték meg aztán füleit; lábai nem birták s erőtlenül hanyatlott egy székre az ajtó mellett... Szép reménynyel érkezett ide, s legelső, a mit hallott, a beszélgetés volt Andor és. Tekla között, mellyből kedvese egész állapotját megértette! A helyzet rá nézve iszonyu volt; tagjain a vér mint hangyasereg járása zsibongott végig; néhány pillanatra rendkívüli lankadság fogta el. Utóbb szívét fájdalmas hasgatás járta keresztül, s mintha forró érczolvadék öntetett volna testébe, egy-

szerre hevülni, lángolni, égődni érzé minden tetemeit; lelkében a téten bús elkeseredés előkélt gyűlölségnek adott helyet, boszú s düh szállta meg keblét, s kezei görcsösen vonultak össze; ugy érzé, hogy a gaz csábitót, ki földi mennyét végkép feldulta, megfojtani támad kedv keblében.

E pillanatban érinté füleit a kétségesbeső sikoltás a szomszéd szobából; berohant, s ájultan láttá Teklát Andor karjaiban. Iszonyubb látvány rá nem várhatott; magán kívül, bőszülen rohant az ifjura s erővel emelte őt el a leány mellől s teríté végig a padozaton: térdét mellére feszíté, kezei torkán ragadtak, s az uracs egész alakja hosszas ideig gyönge növénykint reszketett a rázó karok alatt. Tán nem szabadult volna érve e karokbul, ha e perczben a harangozó meg nem jelen, ki álnélkodva láttá e meglepő jelenetet, s csak nagy nehezen tudta a dühében reszkető ácslegény kezeiből a holtra kékült ifjut megszabadítani.

Szoborkint állott a három férfi egymással szemközt; Bojtora csudálkozva nézett egyikre és másikra, s szemei a megfejtés kulcsát látszottak keresni; azután az ájult leányt meglátván, fájdalmas felkiáltással rohant feléje, főlegyenesíté, ápolni, éleszteni kezdé... és mennykőcsa-

pásul hatott rá a selfödözés , melly Teklán szemébe ötlött.

Andor néhány perczig lélekzetért küzdött, s midőn legyökerzett lábait mozdithatá , a közös zavart távozásra használta.

György a szoba közepén állott , szemeit két kezével elborítva , mintha eszméletét iparkodnék összeszedni; midőn e kezeket arczárol leemelte, első pillanata a harangozóra esett , ki e perczben szemeit rémletesen kimeresztve ugrott fel leánya mellöl , mintha életölök kigyót látott volna tagjairól maga felé tekergözni; teste hátra görnyedt s a fő a csudálkozva kimeredt szemekkel, a szóra nyilt ajkakkal előre hajlott; a kezek szertenylező ujjaikkal elhárítólag tévedeztek előre , s a lábak a meggörnyedt térdekkel, egyike elő , másika hátra — segítni s futni — vonzódtak. Perczekig állt e helyzetben , s belőle csak György felkiáltása rázta fel , ki jajgalva veté magát a harangozó keblére : „Atyám , atyám !“ ugymond, „lásd, mivé lett leányod — mivé lettek éltem reményei !“

„Ki volt itt ?“ kérdé Bojtora tompa hangon , s durván tasztá félre az ifjut; szemei rémletesen forogtak.

„Ember ! térij magadhoz ,“ válaszolt az ácslegény ; „tekinteted irtóztató, leányodnak segé-

lyedre van szüksége.“ S a szegény ifju nem tudta, hogy fájdalom és kétségeesés az ő arczán is szintolly irtóztatolag tükrözi magát.

„Ki volt itt ?“ ismételé kérdését a harangozó s parancsoló kifejezéssel látszott feleletre várni.

„Andor,“ válaszolt az ácslegény.

„Andor, a gazdag úrszülött ? Nem hiában volt tehát irthatlan gyűlölés lelkem fenekén ez úri viperafajok iránt !“ szólt fogcsikorgatva a harangozó, s arczának kifejezése nyomban megváltozott; némi jelensége az álnyugalomnak tünt fel vonásain ; leányához lépett , ki folyvást mozду- latlanul feküdt a pamlagon , bal kezét vállára illeszté s jobbját ég felé emelve , ünnepélyesen szólalt fel: „Boszu ! éitem egyedüli célja boszu, melly ez emberre nézve kínosabb legyen a halálnál ! Rémárnyakint üldözendem öt; fölkeresem örökinek legrejtettebb kútforrásait , hogy mérget szivárogtassak beléjök , melly életét pokol- kinná tegye. Kétségeesés üldözze öt ! átok keljen nyomdokaiban ! . . . Boszum az egész nemzet- ségre . . . örökös , kikeresett , engesztelhetlen boszu ! boszu !“ . . . Azután karán ragadá az ács- legényt , ki a dult lelkü atya szörnyü esküjén némi kéjes örömet érzett , s a leány mellé vonszolá öt. „Esküdjél velem !“ szólt hozzá parancsoló hangon , „esküdjél boszut !“

„Esküszöm!“ mond halk hangon az ifju. „Nem! nem! én nem esküszöm, nem tudom, mit fogok tenni. Oh, én rendkívül roszul vagyok... de nem esküszöm!... Átkom kövesse őt!“

„Gyáva!“ szolt a harangozó megvető hangnyomattal. — „Csak sírni tudsz!... S én nem szerettem-e e leányt jobban mindenél? nem szeretem-e most is jobban életemnél, lelki üdvömnél?... De ti csak könyezni tudtok!... Oh, hogy testem részeit méregporrá nem törhetem, vészszé tenni vele a levegőt a kölyök körül!...“

Teklát hasztalan iparkodtak ébreszteni. Bojtora orvosért ment, mig György térdre hullva a pamlag előtt, kábultan hevert elvesztett kedvese lábainál. — Ott találta őt ébredtekor a leány első pillantata.

Tekla napokig ágyban feküdt; atyja s az ácslegény ápolva forgolódtak körüle. Feddő vagy szemrehányó szó nem jött ki Bojtora ajkain, de hallgatása a lányara nézve annál kinzőbb vala, és sigetté ennek lezúzott lelkében egy rendkívüli határzat megérését.

XIII.

Szokatlan rendkívüli ünnepélyhez készültek

Nagy-Váradon , melly a város minden lakosát eltölté várakozással , és számos a vidékről becsödült idegent figyelmes kiváncsisággal. Okát ez ünnepélyes készületeknek mintegy négy hónap előtt egy rendkívüli zivatar tevé meg, mit — ez esemény akkor történetünk fonalán kívül esvén — nem emliténk , s ez elmulasztást most pótoljuk utólagosan: a tömérdek erejű szél t. i. az egyik torony rokkant gerinczü keresztét lesodorta, mellynek helyébe holnap volt más ékelendő, mire a szükséges polczok és állomások az utolsó hetekben elkészültek.

Sok volt a beszéd, sok a mende-monda a fürge nyelvű városban; minden száj s már napok óta a kávénénikék egész sergei ezen ujság körül foglalkoztak . . . Egy csapszékben a kérkedékeny nevü „Páris patakja“ mellett, (mivel érdemli meg ez az év hosszában legnagyobb részint száraz meder e nevezetet, nem tudjuk, hacsak a sűrű bokorzetek és rejthelyek által nem parti hosszában , hol a „Páris rejtelmei“-nek aljasabb jeleneteibe illhető dolgokra könnyen akadhatnánk) . . . e csapszékben néhány fiatal egyént találunk azok közül , kikkel e beszély folytában már néhányszor volt alkalmunk találkozni: a kömüves- és ácslegények legbátrabbai, legelszántabbai voltak ezek , kik a kereszt-föl-

tevésre szükséges állások összeillesztése körül munkálódtak, s most élénk beszédbe voltak merülve a holnap történendők felett. — Középpontját e borozó társaságnak egy bemocsolt papír színéhez hasonló arcra magas, sovány alak tevé, melly papirarcra azonban jellem vagy ész semmi értelmet nem jegye, olly üres volt tekintete. Ez egy Liptó megyei tót suhancz, foglalatosságára nézve szinte ácslegény volt, és azon néhány vetélytársak közül, kik a kereszt beillesztőjének ajánlott díj elnyerésére csödültek, ő választott ki e szédítő munkára. Büskén üle a tót legény személyes fontosságának öntudatában, s mindenjára előtt némi irigykedés tárgya volt, mit a köztök folyt beszélgetés csekély töredékéből is megtudhatunk.

„Hejh, szomszéd, ne igyál annyit,“ mondá az egyik, „mert ha holnap nem olly józan lesz a fejed, mint egy vizes kannáé, bizony rosz dolog volna, bőrödben lenni.“

„Uhum!“ válaszolt a tót legény nagy elmésen, s poharát ajkaival hozá érintkezésbe.

„Hadd el, pajtás, hadd igyék,“ közbeszolt egy másik, „ha lehull, ugy sem ember fog elveszni.“

A' legény haragos szemeket vetett a szólóra;

„Ha közel a toronyhoz meglátlak,“ mondá, „fejedre ugrom, buff!“

„Mielőtt leesnél, szétmállasz a levegőben,“ válaszolt amaz; s egy ital után folytatá: „de ugyan hogy mertél illy vékony csontváz létedre e nyaktörő munkába fogni, koma?!“

„Könnyen,“ válaszolt helyette a legények egyike, „hisz olly nyurga, hogy csak a torony mellé kell állnia, s ha hosszu két szénvonóját kinyújtja, onan is beillesztheti a keresztet.“

„Ha pedig le találna pottyanni,“ szólt egy harmadik, „illy léha árnyék könnyedén szállna a földre, mint a toll, a nélkül, hogy csak bordája meghajlanék.“

„Vagy a szél elhordaná a harmadik határba,“ jegyzé meg a negyedik.

„Ugy is lesz, ha a keresztbe nem kapaszkodik a csont-hústalan emberdarab,“ mondának többen gúnyolódva.

„Tak, tak! — uhum!“ válaszolt mindezekre igen elmésen a tót legény.

Most a korcsmáros foglalt helyet a beszélők között, egy vidám piros arcú, terjedelmes kövérségű férfiu, s a beszéd továbbá is e napi érdekü tárgy körül forgott. A korcsmáros történeteket beszélt el, mellyeknél — állítása szerint — mindenütt jelen volt, bár ezt neki, mert öt

Meghasonlott kedély. I.

7

mindenki szerfelett dicsekővönök ismerte , senki sem hivé , melly történetek gyászosan rajzolának némelly szörnyü halál-esetet illy kereszt-föltevések körül . A tót legény rendkívüli figyelnet árult el , s minél többel szaporítá a korcsmáros elmondott történetei számát , e legénynek annál feszültebb lön figyelme , színe aṇnál sápadtabb , söt végre némi borzongás járta tagjait keresztül . A többi legények észrevevék e fejlengő szepegeést , s annál inkább unszolák a korcsmárost további beszédre , s magok is iparkodtak a szörnyü halált minél borzasztóbb színekben tüntetni elő s a veszély nagyságát , majdnem elkerülhetlenséget , minél inkább kiemelni , ugy hogy a közbeszorított legénynek lassankint minden bátorsága megfutamodott .

„Ugy van ,“ mondá a korcsmáros , „a veszély illy merények körül olly könnyen áll elő ! ... Egy történetet kell még elmondanom , melly ugyanezen székes-egyház tornyán ment véghez , midőn rá először illesztének keresztet .“

Mindnyájan szorosan körülfogák a korcsmárost , s a tót legény akadozó lélekzettel furódott többi társai közé , olly félelemmel , hogy még hátát is egy mellette ülönek vállához iparkodott rejteni .

„Magas e torony ,“ folytatá beszédét a korcs-

máros, „s a mellett még dombon is áll! ... Egy sokat tapasztalt, józan, erős fejű ács lakott az időben Nagy-Váradon, kinek három leánya s egyetlen egy igen derék fija volt; mindkettő együtt dolgozott az egyház födezetén, s midőn a kereszteket rakták fel, a fiú nem hagyott békét atyjának, hogy az egyik torony kereszjét föltenni engedje át neki. Nem hajlott elejénte a gondos atya e kérésre, mellyben csak gyermekes kapzsiságot s inkább vakmerőséget, mint bátorsságot láta; utóbb azonban megingatá öt fia szakadatlan unszolgatása, s ugy egyeztek meg, hogy együtt menjenek a torony csúcsára. . . . Az atya elöl ment, s utána a fiú a létra fokain, melly a legfelső állástól a torony gombjáig vezetett; ... majd felértek már, midőn a fiú borzasztó örömmel elkaczagta magát s kéjelgve felszólalt: „Ah, atyám! atyám! milly szép, milly dicső itt! milly gyönyörűen énekelnek az angyalok! milly szépen röpkednek körül arany szárnyaikkal...!“ Az atyát kínos borzalom szállta meg; de veszteni nem volt ideje; a választás csak kettő között volt: egyiküknek veszni, vagy mind a kettőnek!... S õ férj és még három gyermek atyja, egyedüli gyámola volt! A szükség irtóztató határzatot költött lelkében: lábat rugásra vonta össze s egész erejéből irányzott ütést szédelgő fijához,

ki már kezeit kezdé nyújtani feléje , hogy ruhájába kapaszkodjék s tán őt is magával rántsa ! Az alant bámuló népcsoport jajt kiáltta... S azon perczben szétzúzva feküdt a vakmerő ~~fiú~~ a torony aljában . — Illyen idős lehetett , mint kelmed , atyafi !“ fejezte be szavait a korcsmáros , a tót legényre mutatván , ki saját sápadsganál is sápadtabb lön , s nyöszörögve kelt föl az asztaltól , mint ki helyét nem leli , s járdalt néhány perczig fel s alá a szobában , mialatt a korcsmáros folytatá : „De még ezzel nem volt befejezve a szerecsétlenség !“

„Még nem ?“ foHASZkodott a tót legény , és sopánkodva emelte szemeit ég felé , s testében ugy ingadozott , mintha épen nem volna szükség magasra másznia , hogy elszédüljön .

„Az atya nem birt azon hideg vérrel ,“ folytatá a korcsmáros , „hogy iszonyu tette iszonyu helyzetében őt rendkívül meg ne zavarná ; felkapaszkodott ugyan a létra tetejére , s a keresztet kezébe fogta , de ott egyszerre tétovázni , ingadozni kezde s mindenek borzalmára hangosan kiáltzó : „Fijam , fijam ! mellyik lyukba tegyem ?“ ... A másik perczben összetört tetemei fija holtteste mellett hevertek !“

A tót legény igen igen szepegve hanyatlott egy székre , s két kezével hosszu szöszhaja közt

kuszálgtatván, siralmas képpel fohászkodott: „Száz forint — száz forint!... és ha még annyi volna is, mikor csak egy életem van!“

„Hogyan érzed magad, felföldi szomszéd?“ kérdez a legények egyike, jó izűn hunyorogván a tót suhancz szepegése felett.

„Buff! nem jól,“ válaszolt a kérdezett, s meredt szemmel széttekintett és összerázkódék, mintha hátán hideg gyík másznék keresztül; „csapláros, adjon csak egy fél meszely pályinkát.“

„De már jól van dolga,“ ingerkedtek a többiek körüle, „már kiadt a boron s papramorgót iszik, a mit tulajdonkép nem volna szabad annak innia, kinek kereszttel van dolga.“

„Uhum!“ szolt a körülvett legény vontatott hangon, miután az oda nyújtott italt egy hajtásra legördíté torkán, „jó biz ez!“

„Tehát csak felmászol holnap a torony hegyibe,“ kérdez ismét az egyik, „hogy az imént emlegetett ácsfiu sorsára juss?“

„Mássza meg biz a varju a tornyát,“ mond a megijedt legény, „én majd inkább alulról fogom nézni... Nagyon álmos vagyok. Jó éjszakát!“ — Eltávozott és hahota hangzott utána.

Alig ment néhány lépésnyire a csapszéktől, miidőn karját érintetni érezé; összeborzadt. Egy

sápadt arczu fiatal legény szólítá meg: „Igazán nem fogod a keresztet föltenni?“

„Én? én a toronyra mászzak?“ felelt a kérdezett, „nem én, ha csak ő nem mászik az én hátamra.“

„Jól van,“ válaszolt amaz, „én neked a kitett dijt kezedbe adom, ha megmásolt akaratodról holnap azon perczig, mikor dologhoz kellene látni, nem szólasz semmit.“

„Hát aztán?“ kérdé a tót.

„A többire ne legyen gondod; magam szeretném e dolgot elvégezni,“ mondá a feltartóztató.

„De a díjról bizonyos vagyok?“

„Akár előre kezedbe adjam.“

„Hallgatok mint a kárász,“ felelt az ex-kereszt-toronyra-tűzö.

„Holnap annak idején jelenj meg a toronyban,“ mondá a másik, s búcsura intett kezével.

„Nem, nem!“ felszólalt a tót s karját a távozni akarónak karjába füzé.

„Na mi baj?“ kérdé emez.

„Könnyen eszedbe juthatna, holnapig másra gondolni magadat, addig együtt maradunk.“

„Ne félj, barátom!“ felelt a másik keserü mosolylyal, s szavait kebléből erőszakosan feltörő sohaj kisérte.

XIV.

Bojtora korán fölkelt; a toronyba kellett sietnie s rendeléseket tenni úri vendégek elfogadására. Mielőtt távoznék, összekulcsolt kezekkel állt meg leánya fekhelye előtt, fohász röppent el ajkiról s szerető csókot nyomott a szunnyadó homlokára.

Tekla nem aludt; de félt, szemeit atyjára felnyitni, s szótlanul hagyá őt maga mellől eltávozni. E napot ő rég leste, rég várta, ohajtotta! Kínzott lelkének a tartózkodás atyja szemei előtt türhetlenné vált . . . távoznia kellett vesztett ártatlansága színhelyéről!

Az utolsó együttlét óta Andorral nem kelhettek ki ágyából, erejét e mai napra kimélte, gyűjtötte. — Alig távozott el atyja, tüstint felnyitá álomtalanul csukódott szemeit, s az öreg asszonyt szólította, ki ápolónál volt mellé fogadva; . . . vétkes ápolója volt e nő egykor a szerelemnek is, mellyet Tekla és Andor közt közbejáró szolgálata által nem kis mértékben előmozdított.

„Sokkal jobban érzem magam,“ szólt e nőhöz Tekla, arcának vidám kifejezést adni ipar-kodva, „déligr bizonysan nem lesz rád szüksé-

gem. Szeretnéd, tudom, látni a mai ünnepélyt; bátran mehetsz szemlélésére.“ A nő ezt nem hagyá kétszer mondatni magának, s csakhamar kész volt a távozásra. . . . „Halld-e, Klári,“ szolt hozzá Tekla, midön a távozó keze már az ajtó kilincsén nyugodott, „legkisebb aggályt se csinálj magadnak, épen nem lesz szükség délig haza jönök.“

Tekla fölkelt, felöltözött. Magatartásában bizonyos hideg merevség, föltétlen eltökéltség uralkodott, mely kétsége esett határozatoknak szokott lenni kisérője. . . S illyen volt a határozat, mellyet lelke az utolsó három nap alatt érlele. Mozgony szerüleg járt a szobában, minden szépen elrendezett . . . azután asztalhoz ült és írt . . . búcsulevelet írt atyához.

E leány nem volt nagyon érzékeny szívü; de jelenleg hiúsága halálosan volt sértve, jó neve a világ előtt tönkre téve; e világban örööm rá nézve nem létezhetett többé, minden vágyait, minden ohajtásit és reményeit temetve látta! Keserü bosszúság volt, a mit érzett; de mély, öldöklő, elviselhetlen keserüségű!. . . S õ ugy hitte, hogy hideg megfontolás után cselekszik minden. . . Csak midön a levelet atyához befejezé, eredtek meg könyei, s egy óránál tovább keservesen zokogott. Azután, mintha egyszerre összeszedné

magát, megtörlé könyes szemeit, pénzzel telt erszényt vön magához s a házat odahagyta.

Tömérdek ember zsibongott a pompás téren, melly a székes-egyház előtt elterül, mindenjára áhitatos kiváncsisággal várta a borzasztó látványt, melly véghez menni fog... Tekla a nép közé vegyült és sokáig bolyongott fel s alá, alig tudva, mit cselekszik, féligr eszméletlenül s külsején mégis hideg egykedvüség jeleit viselve. Itt-ott némi suttogó hangokat hallott maga körül, mellyek rája vonatkoztak s mellyekre elpirult, s lelkének elkeseredettsége még égetőbb lön. — Egy-szerre Eszter mellett látja magát, ki a népség közt férje, a kapitányi czimmel nyugalmazott hadnagy, karján sétálhatott. Tekla mosolyt erőt-tett ajkaira és üdvözlőleg közeledett feléje, hangosan nevezvén őt barátnéjának. Eszter megvető gúnynal tekintett rá.

„Micsoda asszony ez?“ kérdé férje lenézőleg, midön neje arcán a kellemetlen kifejezést észrevette.

„Nem ismerem!“ válaszolt csipősen Eszter.
Tekla eltántorgott.

A torony belsejében úri nép volt összegyülve, köztök Bojtora, György és a tót legény. A haran-

gok zúgtak, az ünnepi tény közeledtét hirdetve a városnak, s a gyönge épületű homlokfal mind két toronynyal együt ingadozott. A tót legény reszketett, mintha csúcsán ülne az ingadozó toronynak, s karjai görcsösen tapadtak Györgyhöz.

„Most szólj!“ szolt hozzá György, midön a harangzúgás megszünt. S a legény előállott és mondá, hogy őt bátorsága a felvállalt merényhez tökéletesen elhagyta. Mindnyájan elbámultak szavain, s nem egy ajak készüle feddésre, dorgálásra, sőt kényszerítő szavakra, mellyeket azonban György felszólalása elnémitott, ki nyilatkoztatá, hogy ő kész leend a keresztet feltűzni; — ajánlata kevés szóváltás után elfogadtatott. Az utóbbi napokban gyakran láták őt a toronycsúcsra készített álláson kisérleteket tenni, sőt egy nap pal előbb nagy néptömeg láttára a kifeszített létra legmagasabb fokára is felhágott, mi a jelenlevőket meggyőzé, hogy a merény véghez vitelére elegendő előkészüettel bir. Csak Bojtora hallá ez ajánlatot György részéről rendkívüli megütközéssel, és hosszas szóvitába került, míg rávehető volt, hogy a szeretett ifjut erőszakkal vissza ne tartóztassa.

* * *

Az összegyült népsereg elfojtott lélekzettel várta a történendöket. Egyszerre két alak tünt

fel a külső állomáson, s hangos felkiáltás rivalitatott üdvözletökre; a harangozót deli alakjáról sokan e magasban is megismerték. . . . A két férfi hosszan tartá egymást forrón átölelke. „Örängyalod vezesse lépteidet!“ szolt a harangozó, áldó kezét terjesztvén ki az ifju felett, s izmos karjai a kötelekkel és támaszokkal megerősített hosszu létrához tapadtak, mellyeken György csöndes biztos lépekkel haladt a toronygömb csúcsára.

Alant mély csend uralkodott; sok arczon halászapadság terült el; minden szem az ifjura volt függésztre, s a lélekzet elfojtatott.

A szédítő magasban függött az ifju, megragadá a keresztet, és ... harsány örömriválás hirdeté üdvözölve, hogy a munka bevégeztetett.

Most színes selyem zsinegen széles ezüst tálca csigázta fel, mellyen kristály-palaczkokban piros és aranyszínű bor csillogott, körülövezve tizenkét pohár által, mindenike apró virágfüzérekkel ékesítve, mellyek alul egy-egy bevésett mondat volt olvasható.

„A honatyákért!“ dördült meg a férfias hang a torony csúcsáról. A pohár tartalmától üritve, messze repült a toronycsúcsról a püspöki kert gesztenyefái közé. S a sokaság utána harsogtatá „éljenét.“

Egy más után ürültek a poharak, a toronyte-

törül leharsogtatott áldomások kiséretében, s a népsereg minden felkiáltást harsány „éljen” szóval kisért.

György a szédítő helyzetben alig egy pár lábnyi téren talpra állott; a hatodik poharat emelte fel... Tekintetét mindeddig a magasban jártatá; de most egyszerre, ellenállhatlan erőtől vonatva, a földre tekintett, szemei egy pontra merevültek, s testével félig előre hajolt a falkerítés felé, melly a püspöki lak melletti terjedelmes kertet környezé.

E látvány borzasztó volt!

Még borzasztóbb, véringerlöbb, szédítőbb volt Györgyre nézve, a mit látott. Tekla alakját láttá ott ellebegni, megtörten, ingadozva tovább vonulni kifelé a városbul... sas-szemei folyvást kisérték. A népsereg iszonyu csendben, lélekzet nélkül függeszté szemeit e megmagyarázhatlanul vakmerő állásra, mellyben György percze-kig maradt mozdulatlanul. — Most a kert szögletén eltünt a távozó alak szemei elől, mellyeket György vontatva s lassan jártatott végig a kerítés hosszában visszafelé. Egyszerre alakja egészen más állást vön, előre görnyedt helyzetéből hirtelen visszapattant, mintha rémszörny emelkedett volna előtte... A fal mellett Andort láttá meg!

Poharát magasra emelte, s szörnyü hangon,

melly a népet borzalommal töltötte el, ordítá : „Átok ! átok a csábitókra ! az ártatlanság feldulóira ! átok Valday Andorra !“ s poharát az ifju felé sujtá karja teljes erejéből és olly iszonyu biztossággal , hogy Andor, fején sujtatva, holtul terült el a gyep pázsiton.

De Györgyöt rémitő káprázat ragadta meg , s az alant bámuló sokaság borzadva vette észre inogni kezdő állásából, hogy szédülés környezi...

— Andor elterülve feküdt a pázsiton; — s ugy tetszett Györgynek mégis, mintha mellette a földbül egy másik alak emelkednék fel véres fövel s amahoz egészen hasonló , s mintha gúnyoló arczzal tekintene fel rá... Ő uj poharat emelt , és mellén sujtá a káprázatot , melly az ütésre szinte a gyepre dült ; de a két holttest mellett egy harmadik emelkedett fenyegető alakkal , s fején és mellén vérforrásokkal... György uj hajtással sujtá agyon ezt is ... s meg egy negyediket ... meg egy ötödiket , mellyeket azonban folyvást uj és egyre rémitőbb alakok váltottak fel... Végre az egész levegő vörtsengernek látszott előtte, mellyben holttestek uszkálnak s melly felett ijesztő alakok lebegnek, mindenjában Andorhoz hasonlitók. „Örökké akarsz-e élni , buján szaporodó sátánfaj !?“ riadt fel magán kívül , s karjait kiterjeszté a levegőben és borzasztóan hadarászott.

Bojtora testében a vér fagyott meg; néhány-szor szólítá csillapítólag szeliden Györgyöt nevén; de szava ebben legkisebb figyelmet sem ébreszte. Elszántan, hogy önveszélyével is megmenti őt, tevé lábat a létra első fokára, s fölmenni szándékozott.

Iszonyu sikoltás hasgatá meg a levegőt... Bojtora föltekintett;... a hit jele, a szent kereszt, ott állta a toronycsúcon — pusztán — egyedül!

XV.

A harangozó lesietett a toronybul, mellynek alján nagy embercsoport tolonga két zúzott test körül, s csak nehezen juthatott a sűrű tömeg közepébe, hol épen azon pillanatban emeltetett híntriba Valday Andor.

Halálsápadtan és keserün könyezve tolóngotte hintó körül Gazsi, a megsebesítettnek hű szolgája; erőszakkal követelt helyet magának a kocsi belséjében, ura mellett, kinek aléltan lecsüggö kezét csóközönnel árasztá el; de az orvos és egy nagybátya által, kik Andort karjaikba vevék, visszatiltatott. Mint midön szerető gyermeket zársz el beteg szüle ápolásától, olly csüggeteg búval vonult vissza Gazsi a hintó lépcsejétől; azt hivé, urának nálanál e perczben senki nem lehet

hűbb gondviselője. Bojtorát pillantá meg, s élénken szökött hozzá.

„Lássa, mivé lett jó uram!“ szolt a harangozóhoz, jobbját két kezével megragadván, „kegyed ismerte öt; tudja, hogy nincs a világon jobb ember, mint ö, nincs kit én hálásabban szeressek!“

Bojtora e csoportban mást keresett; kirázni iparkodott karját a fiu kezeiből, ki annál szorosabban füzé azt magához. „Jöön velem,“ szolt továbbá, uráhozi föltétlen ragaszkodásában azt hivén, hogy egyedül annak bal esete képes mindenkinél részvétét fölgerjeszteni; „jöön velem, hiszen kegyed is nagyon szereti öt; hiszen együtt csinálták egykor ama szép zenét e toronyban, melly uj világot nyitott lelkem előtt, melly engem szeretett uram ismeretségéhez vezete... Jöön velem; majd bebocsátnak bennünket ágya mellé, s látni fogjuk, mint tér ujra élet ájult tagjaiba, mint nyitja fel kedves szemeit, és szólítand szép szavával nevemen, s szólítandja kegyedet is... Jöön, jöön, vigasztaljuk egymást!“

Bojtora erőszakosan rázta le magáról a czigány fiut, s egy másik csoport felé közeledett, melly György szétzúzott tetemét vette körül. Gazsi utána lépett: „Tehát elhagy bennünket,“ szolt szomoruan, „most midőn vigasztalásra s részvétre van szükségünk?... A jó Isten majd meg-

segít; hisz az orvos mondá, hogy jó uramnak még nem mond le életéről.“

Hirtelen fordult vissza a harangozó; „Hogyan, tehát urad nem halt meg?“ kérdé a szolgát.

„Nem, hála az égnek!“ válaszolt Gazsi, „a szörnyü csapás nem érte őt halálosan.“

„Menj tehát, s mondd meg vigasztalásaul, hogy az én csapásom majd jobban fogja sujtani!... És ha száz élete volna, boszumát el nem kerülendi, mellyet csak halála fog kioltani.“ Gazsi meglepetve nézte a harangozót, kinek tekintetét keserű gyülölség rémletessé fejlesztette; ő e magaviselet okát meg nem foghatá, mert ávatva nem levén a dolgokba, mellyek Bojtora s Valday Andor közt előfordultak, e két férfit egymás barátjának tekintette. — A hintó e közben lassu léptekkel messzebbre távozott. Gazsi, elfordítván csudálkozó tekintetét a harangozóról, körülnézett, s gyors szaladással iparkodott a hintót utolérni, hol miután a kocsistól ura hogyléte iránt forró részvétel tudakozódék, a hátsó ülésre kapaszkodott, s ragaszkodó szívének nagy megnyugvásul szolgált, a szerencsétlen Andorhoz legalább e helyzetben közelebb lehetni.

Bojtora György tetemeit egészen összezúzva találta, belölök az élet végszíkrája is kiköltözött. A látvány ez atyailag szerető szívre mélyen meg-

ható volt; de legyőzte keservét, s rendelést tön, hogy a szerencsétlennek teste hely szinéről eltarítassék. Temetése más napra határozatot.

Arczán és külsején önmagától erélytelikiküzdött nyugalom mutatkozott, míg keblét égető fájdalom s kioltbatlan boszuvágys marczongolta; — így ért lakába a harangozó, hol rája új keservárakozott. Az egész lak elhagyatva volt és magányosan; Tekla szobájába lépett, s megütközve látta leánya távullétét; nevén szólítá őt és Klárát az öreg gazdasszonyt, de szavára sem szobákban, sem udvaron és kertben nem jött felelet. Nem tudta, mit jelentsen ez, holott távoztakor ágyban hagyta honn leányát. . . . Az asztalon fekvő levél szemébe tünt, Tekla írásával s hozzá címzve; gyorsan szakítá fel s bal sejtelem közt kezde olvasásához. A levél így hangzott:

„Kedves atyám! Miután szívének, melly engem olly meghálálhatlanul szeretett mindenkor, a legnagyobb keservet okozám, és szégyent hozék enmagam fejére, melly az életet a legjobb atya szemei előtt elviselhetlenné teszi, menekülni iparkodom lelkismeretem szemrehányásítól, menekülni legalább attól, hogy perczenkint lássam szeretett vonásain a bút, mellyet engedetlenségem és vétkelem okezott. . . . Eltávozom; távoznom kell a legjobb atyai háztól! . . . Ne vélje, szeretett jó

Meghasonlott kedély. I.

atyám, hogy kétségbesésem olly lépésre tántorítson, melly egyedül megjobbithatlan, helyre-pótolhatlan ez életben. Oh, nem! Bár mint vagyik e roncsolt szív a szabadító halál után, de élni fogok, hogy botlásomért bünhödjem, élni, hogy az időt elérjem, mellyben atyám teljes bocsánatát megnyerni remélhetem.... Igaz bünbanat kiengesztel Istennel, kiengesztelhet tehát az emberekkel is.... Egyetlen szemrehányó hangot sem hallék kegyedtől, legjobb atyám! fogadja forró hálámat értte; de minél kimelőbb volt irántam, annál fájdalmasban érezém, hogy az atyai keserv mélyen emészti szerető szivét. Ezt el nem viselhetém..... Mikorra e levelet olvassa, szülőhelyemtől messze leszek. Ne keressen; nem fog feltalálni.... S ha majd egykor a szenvédések által tisztult szivvel, lélekkel eléje lépek, ugy-e, hogy a megbünhödött kebelt nem érendi további büntetés az atya fájdalmaiban? Adja Isten, hogy a kín időszaka, melly e boldog percertől elválaszt, minél hamarabb lefolyjon.... Atyám! atyám — Isten veled !“

Az új fájdalom e szilárd lélek erejét is meg-törte, kezeit összekulcsolva feszíté keblére, mellynek erőszakosan feltörő fohászai mutaták, milly nehéz e küzdelemben megnyugvásra találnia. Székre hanyatlott, s midőn az elpusztult lakban szét-

tekinte, és a leánya mellett György társaságában töltött egykori boldog órák eszébe jutottak, lehetlen volt kifakadó könycsepeit elfojtania.

Az ajtó megnyilt, és István, György atya, lépett a szobába; égő arcza, kidüledt szemei azt mutaták, mintha tán fija halálának gyászhíre is korhelykedés közepett lepte volna meg. Kábán meredtek Bojtorára e szemek a bozontos hajfür-tök alul, mellyek halántékit környezék, s uly látszott, a nedv, mellyben fürödnek, nem az atyai fájdalom könyüje.

„István — szerencsétlen atya!“ szolt eléje megindulva a harangozó.

„Meghalt a fijam,“ mondá az érkezett tompa s rekedt hangon, „lecssett a torony keresztről, és meghalt!“

Az eltompult érzéstelenség e hangjaira lehetlen volt Bojtorának boszankodást nem éreznie, mellynek azonban kiméletessége szabad folyamot adnia nem engedé; néhány vigasztaló szót szóla.

„Vigasztalódjam? hiszen olly szomoru vagyok,“ szolt előbbi hangján az érkezett. „De hogyan ne lennék szomoru, midön a fijam meghalt..? Ah, itt viszik az ablak alatt holt tetemeit még egyszer azon szállásra, honnan ha elhordják őt, a szegény nyomorult Istvánnak is ki kell költöznie.... Ki fog most gondoskodni öreg napjaimról?“

Bojtora az utcazára indult. Beborítva hozták ít György testét. Bojtora azonnal kaput tárt a menetnek s beszólítá a vivőket. „Máskép vártam ez ifjut rövid nap házamba lépni,” szólt búsan, minden a holttest házába letéteték, „mint boldog völlegényét ártatlan leányomnak. Hadd mutassam ki legalább atyai szeretetemet iránta a végtisztelben, mellyet házamnál nyerend.“

A halott gyászravatalra terítetett, kinek a harangozó sorsához mért tisztes eltemettetéséről gondoskodott... Ezen ember nem volt határzatban elhirtelenkedő, s mig a felől aggódott, milly lépéseket tegyen, hogy leányának minél biztosabban juthasson nyomaira, e bú és aggalom közepekké némi nyugasztaló pont jutott lelkének eme gyászos foglalatosságokban.

XVI.

Valday Andort a toronytetőrül lesújtott pohár nem találta halálosan: fövege az ütés erejét, melly fejét különben is csak rézsunt érinté, nagyon gyöngítette; az orvosok bizonyos gyógyulás reményével biztatók a rokonokat, kik közelébe csoportoztak.

Gazsi egy perczre sem távozott ura mellől, mig sebe vizsgálatával az orvosok foglalkoztak, s ő volt első, ki zajos örömkötéssel rohant An-

dor fekhelyéhez, és térdre húlva hinté el megragadt jobbját csókjaival, midőn emez hosszu ájulásából felocsudva, szemeit legelőször felnyitá; — búsan távozott a szobából az orvosi parancsra, melly Andornak csendet és zajtalan nyugalmat rendele.

S eszébe jutottak a harangozó fenyegető szavai; lelkét ellenállhatatlanul ragadta meg a jelenet, midőn Bojtorát szenvedélytől dult arczczal látta maga előtt; fülében az engesztelhetlen boszu esküje zúgott, melly szeretett és féltett ura iránti halálos gyülöletének volt tolmácsolója. E gyülölet és boszu okát nem érheté; de lehetlen volt megnyugodnia, mielőtt iránta felvilágosulást nem nyert. Alkonyat felé elvonult beteg ura hún örzött küszöbétől, s egyenest Bojtorához sietett. A harangozóval rövid percznyi beszélgetés elég volt arra, hogy ennek engesztelhetlen boszuja felől bizonyossá legyen; szivét a várt megnyugvás helyett uj aggalom és rettegés tölté el ura élete iránt. A természeti éles ész, majdnem csalhatlannak mondható tapintat, melly e fiunak sajátja volt, teljesen meggyözé öt, hogy itt nem olly minden napí emberrel áll szemközt, ki hirten lobbanó s hirtelen kialvó szenvedélyének harsogó szóhalmazzal eszközli meghülését; átlátta, hogy mit e férfiu mond, és mit néma hall-

gatásával sejtet, a szó lelke fenekén meggyökerzett érzelmeinek tolmácsolója. Remegve tért haza.

Andor beteg ágya mellett Eszter és férje s egy közel rokon és nagybátya voltak gyülekezve; Gazsi közéjük lépett, s előadá mind azt, mi szívét ura iránt remegésben tartotta, s félelem és szeretet olly ékesszólóvá kenték föl ajkait, hogy mindenjában ijedve láták által, mennyire félelmes Andorra nézve a harangozó. Mig egy részről a mélyen sértett atya boszujának oka tudva volt előttök, ismerék egyszersmind hirból e férfiut, kinek szilárd és hajthatlan lelkülete közbeszéd tárgya volt a városban; tudták, hogy ő többet tesz, mint beszél, és semmit sem mond, mit véghez vinni eltökélt akarattal nem birna; — mindenjában osztottak a hű szolga félelmében, s rövid tanácskozásban elhatárzák, Andor egésségi állapotját egyelőre nem csak titokban tartani, de sőt hirét terjeszteni a városban, hogy kapott fejsebe életét folyvást veszély kétségei közt tartja. E hir által pillanatra elhárítni akarák Bojtora boszuját a félgett ifjuról, melly ármányt annál inkább helyén levőnek találtak, mert a nagybátya még azon nap alkalmat keresett, szót váltani Bojtorával, s teljesen meggyőződék, hogy mind az, mitől Gazsi hún ragaszkodó szíve remeg, alapos okokkal bir.

Egyelőre azonban felesleges volt gondoskodásuk. Való, hogy Bojtora keblét engesztelhetlen boszu dagasztá, melly megnyugvást csak a halálban találhata, vagy olyasmiben, mi a halálnál is keserübb lehet; de ez erőteljes kebelben a legrombolóbb szennedély sem uralkodott vakon: benne a boszu nem vétkes indulatul ápoltatott; magasztos erény képében tünt fel az előtte, mint India hővérvű gyermeké előtt, mellynek hódolnia nem bün, nem rosztott, hanem szent kötelesség! Leányától és egy szeretett ifjutól boldogság és élet raboltatott el; s keblében az első perczben, melly neki a mai gyászeset után szabad és nyugalmas föllélegzést engede, magasztos és dönthetlen meggyőződés sarjadzott fel, hogy mind ezért viszont boldogságot vagy életet kell áldoznia — boldogságot, ha volna valami, mihez gyülölségének tárgya olly hő lánggal ragaszkodik, hogy attól megfosztania az élet vesztésenél nagyobb kín lenne, — vagy életet legalább, ha nincs nagyobb kincse, melyet tőle elrabolni a halálnál keserübb szennedés volna. S épen e gondolkozásmód okozá, hogy Bojtora nem szennedélytől vakon rohanni ostorozott ifjoncz gyanánt engedé át magát keble égető boszúvágyának; nem; mit az erényről állítunk, hogy az a cselekvésnek szent elvek higgadt meg-

fontolásából éredő gyakorlata, olyan volt e férfiu boszuja is: hideg, megfontolt, eszélyesen kiszámitó, de szilárd és megdönthetlen.

XVII.

Részvevő néptőmeg volt György hült tetemeinek a végnyughelyre elkisérője. A koporsót legközelebb két férfi követé födetlen fövel: a harangozó az elfojtott bú megható nyugalmával arcuzlatán, némán, csöndes szilárd léptekkel, szemeit földre s váltogatva az előttök vitt koporsóra függesztve, könytelenül; mellette megtört léptekkel ingadozva haladt István, a halottnak atya, csüggeteg lélek fájdalmas siránkozásával, szakadatlan jajgatás között...

A temetés véghez ment, s a kiséret a sirkertből visszavonult. Bojtora összekulcsolt kezekkel állt a fris hant előtt, mellynek kis keresztjét a siránkozó atya csillapithatlanul kitörő fájdalom közt kulcsolhatá keresztül, s tőle elválthatannak látott;... e fájdalmas zokogás, ez ordítva jajgatás nyers és vad lélekről tön tanuságot;... István nem egyedül elvesztett egyetlen gyermekét, de leginkább gyámoltalan élete táplálóját siratta, s jajgatása csak akkor csillapult valamennyire, minden a harangozó hiztatós vigasztaló szavát hallá,

ki neki jövendője iránt tehetsége szöríti gondoskodást igére...

Alkonyat közelgett, midön a város felé visz-szaérkeztek. „Fijam! fijam!” kiáltott feljajgatva István, „ki fog most engem táplálni, ki fog ügyefogyott életemre gondot viselni?”

„Hahaha!” kaczagott mélyen keserü gúnynyal Bojtora, „légy nyugodt, öreg! hisz ez az élet olly szép, olly kedves, benne minden olly szent renddel megy, épen a mint lehet... Egy gazdag urfi a szerencse kegyeinek halmozása közt kissé megunja magát, szórakozást keres, mulatságot hajhász, — s ki ne találna szórakozást és mulatságot, ki az élet örömeinek kapuit telt erszénynyel csörgeti meg? S a gazdag urfi néhány napig meglehetségen mulatá magát, melly csak négy szegény ember életörömeinek feldülásába került... Oh, milly szép és jó ez élet! Légy nyugodt, öreg barátom!... lásd, a gazdag urfi már kimulatta magát! a mulatság befejezéseül jó Györgyünk sírfenéken aluszsa örök álmát; leányomnak leyikolva életörömei; te pedig — te elmehetsz koldulni!.... nemek még marad némi szerepem hátra!... menj, öreg, menj koldulni!”

A keserü szavakat keserü gúnykaczaj kisérte, mellynek hallatára István megdöbbénve fordítá a harangozóra szemeit, kinek azonban rövid per-

czekre fölhevült arczulatán ismét az előbbi nyugalom foglalt helyet... De a hallott szavak Istvánra nem vélt benyomást gyakoroltak: „Koldálni?” ismételé félíg magában, „oh, ez örömteljes kilátás!... s mégis mi maradt hátra számomra a koldusbotnál?”

* * *

István, a mámorhoz szokott ember, másfél napot tölte józanul, s lelkét a bú annál keservesben, kiállhatlanul terhelé. Vigasztalást kellett keresnie, s ezt mind eddig a bor kábitó erejében találta fel évek lefolyása alatt... Alig érkeztek haza Bojtorával, a legelső alkalmat használta, hogy örszemei elől megszökheszen, s mint kinek nyomait ellenség üldözi, sietett egy távolabb eső csapszék felé.

Mit az emberek egymás megrontásában teljes sükerig véghez nem vihetnek, a véletlenség, a sors avatja magát a játékba, s fényesen fejezi be a szépen kezdetteket. A véletlen és a sors pedig ismét embereket választ eszközökül, hogy a nagy tettek dicsősége folyvást a nem mellett maradjon... Ne szégyeljük az igaz szóért magunkat: a bűnmag nem annyira az egyes emberekben, hanem a társas szerkezetben van.

Illy véletlennek eszközlése volt, hogy a csap-

székben, mellybe István lépe, néhány koldus volt összegyülve, egyének, kiket munkától és hasznos foglalkozástól nem kór vagy tehetlenség, hanem tunyaság és megrögzött korhelység ijesztett vissza, kik minél kevesbbé érdemlik az emberbaráti irgalom jótékony cselekedetit, annál több módjait ismerik a csalárdkodó ármánynak azt a könyörülöktől kicsikarni. Ez emberek erszénye pénzzel tömött volt, s a legutolsó s legnyomorultabb helyzetben, mellybe embert a társasági visszásságok taszithatják, gúnykaczajt ütöttek élet és világ felett, az állapotok minden fokoza-tait ostorozót. „Ez az élet!“ ismételék vig danákból, „szép, dicső, felséges élet! A gazdag bennünket, mi viszont kaczagjuk a gazdagokat; — azért vannak ők, hogy tápláljanak és jól tartsanak bennünket... Kába, ki munkában fárasztja magát, mig jól élhet más bohósága után!... Kocz-ozantsd ide poharadat, szomoru barátom!“

S István örö mest kocczantá s üritgeté egymás után a poharakat... Mint megtetszett neki ez az élet!

Csak más nap reggel került vissza Bojtora szemei elé. A harangozó sokkal józanabb emberismerő volt, semhogy ez embertől rég megrögzött szokásainak rögtöni elhagyását várta volna, s egyszersmind sokkal jobb akarattal viseltetett

a szerencsétlen iránt, semhogy őt kora megtámadásival magától visszarezzenteni ne tartózkodnék; iparkodott, hogy szelíd bánásmódja által a házanál maradást Istvánra nézve megkedveltté tegye.

Bojtora Tekla nyomozására még az nap utra készült; házát az öreg Klárára bizta, s őt intette egyszersmind, hogy Istvánnak hű gondviselője legyen. A gyönge nő annál forróbban igére minden teljesítni, mit ezen fi-árván maradt atya vi-gaszatalására tenni gondola, mivel lelkismerete szemrehányásai a lefolyt eseményekben részvétteért elégékinözözik őt... Hogy a rábizott gondviselői tiszttet véleménye szerint annál sükeresben teljesítse, mihelyt Bojtora utra indult, az agg nő kileste a perczet, mellyben István alkonyat felé mámoros álmából fölébredett, hosszu leczkét tartott neki a bor kábitó erejéről és a részegség undok voltáról, azután fölüte egy vastag prédikátióskönyvet, hogy belőle a kábult agyunak téritő értekezést olvasson fel. István a szóbeli előadást álmosan türte; de midőn Klára az olvasáshoz fogni akarna, becsapta a könyvet előtte, fővegét vette s jó éjszakát kivánt az álmélkodónak... A tegnapi csapszék látogatására sietett.

XVIII.

Bojtora több hétag fáradozott leánya főlkeresésében; különösen egy bal gyanu után messze behaladt Erdélybe, a nélkül, hogy a kerestetnek nyomára akadna, mi könnyen megmagyarázható, mert ekkor távolabb volt tőle, mint bármikor.

Ezalatt Valday Andor kigyógyult fejsebéről, s testi egéssége helyre állott, de lelke annál betegebb, kedélye csüggeteg és háborodott vala. A vétek sulya, mellyet könnyelmüleg elkövetett, s mellynek illy előre nem láthatón gyászos lett következése, kinzólag sujtá s önmagával meghasonlottá tevé őt; menekülni vágyott ez események színhelyéről.

Rokonai, kik őt a harangozó boszujától félgették, utazást javasoltak neki; Andor örömmel fogadá a javaslatot s e végre gyorsan tétettek meg az előkészületek. Utjának egyéb célcja nem volt, csak menekülni e nyomasztó emlékezetek színhelyéről, s a távolban megnyugvást, belséjével tisztába jövést keresni föl... Ha találand-e? Ő legalább reménylette; bizott, hogy nem lesz mindig való a római bölcs mondata: a levegőt és nem a lelket változtatja, ki túl száll a tengeren... Gazsit, a hozzá föltétlen szeretettel ra-

gaszkodó szolgát, választá kisérőjeül, kinek ez a legnagyobb örömöket okozá.

Míg e közben napok és hetek folytak, Istvánt folytonos korhelység és saját megromlott kedélye kenyeres pajtásává sülyeszté a gaz czinkosoknak, kikkel fija temetési napján balsorsa összehozta; mind azon csínoknak, mellyekkel e henye korhelyek az emberek könyörületét maguk számára kicsalni tudák, vagy ennek hiányában más még gonoszabb fogások által munkátlan életöket tálálni birták, rövid időn tudomásához jött, s uly gondolá, hogy tán rá nézve is kényelmesebb leend az élet e módja, mint a szigorú harangozó és prédkatziós gazzasszonya társasága, kik ugy is félelem és idegenkedés tárgyai voltak előtte...

Egy szép őszi nap hajnalán két férfi indul útra a városbul: egyik diszes hintóban, kényelmes készületekkel, négy tüzes mentől vonatva, s egy hű szolga kisérétében, kinek nem volt egyéb vágya, mint ellesni s nyomban teljesítni urának legkisebb kiváthatát is; a másiknak egyedüli úti társa egy koldusbot vala, mellynek segedelmével gyorsalkodott, hogy két pajtását utolérje, kik — egy, a csavargók ellen kiadott szigorú tanácsi parancs következtében — még tegnap este elhagyák a várost.

Második könyv.

S ha ébred egyszer a kedély, fölénk
A lélek és szív többi hajlam is
A tempa sírból, és kibontakozva
Burkokbul, új küzdsíkra szállanak
Fris szárnyalással.

Shakspeare, V. Henrik.

XIX.

A leáldozó nap végsugárival borítá el egy nagyobb szerű ház ablakát; pirosló fellegcsoportok nyultak el az elhanyatló égi fénytest körül, lebegő fátyolok alakjában, mellyek ékes hölgyi főt vesznek körül. S míg a nap rövid idei távozására a vidéktől pompás búcsu-óráját ünnepelné, benn az érintett ház egyik szobájában szinte búcsu tartatott, melly egy emberi léleknek a földi élettől végelszakadtát kisérte.

A tágas szoba egyik szögében, szemközt az áldozó naptól pirosló ablakkal, fehér kárpitokkal övezett ágyban egy nő feküdt, hosszas körben elaszott tagjai csekély sulylyal terhelvén e fekheyet. Szemei féligr csukva voltak, mit részint végkép kimerült testereje, részint egy édes me, rengés s tálvilági képekkel üzött ábrándjáték okozza, mert mélyen érezé, hogy a kötelékek, melylyek őt az élethez füzék, szakadozva vannak. Ar-

czának gyöngéd és hófehér bőrén két mélypiros folt vala két felöl látható, s e beesett sovány arcok felett annál inkább kitünt a nagy és széles homlok domborusága, melly — a kórokozta aránytalanságban ez ábrázat többi részeihez — a hal-doklónak némi férfias tekintetet kölcsönze. Az arcizmok finom s csak a közel vizsgáló által észrevehetendett játéka, s a félíg csukott szemeknek néhány izben hirtelen felnyilása s a szobában körülözni eröködése mutatá, hogy a beteg nő túlvilági ábrándozásiba mégis vegyül néha földi gond, tán földi aggalom.

A szobában csöndesen magába merülve s mel-lén összekulcsolt kezekkel még egy férfi állva, kö-zel az ablakhoz és fél árnyékban, ugy hogy a le-áldozó napnak a halmos vidéken előidézett gyö-nyörü panorammját is édelheté, s egyszersmind a beteg minden mozdalatát szemmel tarthatá, hogy kellő szükség esetén azonnal segítségére lehess-en. S hogy ez utolsóra a kün kinálkozó kedves szem-éldelet mellett is legfőbb gondja volt, mu-tatja azon szorgosság, mellyel egy órára tekint-gegett, melly a szoba középtáján, gyógyszer-üvegekkel rakott asztalon állva.... E férfi orvos volt, kiket a szent-irás tisztelnünk parancsol; s valóban alig érdemli meg ügyfelei közül egy-egy a tisztelest olly mértékben, mint ő.

A kórágy felöl lassu sohaj hallatszott; a beteg nő gyönge karját emelkedésre erőtette, mintha barátját, ki egyedüli vigasztalója volt végórájában, magához inteni akarná. A gondos tudor megelőzte a kéz intését s az ágy mellett terme.

„Orvos ur“ nyögdélé a nő gyönge hangon, „nem? nem jött még el?“

„Nem,“ felelt az orvos, s a leverő benymást, mellyet e szó a nőre gyakorla, kitelhetőleg iparkodott vigasztaló szavaival enyhítni. „Nyugodjék meg kegyed,“ ugymond, „és legyen csöndesen; a levél szerint, mellyet előre külde, bátyjának még ma meg kell érkeznie.“

A nő kis ideig hallgatott e szavakra s magába merülten látszott gondolkozni; de a nyugodtan maradás zajgó szívének küzdelmi közt, hasztalan javasoltatott neki, mert általok nagyobb mértékben kínoztaték, mint testi fájdalmai által. Csakhamar szivrázó mély keserűséggel fohászkodott fel, s kezeit összekulcsolva emelte ég felé: „Oh, ha későn jöne! ... Istenem! ne engedd, hogy későn érkezzék!“ S egy pár nehéz könycsep fakadt szemeiből.

Az orvos csillapítni akará az aggodalomtul kínzottat, de más tárgyakra téró szavai semmi figyelmet nem látszottak az elmélyedtben ébreszteni.

..

„Oh, gyermekem! egyetlen gyermekem!“ kiáltotta fel a nő erején felüli hangon, s esdekelve nézte az orvosra.

E pillanatban ajtó nyílt, s egy belépő nőcscéléd mintegy három éves kis fiut vezetett be.

S mint ad erőt, mint önt életet az anyai szerepet sír szélén is a nökebelbe! Mintha véletlen új erő szállt volna tagjaiba, egyszerre ülőhelyzetbe emelkedett a nő, szemébe a legforróbb szeretet örömszíkrája löveld s kezeit terjeszté a feléje vidám arczzal lépdelő kisded felé.

Az orvos felfogá a gyermeket s az ágyra helyezte anyja mellé, ki hálás tekintettel mondott köszönetet a szolgálatáért. Azután mellére szorítá a kisdedet, olly ünnepélylyel, olly hoszszasan, olly forrón, mintha szerelme teljében magával akarná őt ragadni a túlvilágba, vagy inkább mintha a csep életet is, melly még ereiben lankadozott, gyönge tagjaiba akarná fuvallani, hogy a gyermek életét gyarapitsa, boldogitsa általa. A bensőség, mellyel az anyai szivhez kultuszoltatott, meghatá a csekély öntudatu gyermeket is: szelid kék szemeiből nagy könycsepek kezdtek aláperegni, ajkai reszketeik, mintha édes hangján szívérzelmiről akarna rebegni; kisded karjait fölemelte, s forró odaolvadással forradt anyja fendobogó keblére... S a ki láttá így e

két lényt, a fejlő bimbót a fonnyadt törzsökön, az éetteljes gyermeket a haldokló anya szerető kebelén, akaratlanul eszébe jutának azon szívhez szóló föstvények, mellyeken annyi nagy festő halhatlanitá művészti nevét, — mert itt is, e nőben, a szelid vonásokkal, és e gyermekben, az ártatlan édes felmosolygással, egy madonna volt látható szerelmes kisdedével.

Kocsizörej hallatszott a ház előtt, s kevés percz mulva útiköntösben lépett be egy férfi s gyors léptekkel közeleddett az ágy felé... Valday Andor hosszas távullét után először állta szemközt nővérével.

„Andor! kedves bátyám! oh, hogy láthatlak annyi év után!“ felsikolta örömmel a nő, s előre hajlott, hogy az üdvezlő jobbot elfogadhassa.

„Köszönöm, bátyám, hogy halálos ágyamhoz eljövél,“ kezdé a nő nem várt nyugalommal és folyékonyssággal a beszédet, mert ez órára végső erejét szedte össze. „Tudod leveleimből, minő volt életem, mik voltak szenvedéseim a férfi oldala mellett, kinek . . . én végórámban szivemből megbocsátok. Isten látja lelkemet, mint fáj, hogy a végső kérést, szívem utolsó érzetét, ohajtását, melly síromba kisér, nem lehet neki előadnom, kit legközelebb illetne. . . . Bátyám!“ fohászkodott a nő s hévvel ragadta meg és kulcsolta fel-

könyörgő kezei közé a jövevény jobbját, „mindent, a mi kedvenc e földön hátrahagyok, a mi miatt különben nyugodtan váló lelkem félve s aggodalom közt borzad vissza a sirtól, minden kincsemet, boldogságomat, szívüdvömet szerető testvéri kezeidre bizom, — légy védje, légy gondviselője s atyja gyermekemnek!“

A jövevény erőteljes hangon válaszolt: „Növérem, atyja leszek gyermekednek! Igen, szeretett Eszterem,“ s itt jobbját kivonta a nő kezeiből és ünnepélyesen emelte ég felé, míg baljával a gyermek homlokát áldólag érintette. „Legyen szíved nyugodt és költözzél békével jobb világba, atyja leszek e fiunak a legszentebb értelemben.“

Mennyei mosoly deríté a nő arczát; még egyszer nyult a testvéri kéz után, hogy hálaját a vi-gasztaló igéretért, mit szava már nem vala tenni képes, egy szoritásban fejezze ki neki; még egyszer karolá szívéhez a gyermeket, és tekintett olly való-édesen szemeibe; ... még egy lehelés, — mellyel tán utolsó csókját akará a kisded ajkaira küldeni, — s a megtört szivü nő nem élt többé!

Mig ezek a lak nyugati részén történtek, a tágas épület másik szárnyában kelet felé egészen

ellenkező jelenés játszatott a tarka életdramából.

Itt egy tágas terem vonja magára figyelmünket a nagy lárma s zaj által, melly falai közül messze hangzik. Ablakai kettején nem volt függöny, s keresztül rajtok egy kerek asztal körül a szoba közepén számos férfiakat látunk boros kancsók mellett kártyázással mulatozni, míg egy másik asztalt egyik szögletben kisebb csoport környezett, melly mivel kártyával nem foglalkozék, — szennedély hiánya okozá-e azt, vagy tán mivel pénzök már kifogyott, nem akarjuk meghatározni, — e lekötlő mulatság hiányában annál hősibben barátkozott az öblös kancsók tartalmával, melly habár nectár-édü nem volt is, de az erős és kábitó italokhoz szokottaknak annál inkább látszott izleni. Míg ama nagyobb kör a kártyaasztal körül mélyen el volt a nyereség és veszteség számolgatásiba merülve, s minden egyesnek látó eszköze a bankjegyeken és tallérkon kívül alig látszott más iránt fogékonyssággal birni: addig e kisebb csoport a szögletesztal körül egyre éljenezve s dalolva iddogált s felizgatott agyának nem látszott más foglalatosságot adni tudni, mint új meg új neveknek — közel és távol ismertek közül — kigondolását, mellyek megéljenzésére meg meg egy fris áldomáspoharat lehessen

üríteni , szokott magyar szó-lelkességgel a haza sem hagyatván ki ezen megbecsültek sorából, mellynek virágzására sok lármás pohár ürítetett már a cselekvésben leglomhábbak által... S az embernek önkint eszébe jut a nagy költő kedélyes keserü dalszaka :

Nagyon iszik a hazáért s felsivít.

...Bárcsak egyszer tenne is már valamit.

„Na s torkotok száradt-e ki, vagy nyeldekkötök tagadta meg szolgálatát, hogy elnémultatok, mint a hal?“ felszólalt egyik a borozók közül. „Mit álltok itt mélázkodva, mint Bachus utasítástan követei, minden szó nélkül?... Nincs-e több ember, élő vagy halott e világon, kit életünk lehessen?“

„Hah , idején ébresztél fel,“ válaszolt rekedt hangon egy zömök férfi e biztatásra , kinek mélyen fekvő szemei a fél perczig uralkodott csöndet kis édes szendergésre akarák használni ; most azonban bal öklével pislogó szemeit dörzsölve s a közben iszonyut ásitva , mintha nemcsak bort, de poharakat, kancsókat és asztalt akarna nyelni, jobbjával egy öblös pohárba markolt , melly izlésses tapintás által észrevevén , hogy annak csak ugyan megvan illő nedvtartalma, fölemelé az italt, s hangosan sivíta :

„Eljen , ha mondomb , és pedig sokáig éljen

kedves házi asszonyunk, a mi jó házi gazdánk felesége, Lorányi Eszter!“

A kis asztal körül mindenjában poharat emeltek, s harsogón utánrivalgák az éljenzést.

„Na s Imre barátom, na s?“ folytatá a legelőbb felszólalt, s a kártyaasztalhoz ment, izmos tenyerét egyik játszónak vállaira verve, „nem hallod-e a varjukrákogást, e hasadt bőrű dobhoz hasonló torkot, e repedt haranghangot, melly legkedvesebb nödet élteti? S ha hallod, a ki ....! mért nem iszol velünk egy pohár bort háznéped boldogságára?“

E szavak a jóra buzdító vállveregetéssel együtt egy roppant terjedelmű testbe szorított lélekhez voltak intézve; a lélek magához tért rájok kártyába merüléséből, mit abból tudhatunk meg, hogy vérben úszó düledt szemeit kábán a megszólítóra fordítá, azután pedig, — mi tanusítá, hogy lelkének minden ittasság mellett van még némi hatálma ideg-rendszerén, — óriási alakját egész terjedelmében fölemelé a megreccsenő székről. Haragosan fordult a borozók felé:

„Megmondtam,“ ugymond, „hogy illy kellemetlen emlegetéssel engem ne boszantsatok... De ha csakugyan élni s inni akartok, tehát ide azt a kancsót, éljetek vagy vesszetelek mindenjában!“ S ezzel egy nem épen csekély

öblü borkancsó egészen fosztva lön tartalmától; melly remekművét végezvén, mi neki nem nagy erőtetésébe került, Lorányi végig dűle egy hosszu bőrpamagon.

A jelenlevők egy része összesugott, hogy ma Lorányi Imre a kártyán sokat veszte, s illyenkor nem jó vele komázni.

Egy szolga lépett be, s az orvos meghagyásából jelenté Lorányinak, hogy felesége halálán van, melly hír, vagyis inkább melly alkalmatlan-kodás olly boszuságra ingerlé a különben is háborodott vérü házi gazdát, hogy ha a szolga az ajtón, mellyen jött, ügyes gyorsasággal ki nem szökel, a kancsó, melly így az ajtóból porlott szét, bizonyosan fejét zuzandá be.

„Gaz kölykök!“ mormogá, ujra pamlagára heveredve a felboszantott, „mit nem találnak ki, hogy haragra ingerelhessenek... Halálán van! ... hányszor hallám már ezt, hányszor biztattak e jó reménnyel... S mégis mindenjában élünk. — Éljünk tehát, míg meg nem halunk, míg a halál életbankunkat egészen el nem nyeri,“ fejezte be magánybeszédét, s utána ismét egy teli pohár kiürítése következett, azután pedig némelly horkantással félbeszakaszott szendergés.

A többiek, ámbár kevesebb zajjal, még mintegy fél óráig folytaták a kártyázást és borivást,

midőn egy másik szolga dugta be az ajtón fejét remegve, s jelenté, hogy Loranyiné, az imént hangosan éltetett házi asszony, — meghalt, melly hirt azonban hasztalan iparkodtak az illetőnek tudtul adni, hasztalan ébresztgeték, rázogatva s lármázva, a borgőz és hosszas ébrenlét következtében mély álomba merültet. Csak hosszu küzdelem után lett végre annyi sükere fáradtságuknak, hogy az alvó óriás fölnyitá szemeit, mámoros kábultsággal pislogott a körüle állókra, s a fal felé fordultan mormogá: „Oltsátok el a gyertyákat!“

A kifáradt dőzsölök készek voltak az utasítást követni; s miután búcsu-italul még néhány poharat üritének, s mindenjában helyén találák, a haláhirrel a felébredendőt csak holnap reggel szomoritani, vagy vigasztalni meg, ök is nyugalomról kezdtek gondoskodni. — A nagyobb rész távozott, néhányan pedig a tágas szobában levő nyoszolyára s nyugágyakra lapíták testőket.

XX.

Az itt előadott kettős jelenés megfejtésére szükséges némellyeket a lefolyt utóbbi évek eseményeiből előadnunk.

Egy sokat szenvedett nő végperczeinek va-

lánk részvevő tanui, míg más részről ezen nőnek kicsapongó s a legaljasabb korhelységbe merült férje állt előttünk, annyira minden más iránt, saját magának legdurvább állati élveit és gyönyörreit: a bor- és kártyativornyt kivéve, érzéketlen és minden tekintet nélküli, hogy még nejének, kit a szó teljes értalmében ő kínzott halára, végső gyász sorsa sem tudta részvétét legkisebb mértékben is fölébreszteni. E nő, Valday Eszter, keze nyujtásával egy kevesebb mint középsorsbul vonta ki e férfiut, s vele bő vagyont osztott és olly szívet, mellynck a nagy világ ferde irányt adott ugyan, de kit szelid házi nővé tenni eszélyes férfinak kevés fáradságába került volna. Mit Eszterre nézve a férj vezérkeze elmulasztta, helyzete szerencsétlenségének érzete utóbb véghez vitte azt, s a nő, ki hivatva volt, hogy egy értelmes és kormányozni tudó férfi életét kedves házastársul boldogitsa, önmaga mint boldogtanított mult ki, kit csak hosszas türés és szenvendések tettek jámborrá s szeliddé... Ez Bojtora boszuműve volt!

Midőn Bojtora leánya kereséséről sükertelen fáradozás után visszatért, annál hevesben ragasz-kodott a gondolathoz, Tekla csábitóján érzékeny boszut állani. De Andort már nem találta honn. Megtudá, hogy elutazása rokonai s leginkább

Eszter ösztönzésére történt, s boszúja hevét a nő ellen fordította, annál engesztelhetlennebbül, mert utóbb nyomára jött, hogy e nő szinlett barátsága Tekla iránt előre elintézett csábsegédi vállalat vala. De ő nem volt azon emberek sorából, kit cselekvésében meggondolatlanság vezéreljen, nem olly eszélytelen, hogy szentnek tartott boszúja által szerencsétlenséget önmagának okozzon, vagy épen a törvény büntető kezét hatalmazza fel maga ellen.... Hiszen a sértés, mely ellene elkövetteték, szinte azon nemü volt, melyyet számosan visznek véghez embertársak ellen a felvilágosodás e korában büntetlenül; miért ne boszulhassa meg ő e sérelmet szintolly érzékenyen és szintolly büntetlenül? „Nyomoruvá teszem e nő életét!“ felfogadá szilárd föltéttel magában, „hogy legyen mit élvezni boszuvágyomnak addig is, mig testvére hatalmamba kerül!“

S szilárd határozat és számoló ész könnyüvé teszi a dolgok kivitelét. Lorányi Imre már katona korában hajlandó volt a kicsapongó életre; házassága első hónapjaiban egy bor- és gabna-kereskedőnél közelebbről megismerkedék Bojtorával, ki ez ismeretség fentartására s közelebb viszonytával kapcsolására mindenöt elkövetett, s célját érnie nem volt nehéz, mert Lorányi Imre nem tartozott azon emberek közé, kik barátaik válasz-

tásában nagyúrian finnyásak volnának, főleg hol bárminemű évet remélhetett; hogy pedig e részben lekösse öt maga iránt Bojtora, semmit nem kiméle. Értesült az emlitett kereskedő által, hogy Lorányi, katonakorában tett adósságai fizetésére, pénzhez akarna jutni, s erszénye készen állott a kölcsönre; mit utóbb is, bármikor szólittatott meg, a legnagyobb készseggyel teljesített, melly szivességét az épen nem gázdálkodó Lorányi, hosszabb vagy rövidebb időre, többször igénybe vevé; — Bojtora mind annyiszor kész segítő volt, s ha maga nem vala képes, mindenkor szerzett embereket, kik Lorányit pénzzavarából kisegítétek. E közben azonban aljas és korhely emberekkel ismerteté meg öt, kiknek lassankint uly befoná társaságába, hogy házassága második évében Lorányi Imre kikiáltott ember volt megyeszerte, ki nélkül nevezetesebb dözsölés nem történt meg a vidéken, ki mindenütt ott volt, hol ejeli tivornykában az egésség lakomákon, a pénz szerencsejátékon pazaroltatott... Bor- és kártyakorhelységtől egy lépés van azon kicsapongásig, melly valamint legnagyobb vétség a házassági eskü ellen, ugy annak csendét és addig tán megőrzött boldogságát legkönnyebben képes megrontani.... Lorányinak a háziasság szük köre nyomasztó bilincscsé vált, s aljas viszonyokba keve-

redett kétes nőszemélyekkel; a megkeserített nő, ki megtérés jó reményében eddig minden türt, e viszonyokról értesülvén, nem tartóztathatá magát a szemrehányástól; de a durva férj a kérve figyelmeztető szózatot kitörő haraggal fogadá, s midön láta, hogy ugy sincs többé mit titkolnia neje előtt, aljasságait Eszter kinzássaval tetézte... A nő szenvédő martyrává lett férjének, olly nyers durvasággal, sőt sokszor olly állatias kitörésekkel kínoztatott, hogy a lelkén rágódó bú csakhamar testi erejét is megtámadta, s néhány hónapi sorvasztó kór után sírba szálította.... Bojtora csöndben örvendett munkás-sága eredményén. — Midön a nő bizonyos halálát közeledni érzé, sürgetős leveleket írt testvéreinek, melyekben öt mielőbbi visszajövetelre kérte, leginkább hogy egyetlen gyermekét gondviselésére bizza, s hogy legyen, ki az elhunyt anya birtokai felett e gyerek javára gyámko-dandik.

Valday Andor, mint láttuk, csak a végső perczekben érkezett meg;... ámbár nem egyedül nővére sürgetései voltak, mik öt hazajövetre ösztönzék.... S most térjünk vissza a jelen eseményekhez.

XXI.

Kevés nappal Eszter eltemettetése után egy angol kert lugasai közt komoly elmerültségen sétált egy férfiu; homlokán majd mélázó szóra-kozottság honolt, majd nemes halárzatu gondolat kölcsönze büszke fellobogást szemei tüzének, meg ismét olvadozó ábránd rózsás mosolya lengett ajkai körül; ollykor egy pár perczig igen komor eszmetépelődés adott arcának szerfelett szigorú tekintetet; mit szintolly rövid idő mulva semmit nem jelentő közönyös arczkifejezés válta fel . . . olly kedély volt ez, mellyet vagy eredetileg ingataggá alkotott a természet, vagy valamelly nagyobbsszerü szerencsétlen tapasztalás tön bátor-talanná, kinek határoznia nagy küzdelembe került, s kinél minden eltökélést önmagávali hoszsas tanácskozás előzött meg. . .

Valday Andor majd négy évig volt távol szülföldétül. E hosszu időt azonban inkább lehet céltalan barangolásban, mint rendszeres utazásban töltöttnek mondani. Korán sem akarjuk, érzelgő hős gyanánt állitni őt elő, ki a mi szomorus a mi vádlatos volt multjában, azok felett vigasz-talhatlanul kesergett volna, a helyett, hogy a hibásan vagy vétkesen tetteket magán és máso-

kon jótéti erély által helyre hozni iparkodnék ; de meg kell mégis mondanunk , hogy ez idő leg-nagyobb részét mint egy komor , életunt , élvke-rülő férfi élte által , s minél többet látott és ta-pasztalt a világból , annál feketébb színben tünt fel előtte minden . — Mindjárt utazása elején még Magyarhonban megismerkedett egy fiatal festővel , ki igen csekély pénz birtokában , s így nem valami kecsegítető évek reményei közt , hanem egyedül regényes kalandvágytól s művészsi lelkesedéstől ösztönöztetve , szinte külföldre szándékozott . Andort e regényes s azonfelül vidor és egyszerün öszintének mutatkozó kedély rövid társalkodás után egészen lebilincselte ; levert és eltompult lelke szükséget érzi , valakihez barátsággal ra-gaszkodni . Ajánlatot tön neki , az utat vele együtt tenni , mit az ifju rövid vonakodás után elfoga-dott . A közös út minden költségeit Andor fényes bőkezüséggel viselte . — Egy évig folytaták együtt utjokat , midön az ifju által , kivel míg egyrészről maecenasi bőkezüséget éreztete , öt egyszers-mind szíve legbensőbb barátságával ajándékozá meg , undok hálátlansággal megcsalaték ... Páris-ban mulatásuk alkalmával a festő játékházba té-vedett , hol egy pár szerencsétlen kísérletre csá-bulgán , lelkét a szenvédély dühe ugy megragadá , hogy kevés hét alatti kicsapongása bőkezü útitár-

Meghasonlott kedély . I.

10

sának ezreibe került. Andor tévelygő ifju gyánnát tekinté a festőt, s barátsága ez ok miatt legkisebbé sem hidegült iránta; szíves intéseiivel is csakhamar megszünt terhére lenni, megnyugvást lelvén azon gondolatban, hogy a csábok szin-helyéről eltávozván, táplálatot nem nyerve, megszünendik az ifju keblében a káros szenvédély. E szándék kivihetésére nézve csak pénzkülde-ményt vára Magyarhonbul... A pénz megérkezett, tetemes összegben, mit részint a festő miatt el-vállalt adósságok, részint az utazás tovább foly-tathatása szükségessé tön. De ki irja le Valday keserü meglepetését, midőn egy nap a festő, kit a kapott váltók pénzzé tételére bankárjához küldött, nyom nélkül eltünve találta? A hitelezők, kiknél jót állott, fizetést sürgettek, a minek teljesítése nem volt hatalmában... Két hónapot kelle az adósság-börtönben töltenie, míg hazájából ér-kezett új küldemény által magát megszabadíthatá. Lelke, melly a barátság jótevő befolyása alatt komorkórjából üdülni kezde, előbbi csüggeteg-ségébe esett vissza; s a hozzá föltétlen hü ra-gaszkodással viseltető szolgának is csak ritkán volt szerencséje, szeretett urának arczát derül-tebb szinben látni; nem egyszer szólt Andor keserü gúnynyal magában, midőn Gazsi vonzalmas sze-retetét és áldozatos szolgálati készségét láttá: „...

Mint hizeleg , mint veti magát porba előttem a szerencsétlen ! Oh — sokkal többet tapasztaltam a világban , semhogy embernek hagyjek , emberben bizzam többé ... Most teste s lelke szemhunyoritásom rabszolgájának látszik ; s buzzak el csak egy fillért zsoldjából , vagy adják neki egy étellel naponkint kevesebbet , meg fog szakadni e ragaszkodás , s a legelsőnek , ki bővebben fizet , kész lesz elárulni engemet ... Ismerem az embereket !"

A toronycsúcsról irányzott csapás nem volt ugyan , mint láttuk , halálos Andorra nézve ; azonban mégis olly erővel érte őt , hogy zúzott koponyája csak hetek mulva gyógyult tökéletesen . Az első napokban magán kívül volt , félrebeszélt , emlékezete majdnem egészen elenyészett , s csak igen lassan — hónapok mulva — nyerte vissza előbbi erejét ; de az ütés sulyát azután is hosszas ideig érezte s folyvást érzi ; ollykor gyönge szédülés fogja el , még gyakrabban pedig olly erős és kinző elkábulás ragadja meg , melly szintolly tömpítőlag hat értelmi erejére , a milly nagy mértékben elcsigázza , feldulja életkedvét , szíve vidorságát , akarat-erejét ... Az ácslegény szenvedélyes boszúja számítása felett iszonyu volt : Andorban , az egykor olly könnyelmü ifjuban , az értelmi tehetség és jellemi nagygyá fejlődhetés

szép kincseit raká le a bőkezü természet, s ez egyetlen csapás agyában a haladó kifejlést tán örökre meghénította, lelkében a férfias önállást, a szilárdságot, határzott erős jellemet tán örökre elrongálta, benne a tettre buzdító életkedvet hosszas időre elfojtotta... Kérdezzétek ama nagy tudományu orvost, ki betegágya körül forgolódott: hathat-e illy a szellemi életbe vágó következéssel egy csapás a testre? Nem lehetlen, hogy az egész történetnek, mellyben olly szomorú főszerepet játszott, szintén volt része e komoly eredményekben; annyi bizonyos, hogy így, a mint volt, a szerencsétlen férfi nem vala egyéb, mint romba dült laka egykor nagygyá fejlendelt észtehetségnél, mint feldult kert, mellynek magasztos hősi jellein, nemes lélek s a legjobb szív lettek volna diszló virágai. Igy, a mint most volt, elmondhatni róla, hogy emberben nagyobb meghasonlás az ész ollykor föllengős szárnyalása s a szívhajlamok balirányú gyöngeségei közt ritkán volt, mint Valday Andorban; ritkán párosult az érzelem- és eszmevilág ollykor fellóbogó elméleti szüz tisztsága az életgyarkorlatban ingadozóbb gyarlósággal, mint e férfiunál, kit mind a mellett könnyelmének és meggondolatlannak most már nem lehet mondani, mert õ szüntelen életelveket fontolgatott... Szerencsétlen férfiu! Csak szükségét érez-

te , hogy jóra s nagyra törő férfinak terv és elv szerint kell rendezni életét ; az ő értelmi ereje megtört illy terv készítése körüli fáradozásiban, mellyre mégis egész valójának a korlátlan végtele-lenségebe elcsapongó iránytalansága miatt legföbb szüksége lett volna ; hasztalan keresett vezérezsz-mét, irányelvet az életben, mellynek világító fák-lyájanál a földi pályát bizton járhassa végig ;... Istant, világot és az emberi természetet össze-buvárkodta , hogy nyomasztó határozatlanságából biztos és szilárd álláspontra vergődhessék föl,... mind hasztalan ! S hiszitek-e ? sírt néha annak átlátásán , hogy e határozatlan , elhatározhatlan lélek mellőzhetlen pályatársul van oltva messze csapongó vágyai mellé ? ... Szerencsétlen férfi ! legszerencsésebb tán csak akkor , midön keble ezen küzdelmeit , e vivódásait feledheté !

Bojtora , a lélke legményében halálosan sér-tett férfiu , kinek atyai reményei s örömkilátásai borzasztóan zúzattak szét , boszút esküdt ez em-bernek . És ez idő óta négy év folyt le , s a boszu erős esküje , melly lehangzott e szilárd lelkü , ed-zett és eltökélt jellemü férfi ajkairól , Andorra nézve mind eddig teljesítetlen maradt . Azonban Bojtora folyvást számolt a napokra , mellyekben e gyűlölt férfiut honába térve látandja .

Különös volt e fiatal ember kedélye ; a legna-

gyobb mértékben szórakozott és határozatlan, e hibáinak egyszersmind teljes öntudatával birt, azoktul szabadulni kínosan fáradozott, de minden küzdelme megtört a lehetlenségen, mellyet a lélek és test közti s épen ez esetben is olly világosan kitünnő szoros kapcsolat állita ellene... Egyet érzett csak komoly valósággal, egyről volt meggyőződve s iránta elhatározva lelke legbensejében: hogy embertársat játékszerül tekinteni a Nemesis elkerülhetlen boszuja nélkül nem lehet, hogy a szív érzeményeit komoly szent tiszteletben kell tartani mindenkoron... Andor szeretett; utazásai alkalmával, néhány hónappal haza térite előtt, egyik német földi fürdőben egy honabeli leánynyal ismerkedett meg. Társalkodása Jernével egy héting tartott; a kellemdús leány első megpillantása nagy benyomást gyakorlott szivére, mi-től azonban ovakodni nem tartá szükségesnek; azt hitte õ, mit sok más ügyekben olly önbiztan hisznek az emberek, hogy neki a szerelem túlhatalmu lángjaitól őrizkednie nem szükséges, hiszen szíve tüzhelyén kiégett már annak kínszenvedése, elemésztre egyszersmind — így gondolá — minden fogékony anyagot új lángok táplálata. Az élet itt is meghazudtolá az elméletet; néhány nap mulva vette észre, hogy Jerne közelében lennie szívnyugalmára nézve veszedelmes.

... Ő a szerelemben nem könnyelmü játékot, nem rövidnapi élvezetet látott többé, komoly szent-ségnek tekinté azt, mellyhez remegett tiszteletlenül s elökészítetlen tisztaság nélkül közelíteni... Volt annyi lelki ereje, hogy szíve sarjadó érzelmeit észrevevén, a közelből, hol vészt látott, rögtön eltávozék.

De a látott vonásokat kiirthatlan eszményképül viselé keblében... Négy hónapig utazott még, gyorsan röpülve át több országot, mintha kerülve futna valamit, a mi engesztelhetlenül kiséri őt utjában. Hasztalan! a feltámadt bűhatalom nyomaiban volt mindenütt... És nem birt többé keble küzdelmivel; útnak indult a rég nem látott honi tájak felé, s bár félte s kinzó rémül tekinté szerelmét, mégis olly teljes készséggel engedett a levelek szavának, mellyek őt Eszter halálos ágyához hitták, s titkos örömmel gondolt rá, hogy Jerne, kit kerülni akart, egy azon várost birandja vele lakhelyül, s hogy őt Nagy-Váradon ujra feltalálhatja. — Vétkesen könnyelmü játék a szerelemmel távolítá el Andort honából; egy új, mélyen érzett, egész valóját elfoglaló szerelem hozta ismét vissza.

Szülőföldére érkezvén, a találkozás, mellytől remegett, s mellyet mégis annyira ohajtott, nem sokára megtörtént. A szív e dult kebelben

e leány örök rabjául eské magát az első találkozáskor . . . de az ajak hallgalott . . . a multak tapasztalásin alapuló félénkség némaságot parancsolt az érzelmek ez egyik tolmácsának. Kétes azonban, megtartá-e e parancsot a másik szint-olly hatalmas beszédü tolmács: a szem? megtarták-e mind azon fékezhetlen magyarázói hevesebb érzelmeinknek, melyek izgatott belsönket a legkikeresettebb titok fátyola alul testünk legkisebb mozgalmából is elárulják?

És ha nem tartották...? Andornak többé sem hatalma, sem akaratja nem volt e titkot Őrizni. Épen most láttuk öt kerte lugasai közt a végtusát küzdeni önmagával, mellynek eredménye lön azon megismerés: hogy keblében ez érzelem sokkal mélyebb, sokkal valódibb, semhogy valaha az emészti lángok csökkenésétől féljen, semhogy attól kelljen tartania, hogy midőn szerelmét az imádott szüznek vallandja, akkor szavaiban örökre felbonthatlan szent eskü nem fog foglaltatni... Hosszu vivódás után kelt a határzat keblében, s ment, hogy az imaszót, melly által mennyibe remélt jntandani, keble bálványa előtt elrebegjék ajkai.

XXII.

Kellemes nyári nap hajlott alkony felé, mellynek igéző hatását elvezni, s gyönyörködni egyszersmind a szólóhegyekre nyiló szép kilátásban, egy tündérbáju hölgy magas erkélyen foglalt helyet. Előtte törpe asztalon maroquin kötésben csinos album feküdt, önrajzolta tájképekkel. A szép hölgy fejét igéző s dús barna hajfürűzet özönlé el, melly ékes fonadékban levén a fej alsó hátrészére illesztve, ennek olly sajászerü szelid kifejezést kölcsönze, melly a nézőnek önkénytelenül enyelgő búbos galambot juttatott eszébe. A termet bajai, a tojásdad arczok kellemei, a junói méltóságu szempár lelkesült költő dalára teheték e hölgyet érdemessé, midőn szépséggel párosult szelid erényt akar megénekelni. Jerne élete tizennyolczadik tavaszát élte; nyilt nagy fekete szemeit fenséggel hordozá szét, mellyekben szeretettel teljes szivméllység, öszinteség mutatkozott, és forró bizalmu, kedélyes ragaszkodás ahoz, kit barátul vagy szivmegbizottul választa.

És e hölgy szeretett... A tájképet, mellyre az előtte fekvő album felnyitva, egy magyar ifju társaságában rajzolta — Némethonban, a Duna táján, egyik fürdőben... Az ifju, Jerne emlék-

ben rózsás képzeletben élő, Valday Andor volt, kit az utóbbi napokban hosszas utánsovárgás jutalmául, néhányszor látott udvarlásán, kinek ajkairól leste a szerelem szavait, melyet szemei s egész viselete elárulni látszatott, de ki — s a hölggybüszkesége sértve érzé magát e csalódásban — mind eddig néma maradt.

A mai nap délelőttjén ismét látta őt — s e látsból szíve búskomoly élveül édesen epedő merengés maradt a nap alkonyára.

A tájkép, melly Jerne előtt fekvék, a kedvesbek közé tartozott: gyönyörű ligetek boríták a Dunapartot, magas tölgyek messzeterjedő lombágai hűs árnyékkal óvták az alattok vidoran zöldelő pázsitot, mellyen élénk színű mezei virágok tarkálottak; — itt egyes köszirt — magasan felnyulva a még magasabb fák között, mintha áttekinteni vágyakodnék elhagyott testvérihez a tulpartra, hol hegyormokon roppant szirtoltárok meredeztek — amott ismét kisebb nagyobb terjedésű oazok tevék a tájt változatossá; szeliden emelkedő halmok mögé bájos völgyek búvogattak, titkos anyai kéjjel gyors rohamu csermelyeket táplálva keblükön, mellyek kristály-hullámaiakat önzötlen adóul önték a méltósággal haladó Duna ölébe. Balra a folyaintól, hol a ligetfödte szelid halmok terültek el, egy kis épület tünt fel, kive-

hetőleg csak fából, de meglehetős csínnal összerakva. Az épület közelében, egy magasabb halom oldalán, mintegy három ölnyi meredek szirtoszlop állott... Önfeledőleg nyugodtak e tájon Jerne bájos pillanati....

Ez épület közelében a magosabb halomrul egykor vidor társaság a napál dozat szép látványát élvezé. A víg csevegésü fiatal hölgyek és bő szóhalom közt udvarló uracsok közt, szinte felötlő volt egy komoran elmerült férfi jelenléte, ki mintha hallgatagságot jött volna gyakorolni a pergő nyelvű társaságba; — s ha a bájt eljesvidék, a pompás naplemenet és a türelemre sőszinte jó kedvre hangoló csöndes tiszta alkony élvei a jelenlevöknek édesebb gyönyört nem nyújtanak, e komoly hallgatagságot egy némelly uracs kész leende nagy elmésségű gúny tárgyaul venni... Azonban bizonyosan találkozott volna jószívű pártolónő, ki illy merészletet legalább is sujtó pillannattal büntet vala meg... tán ugyanazon szép leány, kinek szemei eddig is gyakran találkoztak társalgás közepett az ifju méla tekintetével, melly alkalmakkal e szép szemek és e bús tekintet szív ből jövő üdvözletet látszának mondani egymásnak. Majdnem egyszerre akadt meg e bájos hölgy és a komor férfi tekintete, egy ujolag egymás hoz lövelt üdvözlet után, egy nagy kelyhű s gyö-

nyörü égszinkék virágon, melly az emlitett szirtoszlop tetejéről lengett alá, kevélykedve hozzáférhetlen biztos helyzetével. Jerne enyelegve mondá: milly nagyon irígyli ama tarka lepke sorát, melly épen azon pillanatban repült el mellette, s könnyü testét a virágkelyhen pihenteté... A hallgatag komoly férfi, ki e szavakat örömmel hallá, Valday Andor volt.

S Andor rögtön készen állta, a kivánt virágot hős lovagkint leszerezni magas állásáról. Midőn a félénkebb hölgysereg némellyei veszélyt rettegő szavukat kezdék emelni merénye ellen, õ már — egyre feljebb haladva — a meredek szirt lapján függött... S midőn a tetőre ért, a lengő virágot biztos száráról leszakasztá, s diadalmosolyal tekintett alá a társaságra; édesebb köszönet nem juthatott volna szívénék, mint látni Jerne elsápló arczát, hallani félénk felsikoltását, midőn lábai alul egy elporló szirtdarab zuhant alá, s élvezni azon szívremegést tanusító szemrehányó tekintetet, mellyel merénye olly édesen büntetve lön... E virágszál Jerne albumának legőrzöttebb kincsét tevé.

* * *

Az itt elbeszéltek visszemlérei hosszas édes merengésre nyújtottak anyagot az erkélyen ülő

hölgynek. Álmodozásait a teremből átsuhogó léptek verék föl, s egy közép korú tisztes matrona jelent meg a leány oldalánál: Szelödyné, Jerne anyja volt az, ki által esteli sétakocsizásra szólíttaték fel. Kevés percz mulva egy szolga lépett be, s a hintó előállását jelenté.

XXIII.

Andor útja a megyeház előtt ment el. Midön az utcazába kanyarult, fájdalmas jaigatás visszariasztólag csapá meg füleit: a megyeház előtt az igazság-szolgáltatás ama barbárszerű gyakorlata üzetett, melly nyilván és köztéren húzza deresre a rabbilincsekre fűzött tévelygő embereket, a minek alig van sokszor más kedvezőbb hatása, mint az, hogy a kínzott, de nem javított bünember azontul iparkodik, ellenkezőleg a nyilván kapott büntetéssel, annál rejtettebben üzni kicsapongásait... Az ütlegett rab fejénél érzéketlen várnagy állott; szemeiben és arcvonásiban a szívtelenség azon kifejezésével, melly a szegény ember szenvedésinek láttára is képes tán szerencséjáték nyereségeit, vagy a kölcsön adott pénzek uzsorát számlálhatni; körülte néhány utczai suhancz bámoszkodott, s ostoba élvvel az ütlegeket számlálta, s az erős karu hajduk dicsére-

leit hangoztatá , szinte fájlván , midőn a vár-nagy keskeny ajkai „elégre“ nyiltak , és örvend-vén , midőn uj rab vonatott elő , ki jajkiáltozásit — a nemes közönség nagy lelki élvezetére — más hangból hallatandja... Ugy látszik , ama négy ló , melly hirtelen kanyarulattal termett itt a mellék-utcából , mind e csőcseléknél érzőbb idegekkel bir ; összeborzadni látszik és horkolni kezd a nemes állat a botos joggyakorlat láttára s a bor-zasztóan jajgató rab megható kiáltásira ... a két első ágaskodni , a két hátulsó előre meredt fülekkel , tajtézkő szájjal , félelmet eláruló szünetlen horkolás közt , hátrálni kezd ... fék és gyeplü rendetlenségbe jő , s a hintó belsejéből éles női hangok segélyért kiáltoztak.

E látvány Andort maradásra birta ; az utcza végéről nézé , mint küzd a gyönge karu kocsis a megriadt lovakkal , mint iparkodik öket feszes gyeplüszárakon hatalmában tartani — hasztalan ! a négy ló szügyre vágott fejjel nyargalt tova , vil-lámgyorsan ragadván a hintót Andor felé , mi közben a benült hölgyek félelfhes jajgatással tölték el a báméskodók füleit... Fél perc alatt tiszta lett az utcza ; boltokba , kapuk alá ugráltak mindenfelé az emberek...

Most egy férfi , alakján a kifejlett erőnek ke-vés jeleit viselő , de lelkében hirtelen kelt szilárd

határozottsággal lépett elő s állt meg az utcza közepről; megvetett lábakkal erős állásba helyezkedék, s kinyújtott jobb karral várta a ragadt hintó érkezését. Andor volt, ki Szelödyék hintaját megismerte, s a hintóban meglátott kedves Jerne megmentésére életét kész vala koczkázatni... Ablakokban és kapukban bámuló csoporthoz alakultak — gyáva nép, mely kába csudálkozással nézett a merész férfira, s ugyanazon egy tettet kész lesz tapsokkal kísérni, ha jól sikerül, vagy mint vakmerényt leócsárolni, ha bal eredmény kisérendi!... A hintó egy pár percz alatt előrobogott; Andor kiszámított biztosággal ragadja meg az egyik előző ló gyeplüjét, melylyet olly erővel ránt hántra, hogy a ló a kar erejének engedni kénytelenülvén, hátsó lábaira rogyott. Bukása a hátsó fogatot megrettenté, melly hámot szaggatva, hirtelen szökéssel ugrott félre, s a hintó felfordult... Andor a nagy erejű rántás következtében, mellyel a lovakat megállítá, hanyatt a földre vágódott.

Azon gyáva sereg közül, mely a veszélyzaj hallatára legelőször tolakodott a közel boltjaitókon menekülni, most szolgálati készséggel szökell két czifra ifju a hintóhoz, hószin-keztyűjét az ajtókilincsre alkalmazza, s édes mosolylyal segíti a benült hölgyek egyikét, a halásápadt Jernét,

biztos földre szállani... Szelödyné a felfordulásban kapott zúzás miatt ájulva vonatott ki a hintóbul s leánya és egy elősietett asszonyság segedelmével a legközelbi házba viteték... Azonban a legjobb anyának e balesete sem tartóztatá Jernét, hogy remegő részvéttel ne forditsa szemét a helyre, hol a nemeslelkü férfit, ki élete koczkáztássával lett nagyobb bajtól megmentőjök, porba hullani látá...

Míg a hölgyeket úri sereg környezé, mellynek ápolása közben Szelödyné rövid időn magához tért nem sérv, csak inkább ijjedés okozta ájulásából, Andor a szegényebb néposztályból kapott szabadítókra, kik öt veszélyes helyzetéből, a lovak lábai alul, kivonszolták. Fájdalmat nem érzett, s a veszély emléke, mellytől kedvesét feltette, rögtön visszaadá teljes eszméletét; környezőitől a hölgyek után tudakozódott, kik öt azok állapotjáról barátságos szóval nyugtatók meg... Bizonyos neme a büszkeségnek szállta meg lelkét, mintha szégyelnie kellene, hogy itt helyben vesztegel, s tán a megszabadítottak hálanyakatkozatit, környezőinek magasztalásait várja; kivonta karját az öt gyámolítók karjaiból, s lábainak ép erejét érezvén, gyorsan tovább állott... két percz alatt eltünt a csoportbul, melly a hintót bámoszkodva környezé.

Azonban Andor nem maradt sértés nélkül, mint ezt maga képzelé; feje hátsó részén nagy sebet kapott, mellyből sűrűn fakadó vér csurgott nyakán alá. Alig haladt pár száz lépésnyire egy mellékutcaiban, miön testét hirtelen fagylaló hideg futá végig, tagjait remegni érezte, s térd megtörni készült alatta.... Egy kapuhoz támaszkodott, fejét tompa fájdalom fogta el, szédelegni kezde. Ugy tetszett neki, mintha ismét sűrű embercsoport közt volna, mintha az emberi alakok lassankint angyalarczokká dicsöülnének, s ő édes csengésü hymnuszszal üdvözölnék;... egy arcot látott az angyalfök közül előtünnyi, magához közeledni s édes mosolyalyal szép dalt zengeni fülébe; az arcz egy bájos alak felett tündököt, feléje mind inkább közeledve, s ő karjait akarta üdvözletére terjeszteni, miön a kapu előtt, hol álla, segély nélkül összerogyott.

Az elközelgett alkony sötét fátyollal borítá az utczákat, mellyet kisvárosokban lámpafénynyel nem nagyon sietnek felvilágítani. Andor már jó ideje hevert a hideg kövezeten... Több ember ment el mellette. Egy pár úri hölgy aljas korhelynek nevezé őt, ki eszméletét annyira eláztatá, hogy most botrányul a földön kénytelen hente-regni... Egy sínom uracs, ki a ház kapuján kilépett, orrfintorgatva tasztá meg lábával utjában

Meghasonlott kedély. I.

álló kinyult karját, s egy finom fürgadalmú szóval tovább állott... Egy komor arcru nevelő ment arra tanítványival, megállítá a nagy reményü urfiaikat, s — mint orvos a ritkábban előforduló kört, használni akarván a kedvező alkalmat, hoszszu leczkét tarta a mértéktelen kicsapongás rút következési felett... Egy festő mintavonásokat lesett el a szenvedőnek arczárol, mellyet egy részeg ember képében nem sokára felhasznála, s képe, mint természethű selfogás, boldog boldogtalan által dicsőíteték... Egy versgyártó szúros epigrammot gondolt ki mellette haladtában... Egy városi tiszttiselő végre, ki a rendetlenség, véréngző részeg korhelyek ellen egy pár oda gyült suhancznak csipős észrevételeket mondott, föltevé magában, miszerint a legközelbi két—három év alatt egy javaslatot szerkesztend, a városi rendőrséget illetőt, mellyet az aztán következő legközelbi két—három év folytában illő helyen elő is fog terjeszteni, hogy, ha még aztán néhány legközelbi év következik, a jó rendőrség sürgetős ügye felett tanácskozzanak. . . S ki hinné, hogy mind ezen emberek közül legemberszertőbben még azon erre sétáló hirlapi tudósító gondolkozott, ki egyenest a városházra ment rendeléstesz közölni, hogy az utcai csavargó börtönbe vitessék?

... S a bátorlelkü férfi, ki más emberek mentésére önéletét kész volt koczkáztatni, ott feküdt az utcza hideg kövezetén, minden gúnynével bőven elárasztva a nélkül, hogy ember találkozott volna, ki öt segélylyel gyámolitsa, melly mégis sokkalta kevesebb fáradtságba kerülendett, mint minőnek ő lön áldozata!

Végre egy magányos férfi közeledett feléje, ki a gyámol nélkül hagyottat megszánván, részvéttel állott meg mellette; lehajlott hozzá, megvizsgálta tetemeit, megtapintá üterét, s azután szó nélkül a házba ment, honnét rövid percz mulva gyujtott lámpával és viztelt edénnyel tért vissza. Az élesztő fris viz magához térité az alélt férfit... Most lámpaját vette elő az idegen, s vele ápolttjának arczára világított... mintha kigyó mart volna kebelébe, komor vonásai rémletes kifejezést öltének; Andor bágyadt testét, mellyet gyámlítva tartott bal karjával, gyorsan elbocsátá, innelly gyöngeségében a leroskadástól csak a támaszul szolgáló fal által ovatott meg... „Jól látok-e, vagy őrdögi csel kápráztatja szemeimet?“ szolt féligr magában az idegen, s benső kedvteléssel nézte, mint roskadoznak össze bágyadság miatt Andor reszkető tagjai, midön ébredező eszméleittel kezeit kinyújtá s kisérletet tön, előre lépni. „Jerue! mennyem angyala!“ sohajtott Andor töre-

dezett hangon, „haljak meg, hiszen megmentettelek!“

Az idegen e lázas szavakat meglepetve s nagy figyelemmel hallgatta. „Hahaha!“ felkaczagott, „tehát nem fogott átkom e vétkes kebelén, s a szív benne merészel tán új szerelemnek megnyilni? leány neve, tán boldogító kedvesé, szállja meg e csábos ajkakat? ... Anyag lesz ez nekem, mellyből lélekölő mérget készitek számodra!“

A házból két férfi-cseléd lépett ki, kik kiváncsian tudakolódtak a lassan ébredezőnek kiléte iránt. Az idegen férfi pénzt vett elő zsebéből, a cselédeknek nyújtá s szigorú hangon parancsot adott, hogy Valday Andor urat vigyék minél előbb lakására.

A cselédek engedelmeskedtek. Az idegen, zajos indulattól izgatva, gyorsított lépésekkel sietett tovább.

XXIV.

Másnap elégült vidám arczzal lépett ki az orvos Andor szobájából, hol öt bő karos-székben nyugodni hagyá. Az előcsarnokban egy zömök testalkatu élénk ifju állott eléje; kérő tekintettel és lelkében olly részvettel, mellyet gazdag urak még annál jobban fizetett cselédtől is ritkán ké-

pesék megvásárolni, intéze kérdést az orvoshoz
ura állapota iránt.

„Semmi baj, de legkisebb sem,“ szolt hozzá
az orvos nyugtatólag, „ma még egy kis láza lesz,
holnap és holnapután fejét bekötve hordja, s azu-
tán szabadon járhat.“

A fiatal szolga forró hálával ragadá meg az
orvos kezét és vitte ájtatosan ajakihoz: „Köszö-
nöm, köszönöm!“ mondá szivból eredt szavak-
kal, mintha szeretett gazdája halálos veszélyből
menekült volna az orvos segélye által.

„Jó lesz kissé nyugodni, álomba szenderül-
nie,“ szolt tovább az orvos; „vedd hasznát hang-
szerednek, jámbor cseléd; suttogó zene álmát
siettetni s édesítni fogja... De hangot se azon
keserves ábrándokbul, mellyekkel hegedüdet leg-
inkább kínözni szereted! Kedélye háborodva van,
csöndes andalgó dallegkönnyebben csillapithatja.“

A szolga nagy gyorsasággal vett elő egy he-
gedűt az asztalon fekvő tokbul. „Ah, uram!“
szolt az orvoshoz, „királyok nem adhatnak dú-
sabb fizetést zenéért, mint jutalmam, ha uram-
nak kedveskedhetem.“

„Jó Gazsi!“ mondá szerető részvettel az or-
vos, s a szolgának karját szorította.

Kedélyes és vidámitó lassu dalt kezdett Gazsi
hegedűjén játszani, mellynek hangjai édesen csik-

landozák a beteg Andor idegeit, kinek azonban mind teste, mind lelke lázát nem egyedül a fejseb okozá. — Kevés percz mulva egy koros nő, polgárias szük öltözetheben, nyitá be az előcsarnok ajtaját.

„Csöndesen!“ suttogá a szolga a belépő elő, „uram nyugszik!“

„Szólanom kellene vele,“ szolt a belépett nő.

„A világért sem! nyugalmát nem szabad háborítani. Meg nem engedem!“ közbeszolt hevesen a fiu, s elállta az ajtót ura szobájához, mintha a nő erőszakos betolakodásától félne.

A nő haragos szemekkel mérte a szigorú hangú cselédet. „A nyomorult czigány porond!“ szolt féligr magában büszke sértődéssel, „millen hangot merészkel hallatni becsületes nő ellenében!“ Ez önbiztatás által magát feltüzelvén, hangosabban és gúnynyal szolt tovább: „Már pedig ha kegyességed megengedi, beszédem nagyon sürgetős.“

„S ha még annál sürgetősebb volna is, e küszöbön át nem lép senki!“ folytatá a szolga féltő szeretettel.

Andor meghallá a szóváltást és szolgáját bekiáltotta. „E perczben, uram!“ visszaszolt a hű szolga, „csak egy kis végezni valóm van.“

„Ismer-e engem?“ szolt hezzá hangosan az asszony.

„Ismerem, Mártha asszony!“ felelt a szolga,
„kegyed Szelödyéknél gazdasszony.“ S ezzel
lábát, melyet már a küszöbre tett, visszavonta.
„És kegyed, asszonyom, ismeri-e az ördögöt?“

Az öreg asszony visszalépett és szemeit csu-
dálkozva elmereszté.

„Azt kértem,“ folytatá Gazsi, hozzá lépve,
„ismeri-e az ördögöt?“

„Uram ments meg, hogy valaha ismerjem!“
szólt áhitattal az asszony és keresztet vetett.

„Mert ha nem ismeri,“ szólt hevesen Gazsi,
„én vele megismertem. Ott az ablakon juthatni
hozzá; de rajta fövel megy kifelé mind az, ki
uramhoz háborgatólag tolakodik, mikor az orvos
neki csöndet és nyugalmat paráncsolt.“

„Gazsi!“ hangzott ujra Andor szobájából.

„Itt vagyok, uram!“ felelt a szolga s ura elé
lépett, Szelödyék tisztes gazdasszonyát nagy bo-
szuságban hagyván az előcsarnokban, ki azonban
a fiú senyegetésétől inkább félt, semhogy vele
daczolni merészelen. Jobbnak tartá az ajtón, merre
jött, kihátrálni.

„Ki van az előszobában?“ kérdé Andor a szol-
gát, miután körüle dolgait végezé.

„Egy tolakodó asszony!“ válaszolt neheztelve
Gazsi, „ki uramat erővel háborgatnai akarja.“

„Honnan jö?“

„Szelödyéktől.“

Andor szemébe élénk tűz szökelt. „Bocsásd be tüstint!“ szolt hévvel szolgájához, „szólni akarok vele.“

Gazsi most szintolly szivességgel küldé be az asszonyt ura szobájába, a milly makacsul útalta vissza imént a küszöbtül. Andor örvendve fogadá a nőt, kit a szeretett Jerne közeléből hallott érkezni, s gyorsan intézte a részvevő kérdéseket hozzá, valjon nem érte-e veszély Jernét vagy anyját, mikre a nő nyugtatólag felelt, miután néhány neheztelő szót bocsáta előre a czigány cseled kevélysége felett.

„Türje békén, Mártha asszony,“ szolt engesztelőleg Andor, „irántami hűsége buzgalmában tevé, mert az orvos nyugodnom rendelé.“

Mártha asszony hosszas csevegésbe merült, mellyet bárki másnak végig hallgatni felette unalmas leende, mellynek azonban Andor minden hangját szomju füllel szívta lelke mélyére. „Hogy kérdezte-e a jó kisasszony? kérdi téns uram,“ csevegé többi közt Mártha. „Uramfija! de ki unszolására vagyok itt; ha nem egyedül az övére?“

„Hogyan? ő küldte volna?“ kérde örömmel Andor.

„Uramfija!“ sohajtott ujjag Mártha, „hiszen nem is kellene minden elbeszélnem; de mikor az a

... hű szolga az embert úgy felboszantja! Hogy kérdezte-e? De én kértem: érdemli-e téns uram azon aggódást és búgondot, mellyel iránta drágá kisasszonyom....? Azaz hogy megérdemlőbít azt; de soha férfi leánynak szívébe úgy nem furt a még magát... Mit is mondok! hiszen megparancsolta, hogy anyja nevében tudakozzam téns uram állapotját, mintha ő egészen kimaradna a játékból... Oh, a kedves picziny kisasszonyom! De van-e anynyi ujjam lábamon és kezemen összevéve, a hány-szor ma hozzájött, és minden küldött, és minden sohajtott, és meg is haragudott, hogy olly rest vagyok a mozgásra, meg ismét megdicsért, mert nálam gyorsabb asszony nincs Bihar várme-gyében... Na de illy ragaszkodást látni!“

Mártha szava hirtelen elakadt. „Mondom, uram-fija! hogy nem is kellene annyit beszélnem; de mikor Jerne kisasszony is épen illy lángoló arc-czal, illy élénk szemekkel szóla hozzá, mint a téns uram... Oh, te szerelmetes kis szív abban a szép kisasszonyban!...“

És így pergett Mártha nyelve szünet nélküli, miközben ismételve meg-megszakasztá saját be-szédét, mert — uramfia! neki nem is kellene annyit beszélnie.

... Ki ne nézné el a csevegő agg nőnek, ha egészen odaadó részvéttel látja a szív első moz-

galmait a leálynál, kit csecsemő-korától fogva dajkául ápolta?... És Andor szíve fönrepesett örööm és kék között, minden értesült, hogy a leánytól, ki lelkének eszményképe, szerettetik. — Mártha azonban mégis többet átlátott együgyüségében, sem hogy Andor szükségesnek nem tartotta volna, öt valamivel kevesebb csevegésre figyelmeztetni, melly figyelmeztetésen azonban Mártha nem kis mértékben megütközött, „mert hiszen” így fejezébe hosszu bucsuzgatását, miközben Andornak minden kitelhető gondot, fejére irósvajas keserű laput, útifüvet, rózsavizet, füstölt sót és bibliából szakított leveleket ajánlgatott, „mert hiszen, uramfia! sokat beszélek-e én? és ha beszélnek is, az embernek benött már feje lágya, s tudja, a sok pletyka nép közt kivel lehet egy jó szót szólani.”

— Az érzelem Andor keblében mély volt, szíve legbensőbbjét elfoglaló. Az orvostul ajánlott nyugalom helyett ébren virasztá az éj nagy részét, s hajnali álma után úgy érzé mégis, hogy soha a kimehetésre több erő nem volt tagjaiban, mint épen ma; — a hű szolgának teljes ereje megfeszítésébe került, hogy öt a következő két nap szobáiban tarthassa.

„De mi lelt ma téged, Jerne, hogy olly nyugtalan vagy, olly aggodalmas és busongó, mintha vész előérzetével küzdenél?“ kérdezte leányát Szelödyné, a gömbölyü állra illesztett kezével a szép szüzföt mosolygó arcza felé emelvén.

„Semmi, anyám!“ válaszolt Jerne, szórakozottan és nyugtalanul tekinte ki az ablakon, valjon Márhát visszaérkezni nem látja-e? S darab ideig ismét néma csönd uralkodott az anya s leánya közt.

„Jerne, ma nevezetes napod van!“ szakasztá meg Szelödyné a hallgatást.

„Igen, kedves anyám!“ válaszolt Jerne szeretettel, „Isten tegnap veszedelmünkben jó szabdítót külde, s térdeimen mondék neki hálát értte.“

„Bohó!“ folytatá mosolyogva az anya, „igaz, hogy mind az nevezetes nap, mellyen Isten kegyét felettünk különösen tapasztaljuk. De nem ezt értem. Ilványi Lőrincz, a főbiró, kezedet kérte tőlem, s birja egyezésemet. Közösen tiszttelt dérék férfiu! Ma látogatásodra igérkezett, hogy egyezésemhez igen szavadat is birja... Mint fogja öt ez boldogítani! Olly forró hévvel szeret... De mit jelentsen e köny szemeidben?“

Jerne szemei könynyel teltek meg, s arcát olly esdő-búsan emelte anyjához, mellynek értelmet Szelödyné csak azért nem találta ki, mert leá-

nya szíve állapotjáról mit sem tudott; különben pedig a gazdag és csinos külsejű férfi által nem csak anyai izlése volt egészen kielégítve, de azt is hitte, hogy leányának e választás ellen legkisebb kifogása sem lesz. E hit nála annál biztosabban állott, mert Ilványi Lőrincz és Jerne egykor összekelendése a szülék közt már régi egyezés utján kicsinált do log volt, inellyről Jerne előtt is sokkal többször és nyiltaabb szó váltatott, semhogy őt az anya ez iránt egészen tisztában és a választással teljesen megelégedőnek ne tartsa. Jerne közönyösen türte maga körül az udvarlót, kivel Pesten, hol nevel lőben volt, még három év előtt ismerkedett meg, s mézes beszédeit szokott szóvirányokul hallgatá, melly békés türelemre a szerelmes Ilványi kész volt fellegvárakat építni, bizván az időben, hogy a szende leány minden eddig fagyosnak látszó keble majdan hobb lángra gyuland iránta, ha az elhatározó idő közeledtével körülveszi őt szerelmi ost romával.... Ha azon időtől fogva, mióta Szelö dyék fürdői utjokbul haza jöttek, elfoglaltsága a harmadik megyéből Jerne közelébe jöni gyakrabban engedi a főbirót, csalódását világosan átlátta volna.

Hintó robogott a ház elé. Szelödyné megismeré Ilványi Lőrinczet s fogadására a terembe sie tett.... Ugyanez időben Jerne a gazdasszonyt láttá

megérkezni, s hátulsó ajtón gyorsan kiszöktet, hogy küldetése eredményéről hirt hallhasson.

Mártha szintolly csevegő volt itt is, mint Andor látogatásán, s szavai szerint Valday Andornak minden baját csak lángoló szerelem okozza. .. Soha agg nönél jobb teremtést szerelmi hirhor-dásra!... Jernét a pillanat szorultsága gyors ha-tárzatra unszolá; szíve tiszta érzelmeit tartalék nélkül kiönté egykorai dajkája keblébe, s hallga-tását nyájas kérelmivel vásárlá meg, mellyről az asszonynak irántai meleg ragaszkodása biztosította.... Nyugodtan lépett a terembe.

XXV.

Ihványi Lőrinczczel már volt alkalmunk isme-retséget kötni. Akkoriban nem nagy becsületet vivott ugyan ki magának előttünk: azonban mi-dön őt most ujolag bemutatjuk olvasóinknak, meg kell róla mondanunk, hogy első ismerkedésünk óta nem csak években haladt elő, hanem tökélyben és érdemben is! E tökély és ez érdem egy szép — birtokbul áll, mellyet legközelebb egy gyermektelenül elhunyt nagynénje után Bihar megyében öröklött, mi őt rá birta, hogy állandó lakását is e megyébe tegye által, hol az emlitett tökély és érdem méltó elismeréseiül tiszteletbeli

főbírónak neveztetett ki. Minthogy azonban ez alkalommal tán bővebben lesz dolgunk vele, nem lesz felesleges öt az olvasóval néhány vonásban megismertetni. Ilványi Lőrincz tökéletes hűséggel megfelelt azon eszmének, melyet e szóval: „uracs,” „arszlán,” „gavallér” szoktunk ki-fejezni, birta a hibákat és balitétéket egész seregesztől, s egyszersmind azon kevés jó tulajdonokat is, mit ez elnevezés értelmébe fektetünk. Értelmi köre nem járt túl a mindenápi élet megszokott korlátain, lelkülete távol volt a föllengéstől, a magasztostól; azonban meglehetősen megtartá sulyegyenét, mielőtt a köznapiba vagy épen aljasba sülyedt volna; szíve sokak által igen jónak mondatott, mert a cselekvőség ereje sokkal csekélyebb volt benne, semhogy valakinek ártott vagy árthatott volna; azonban hol a „jó szív” címzetét tettel kelle érdemelni, ott ő hátra maradt, mert e tekintetben mind eddig de csak legkisebb hálára sem kötelezett le a világon senkit, kivevén ama fürge tagjárásu szabót, kit divatöltönyei készítésével egy maga képes lett volna foglalatoskodtatni s becsületesen kitartani. S e szabó gondosságának, és saját vonzalmának a tisztaág és csín iránt, lehete tulajdonitani, hogy Ilványi Lőrincz soha meg nem jelent lakán kivül a nélkül, hogy róla a köz

szójárás el nem lehetett volna mondani : úgy néz ki, mintha skatulyából vették volna elő. Magaviselete asszonyosan lágy, beszéde az émelygésig édeskés volt, s szólása közben arczulatán meg nem szünő mosoly lengett, mellyet saját nemes önsége legjelesebb tulajdonául nagy becsben tartott, s mellyért őt agg nénék a legszeretetreméltóbb férfinak mondák, de mellytől némi csömörrel fordult el a magasabb önérzetű férfikebel, s mellynek nehezen sükerült volna női szívet melegebb vonzalomra kötni le maga iránt ; — e tulajdonsága forgott bizonyosan barátjai egyikének is szeme előtt, ki róla egykor azon megjegyzést tevé : hogy neki nem nehéz női szívet rövid perczre meghódítani, de tartós vagy épen szenvedélyes szerelenire birnia lehetlen... Volt mégis egy tulajdon Lőrinczben, mellynél fogva becsületet vívott ki magának mind azok előtt, kik őt e részben ismerék : a piperőczkódés, a divatbabkodás ezen tarka czafrangai közt keblét nemelly tekintetben lovagias érzelem hevité; becsületének a világ előtt olly nemü érintését, melylyet foltnak vagy épen mocsoknak lehetett volna nevezni, meg nem szenvedé, s két elég bátorlággal kiküzdött párviadál, mellyek mindenketéjéből egyébiránt ő viselé karján és mellén az emlékbélyeget, tanuságot tehet, hogy e lovagias-

ság komoly lélek-sajátsága volt. A becsület ama más és valódiabb neméről, mellyet a nemes lélek nem a világ kedveért, hanem önmagáért táplál, melly minden kész a külsörül lemondani, míg annál szentebb buzgalommal örködik a benső szep-lötlenség felett, — erről Ilványinak arszlánosan homályos képzetei voltak.

E férfiu a terembe lépő Jernét halmazával fogadta a bókok között elhintett szóvirányoknak, hizelgő mondatoknak; valami nevetséges lágyság volt magaviseletében, midőn az anyja mellett pamlaghelyet foglaló leány kezét tulgyöngéd bibelődéssel ajakihoz vivé, rája szellőkönnyed csókot lehelt, s epedő tekintetét feléje irányozta. Jernének Andor emléke tünt föl elméjében, s akaratlan összehasonlitással kérdezé önbelsejét: valjon kitelnék-e e férfitól, hogy életét vesse eltipró veszély elébe azért, a kit szeret? Szelödyné azonban Lörincz minden mozdulatát módfelellett kedvesnek találta, s leánya békén türő magaviseletét látván, ugy hivé, tökéletesen idején van, öket, az egymás közti gyöngéd intézkedések megtétele végett, magukra hagyni.

Lörincz legkevesbbé sem késsett, hasznát venni a nyitott kedvező alkalomnak; az ő szíve nem ázon erélyesebb rostokbul volt alkotva, mellyben az ember ösztönszerü vágyai nemesebb

érzelemmé magasulnak; de élénk képzelő-ereje elhiteté vele, hogy szeret, elhiteté, hogy e szerelem mély, életboldogságába vágó, mellynek viszonzása nélkül — ah! — gondolá — fel-dulva, semmisítve vannak üdvei... Más embert az érzellem tanít, keble kitárására helyes értelmü szókat keresni; öt a szók taníták meg, beképzelní magába az érzelmet, mellyet jelentenek. Ez önerötetésében annyira ment, hogy könyek tolultak a legközelebb mult napok alatt néha szemeibe, ha elgondolá, milly kimondhatlan menynei a boldogság, melly rája Jerne karjain vára-kozik; és sohajok dagaszták keblét; ha képzelt üdvének netaláni elvesztése fordult meg elméjében.

S e sohajoknak, a keserü könyekkel egyetemben, most hasznát vehete!... A pamlag előtti asztalon egy divatlap néhány legujabb számai he-vertek; ezek egyikében egy szerelmesen ömlengő verszet volt „Jernéhez“ I — i Lőrincz alá-irással. Lelke szük köréhez képest Lőrincz nem vélt a leánynak, kinek szerelmét megnyerni tö-rekvék, valami megindítóbbat mondhatni, mint finom érintéssel figyelmeztetni öt, miszerint e vers költsére lánglobogós szerelmi lelkesülése által ragadtatott... E nyilatkozat gyönge gúny-mosolyt idézett a megénekelt ideal ajkaira. „Igen, Jerne,“ felszólala ünnepélyes hangon Lőrincz,

Meghasonlott kedély. I.

12

„kegyed e szív mindenható idealja!“ És e szavakra az iménti szellőkönyyedségű csókot ismételte kézfejére. „De nálam a szív forró szerelme nem költemény; szent való az, melly örökkint táplálni fogja és emészteni e szívet jótékonyan kinző lángjaival; szent való, mellyet birnom kell, — vagy ha birása megtagadtatik, e lábak előtt térdelve nyögdelem ki végperczét életemnek!...“

Hol a szóbőséget eszélyes számítás, vagy a körülmények kényszerítése szükségessé nem teszik, hinni lehet ama közmondatnak: szük érzmény legáradozóbb beszéddel kisértetik... És Jerne látta ezt; a szerelem, mellynek lángjai lobogtak keblében, élesíté elméjét, s tiszta fényben állítá elé, hogy az előtte elszavalt hangok festett kép, erőtetett máz... De ha való lett volna is? Szíve máshoz többé nem hajolhatott. A tiszta keblü szüz rövid szóban őszintén nyilatkozott. „Tudom“, ugymond végszavaiban, „hogy bennünket szülei egyezés rég egymásnak szánt; és hogy soha nem volt akaratom, e szülei kivánságak ellenmunkálni, tanukul hivom fel azon lefolyt napokat, mellyekben a szívemhez vezető utak minden korlátait felnyitám ön előtt... Ön bejutni e szívbe nem birt; tán sorsom intézkedése rendezze úgy... Most, uram, — s vegye ön baráti vonzalmam tanuságaul e vallomást — most

már késő! S ha magamviselete valaha tán biztatóbb reményekre tüzelte önt, mellyeknek megfelelni képes nem vagyok, barátságától bocsánatot várok... Ön férfi!“ tevé hozzá jelentékenyen, midőn Lőrincz elsápló arcából szavainak rája nézve leverő hatását tapasztalá.

„Én férfi vagyok!“ zúgott vissza Lőrincz kebelében, s ki a keresett szerelem veszteségét, ha agyát képzeli-ereje tul nem csigázza, könnyen elviselendé, halálosan sujtott rajta sebet hiusága, midőn Jerne szavaiból kiveheté, hogy a kért szerelmet olly szív tagadja meg töle, melly már mást fogadott életbarátul szentélyébe... Világismere s azon tapasztalás, mellyel nőszívek körül — ha nem nagy mértékben is — birt, könnyen megtanítá, hogy itt a további esdés süker-telen sopánkodásul veszend el, mert érzöbb szívek idegen szerelemre csak kiélvezés után csábithatók. „És... és azon boldognak neve?“ kérdezé, önfeledésében az illedéken tulragadtatva, miközben égő szemekkel, sápadt arczczal és hullámzó kebellel hanyatlott vissza székére.

„Uram!“ szolt Jerne szemrehányólag.... „Nemde barátokul válunk el?“

„Hahaha!“ felkaczakott gúnyos boszúsan Lőrincz, kinek szivében most bebizonyult, hogy lángolni nagyon is tud, de a boszu kínlángjaival,

niket benne visszautasítatási szégyene gyujtott fel... További szó nélkül lépett a szomszéd szobába.

— Jerne nyugodtan állott önlelkismerete előtt, melly neki vallá, hogy iránta méltó nehezeléssel sem anyja, sem Lőrincz nem viseltethetik; ennek igény-ébresztő reményt soha nem nyújtott, amazt nem csalá meg hallgatagságával, mert hogy szeretett férfi keblében viszonzott szerelem ég iránta, ezt csak legujabban tudhatá meg Mártha hiradásaiból.

Ilványi Lőrincz eléggé tudta magát mérséklni, hogy az anya előtt visszautasítása okáról szót sem szóla; csak röviden, ámbár izgatott kedélyivel, értesíté öt, hogy a szerelmi boldogság felöl táplált remények elenyésztek... Az anya iránt ragaszkodással, Jerne iránt vegyes érzetével a nehezelésnek és vonzalomnak, s a nem ismert boldogított iránt heves boszúval szívében, vette a háztól kevés szavu búcsuját.

Szelödyné a leggyöngédebben szerető anya volt. A jelen viszonyok közt példaját követé ami régi bölcseknek, ki soha tetthez nem fogott, míg kedélyét indulat izgatá; Jerne iránt egy pár napig szótalan maradt, nem boszuból vagy hidegségbıl, de mert nem akarta a fenforgott viszonyt

szóba hozni , míg keble csalatott reményeinek keserítő hullámzata nem csillapul.

XXVI.

Térjünk vissza egy férfiuhoz , kit négy év előtt sujtó csapások közepett hagyánk el , ki a szomoru eseményeknek , mellyek körüle életet dultak , boldogságot tiportak szét , egyedüli emlékoszlopául maradt a gyásztörténet színhelyén. Regényünk e lapjait ujra festői tükrévé kell tennünk e férfiunak , mert kiállott szenvedései sokkal pusztítóbb jeleket hagyának arczán és alakzatán , semhogy a rég nem látott könnyen félismérhető volna.

Magányosan találjuk Bojtorát egy szép nyárutói alkonyon szobájában ; termetén egykor férfias erő s méltóság honolt , most e termet meggörnyedve van s csüggeteg búgond terhe alatt aszni látszik ; arcza fenségteljes kifejezését néhány széles redő szántá fel ; homlokán ború ül ; szemeinek egykor parancsoló villáma most mélyen sötét összpontositott tüzzé változott , mintha az agyban uralkodó egyetlen gondolatnak volna búsójárat magyarázója... És ez egyetlen gondolat volt , melly a míg hösi testalkatán illy pusztásokat vitt véghez , egy maga épen és teljes

élenksgében maradt mind e korig: számadásra vonni a férfiut, ki atyai boldogságát és egy nőnek, leányának, életüdvét megmérgezé, ki miatt e leány kiválasztott vőlegénye, az atyai érzéssel szeretett György, halál martaléka lett. Örült-e valaha fukar zsugori a talált kincsnek úgy, mint a harangozó örvendett, midőn Andort feltalálta, kit ő folyvást távol honokban vélte kalandozni, kerülve a ráesküdött boszut, melly alul őt ez érczkeblü férfi halálos ágyán sem leende hajlandó fölmenteni?.. És boldogabbnak érzené-e magát a diadalt ünneplő hős, honmentő csata után, mint Bojtora, ha keble egyetlen forró vágya a rég úzött célt elérendé?...

Tekla, kinek láthatása egykor e lángszeretetű atya minden napját ünneppé tevé, e hosszu négy évet távol töltötte a szülei háztól, s Bojtora, miután keresetére a sükertelen utat megtevé, csillapítá szíve vágyait utána, s bár forró atyai indulata meg nem hült a leány iránt, de érzé, hogy jelenléte keseritené életét; ez okbul miután holléttet megtudá is, távolban hagyta őt magától, így könnyebben viselhetvén saját izzó szíve szemrehányásait, hogy még nem állott boszut értte.

Midőn Tekla az atyai háztól megtört szívvel czél nélkül távozott, napokig ment, merre út vagy tört ösvény vezeté, a nélkül, hogy valahol

megállapodni szándéka lett volna, csak egy üző vágygyal szívében, hogy szülőföldétől minél távulabbra szakadjon. Izgatott vére csak lassan csillapult, és szállt jelkébe komolyabb eszmélkedés. a felöl, hová rejtőzzék mélyen érzett szégyene elől?... A Tiszához ért. Kétségbeséhe kedves nyughelynek láttatá vele a koporsót, mellyet egy merész lépéssel a mély folyam fenekén találhat; ... órákig állandogált a part felett határozatlanul. Itt találták őt arra menő utasok, kikben a leány magaviselete sajnálkozást és féltő gyanut ébreszte. Erővel vivék magukkal Szolnokig... Az emberek közé jutás, a nyomasztó tudakolás sorsa s célja iránt, fölébreszték benne a szükség érzetét, hogy jövendője felett, bármiképen, határoznia kell. Aggódásában megnevezé atyjának egy közel rokonát, ki Szolnokban lakott, s a gondos háznép a nevezettnek azonnal hirt vitt a leány felöl. Bálint, a harangozó unokatestvére, egy szintolly jószívű, mint becsületes árendás, kinek lelke — nem minden nap kivételekép — a tul-felvilágosodással nem igen vágolható vidéki városban is ment maradt némelly előítélettől, azonnal eljött a rokoni után s őt magával vivé, és házában szívesen fogadta. Lakhelye kívül volt a városon, egy terjedelmes szántóföldekkel körülvett és az élet minden szükségeseiben bővelkedő tanya. Teklá-

nak ennél alkalmasabb nyughelyet keresve sem lehetett volna találnia, hol, távul a kutató kiváncsi nép rágalmaitól, keble égető szégyenével könnyebben megküzdhetett, multjának dult reményei felett könnyebben megnyugodhatott. Innét küldé, jószívü nagybátyja közbejárására, az első levelet atyához, mellyet szíves válasz jutalmazott, melly vele György gyászos kimultát és Andor esetét tudatá, kinek egy utóbbi levélben elutazása is értésére esett. Megszakadt ezzel a végső remény, melly ohajtottabb végeredmény iránt tán még vala keblében, s atyának is jóváhagyó engedelmét birván, e háznép rokonkörében megotthonosult, kedélye lecsillapult, mellybe utóbb az anyai öröök némi életkedvet is oltának.

Azon nap, mellyen Bojtora Valday Andorral találkozott, vett egy levelet leányától, melly bár nem keltett olly szomoruságot keblében, minövel a sorok irva voltak, de atyai szivét még sem hagyá érintetlenül. Az anyai kebel kesergő pansaszaival adá neki tudtul Tekla, hogy egyetlen örömet, vigaszát, három éves fiját elvesztette, kitől őt nem halál fosztá meg; rosz emberek ragadák el ormortalékul már egy hónap előtt, s eddigi gondos utánjárás által csak azon szomorító tudomáshoz jutott, hogy őt alkalmasint örökre elvesztette.... A harangozó keble Andor meg-

találása óta új életre ébredt. Másnap levelet ira leányához, melly neki az atyai kivánatot vivé, azonnal hozzá visszasietni.

Tekla engedelmeskedett. Elválása a megszokott háznéptől, a jó rokonok köréből, kevesebb küzdelmébe került szívénk, mióta minden helyet, hol azelött szerelett gyermeké mosolyát és ölelésít elvezheté, üresnek talált. Annál megrázóbb volt az uj találkozás!... Oh, milly mély tengere a leélt búnak feküdt e találkozás és azon napok közt, mellyekben a büszke atya a szerett leánynak tiszta s öszinte mosolyát elvezheté! mellyekben szívök közt föltétlen szeretet, szívökben szép jövő rózsás reményei honoltak, s az atyának és leánynak legnagyobb aggályt csak az okozott, ha a szerető jegyes, ki még akkor mindkettejük szívét birta, fél órával későbben érkezett békés családi körükbe, hol rája barátság és szerelem, gond ellen vigasz és a házi örömök illető fele része várakozott. „Sirba szálltak életem reményei!“ szolt megérkezett leányához az atya, miután őt — bár búsan és könycseppel szemében — dobogó keblére kulcsolá, s látása feletti örömenek szavakat adott, „s a kevély öröm helyett, mellyel kiszámitott jövőd tölté szívemet, virágtól fosztott kóróját szoritom keblemhez életem legföbb vágyainak; de —“ és a harangozó

lángoló szemekkel lépett hátra leánya mellől, s öklét felfrázva szavalá: „de a boszu órája, mellyben a gondtalan uracstól számot veszek eltiport életörömeinkért, a boszu rég ohajtott órája közelg, s mától fogva ez élvezet előöröme sugározzon kedvet arczainkra!“

„Atyám!“ szolt Tekla csillapítva, kérő hangon, s a harangozó nyakába borult és még most is szép fejét a fendobogó kebelre hajtá. „Atyám — nem lehet-e a multakat felejteni?“

Bojtora visszapattant; leánya csudálkozás és harag szikráit láta atyja szemeiben. Teklát kézen fogá s az egyik ablakhoz vezette: „Látod-e azon tornyot, leányom?“ kérdé tőle szemrehányó hangon; „négy év óta minden nap járom lépcsőit, kötelességitmet folyvást magam végzem benne; és minden nap megújítom egykorai eskümet, hogy felejteni soha nem fogok!“ Tekla meghatott szívvel tekintett atyja útmutatása szerint; a magasról lefényle kereszt szemrehányó emlékjelül tünt fel tekintetének, s György emlékét a szívében érzett búnak első könyével üdvözölte. „Ha majd e gaz urfinak végsőre kondulnak meg e torony harangjai“, folytatá szavait Bojtora, „akkor fogom először nyugodtlélekkel elimádkozni: És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképen mi is megbocsátunk el lenünk vétetteknek . . . és“ tevé hozzá jelenté-

kenyen, „helyre hozzuk a gonosztettet , mellyet felebarátunk ellen elkövettünk.“

Tekla tagjait hideg borzadály futá végig és egész testében megrázkodott. „Jer , leányom!“ szolt az atya s visszavonta Teklát az ablaktól, „testedet az utazás érzékennyé törte , hüs esti lég ártalmadra lehet. Nyugodd ki magad törödöttségedböl, . . . : nekem ma még a városban lesz dolgom.“

XXVII.

De ki évek óta volt távol az atyai háztól , első üdvözletét nem renyhe pihenéssel teszi. Tekla kedélyét mély elérzékenyülés szálta meg ; bár nem gyermeki élénkséggel , azonban gyermekded örömmel , melly a lelkét állandóan fátyolozó bún is átvillana, tekintett szét , magányosan maradván, e szobákban , mellyek annyi örömnek , édes élvnek a régibb korbul , és az utóbbiból olly emlékezetes búcsapásnak voltak bizalmas tanui. E tisztas koru bő karos-székben mint gyermeket ringatá öt atyja térdein ; amott a szögletesztalnál a szívet és eszet képző első oktatásokat vevé ; ez ablaknál — e küszöbön — e zugban — és mindenütt , merre tekintett , úzé egykor gondos szülék szemei előtt a gyermeki játszadozást , melly

olly édes emlékű szokott maradni , s mellyhez mindannyiszor fölélbredő vágygyal sovárgunk visz-sza , midön az élet bajai éreztetik velünk az ön-állás ollykor kinosan terhelő gondjait. . . És itt e szobában ! magányos elvonultságban hallá e falak közt a legszeretőbb anya ajkairól az oktatásokat a serdülő szúz , mellyek az élet örömförásaira jót kivánó szível mutattak , mellyek taníták , hol rejlik kigyó a virág alatt , hol hallható az ámitás csábszava a tetetés mézével kent ajkakról , honnan jöhét az ártatlanra vész , mellytől csak az őrizkedhetik biztosan , ki ellene a tudás vértjével fölfegyverkezve van. . . És ez az ő képe , a korán vesztett anyáé ! mint mosolyognak le ajkai az előtte álló gyermekre , mint nyugosznak rajta szeretettel szemei , mintha jóváhagyás szavait rebegnek az életben maradt gyermek cselekvésire . . . Nem ! nem ! e nyugalmas mosolya az anyai szeretetnek keserüséggel tölti el a leány kebelét , hiszen nem úgy folyt élete , hogy gondos anyja jóváhagyását érdemelje! . . . De e könyözön , e szívból jövő bocsánatesdés , a törödött lélek e sűrű fohászai engesztelést fognak a mennybe boldogulttól eszközölni. . . . Hosszasan térdelt összekulcsolt kezekkel az anyai kép előtt a bünbánó leány , s keble borujának nyugalomra derülése lön a jámbor ájtagatosság utáni jutalom.

Most a kertet ment üdvözölni, bizalmas tanuját fejlett kora némelly titkos örömeinek. De nem lengeték feléje édes gonddal ápolt virágok üdvözlő bokraikat; puszta volt a kert, mint eltiport életviránya, a szépitő kéz kevés nyomait felmutató. Imlitt egykor egy gyeppamlag állt, mely-lyen György, a höszívü ácslegény, a fölhevült kebel esküszavát hallá örök szerelemről; ... mellette emelkedék a lugos, mellynek virágplelei közt a dobogó szívre karolt leány szerelmét Andorra, a gazdag uracsra, esküvé által... Hah, átok a hamis esküre! átok a hitszegésre! a csábitásra! Itt a lég nehéz; mintha főjtő göz emelkednék a föld gyomrából, melly a testet bágyasztja, főjtogatja a szívet, bú maszlagával homályositja az agyvelöt... tán nyugszik ott valaki, kinek feltörő fohászai olly nehéz tápul szíhatók a lihegő tüdökbe? tán van valaki — ott a föld gyomrában? El! el! e lég itt e lugas, e gyepágy közelében beszíhatlan!

És ki az ott, ki fák lombjai alatt kártékony gyomot irt hasznos vetemények közül? Menj, jó asszony! menj az élet emberei közé — végezd munkádat ott, irts gyomot a szívekből... Boldog Isten! Az agg Klára az, a ház gazdasszonya, Tekla régi ismerőse, a csábitó szerelmeskedés egykorú közbejárója... Hiába kiáltasz fel élénk örömmel,

agg kerítőnél! hiába üdvözlöd kedves leányul az érkezettet; szívében nincs örvendő szeretet irántad... Nem látod-e az arcokat, megfosztva rózsáiktól? Te is tépegettél e virító rózsák közül... te segítéd letépni a liliomokat!

* * *

Tekla visszavonult a szobába, anyja képének közelébe... Elpusztult e szívből a hiuság, a fényvágy, melly egykor éltető tápláléka volt, el a kicsapongó fenhéjázás és kevélység, melly boldogsága sírját ásta meg; szerény lett és alázatos.

Hosszas ideig merengettek eszméi anyai késégessel elvesztett fija emlékén, s borzadással gondolt vissza Andorra, ki szerelmi vágyat nem gerjeszte többé e megtörödött szívben, de kiért —gyermeke atyjáért!— nem lehete az atyai boszu miatt nem remegnie... Az óra hangzott, s a nagy harang, másnapra ünnepet hirdető, estimára kondukt... Mikor is hallá Tekla legutolszor e szivrázó hatályos hangokat? Épen akkor, midőn megcsalt és elhagyott leányul, eszmélet nélkül tántorgott ki a városbul; midőn Györgyöt, a hún szeretőt, a magas kereszt mellett láttá lengeni, olly magasan messze a sirtól... és mégis olly közel hozzá!

XXVIII.

Andor az első utat, mellyre, gyógyulása után, lakából távozott, Jerne látogatására tevé. Szelödyné s leánya közt már megtörtént a bizalmas nyilatkozat, mellyben a szerető szív kiönté édes titkát az anyai kebelbe, s ezt a részvétért és rokonszenvért esdő leálynak megnyerni nem hosszas küzdelembe került. Az anya először ugyan neheztelve hallá Jerne idegenkedését a számára választott jegyestől, s megütközve értesült róla, hogy leánya az ő tudta s egyezése nélkül ajándékozta el szivét, melly tekintetben az anyák igen gondosaknak és messzelatóknak szokják hinni magukat, ámbár többnyire — szomoru tanuságaul a tévelygő emberi ész gyarlóságának — csalódás adja meg az önhittség jutalmát; . . . azonban Val-day Andornak sem személye, sem körülményei ellen kifogása nem volt, s így, miután leánya forró ragaszkodását iránta, ömlengő szavaiból átlátta, nem vala ellenére a leány által kiszemelt férfiut az anyailag választott jegyessel cserélni föl. . . E férfiu személyére s körülményeire még egyszer visszatérvén, eszébe jutott ugyan Szelödynének, hogy évek előtt igen kedvezőtlen hírek keringettek bizonyos viszonyrul, melly Andor és

egy harangozó leánya közt fenforgott; — de hiszen ki venné rosz neven — így nyugtatá magát — a fiatalkor könnyen menthető könnyelmüsködését? kivetné latba a régen mult önfeledést, minden az érett férfiu érdemei fontoltatnak? És Jerne? miért fölverni szívét a tiszta szerelem boldog ábránaiaból? hiszen füleibe nehezen jutandel a rég lefolyt események híre! És Valday Andor a környék leggazdagabb férfija, . . . ennek meggondolása volt azon fő körülönny, melly az anyát a személy elleni kifogásokra nézve igen könnyen megnyugtatá.

Andor a házhoz érkezett, és az anyától szives szavakkal, multkorai tetteért forró hálanyilatkozzattal fogadtatott. . . A két szerető szív között a szerelem útjai jó előre ki voltak símitva; Andort a bájos hölgy — mint ohajtott vőlegényt a szemérmes ara — eláruló pirulással fogadta, mellyre Andor szemei hosszu beszédnél ékes-szólóbblag válaszoltak. . . Kevés percz mulva egy kerti lugas virányai forrón mondott és forrón fogadott szerelmi vallomásnak lettek tanuivá. . . Andort boldogsága elkábitá, elrészegítette; mintha rég keresett ideált talált volna, mellynek elvesztését, léggé foszlását félti, szenvedélyes szíve legközelebbi törekvése lön, meglelt életkincsét önszámára minél előbb biztosítani; s a szerető leány

vágyai egyezvén hő kivánatával, még az nap es-deklöleg lépett Andor az anya elé, ki kevés ellen-szó után megegyezett, hogy a szeretők harmad-napra eljegyzésöket ünnepeljék. . .

A kitűzött nap estvéjén tündöklő fény árasztá el Szelödyéknél a termeket, s a városban szerte futott híre, hogy Valday Andor és Szelödy Jerne ülik eljegyzésöket. E napon érkezett meg Tekla az atyai hajlékba. . . A harangozó, kit hazulról távozni látánk, egyenest az ünnepély színhelyére iparkodott, s a boszu gondolatit forgatván elmé-jében, nem egyszer mondá el utközben önmagá-hoz: „Majd hozok egy kis változatosságot mu-latságukba!“ melly szavak közben ajkait görcsös mosoly környezé s szemei kárörömmel villogának.

Midön a kapuhoz ért, Gazsival találkozott. A hű szolga arczaï örömtüл lángolának, mert urát is örvendeni, boldognak lenni tudta. A harangozó megisméré a czigány fiut, kivel egykor a torony-ban olly különös módon találkozott, s kiról tudta, hogy Andor szolgálatában van.

„Örömnapot ültök, öcsém!“ szólítá meg a szolgát Bojtora, s megállott, hogy vele beszédbe eredjen, melly nem annyira kiváncsiságát él-e-gitené ki, mint inkább utat mutatna neki, mit kell-jen most — még tökéletesen el nem határozott szándékában — leghelyesbet tennie.

Meghasonlott kedély. I.

13

„Örömnapotám, uram!“ válaszolt a szolga vinder kedvvel, „s uram nevében és egésségére magam is szívesen látok akárkit egy pohár borra.“

„Az öröm szép dolog,“ megjegyzé a harangozó, „csak vigadjatok! Az élet úgyis rövid . . . és e rövid pályán is olly hamar köyeti bú az örvendezést,“ tevé előbbi szavaihoz, czélzatos beszédét elmerülten inkább önmagához intézvén.

„Mit morog rövid életről és szomoruságról; öreg?“ kérdé előbbi hetykeséggel a szolga; „ha illyesekről beszél, tudom én kegyedet hová igazítani, hol hasznát veszik.“

„Ugyan hová?“ kérdé gúnymosolylyal a harangozó, s mintegy nem is várva feleletre, kezét a kapu kilincsére illeszté.

„Az elutasított szeretőhöz, ki a vasat is megrágná mérgében,“ volt Gazsi válasza, ki, hogy szívéből szeretett urának ezen kitüntő örömnapját illően megülje, kissé sürűbb poharazás élveinek engedé át magát, mi nyelvét szokottnál pergőbbé tette.

Bojtorát e szavak figyelmessé tevék; olly dolognak vélt nyomára juthatni, mellynek tán hasznát is veheti, s azért szinlett egykedvüséggel szóla: „Ugyan ki az az ügyetlen legény, ki búban töri fejét, ha hűtlen leány által elutasitatik?“

„Kegyedet bizonyosan a szél hajtotta ide!“ jegyzé meg nevetve a szolga.

„Ficzkó!“ szolt Bojtora emeltebb hangon, „becsüld meg magadat.“

„Na na, uram!“ elméskedett a cigány fiú, „csak ne boszankodjék, nem mondom én, hogy valami gonosz szél szárnyán repült kegyed; de annyi bizonyos, hogy vagy a szerelem édes tavaszi szele hajtotta, melly szerelmes szívból fakkadt; vagy a hasztalan epedés fanyar szele, melly szintazon szerelmes szívból eredt; vagy a féltékenység csipős szele, vagy az elcsüggédés lanhos szele, vagy a harag és boszankodás zordon őszí szele, melly minden egy cseppig ugyanazon szerelmes szívból eredt; . . . és én azt mondomb, hogy hordja el a forgó szél minden azt az embert, ki uramnak rosztat kíván, és ha mindenjárt maga főbiró uram volna is, ki a vármegyében minden szélnek parancsol egész a határszélig. . . Ugy hiszem, érti, mit mondtam?“ fejezte be Gazsi öntetsző hahotával beszédét.

„Értem belölle, ficzkó, hogy — engedelmeddel mondva — cigány legény vagy,“ válaszolt Bojtora, „mert ugyan sok bajod van a széllel. . . De ki legyen tulajdonkép az a boldogtalan, ki urad jegyese miatt e sok szelet csinálja?“

„Na s ki más, mint Ilványi Lőrincz, a főbiró?“

folytatá Gazsi elméskedését , „a kit én mindenek közt legjobban hasonlithatok a mogyorófához.“

„Ugyan miért ?“ kérdé Bojtora , ki a szolga csevegését most már igen nagy részvettel látszott hallgatni.

„Mert a mogyorófa is édes gyümölcsöt terem ,“ szólta Gazsi , „a száj számára ; de annál keserübbet , ha hátulsó részünkre alkalmaztatik.“

„És a főbiró ?“

„Oh , az ö mosolygása édesebb a fris mogyorónál ; de annál keserübb mind az , mit háta megett szokott beszálni az embernek.“

„Tehát a főbiró szerette Jerne kisasszonyt ?“

„Olly édesen , uram ! mint csak valaha férfi leányt szeretett ; és az édes szerelemből , mellyel uram jegyesét környékezni akará , most olly keserű gyülölség támadt szívében jó uram iránt , hogy kész volna őt két kezével megfojtani , akár elől , akár hátul férkezzék hozzá .“

„Való-e mind ez ?“

„Olly való , mint hogy a holdvilágnak szarva van ujság előtt és ujság után , mellyet hol előre , hol hátra fordít , a mint kergeti azt , vagy megfutamodik tőle , ki neki e szarvakat felraká . . Tu-dom én , a mit tudok !“

„Ugyan mit tudsz ?“

„Hármat tudok biz én valóban , igazán és

szentül, s a negyediket is megteszem ráadásul. Valóban tudom, hogy Ilványi Lőrincz ur soha, míg él, de csak egy fél votumot sem ad arra, hogy uramból valaha alispán legyen,—ez való; igazán tudom, hogy uram és jegyese forrón szeretik egymást, mint az olvasztott ón, erősen, mint az edzett aczél, és bizonyosan állandón is, mikor — nem ül és nem fekszik, — ez igaz; szentül tudom, hogy hüvös estve jobb a szobában ülni bor és zene mellett, mint itt ácsorogni az utczaajtóban; azért negyedszer ráadásul azt is tudom, hogy— egy perczet sem maradok itt.“

„Tehát Isten veled!“ szolt Bojtora s menni indulult.

„Azt gondoltam, befordul kelmed egy pohár borra a cselédszobába,“ kiáltta utána Gazsi, de a gyorsan távozó nem válaszolt többé szavaira.

Bojtora azon szándékkal jött Szelödyék háza felé, hogy keserü leczkét tartson Andornak eljegyzési ünnepére, melly bizonyosan nem úgy vala agyában előkészítve, hogy általa a jegyesnek szerelmese iránti föltétlen ragaszkodása öregbitessék; el volt határozva nála, néven nevezni a szerető jegyes előtt a csábitót, megnevezni az áldozatot, melly könnyelmüsége gyümölcséül életörömötök töl fosztott megtört szi-

vet bir; . . . de a miket hallott, megváltoztaták szándékát: utját egyenesen Ilványi Lőrinczhöz vevé.

XXIX.

Miket Ilványi Lőrinczről eddig előadánk, tudja belőlük a nyájas olvasó, hogy lelkületét leginkább két tulajdon jellemzi: bizonyos illedéki lovagiasság a világ számára, melyet egyszersmind jókora büszkeséggel párosított, mig másrészről lelke fenekén aljas hajlamok birtak tanyát. Az első nevelésének volt eredménye, a második tulajdont a természet oltá belé, s megtörni, kiirtani semmi gondos kéz nem iparkodott; különben ő egyike volt a legkönnyebben sérthető férfiaknak, s az előbbi tulajdonnál fogva azonnal kész, minden képzelt vagy valódi sértést vérig visszatorolni. — Midőn hirét vevé, hogy szerelme Valday Andor miatt utasítatott vissza, szenvédélyes lelke egész gyűlöletét fordítá a boldogított vetélytárs ellen. Ma délután komor gondolatok között járt fel s alá szobájában, — miközben mellesleg dolgul megemlíthetjük azt is, hogy a birói roszt kedvet három igazságos pörlekedőnek kellett ez uttal megkeserülni, — s lelkét elutasítatása szégyene égeté. Két ismerőse toppant szobájába,

s Ilványi arczán megszokott édes mosolygása tünt fel üdvözletül.

„Hahaha!“ kaczagott az egyik, kinek kiméletlen nyers hangja a nem érdekeltnek vérét is képes felzavarni, s kinek egész viseletéből át lehető látni, hogy pusztai gazdaságán a béréseken és gulyásokon kívül alig társalgott más valakivel, kivevén azon pandurokat, kiket egykor tolvajok és útonállók ellen vezetett, és azon tolvajokat és útonállókat, kiket ama pandurok társaságában elfogdosott, minthogy fiatalabb éveiben, gazdag úr létrére is, a megyénél rendbiztos hivatalt viselt — mint nemes öszinteséggel vallá — csupa műkedvelői vonzalombul; „hahaha! Lenczi barátom — de ugyan fülön fogták ám szerelmetet!“

Lörincz haraggal fordult el a nem simán enyelgőtől, kinek szavai, épen jelenlegi fölhevültében, rendkívül ingerlöleg hatottak idegeire, s másik vendégéhez fordult, kellőbb és szelidebb beszédet várva tőle... És ez is felnyitá száját, ... ezen rendkívül kövér, nagyfejű, bozontos haju, nedves szemű, vastag orru, duzzadt arczu, hosszu fülű, rövid lábszáru, kérges kezü, rekedt hangú, de máskülönben igen tiszlességes mezei gazdának arcza e nemü roppant hasadékát tudniillik felnyilni szintolly helyesen mondhatjuk, mint mond-

ruk felnyílni a két-szárnyas ajtót, az öblös várkaput; — felnyitotta tehát száját e jeles egyén és szóla: „Kosarat kaptál, öcsém! kosarat — de millyet! csak ugy kong bele a város! . . . . Na de semmi! Csak van eszed, hogy azért nem búszulsz? Hiszen vetései idigen jól állnak és juhod szépen szaporított.“ Ezen elmés vigasztalás után a széltében hosszában egyiránt tisztelt egyén száját még nagyobbra tátotta; de nem szóra többé — hiszen ha a nyiláshoz aránylagos szó jő ki rajta, a falaknak repedezni kellett volna belé, — csak ásitott.

„Vén hájzsák!“ morgá magában a házigazda, s iparkodott vendégeit a szóba vett tárgyról elteríteni.

„Patvar vigye azt a csavargót!“ közbe riadt a műkedvelői biztos, „csudáлом, hogy ollyan ember, mint te, nyakát nem tekered a ficskónak; ki nem állhatom a finom embereket!“

„Hires ember lettél, öcsém,“ folytatá az öblös száju, „ mindenki rólad beszél a városban.“

„Ugyan mit tudnak beszélni?“ kérdé Lörincz boszusan.

„Hát a czifra manó tudná elmondani?“ válaszolt a kérdezett, „ki nevet, ki gúnyol, ki rágalmasz; egyik gyávának mond, másik vállát vonítja s azt mondja, semmi-ember létedre illy szépleányt

ugy sem érdemeltél ; a harmadik azt vitatja , hogy megérdemléd biz azt , s épen azért szívéből sajnál .“

„Sajnál ?“ szolt Lörincz boszusan , „engem sajnál ? Kinek jut eszébe , engem sajnálni , míg segithetek magamón , vagy legalább megtáncoltathatom ellenségemet ?“

„Táncoltasd is meg !“ riadt fel a volt biztos harsány hangon .— „De táncoltasd meg ám !“ morgá utána , nagyon ásitva , a másik vendég . . .

Egy pár új látogató érkezett ; finom uri emberek , kik , ahol nem kell , minden készen állnak részvétőkről hangos szóval tenni bizonyságot , ahol pedig segítségökre szükség van , hátul szoknak maradni . . . Hosszasan folyt a beszéd a vendégek közt , néha eltérve más tárgyakra is , de minden ugyanazon egyre járva vissza , mi Lörinczet leginkább boszantá : visszautasított szerelmére . . . Egyszerre Lörincz elő áll az utóbb érkezett vendégek egyike s kérdezé :

„Tehát csakugyan komoly szándékod , vetélytársadat számadásra vonni ?“

„Életre halálra !“ kiáltott Lörincz , kit az eddig beszédek rendkívül fölingereltek .

„Becsülöm nemes szándékodat ,“ szolt a vendég igen Uri hangon , „ez férfihoz illő ! ez lovagias ! . . . Ha tanácsomat követnéd , még ma igen

vig mulatságot csinálhatnánk a leendő boldog vőlegénynek, s egyszermind kedves tréfát minmangunk számára.“

„A dolog több, mint tréfa!“ válaszolt komolyan Lörincz.

„De mit gondolsz,“ folytatá az előbbi, „nem szép zavart okozna-e az eljegyzési ünnepélyen, hol téged tán most kaczagnak. . . ?“

„Ördög és pokol!“ riadt fel mérgesen Lörincz, s lábával indulatosan dobbantott.

„Mondom“, fölvevé amaz megszakasztott szavait, „nem szép zavart okozna-e a tréfa, ha valamellyikünk egy levelkével ott megjelenne, illedelemes kis levelkével Andor számára, mellyben egy kis sétára hivatnék meg holnap reggelre, például a Rhédey-kertbe, vagy az e célra szinte alkalmas füzesbe? mit mondasz hozzá?“

Lörincz a tanácsot helyeslőleg fogadta, ám bár a dolgot sokkal komolyabb haraggal vevé, semhogy kedve legyen, azt — mint vendégei — mulatságos tréfának tartani. . . Azonnal asztalhoz ült és olly szennyező levelet íra néhány sorban Valday Andorhoz, mellynek becstelenítő kifejezéseit csak gyáva szív türhette volna békén. A levelet hangosan felolvásá, hogy tartalmának tanui legyenek, s a bajtársakul választott két

uracs azonnal a rendelt helyre sietett vele.... Ilványi Lörincz egyedül maradt.

* * *

Valday Andor nem volt az az ember, kit könnyen meg lehessen rettenteni. A levél magánynos szobában és titkon adatott át neki. Átolvasta, s mocskait visszaüzené a meggyalázónak... Komolyabb arczzal, homlokán észrevehető merengéssel tért vissza jegyeséhez, ki szerelme minden szivességeivel sem volt képes e gondfelleget elüzni a kedves homlokral... A búcsuvétel ez est eltelte után az eljegyzett pár közt érzékeny volt és Andor részéről igen ünnepélyes. Szelödyné e magaviseletet könnyen magyarázható szerelmi ellagyulásból gondolá eredni.

* * *

Kellemetlenül érezte magát meglepetve Ilványi Lörincz, midön magánya még azon estve ismét háborítva lön; boszusan tekinte a nyitott ajtó felé. „Mit akar ön?“ kérdez ingerülten.

„Tekintetes uram! bocsásson meg — igen sürgetős dologban jövök“, felelt bátran előre lépve Bojtora, mert ez volt a belépő.

„Lehetlen... nincs idöm... lehetlen!“ szolt a házigazda az érkezetthez; „jöjön holnap.“

„Csak néhány szót szólok, főbiró ur!“ folytatá Bojtora nyugodtan beszédét, „s bizonyossá teszem, hogy az egy pár percet nem fogja sajnálni. A mit mondani fogok, szintuggy érdekli kegyedet, mint engem, mint Valday Andor urat, mint . . .“

A főbiró figyelme lekötve lön. . . Bojtorának a sors kedvezni látszott; midőn Gazsi közlékeny beszédeiből a dolgok állását megtudá, azon szándékkal indult Ilványihoz, hogy vele — az elutasított és boszut lihegő szerelmessel — Andor megbuktatására szövetkezzék; azonban épen akkor érkezett a házhoz, midőn a párbajra hívó uracsok a kapun távoztak; néhány szót halla tölök, mellyek figyelmét ébreszték, s rövid beszélgetésből, mellybe velök bocsátkozott, értesülve lön a szándéklott párviadatról. Erre ö meszszeható s jól kiszámolt tervet építé, egyszerüt, mint kitűnő értelmi tehetségétől várni lehetett, és ollyat, melly boszujára nézve a végrehajtó hatalmat egészen kezébe adá. A vetélytársak közti villongást ugy akará saját hasznára fordítani, hogy Andort mindenkép hatalmába nyerje, s vagy kényszerítse őt, az egyedül lehetséges elégtételt megadni leányának, vagy ha ettől vonakodnék, legalább végső lépésül hatalmában maradjon, e férfiut ollykép áldozni fel meghülhetlen

boszujának, hogy önmagára a büntett legkisebb árnya se háramolhassék.

Mikorra Ilványi elébe lépett, tervének minden részleteivel tisztában volt. Emberét hamar kiismerte s átlátta, hogy a milly kész egy kis karczolást eltürni hiuságból, szintolly kevessé volna bátorsága, komolyan és élethalálra vivandó pár-bajra kelni ki. Éleselmüségének és ékes-szóló rábeszélő tehetségének, mellynek gyöngébb ész felett mindenkor könnyen sükerült diadalmaskodni, köszönheté Bojtora, hogy öszintén előadott boszutervét Ilványival elfogadtathatá, kinek az egészből — mint vele aljas lelkülete elhiteté — csak nyereségre lehetett kilátása... S végtére is— gondolá magában Bojtora — ha minden, a minek kivitelét a körülmények kedvezése mellett ez uttal célelba vevé, roszul sikerül, még azért Valday Andor nem fog szabadulni kezei közül.

Bojtora helyet foglalt Ilványi mellett, s késő estig igen élénk beszélgetés folyt közöttök... Fontos dolgokat határoztak el egymással. Midőn Bojtora távozott, egy levelet vitt Ilványitól a választott bajtársak egyikéhez, többi közt azon határozott kéreleminel, hogy az elrendelt párviadal helyéül másnap reggelre saját lakát engedné át. Ez — ugymond a levélben Ilványi — a város szélén van, s hogy a párviadal négy fal

közt történjék, erre megdönthetlen fontos okok vannak jelen.

XXX.

Másnap korán reggel megjelent Bojtora Ilványi lakában, ki az érkezettet vegyületével az udvarias nyájasságnak és az elhatározatlan bizalmatlankodásnak fogadta; az elsőnek tanujeleit egy megelőző kézsorításban és édes mosolygásaiban adá, az utolsórul szavaival tön tanuságot.

„Uram!“ szólt az első szóváltás után, a harangozóhoz, „mind azt, mit tegnap estve elém terjesztett, bőven megfontoltam. A szándék olyan, melly, ha ugy teljesül, mint tegnap estve kiterveztük; elégtételt és boszut szerez minden kettőnknek. . . De én a becsületnek minden felett hódolok!“

Bojtora nem tartóztathatá magát egy gyöngé mosolytól a becsület szó hallatára; tudta, mily felületes külszint jelent az e férfi fogalmaiban, tudta egyszersmind, hogy mind az, a miket Ilványinak monda, ollyan, a miért öt minden, kinek becsületről és erkölcsiségről józan fogalmai vannak, minden további szóváltás nélkül igazította volna ki ajtaján. Feleletét az embernek, kivel dolga volt; fogalmaihoz alkalmazta. „Szentül meg lehet

kegyed győzödve, " mondá a többi közt, „hogy becsületét a világ előtt legkisebb mocsok árnya sem éri. . . Vagy nem én vagyok-e, ki kegyed vetélytársa által legményebben van sérte? nem én vagyok-e, ki ezen ember fejére halálos boszut csküdtem? nem nekem van-e érdekemben, hogy a melly cselt most ellene szövünk, az mindenek előtt örök titokban maradjon?"

„S mi biztosít engem arról, hogy igéreteiben, hallgatásában bizzam?" kérdé a főbíró édes mosolylyal.

„Mi biztosítja?" válaszolt Bojtora, „egy atyának engeszelhetlen gyülölsége, feloldozhatlan boszuesküje, egy férfinak adott szava s kézfogása biztosítja!" Volt valami nagyszerü s nemes Bojtora beszédében s egész magaviseletében, a minek az ingatag piperkőczöt könnyen sükerült meggyöznie. . . . Mint eszélyes szónok, beszéde s okoskodása velejét kevés szavakba központosítva ismételé végül Ilványi előtt: „Mint bajtársai már értesítve vannak, kegyetek sorsot fognak huzni élet és halál felett. Az okok, mellyek e párvidal végső kimenetének néhány napra elhalasztását sürgetik, mind a két részről egyiránt nyomósak és hatályosak. . . A sorshuzás kimenetét ugy intézni, hogy kegyed életet, vetélytársa halált nyerjen általa, ez az én dolgom, mellynek

jó sükeréről biztosítom. . . Cselünkről a bajtársak mit sem tudnak , s így a világ szemrehányásai s rágalmai ellen biztosítva vagyunk. Én boszut állottam , és kegyed egy szeretett hölgyet nyerend fáradtságom által. . . . " S ha Ilványi szenvadélyes lelkének még további szüksége lett volna, hogy Valday iránt minél nagyobb boszura fakadjon s abban állhatatosságra vergödjék , meg kell vallani Bojtoráról , hogy minden elkövetett, miszerint hatalmába kerített ember-eszközét engesztelhetlen gyűlölségig fölingerelje.

Olly szíves ragaszkodással , olly édes szóhalmaz közt vált meg a főbiró a harangozótul ! Benne most szabadító angyalát nézte. . . . A tegnapi kihívó levélben, ingerelve levén látogató barátai által , élethalál-harczra szólítá ki Valdayt, mellyre kiállani , minden piperkőczi lovagiassága mellett , ő magának legkisebbé sem lett volna bátorsága. . . . Bojtora megveté ez embert , kit csak eszközül használt saját célfáj elérésére.

A párviadalt helyéről mind az illető bajtársak, mind Valday Andor jó idején értesítettek. Amazonok a dolgot egész komolyságában vevék , s rövid tanácskozásra magános szobába vonultak , ha valjon a viszálkodást életkockázatot párbaj nél-

kül csöndes kibékülésre hozniok nem lehetne-e? S ha ez nem sükerülne, legalább rajta legyenek, hogy az Ilványi Lőrincz által ajánlott párviadalt módja s véghez vitele"ugy intézтessék, miszerint a törvény büntető keze sem az életben maradó vételytársat, sem a bajsegédeket ne érhesse el... Midön az ügyintézésre mindenjában összejöttek, a gondos bajtársak felszólíták a feleket a barát-ságos kiengesztelődésre. Ez ellen azonban — könnyen magyarázható önbizalombul — legelőbb is Ilványi szólalt fel. A bajtársaknak tehát a dolog kiviteléhez kellett lépni; a fiatal házi gazda, mint a kihívónak bajtársa, felszólala, beszédét Andorhoz és bajtársához intézvén:

„Uraim!“ ugymond, „Ilványi Lőrincz barátom ismétli mind azt, mit önnék, Valday Andor ur, a tegnap küldött levélben mondott; kinyilatkoztatja, hogy önt mint gyáva legényt, ki jegyesét tőle csábitólag elorzotta, megveti, gyűlöli s engesz-telhellen gyűlölete tanuságaul élethalálra híttet meg önt e küzdhelyre. Azonban bár e gyűlölete lángzó szenvedély, magát azonban szenvedély által annyira elragadtatni nem engedi, hogy bár-kinek e földön— önmagán és ellenfelén kívül — ártani akarjon. E falak közül csak egy menend ki az élet reményével, a másik halált fog vinni magával. Minthogy azonban Ilványi Lőrincz ba-Meghasonlott kedély. I.

rátomnak családi gondok és kötelességek terhelik vállait, gyámtalan testvérei vannak, kiket rendelkezések tétele előtt történhető halála nagy zavarba hozna; minthogy egyszersmind önis, Valday úr, feje családjának, gyámja nővére árvájának, ki ön hirtelen halála által szintolly zavaros körülmények közé juthatna. . .“

„Dologra, ha kérnem szabad!“ közbe szólt Andor türelmetlenül.

„E körülményeket barátommal megfontolván,“ folytatá a szónokló bajtárs, „arra véltük önöket felszólítandónak, halasszuk el e párbaj végbefejezését mától egy hétag. S az ügy, véleményem szerint, legegyszerűbben leszen elintézve, ha önök ketten élethalálra sorsot huznak, s kit balsors érend, nyolcz nap mulva halálnak áldozza magát.“

Andornak kérdőleg tekintett szemébe bajtársa . . S meg kell vallanunk, bár nem mondhatjuk gyáván remegőnek őt, szívét azonban sokkal keserübben szorongatá a gondolat, hogy szeretett kedvesét tán nem látandja többé, semmint ez ajánlatra rá ne álljon. Nem kerülte el figyelmét az sem, hogy egyedül az ajánlott intézkedés által maradnak menten, mind a bajtársak, mind az életben maradandó fél, a törvény előtti felelet

terhe alul. „Legyen!“ szolt csöndesen, s az ügy további intézését bajtársára bizta.

„Megtöltünk egy pisztolyt,“ folytatá Ilványi bajtársa, „s egy üressel együtt fiókba rejtjük; a kihívott a választás s a hátramaradt pisztoly a kihívóé leszen. Mindkettőt elrejtjük például e biztos záru szekrénybe, lepecsételjük valamennyien, s nyolczad napra eljövünk a sors intézkedése végrehajtására.“

A terv elfogadatott; a két segéd szomszéd szobába ment, hol egy kis fegyvertár vala; két egészen egyenlő pisztolyt vettek elő, egyikbe löport és életlő golyót bocsátottak, serpenyőjére mindegyiknek pattantyut illesztvén. . . . Komoly csönddel tértek vissza. Andor szivében remegve, de bátor kézzel nyult a pisztolyok egyike után, melly azonnal a felnyitott szekrény egyik fiókjába helyeztetett egy papirszelet társaságában, mellyre Valday Andor neve volt irva; — a másik fegyver Ilványi Lörincz nevével a másik fiókba szállt; a szekrényt bezárták, s a két segéd pecsétjével megerősíték. Az elrejtett pisztolyok olly egészen egyenlök voltak, hogy magok a bajtársak sem tudhaták, kinek számára rejtettek életet és kinek halált a szekrény fiókjaiban. A kulcs Andor bajtársának, mint idegennek, adatott által. A két segéd ünnepélyesen esküvé becsületszavát,

hogy a pisztolyok tartalma felöl mitsem tud, ha tudna, a titkot szentülfogná őrizni, s a szekrényhez semmi ürügy alatt nem fog közeledni. S hogy ez utolsó tekintetben, a becsületszó szentségén kívül, mind a két félnek teljes biztoság nyújtassék, a házi úr az ablakok áttörhetlen erős vasrácsairá mutatott, a szoba ajtaját pedig bezárván, annak kulcsát szinte Andor bajtársának adá őrizetül.

(Vége az első kötetnek.)

**MEGHASONLOTT
K E D É L Y.
REGÉNY.**

MÁSODIK KÖTET.

MEGHASONLOTT K E D É L Y.

REGÉNY.

IRTA

KELMENFY LÁSZLÓ.

MÁSODIK KÖTET.

PEST, 1846.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

XXXI.

A bizonytalanság mindenütt nyugtalanít és kínosza a lelket; mennyivel gyötrőbbé válhatik ezen „lenni és nem lenni” közötti állapot, midőn e kétésg egy fiatal életnek tán hosszu éveken elvezethető boldogsága s az élet virágában rögtönzendő halál közt forog fen!.. Andor hő szívvel szeretett, és viszont szeretteték. Lelkülete lágyabb és — mint emlitők — ingóbb és határozatlanabb volt, s így nem csuda, ha kevés idő mulva az élet-halálra véghez vitt koczkajáték után komor búval tépelődve találjuk őt szobájában. . . . Évekig volt fiatalkor botlásának áldozata, mellynek minden utókinjait érdemlett büntetésül már kiszenvedé; kedélye ez idő alatt teljes meghasonlásban shinlett; égő lelke szakadatlanul keresett egy ideált, melly multjával kiengesztelje, melly jövőjét boldoggá, az életet rá nézve kedvessé tegye,—s most, mi-

dön e lényt feltalálta , most szakadjon el tőle — olly hirtelen — és örökre ? Ez érzelem kínzó volt ! S a vigasztalás ellene , hogy kedvező sorsa tán megtartja számára az édes életet , olly csekély , olly pusztá s kevés hiedelmet kivívó !

És e leány , ki rajta olly hévvel csügg , ki őt a haláltól saját életén is kész volna megváltani , mit teend e forrón szerető leány , ha őt elvesztené ? . . . Ő költé föl e kebelben a szerelem boldogító érzetét , melly abban mint Vezuv rontótüze magasra lángola ; — tanuja volt e rövid napok alatt , hogy minden perczet , mellyet távol tölt a szeretett hölgtyül , epedés és sohajok közt oszt meg , s nem egyszer találta könyes szemmel , ha hozzá igéreténél felnegyeddel később érkezett ; nem egyszer borult nyakába olvadozva , midőn , perczekké rövidült boldog órákat töltvén társágában , távozni készüle , s a hévvel szerető leány olly bensőleg , olly kimondhatlan szeretettel kérte tovább maradását — csak egy negyedre , csak néhány perczre még ! . . . Mind ez csüggesztő gondolat volt . . .

De miért keseregni ezek felett ? a koczka már el van vevve — vigasztalá ismét magát Andor — s hozzon jót vagy részét a jövendő , mint férfi , kinél a becsület mindenek felett , visélem magam tántorithatlanul ! . . . Bechsület — gondolá aztán ,

önmagát gúnyolva — pushta szó ollykor , melly csak hangjában bir értékkel a világ előtt , mellynek, mint kérlehetlen bálványnak,vakon hódolunk, hogy jusson ki részünkre az emberektől , — pedig az emberek, mit gondolnak azok a valódi bescsüettel , mellynek csak nevét állíták tisztelet tárgyaül — mint ijesztő phantomot — egymás , de egyik sem önmaga számára ? . . .

E háborgó kedélylyel nem birt Andor bátor-ságot, Jerne előtt megjelenni ; — rettegett , ne-hogy , nem tudván közelében ura lenni kitörő in-dulatinak , a szeretett lénynek bút és szomoru-ságot okozzon. S a hű keblü leány édesremegve számlálta a perczeket , hogy jöön ama boldogító , melly a szeretett jegyest karaiba hozandja !

XXXII.

~~az~~ Bojtora örömmel tért meg lakába , hévvel szo-ritá leányát fendobogó keblére , ki e szokatlan élénkséget nem tudta mire magyarázni. . . . A cselekvés ideje bekövetkezett , azon idő , mellyben leányának fényes elégtételt fog szerezni — legyen ez élet vagy halál által. . . . Magános szo-bájába vonult s a következő levelet írá , halkan és átváltoztatott vonásokkal.

„Szelödy Jerne kisasszonynak. — Ne nézze,

ne vizsgálja kegyed, honnan származik e levél. Ez kifürkészhetlen! minden esetre—mint átlátni fogja előbb-utóbb — kegyednek olly barátjától, ki szivéből javát és valódi boldogságát kívánja. Kegyed gyalázatosan meg van csalva. Kérdezze meg a férfit, kinek álnok ajkai kegyedhez hű szerelmet hazudnak: ismeri-e Teklát, a harangozó leányát? Ő tán tagadni fogja; de ismételje kegyed szigorun e kérdést, ha álnok szája hazudsággal válaszol, s olvassa ki szemeiből az igazfeleletet! — Legyen Jerne kissszony meggyőződve jó akaratjáról — e levél küldöjének.“

E sorokat pecsételve s czímezve magához rejté a harangozó. Egész nap műhelyében foglalatoskodott, mellyben a sokoldalu erőmüvész és órás bő raktárával birt a legfinomabb szerszámoknak, mik mesterségéhez megkívántatának; szakadatlanul ráspolyozott és kalapált, s alkonyat felé—inunkássága végeredményeül — néhány különféle nagyságu kulcsot, egypár finom ráspolyt és erős vésüt vitt ki magával a műhelyből, azokat, tokba illesztve, egyik szekrénybe tevé, mellynek kulcsát magához vette.

Eddig a nap az atya s leánya közt nagy részint szótlanul tölt el; Bojtora mélyen látszott foglatosságba merülve lenni, s Tekla nem meré abban atyját háborgatni, mert észrevevén, hogy erő-

művészeti foglalatosságát üzi ugyan, de homlokán a komoly ború eléggé mutatta, hogy lelke sokkal nagyobb mértékben van elfoglalva karjainál. Midőn mindenkelként elkészült, Tekla szobájába lépett.

„Leányom!“ ugymond, miután a pamlagon helyet foglalt s Teklát szeretettel vonta maga mellé, „bú és szonvedés, tudom, megedzette lelkedet; tudom, hogy az élet minden perczét, melly komoly cselekvésre hí fel, képes vagy érten megfontolni s felette szilárdul határozni, mert higgadtan tér ki a kedély a sorscsapások iskolájából, melly csapásokbul te sokat és sulyosan szonvedél, s én is szonvedtem veled együtt.“

„Atyám — bocsáss meg!“ rebegé Tekla érzékeny hangon, „én voltam oka szonvedésidnek, s törödött szívvel türöm szemrehányásidat.“

„Nem, Teklám!“ szólt, leányát félbeszakaszítva a harangozó, „e percz nem szemrehányás ideje, szemrehányást különben sem hallottál ajkaimról; hiszen te biztál és hittél . . . átok reá, ki elorozza s meggyilkolja bizalmát és hitét a női kebelnek!“

Tekla gyönge idegzetében megrázkodott, esdő tekintetet vete atyjára, kiméletért esdve — tán ö maga sem tudta, önmaga számára-e, vagy azért, kit az atyai boszuszavak illettek. Bojtora nem hagyta öt szóhoz jöni; beszéde egyre hevesebb lön; de e hevesség nem túlrugadtatásból és

őnmagán uralkodni nem tudásból eredett; hangja szilárd és biztos maradt, tolmácsa az erélyteljes léleknek, mellyben rendithetlenül állt a szigorú határozat.

„Hited, bizalmad a férfiszív iránt tiportatott le, s ezzel a nő mindenét veszti... Türelmesen elvárjam az időt, melly alkalmat nyújtand, igazságot szolgáltatni számodra.... Ne remegj, leányom, és ne félj semmitől! Rád a jövendő csak nyereséget hozhat, veszélyt, nagyobbat és csüngesztőbbet, mint eddig jutott számodra, nem. Igazságot szolgáltatok, visszaszerzem neked a kebel vesztett kincseit, vagy—megboszullak! Tudsz-e hozzáam teljesen nyilt és őszinte lenni?“

„Te a legjobb atya vagy,“ válaszolt Tekla, miközben a kezében nyugvó jobbot forrón szorítá ajakihoz, „s életem egyetlen igaz barátja valál....“

„Nem ugy, leány,“ közbeszólta a harangozó, „nem kell igazségtalannak lenned; volt még egy, szintolly igaz, szintolly őszinte barátod, mint magam vagyok,—ő, kit te félreismerél.... De felejtsük, felejtsd te is a multakat. Istenemre! ha a baj nem saját lelkemet terhelné, kaczagni tudnék az élet fonákságán, mellyből a sors néma sír fenekére tasztítja a jó, az igaz embert, a hamisat és árulót pedig emeli s felmagasztalja.“

Szigorún tekinte a szóló aleány szemeibe, mintha belőlük lelke fenekéről olvasni akarna; s ez éles tekintet és ez átható értelem birt is tehetséggel illy kiolvasásra; — azután folytatá: „Ha a férfi, kit egykor szeretél, ki belopázott szíved templomába s a szentély elorzott kincseivel megszökött, ha e férfi megtérne lábaidhoz, bünbánólag és törrödött lélekkel térne meg, s azt fogadná, hogy kiállott szenvedésidet folytonos szeretettel fogja elfelejtetni, hogy a mult boruit boldog jövendővé varázsolja, hogy papáldás által lesz férjed az emberek előtt, mint volt áldás nélkül Isten előtt — Tekla, mondd őszintén: boldog lennél-e Valday Andor karjaiban?“

„Boldog-e?“ sohajtott Tekla észrevehető megindulással, melly szíve állapotját árulta el; „ha megtérne... Szegény gyermekem!... De nem, hisz ez lehetlen!“

„Nem lehetlen, leányom!“ válaszolt hévvel és erőteljes hangon Bojtra, „vagy ha ez volna, akkor több is lesz lehetlen — akkor minden lehetlen — élni is lehetlen!... Szólj őszintén, szíved szerint! Vagy ha gyűlöлöd öt, mint én gyűlöлöm a csabitót —“

„Atyám!“ közbe szólt Tekla, „gyermekem atyját gyűlölnöm lehetlen!“

„Jól van,“ folytatá szavait Bojtra, „ezt

akartam tudni, mielőtt cselekedném . . . ezt, és még egyet: ha elkövetett bünét jóvá tenni vonakodnék, akkor — akkor sem tudná szíved a szerelmet gyüllölséggel váltani fel?“

„Jó atyám!“ válaszolt Tekla, „őszintén öntöm kebledbe szívem belsejét. Évekig ápoltam egy gyermeket, kinek tekintete, minden mosolya, kezdő gagygogása egyedül ő rá emlékeztetének; évekig étem teljes magányban, elszigetelve a világtól, s ez idő alatt emléke elválhatlanul forrt össze minden gondolatommal, érzeményemmel. Szívem gyöngébb alkata, semhogy szeretetnél vagy kiengesztelt visszaemlékezésnél egyebet tudjon ismerni.“

„Értelek!“ mondá Bojtora s fölkele a pamagról és néhány perczig önmagával tusakodva fel s alá járt a szobában; végre megállott leánya előtt, hosszas ideig mélázva nézett rá s felkiálta: „Pedig ennek meg kell lenni — elmulhatlanul!“

— Késő estve lett, s az atya és leánya a váltott beszéd után hosszas időt töltének szótlanúságban, mindeniknek külön eszmék — tán ugyanegy tárgy körül — forogván elnéjében. Most Bojtora könnyű öltönyt vett tagjaira, fejét egyszerü sippával borítá s távozni készült.

„Illy késön, atyám? hová szándékozol?“ kérdez aggodalmasan Tekla.

Bojtora röviden válaszolt, hogy sürgetős menése van. „Atyám,” szolt továbbá Tekla s szorongatott kebellel közeledett atyja felé, „nyugalmamra kérlek, ugy-e ez ut nem —?” és szava elakadt.

„Andorhoz vezet-e?” egészíté ki a félbeszakadt szavakat Bojtora, „nem leányom, még ennek nincs ideje. Légy nyugodt, azonnal megtérek.”

A harangozó gyors léptekkel haladt végig néhány utcán, a városnak egészen más részére. Itt egy házhoz közeledve, lassítá lépteit, míg ablakai alá ért.... Ez ablakokat egy-pár nap előtt ünnepélyes gyertyafény világítá. A boldog jegyes, ki akkor az est királynéja volt, most éber sovárgás közt tölté az éjt nyugtalan tusakodásban.... E szoba ablakait gondosan kikerülé a harangozó, s egy másik alatt állva meg, ahol tudta, hogy éjjel senki sincsen. Az utcza középéről roppant követ hurczolt elő, mely községes erejű emberek közül kettőnek is fáradságos teherül leende. A követ csöndesen az ablak alá helyezte s rá állott. Tárczájából gyémántdarabkát vett elő s vele a belső ablak üvegén ténérnyi rést hasita; a kimetszett üvegszelet alig hallható csöndes hangot adott, minden a benső ablakpárkányra hulla. E kis résen egy levél repült

a szoba belsejébe... Azután a szolgakő szintazon csöndességgel vittetett vissza az utczaközépen előbbi helyére. Bojtora figyelmesen körültekintett; egypár pillanatig megállt az ablak alatt, ha nem hall-e semmi neszt, — és halk léptekkel ellenkező irányban, mint jött, eltávozék.

XXXIII.

Mondják, hogy a gyorsan repülő időnek soha sincs lassabb szárnyalása, mint amikor keserédes napokban az eljegyzés és egybekelés között; tapasztalással nem birunk a dologban, nem szólvatunk hozzá, különben sem szándékunk, a mi egyes körülményekben valónak bebizonysul, azt általános szabálytársi emelni. Jerne szívében azonban meggyőződés származhatott e mondat valósága felől, mert ő minden percet, mellyet Andortól elválva kellett töltenie, rendkívül hosszúnak talált: ehhez járult még az is, hogy minden hón szerető szíve Andort folyást közelében lenni ohajtja, ez most egy egész napot töltött távol tőle, egy egész megmagyarázhatlanul hosszu napot, a legelsőt az eljegyzés után!... Ha ennek nem a képzelhető legfontosabb oka volna, — ha csak könnyelműség marasztá el látogatásától a szerettetet? E gondolatra Jerne megborzadott, büszke

neheztelés lángoltatá fel arczait, mellyek a hófehér reggeli pongyolából kedves hegyi rózsa gyanánt piroslottak ki.

Mártha titkos lassu léptekkel lopózott be hozzá. De ugyan mi készti az aggnót ez elégült mosolyra most, midön urnójét búban edepni látja? Jerne komor pillantást vetett a közeleőre, ki azonban nem szünt meg csintalanul mosolyogni, mint aki édesen bir meglepni közlendőivel, mellyek előadását épen azért halogatja.

„Mire ez edepdő arcz, jó kisasszonyom?“ felszólalt Mártha, egészen közelébe érvén a megszólítottnak, „de ugyan mire? . . . Édes szép galambom, mondhatnék ám valamit, mi kegyedet könnyen fel fogja vidítani.“

Jerne jót, kedves hírt sejte, melly sejtelem édes mosolyt csalt ajkaira; kérdőleg nyugtatá az agg dajkán fellóbogó szemeit, s unszoló szót csak azért nem ejte, mert félt, nehogy a veendő hir kevésbbé édes legyen szép sejtelménél.

„Ugy-e, a kedves jegyesre gondolunk?“ szólt ismét a dajka, „bizony rút dolog is tőle, elmaradni az edepdő kis gerlétől egy egész napig. . . Aztán végtére is. . .“

Jerne az ingerkedést nem állhatá tovább; esdő tekintettel a dajkára, szólott hozzá: „Mártha, jó Márthám, látja mint lesem szavát — szól-

jon, szóljon, kérem!“ s egy parányi kéz, mint emelkedő liliomszál, nyult fel az öltöny redőiből, és hizelegve simítá Mártha arczait.

„Ki is tudna soká titkolózni, ha ollyan szépen kér?“ mondá Mártha, miközben meghizelgett arczáról eltünt a mosoly és helyét szinlett boszankodás komor kifejezése foglalá el, mellyet azonban a szemekből szeretetteljes villongás meghazudtola. „Csak azt akartam mondani, hogy Andor urfi, a helyett hogy maga jöne, végtére is csupán e levelet küldi.“ E közben az enyelgő dajka kettőt hátra lépett s a köténye zsebéből elővont levelet ingerkedve tartá fel két ujja közt.

„Istenem! tán baja történt, hogy maga nem jött, tegnap egész nap nem jöhettet?“ felszólalt hévvel Jerne, s gyorsan szökelt fel ülőhelyéről, közeledvén Mártha felé, kinek jobbja rá nézve most bűvös vonzerővel birt.

„Nem gondolnám, hogy baja volna,“ válaszolt Mártha, még mindig tartva a levelet, „különben nem lett volna kedve a tréfára, hogy éjjel csöndes ablakunkat lopja meg, s betört üvegen keresztül juttasson levelet kedvese lábaihoz, mit minden rendes esetben az ajtón szokás kézhez szolgáltatni.“

„De mindenre kérem, szolgáltassa hát kéz-

hez azt a levelet, ha már behozta az ajtón, "szólott Jerne, az enyelgővel ő is enyelegni akarva, mi azonban neki igen roszul sükerült, mert a vágy és kiváncsiság kérő szavát kissé siralmas hanguvá tevék.

Szelödyné lépett a szobába, s elmosolyodott az előtte álló pár csoportozatán, midön Márthát magas zsámolyon állva látta, kezében fentartott levéllel, melly után Jerne hasztalan szökdécselt, majd édesen nevetve, majd keserűn boszankodva. „Nézd, kedves anyám!“ szólt Jerne anyjához, s neheztelve mutatott a magasban függő levél után.

A dajka jóizűn nevetett pajzánkodásán, s azután leszállott magas állásáról, az epedve várt levelet Jerne kezeibe adá, erkölcsösen megjegyezvén, milly nagyon jó dolog, ha az ember békétüréshez szokik annak idejében. „Az epedve várt örööm annál édesben esik;“ mondá Mártha Szelödynének, „ám nézze, nagysád, milly mohón szakítja fel a kis galamb a levelet; — uramfia! az ember azt gondolná, saskörmei vannak...“ És az anya tekintete benső örömmel nyugvék leánya arczulatán... és a csevegő dajka folytatá értekező szavait a békétürésről, csintalan meglepetésről, a szerelmes szív édes örömeiről... és — Jerne elfojtott sikoltással kapott szívéhez, ájulva hanyatlott pamlagra, s a levél, mellyet

Mártha olly szép örööm kútforrásának hitt, elgyöngült kezéből földre sikamlott.

Ijedve szökelet lányát felölélni a megrémült anya, míg Mártha gyorsan haladt ki az ajtón, a ház nőcselédeit segítségre kiáltozván, maga pedig egy szekrényt ostromlott illatvizeiért, ostromának négy üvegcse hullván csörömpölve áldozataul. Mikorra Mártha, arczán rettegéssel, öleiben üvegcsékkel, három nőcseléd kíséretében a szobába visszajutott, Jerne az ápoló anyai karokban már visszanyerte eszméletét. Szelödyné elvonulást intett az érkezetteknek, egyműl Márthát szólítván maga mellé, ki a pamlagon örevé lön a súrù sohajoknak, mellyek az éledő szüz kebelét szétpattanással fenyegeték, míg a tusakodó anya aggódva emelé föl a padlaton neverő levelet, belőle e rögtöni hatás okát megtudandó... Rá nézve a sorok tartalma nem volt meglepő, õ nagyobbtul félt, tán Andornak önkénytes visszalépésetől; a levelet a szerelmében sértett főbirótul gondolta jöni, s ez némileg megnyugtatá, ámbár legkisebbé sem volt tetszséssére, hogy Andor egykor könyelmű viszonya, mellyet õ, addig legalább, míg szükségesnek gondolá, egészen titkolandónak vélt, illy véletlenül tudtára esett Jernének.

„Leányom! mint érzed magad?“ kérdé Sze-

lődyné szives bensőséggel, midön Jerne annyira üdült, hogy szavát hallatá.

„Semmi bajom, anyám! legkisebb bajom sincs... egy-kissé szívem...“ és mosolyogni iparkedott; de a mosolyra vonuló arczrózsákat könypatakzat borítá el, s a kesergő leány zokogva borult anyja szerető keblére.

„Oh, a hütlen... a gonosz csábitó!... el-hagyni a kedves szép galambot!“ felszólalt most Mártha, ki szeretett kisasszonya ezen változásának okát nem tudván, azt egyenest Andor el-pártolásának vélte tulajdonithatni, — s miután eddig csak sopánkodott, most annál bővebb szó-özönre akart kifakadni; de Szelödyné egy tiltó pillanata ujra elnémitá nyelvét.

„Rágalom e levél!“ szolt most az anya, „ne higyj hazug szavainak; légy nyugodt, kedves Jerném, mindenről fel foglak világositani...“

„Nem — nem! anyám! kérlek, ne szólj!“ mond Jerne esdő hangon, „kérlek, ne szólj! szívembe hasít a szó e tárgyról... Hiszen megnyugszom, és csöndes vagyok... Oh, milly forrón szereti öt e kebel... és mégis...!“

Szelödyné ismét szólni, vigaszt mondani akart, de Jerne ujjlag félbeszakasztá őt; hangja majdnem sikoltó volt, mi közben jobbját görcsösen szorította önszivére... Csudálatos lett e leány!

mély érzetű szívét életerén rohanta meg a felizgatott gyanu orkigyója, melly mintha keblén elevenül csüggött volna, minden nyugtató s vigaszataló szózat által új rohanásra ingerelteték. . . Legyen bár való vagy képzelt az ok, melly szívünkbe a bükesserv mérgét csepegteti, az eredmény egyiránt sujtó marad.

Andor jelentetett be; de Jerne egy életért sem lett volna öt képes most elfogadni; — arcát a pamlagvánkosba rejté s hevesen intette távozásra a bejelentő cselédet.

„De, leány, tehát mi lelt?“ mond az anya bú és ingerültség közt, „elcsüggédesz, mint kétségheső, s a felvilágosítás, a viszonos megértés malasztját erőszakkal tolod el magadtól?“

Jerne mosolyt erőtetett anyjára. „Bocsáss meg, légy türelemmel, legjobb anyám!“ szolt, kérőleg kulcsolván anyja jobbját kezeibe; „egy óra mulva, ma még... hiszen nyugodt leszek.... Csak most ne! . . . Ha majd e görcs elmulik keblemröl. S néhány pillanatnyi csönd után hozzá tevé: „Menj, anyám, szólj vele . . . mondd, majd elhivatjuk... mondd neki, hogy nagyon beteg vagyok! . . .“

XXXIV.

Kettő fejleszt határzott jellemet az emberben : sors és akarat ; amannak oktatása fájdalmasabb , mert csapásokkal jár , mellyek olykor keservesen megzaklatják a kedélyt , melly gyógyitásuk alá esik ; ez szeliden vihet a lélek állományában revoluciót végez , de ritkánál ébred öntudatra , ritkánál bir a kormányhoz megkivántató teljes erélyivel . . . Andor minden kettőnek megfordult iskolájában , de tanulásának kevés sükere mutatkozott ; a sors egy rövid leczkét tartott neki , melly emlékében megmaradt ugyan örökre , de nem hatott át , hogy gyümölcsözövé legyen , a lélekbe ; egyedüli munkálata volt , hogy némi eszméletre ébreszté benne az öntudatot , munkásságra híta fel az önakaratot . . . És helyeztetett kedélye valóban szomoru állapotba : ez öntudat soha sem vergődhetett kellő világosságra önmaga s lelki állapotja felett ; ez önakarat soha sem emelkedhetett teljes erőhatalomhoz ingatag hajlamain , habzó határozatlanságán . Mint háborgó tengeren sajkában evező ember volt ő ; a sajka erős alkotmányu lehet , benne erős kar erős evezőt forgathat , s a küzdőnek még sem sükerül kitűzött partczélt érnie : egy elem van körülötte , melly minden

iparkodását meghiusítja, melly visszalöki őt, midőn erőkodése majdnem szilárd partföldhöz vezeté : a hullámzó viz. E hullámzó viz, kedélye volt, melly felett nem birt a törekvő akarat kormányzó hatalommal... Kevés ember volt, ki az élet legapróbb körülmenyei felett hosszasabb fontolgatással törekedett volna határozni, s kevés, ki még olly hosszu fontolgatás után is olly kevés eredményhez juthasson, mint ő.

Andor hosszas ideig beszélt Szelödynével; mindenketten Ilványi Lőrincz boszújának tulajdoníták a Jernéhez jutott levelet. Az anya, kinek számitgató lelke a kedvelt vő elvesztését nagyon fájlalta volna, szintolly kellemetlenül vette e megzavarást, valamint háborgó zajgásba hozattott Andor szíve általa, ki szerelmese elvesztésétől félt; — mert ha hullámzó vizhez hasonlitók e szivet és e kedélyt, meg kell vallanunk, hogy volt e vizben némelly feneketlen örvény, melly a mit egyszer megragadott, ellenállhatlan erővel csüggött rajta és sodorta le e szívörvény fenekére, s tőle meg nem válhatott, . . . illy hatamas örvény volt a szerelem Jerne iránt.

Míg egy részről Jerne szerelmének elveszthetése kínázta e kebelt, más oldalról kétség fájdalmai marczangolák a párviadál kimenete miatt, melly két élü kard gyanánt csüggött feje felett,

mellyben ha balsors éri, szerelmét és mindenét vesztendi. . . Mind ezek meggondolása határtalan búval tölté el őt.

Elmerültsegéből ajtónyilás ébreszté. Föltekinté s ijedve láta Bojtorát maga előtt, ki nyugalmas léptekkel közeledett feléje. . . Mint különbözött e két arczulat egymástól! Bojtora edzett komor vonásain szilárd megállapodottság tünt fel, s minden redő, mellyet bú és gondolkodás szántott fel ez arczra, egy-egy bástyakint tünt fel ez erős lélekvár mellett, kivihatlanságát sors és emberek ellen biztosító ;mig Andor síma arczulata, a játszva vonagló izmok ajkai körül, lelke határozatlanságáról tettek tanuságot.

„Tudom, uram, hogy váratlan vendég vagyok,“ felszólalt Bojtora, miután Andor nem palástolható zavarodottságán legelteté néhány pillanatig szeméit, „az emberek érdekért és haszonvágyból minden megtesznek ; ezek az indító-okok, mellyek velem ön nyugalmát háborittatják.“

Andornak legkisebb oka sem volt ugyan a találkozás felett Bojtorával bármikor is örvendeni ; azonban rajta önkénytelenül is teljesült, mit az emberek oly sokszor kérkedve mondanak el maguk felől: ő tisztelte ellenségét. Sőt több volt a tiszteltnél, mit érezni kénytelenült : lelke kormányozhatlan ingatagságában maga előtt megfejt-

hetlen vonzalmat érzett a határozott jellemű férfi iránt.

„Nem, jó barátom,“ szóla Bojtorához, miután első meglepetésből magához tért, „nem háborogat ön; bár nem kerestem a találkozást önnel, kit halálosan sértett könnyelmüségem, de a kinálkozó alkalmat örömmel fogadom, s ha feledni tudja ön a multakat, mellyek többé helyre nem hozhatók, ugy tisztelettel nyujtok jobbot önnel barátságom tanujeléül.“ És oda nyújtá kezét a harangozónak, mellyet azonban ez nem fogadott el.

„Mielőtt e két kéz barátságosan füződnék egymásba,“ szolt Bojtora, „tudatnom kell önnel látogatásom okát.“ S a vendég helyet foglalt Andor mellett.

Meg kell említenünk, hogy Andornak Tekla aláhirét küldék meg rokonai a legelső levélben elutazása után. S mióta visszaérkezett, nem talált ismerőst, kitől a harangozó iránt tudakozódjék; különben is szíve új szerelemmel levén elfoglalva, ez egykor viszonyt tökéletesen feledésnek áldozá. Annál meglepőbb és lélekrázóbb volt most rá nézve a hír, hogy Tekla él és anyjává lett egy fiunak, kit töle elraboltak, ki most ki tudja, mily család körében tanulja felejteni az utána epedő anyát, mint kénytelen volt felejteni, nem is ismerni, az atyát.

„És most, uram!“ szolt Bojtora, miután leánya élete felöl Andort értesítette, ki e közben a habozó kétség minden kinait kiállá, „ön, feledve azt, hogy Isten előtt férj és atya, új szerel emnek engedi át szívét?“

„Titkolta volt előttem, hogy ön leánya él,“ szabadkozott Andor.

„Én felfödözém a valót ön előtt,“ válaszolt határozottan Bojtora, „s most várom, hogy teljesítse kötelességét.“

„Mit kiván ön?“ kérdé nyugtalanul Andor.

Bojtora ajkain pillanatra megvető gúny vonult el. „Mit kivánok?“ szolt aztán előbbi nyugalmával.

„Mint mondám, teljesítse ön kötelességét!“

„És e kötelesség?“ kérdé tovább Andor.

„Olly dolgoz, mellyet ön tudhat, a nélkül, hogy én mondjam elébe,“ válaszolt Bojtora; „azonban legyen... Le fog ön mondani ez új és vétkes szerelemről!“

Elsápadva tekintett Andor Bojtorára, kinek arcán kérlelhetlen szigor és erőteljes beszéde mellett is rendithetlen nyugalom honolt; de az új szerelem mélyen gyökerezett szívében, egyetlen erő, mellyre támaszkodva, biztosan határozni tudott. „Soha!“ felkiáltott szilárdabb hangon az első meglepetés után. „Oh, ez lehetlen, ezt ön nem kivánhatja,“ tevé hozzá csöndesébben.

„Volt idő, mellyben illyesmit nem kívántam volna, nem, önnék és családjának minden gazdag-ságaért!“ szolt Bojtora hevülő hangon. „Ön lopé-zott családi körömbé, s most, miután elorzá belőle a legföbb kincset, azt véli ön, hogy nyugodtan fogom tova bocsátani? . . . most, uram! midőn — tudja meg ön — élete kezem közt van! . . . Ne ijedjen meg, „ folytatá szavait Bojtora, midőn láitta, hogy Andor megrémülve akar köréből hárabb vonulni, „igy a mint vagyok, soha se tartson tőlem semmit! . . . De önnék le kell mondania szerelméről!“

„S mi célt vél ön ez által elérhetni?“ kérdé Andor, hogy beszéd által némi megnyugvást szerezzen önkéblének.

„Azt, a miért ön maga küzdött egykor,“ válaszolt Bojtora, „hogy nőül vegye leányomat.“

„Nem, nem!“ szolt Andor szíve zajgásában, „szerelmemtől szívem elválhatlan.“

„Ugyanezt mondá ön egykor leányomnak.“

„E megválás örökre boldogtalanná tenne.“

„Ugyanígy esküdt ön Teklának egykor, uram! megvált ön mégis, és boldognak véli magát e vá-lás által.“

„Inkább életemtől, mint jegyesemtől!“ felkiáltott Andor kitörő hévvel.

„Ez meg fog történni, ha nem fogadja ön ta-

nácsomat, " válaszolt a heves szavakra megható nyugalommal Bojtora; azután még egyszer intéze kérdést Andorhoz , ha kész-e teljesítni kivánatát? mellyre midőn ujlag tagadó választ kapna , csak nehezen tudva feken tartani kitörő haragját, fellálla ülő helyéről s Andor elébe lépett... Mint parancsosztó fejdelem állott a méltóságos termetű férfi, arcza leirhatlanul megható tekintetével s jobbját kinyújtva maga előtt, . . . és Andor — odagyökerezve ült a széken, mint elítélt bünnös, kinek feje felett birói szó olvastatik fel. És e birói szó hatályosan tölté el a szobát Bojtora ajkairól.

„Nem nádszál vagyok vagy ingatag nőcske,“ ugymond, „ki bár még oly hosszu idő mulva is feledjem a boszut, mellyet ön fejére esküdtem ! . . . Hatalmába adám önnék a módot , önmaga felett határozhatni ! de ön a legjogosabb követelést galádul megtagadta. . . Ön új szerelme miatt párbajra kelt. Megmondhatom önnék , mert ha elárulna is, áruló szavaiban minden ember csak öngyávaságát véné feltalálni , — megmondhatom önnék , hogy e párviadalnak, így, a mint történt, intézője én voltam. Mert hatalmat akartam birni kezeimben , hogy utat nyithassak önnék , megnyerni kiengesztelődésemet , vagy hogy én rendelkezhessek élete s halála felett ! Ön nyújtott

jobbomat megveté; készüljön, hogy azon jobbot férfiasan használja önmaga ellen.“

„Alacsony árulás! rút cselszövény!“ felszólalt Andor ingerülten. „A sors igen, de ön nem bir hatalommal felettem!“

„A sors én vagyok,“ válaszolt büszkén Bojtora, „vagy feleji ön, hogy ügyes erőműész áll előtte? Feleji ön,“ szólt hevesebb hangon, s magasra emelt öklével senyegetve lépett boszutól lángoló szemmel Andor felé, „bogy előttem rekesz és zár felpattannak? Emlékezzék vissza az időre, midőn velem a székes-egyház tornyát meglátogatá: kulcsok nélkül nyitottam fel akkor is minden ajtó zárát ön előtt. . . . Hahaha!“ felkaczagott harsány hangokon Bojtora, midőn szavai hallatára eltünni látott minden vért Andor arczulatából, ki e pillanatban helyzete egész veszélyességét átlátta.

„Gyalázatos árulás . . . ön be akar törni a szekrényhez . . . halált tölteni a fegyverbe, melylyet kedvező sorsom üresen hagyott számomra! . . . Gyalázatos árulás, mellyet én el nem hallgathattok,“ szólt Andor nagy fölhevüléssel, mi az előtte összekulcsolt karral álló harangozó boszuélvét nem kis mértékben nevelte.

„Menjen ön és merjen szólni valakinek,“ válaszolt a harangozó, „panaszolja el sorsát új sze-

relnések, — én majd elküldök egy nőt gyermekestűl az edző jegyes vigasztalására... És a jegyes könnyen fog vigasztalóni, hisz a gyermek ön vonásait viseli; könnyen fog vigasztalóni, mert a szeretett férfi dicséreteit hangoztatják mindenfelöl füleibe; meg lesz gyöződve a jegyes, hogy ön a leghűbb szerető, hogy ön a leglovagiasabb férfi, ki gyáváságból asszonyias pletykához folyamodik, hogy egy becsületeért küzdendő párvadal alul menekülhessen!... Azt hiszi ön, „folytatá csekély szünet mulva, „hogy lesz a ki ön szavainak hitelt adjon?... Engem senki sem látott önhöz jöni, senki sem fog távozni látni....“

Hosszu szünet lön, melly alatt Andor elég időt birt átlátni, mennyire mindenkép hatalmában van a harangozónak.

„Időt engedek önnel az utolsó napig,“ szólt még egyszer Bojtora, „sorsa kezében van; én csak e sors eszköze leszek, melly ugy műköndik, mint ön akarja — de kérlehetlenül!“ E szavak után eltávozott.

Kevés percz mulva zaj támadt az utcákon, egypár harsány szó, tüz'-et kiáltott, mellyek záros dobpörgés, lódobogás és gyors kocsik zörreje által csak hamar elsojtattak; a lármaharang

minden toronyban megkondult. — Bojtora szétte-
kinte az utczán, merre haladt, s észak felé bi-
borszint látott az egen elterülni. Léptet erre in-
tézte. Egy kisded házban az ujváros-részben tűz
ütött ki, melly gyorsan tovább harapózott; né-
hány óra alatt fél utcza hamvadt porba. A kelet-
kezett erős szél pusztító üszköket hordott szét
szárnyain, s a magasan lobogó házfödelekről láng-
özönnel borítá el az utczákat, és járhatlanná tevé;
egyik percbén vigasztalva magát a veszély tá-
vulsága miatt ült be szobájába a házi gazda,
s a másikban már lángok csapkoztak be ablakán
házfödeléről. A milly hirtelen jött, olly nagy lett
a vész, s ha fáradhatlan és önéltököt nem kimélez
emberbarátok nincsenek, némelly élet is lett volna
a gyorsan terjengő lángok martaléka... Másnap
e vész után ajakról ajakra járt egy férfiú di-
csérete, ki az oltás és mentés körül óriási erővel
és fáradhatlansággal működött... E jólelkű em-
berbarát Bojtora a harangozó volt.

XXXV.

Harmadnapja folyt, mióta Jerne a harango-
zótul származott levelet olvasá, s még eddig nem
érzett magában elég erőt, hogy Andorral talál-
kozhassék, olly megzavarólag hatott gyöngéd.

szivére a feltámasztott gyanu, melly női büszke-ségét heves szerelmével hozá villongásba. A gondos anya meg nem szünve ostromlá őt csillapító szónoklatával, melly részint elhárítni iparkodott a hütlenség vádját Andorrul, részint az egész rég mult eseményt a legkedvezőbb szinben állitni szíve elé. De ékesszólása lassu sükerrel dicsek-heték; csak a mai nap juttatá oda törekvésein, hogy Jerne megszünt néma csöndben hallgatni beszédét, s ő maga is közbeszóla és vágakat hozott fel, mellyeket az olvasott levélből alakítja, mi-közben felpiruló arczán észrevehetőleg tünt ki a forró vágy, bár vágai minél hathatósabban meg-czáfoltatnának...

Két agg kisasszony érkezett látogatóba.

Kezünket szivünkrite tesszük, és mondhatjuk, miszerint távol van tölünk a nemtelen pajzánko-dás, nevetséget gerjeszteni agg leányok rovására. Mert ha agg szüznek lenni erkölcsi vagy polgári vétek, bizvást elmondhatjuk, hogy e véteknél töredelhésében megbánva semmi más nincsen, nincs, mellyet a róla vádlott jóvá tenni minden pillanatban olly kész volna; az illy személyek mindenkor számot tarthatnak szívünk őszinte részvétére és sajnálkozására. Azonban e sajnálkozást Mártha és Mária kisasszonyok nagyon kis mértékben érdemlik meg; szüz koszorújokat fia-

talkori szerfeletti kevélység és fitymáló válogatás sonnyasztá el fejökön érintetlenül, maguk okozák tehát önmaguknak, hogy agguló korukat — most már a negyven és ötven év közt — rideg magányosságban kell lebúsnioik, s idejük unalmát egyébkint úzni nem képesek, mint iker hírharangja lenni a hírharangozásban úgyis nagy ügyességű kis városnak. S e hivatalban, mellyre magukat olly teljes buzgalommal szentelék, hő lelkességgel jártak el, s elmondhatni, hogy a keringésbe jött mindenféle mendemondák két-harmada gyáruból került ki, miknek ha eredeti költését nem mindenkor igényelheték is maguknak, de azt nem lehete tölök megtagadni, hogy azok nagyításában, eltorzításában a dicsőség öket illeté... Tisztes agg matronákról szeretik mondogatni, hogy ezek a házasság-szerzésben nagy örömköt lelik; ez agg szüzekről ezt legkevésbbé állithatni, mert náluknál a házaságbontásnak buzgóbb előmozdítója messze tájon nem találtatott... valódi gonosz szellemekkint jöttek mozgásba, ha valahol kilátásuk nyilt, szépen kezdődő szerelmi frigyet felbontani, váltott jegyek visszacserélését eszközölni, vagy legalább az állhatatosan hüket egész az oltár zsámolyáig irigy fullánkaikkal üldözgetni... Egyébiránt Mártha minden idejét, mellyet

élete legfontosabb foglalatosságától — a hirkoholástól — elvonhatott, roppant számu szárnyas állatai társaságában tölté, s így igen jó gazdaaszszony vala; míg ellenben Mária némelly rágalmi mendemondán azalatt törte fejét, miközben az egyházba vivő utat naponkint kétszer, illő jámborsággal megjárta. — Különben a tisztes nővérpár, tán épen fendicsért jeles tulajdonainál fogva, a városban igen sok háznál volt szívesen türt vendég.

Mártha és Mária neszt hallának a dolgokrul, mik Jerne és Andor közt történtek; föben járó doognak tarták mindennek lelkismeretesen nyomára jutni, mi & két jegyest csak legtávulabbról is illethaté... A nemes törekvést süker koszoruzta, mert néhány órai ügyes fürkészet után minden tudva volt a két szüz előtt, a mit tudni illett és nem illett; . . . s mi röviden értesithetjük a nyájas olvasót, miszerint Bojtora volt, ki a kiváncsi hölgyek füleiibe mind azt eljuttatá, mit kitűzött czéljára, a szerelmesek közti meghasonlás előmozdítására, velök tudatni célszerünek vélt. S Mártha és Mária örömmel vevék e tudósítást . . . hiszen Jerne sokkal szébb és jelesebb hölgy volt, semhogy e nővérek őt nyugodt vérérel nézhessék; a két szerelmes között sokkal bensőbb a szerelmi frigy, semhogy annak eszélyes

megzavarása rájok nézve élvkutföül ne szolgáljon. Ördöngös kaczajt ütöttek egymás közt, minden elgondolák, mint fogják híreikkel a szenvedő Jernét meglepni, kínozni, közte s Andor közt a boldog szerelmi szövetséget felbontani. . . Ah, csak valaki meg ne előzte légyen őket! . . . Lélekszakadva siettek Szelödyékhez.

. . . A tejfölös kávé felhozatott — egyik élénkitő fűszere minden társaságnak, melyben Mártha és Mária megfordultak. Szelödyné azon boldog hitben, hogy a két vendégnő kellő szórakozást eszközöl leányának, távozott a szobábul, a társaságot rövid ideig magára hagyván. A nőérpár sietett használni a kedvező alkalmat.

„Borzasztó tűz volt a tegnapi!“ szolt Mártha, miután az első bevezető szóváltások, viszonyos bokok és a városi pletykák apró serge előre bocsáttatott.

„Ah, borzasztó!“ folytatá Mária nővére felszólalását, s ájtatos szemeket meresztett ég felé.

„Beszélik, de valjon igaz-e, hogy a főegyházi harangozó több helyen valódi szabadítóul jelent meg a vész között,“ szolt ismét Mártha, mi közben jelentékenyen pillantott nővérére, mintha őt a megkezdett manoeuvre eszélyes folytatására híná fel.

„Több szerencsétlenek nem győzik magasztalni elszánt bátorságát,“ közbeszólt a házi kisasszony.

„Elszánt férfi a vén harangozó, az igaz,“ folytatá Mártha a beszédet; „egyébiránt kit olly különös csapás sujta, mint öt, annak nem nehéz elszántnak lenni a végsőre is!“

„Szegény szerencsétlen atya! és szegény megcsalatott s még szerencsétlenebb leánya!“ sopánkodék Mária. S Mártha és Mária titkos benső örömmel vevék észre, hogy Jerne arcza az eddig hallott szavakra is rendkívüli figyelem visszasugárzó tükre lön.

„Milly büszke lesz erre a kevélű Tekla szerelmese!“ szólt folytatolag Mártha.

„Ugyan mit érdekli őt, bármi hősi tetteket vigyen véghez a harangozó?“ jegyzé meg Mária, „hisz a csinos urfi Tekláról már rég elfeledkezett, csakugy mint azelőtt és azután több másról, kiknek szerelmet esküdött. . . Oh, ezek a mai világ férfiak!“

Jerne arczát majd vérpir borította, majd sápadt lett és pemegő, mint szél dühétől ingatott liliom, — kedves örömtárgyul szolgálva a két nővér szemeinek. Még néhány illy gonosz megjegyzés következett, s a sujtott szívű leányka legyőzetve hullott a szívtelen pletykavágy marta-

Meghasonlott kedély. II.

lékául; lelke nem birt erőt, hogy remegő kér dését ne intézze a beszélőkhöz, mellyet közö nyösnek láttatni hasztalan törekedett: „Ki Teklá nak szerelmese?“

„Oh, kedvesem!“ sopankodá a választ Mária, „ezt kegyednek tudni nem való!“

„Különben is régi doleg, ó szerelem,“ egészíté ki nővére szavait Mártha.

„Ámbár a régi szerelem igen gyakran kiújul“ folytatá Mária.

„Mint egyszer kapott és soha be nem gyógyulható veszélyes seb,“ fejezte be Mártha költői hasonlatossággal a beszédet.

„De kérem,“ közbeszolt esdő szavakkal Jerne, „legyenek szívesek, nevét megnevezni; nagyon kiváncsi vagyok!“ S mosolyra eröteté ajkait, mellyek azonban egy keble mélyéből feltörekvő sohaj kibocsátására kénytelenültek nyilni.

„Angyali leány!“ szolt Mária, „e hír valóban nem kegyednek való; jobb nem tudnia, hogy megcsalatott.“

„Megcsalattam?“szolt, megütközését nem pállástolhatva, Jerne; „igen, igen, kegyetek e dologban jól értesítérek, és csak kínozni jöttek engemet... Legyenek, kérem, könörülök; szóljanak nyiltan, a nyilt szó nem kínoz olly fájdalmasan... Én is hallék már búsitó híreket...“

„Tehát tudja kegyed, milly mély szerelmi viszony állt fen egykor Valdny Andor és a harangozó leánya közt?“ szolt, czélzástalanságot tetetve, Mártha.

„Szegény Jerne! kis szelid galamb — mint Noe olajágas galambja!“ sopánkodék Mártha s haragos pillantást vete nővérére. „Lásd“ szolt hozzá, „mint elkínzod szerelmes szívét... Hogyan tudsz olly kegyetlen lenni?... Kérlek, ne szólj többet! legalább ne tudja meg a legborzasztóbbat a szelid teremtés...“

Kimondva volt a jelszó, melly Jernét unszoló kérelmekre buzdítá fel s e kérelemnek, nemelly gonosz célu s ingerlő közbeszólások után, lehetlen vala, hogy a jószívű nővérpár ne engedjen... És valóban, a történet, melly György és Tekla közt lefolyt, nem volt ollyan, melly a két agg szüz teremtő költői erejét nagy mértékben igénybe vegye; elég volt azt egész meztelenségeiben előadniok, hogy Jerne szerető szíve alapjaiban rázassék meg általa.... A történet elbeszélése mélyen illeté, búval tölté el a leány kebelét; de egyben a hírkovácsoló szüzek elhibázták számításukat; az elbeszélés egy különös eredményt szült, mellyen mind az, ki nagyobb mértékben érez kevélységet, mint ragaszkodást, nagyobb mértékben követelést, mint önáldozó hű,

szerelmet szíve kedvese iránt, tán megütközhetik: Jerne kiállotta a féltés kínait a lefolyt három nap alatt, ki épen e perczekben, a förohamot, mellyel e szenvedély gyöngéd szívét mardoshatá, s most a sajongás közt némi megállapodás kezdett szívárogni kedélyébe, megnyugvás szivébe: szer-
 tekalandozó s szívét emészti gyanui szétozzlásának eredménye volt ez; rövid percz alatt tisztába jött magával, felfödözve állott minden, mitől rettegett, előtte,— tisztába jött azzal, mit ad, mit áldoz s mit nyer viszont áldozata jutalmaz; . . . úgy látszott szerető szivének, mintha Andor idegen csábok tengeréből evezett volna ohajtott megnyugvásért szivére, mintha a megtéröt, ki e megtérésben védszentüköt választá, annál tátorithatlanabbuk kellne szeretnie. . . . S érzé, hogy valóban szereti! Aggályos arcát, mellyet előbb vágy, remegés, féltő szerelem s a czéltalan gyanakodás mérge dült, nyugalom kezdé megszállani, tükre a csönd- és békének, melly szívébe visszatérni készüle; ajkain mélázó mesoly derengett, szemeiből búskomolyság tünt ki, melly magyarázá, hogy vesztett és veszteségét érzi, de rajta megnyugszik, s azon, a mi veszteségből hátra maradt, szintolly forrón csügg.

Anyja érkezett be. Jerne nem titkolhatva szíve érzeményeit, keblére borult s bár nem ke-

serv nélkül, de megható szelidséggel mondá el a szavakat: „Anyám — minden tudok!“

Szelödyné megütközve szegzé a két szüzre szemrehányó tekintetét, kik fecsegésöket felhor-dott megjegyzésekkel minél kedvezőbb szinben íparkodtak előállítani; melly tettöket azonban az aggódó anya még sem könnyen bocsátotta volna meg, ha leánya közbeszöött szavaiból egyszersmind örömmel észre nem veszi, hogy a mitő palástolással és ámitgatásokkal elérni hasztalan töreke-dett, azt a dicséretes nővérpár egyenes csacs-kaságával kiküzdötte: leánya megnyugvását.

Ezzel azonban Mártha és Mária kisasszonyok ide jöttének még nem volt célja érve. Eljátszandó drámájok második részét még most kezdék, melly-nek megnyitásául a következő ájtatos felsohajtások szolgáltak Mária fölkent ajkairól.

„... Ah, édes Jerném! milly örvendetes a keresztlény léleknek, látni a szelid szív példás megnyugvását a csapáson, mellyet Isten keze fe-jünkre mér! ... Csak aztán a férfiak megérde-melnék jábor engedékenységünket... Valóban, nem szép dolog Valday urtól, a legangyalibb szív nyugalmát még ollykép is megzavarni, mint ezt e-napokban elég meggondolatlanul tevé.“

Szelödyné s leánya kiváncsian szögzék tekintetöket a beszélőre, ki mintha azon némileg meg-

ütköznék, folytatá: „A párviadalt értem, mellyre Ilványi Lörinczczel kelt...“

„Párviadalt?“ felkiálta ijedten Jerne, „mikor?“

„Három—négy nap előtt,—hiszen bizonyosan tudni fogja kegyed?“ folytatá Mária szavait.

Jernét új szenvedés gyötörte; néman szegzé anyjára kérő tekintetét, hogy intézzen helyette kérdő szót, melly felvilágositsa, s mit ő nem mert tenni; de szótlansága mellett annál hangosabban zajgott szívében a fájdalom szózata: „Ez idő óta nem volt nálam . . . nem bocsátám őt magam elé! . . . És ha sebet kapott . . . vérzik és szenved én miattam? . . . Oh Istenem!“ — Azonban Szelödyné nyugodtan intézte a kérdést a párviadalt kimenete felől Máriához, mert ő e napokban többször szóla Andorral, s meg volt győzödve, hogy testének veszélyes baja nem lehetett.

„Tehát nem tudják e különös párviadalt?“ kérdé tetetve Mártha.

„Ugy hát nem is mondom el,“ folytatá Mária, „miért okoznék új keservet Jernénk szerető szívének. . . ?“

„Meg van sebesítve?“ kérdé Jerne, félelmesen elpirulva.

„Lehetlen!“ közbeszolt Szelödyné, „tegnap

láttam őt, s a sórtések legkisebb nyoma sem volt rajta látható.“

„És így csakugyan nem tudják?“ kérdésmét Mária, s szemgolyója nagy fehérét félhold gyanánt forgatá ég felé.

„Mit?“ kérdé röviden Szelödyné.

„Hogy Ilványi Lörinczczel életre halálra vittak,“ válaszolt Mártha.

„Borzasztó . . . !“ sopánkodék Mária, folytatván szemeinek iménti játékát.

„Hogy sorsot húztak élet halál felett,“ folytatá tovább Mártha.

„Ah, ah, borzasztó . . . !“ felsohajtott ujjag Mária, kiséreteül nővére beszédeinek.

„S a ki balsorsot húzott, halál fija lesz—egy hét mulva, a mint kikötötték,“ fejezte be Mártha a kínzó beszédet.

„Halál fija!“ felsikoltott Jerne rémület hangján, „s kit ért a balsors?“ és szenvedélyes izgatottsággal unszolta gyors kérdésre a megszólított merev tekintete.

„Becsületszavukat adák!“ felszólalt Mária, s szavait az éggel kaczérkodó tekintetén kívül most jobbjá ünnepélyes fölemelésével is kísérte. „Becsületszavukat adák! és a becsületszó szent — ah!“

„S kit ért a balsors?“ ismételte Jerne esdő

hangon előbbi kérdését, kézen ragadván a csevő szüzet olly erőszakkal, hogy ennek szivéről egyszerre félfont vér szökelt arczaira, ránéhány perczre roszul festett rózsa szinét idézvén.

„Azt tulajdonkép még maguk sem tudják; az eldöntő perczig rejte marad a titok még segédtársaik előtt is,“ válaszolt Mártha lehető gyorsággal, hogy aszu karját Jerne patyolat ujjainak erős szorongatása alul minél előbb szabadíthassa.

„De hála legyen Istennek, a határidő nagyon közel van, s egy pár nap alatt vége lesz a bizonytalanságnak . . . ah, milly borzasztó!“ vigasztalta Mária a csüggédő leányt.

— Alkonyat lett. És a beszédet a társaságban új tűzkiáltás és harangzugás szakaszta félbe. A két agg szüz gyorsan haza indult, Mártha, hogy lúdai s csibéi nagy seregről anyailag gondoskodjék, ha talán az elemvész lakukhoz közelednék. Mária pedig, hogy a szobákat szentelt berkével végig füstölje, gondolván, hogy a hol füst elég van, oda igazi tűz nem olly könnyen terjed.

A tűz—tegnap óta másodszor—a város ugyanazon részén ütött ki. — Bojtora ismét egyike volt a legmunkásabb segítőknek.

— Jerne keblét, szerelmi megnyugvása után, az elvesztés fájdalmai gyötrék; szívbánkokodással makacssága felett, hogy Andort ez idő alatt maga

elé nem bocsátotta, járult anyjához, s kérte őt, hogy kedvesével minél előbbi találkozást eszközöljön. Andor lakára azonnal meghívó cseléd indult, míg Szelödyné leányának igyekezett vigaszataló szavakat mondani.

„Könnyen vigasztalódom, kedves anyám!“ válaszolt Jerne, bús mosolylyal ajkai körül, „ő hűn szeret engem; érttem és szerelmemért le fog mondani e párviadatról, úgy-e, anyám, le kell mondania?... Ö nem temetheti e szívet örök bú hullámiba.“

XXXVI.

A város lakossága nagy félelmen volt, az utcán futkosás, a házak belsejében zavar, mert a tűz emésztő lángjai házról házra szőkeltek, míg az utcza azon felét is, mellyet tegnap megkimélték, majd egészen elpusztított romokká perzsélik. A vész távol volt Szelödyéktől, de a közfélelem körükben is aggodalommal tölté el a kebleket. Egy volt, ki a közrettegés közt rendületlen maradt, ki földi vésznél magasabb dolgokkal levén elfoglalva, nem mintha az embertársakat sujtó csapás iránt részvétet nem érezne, de mint a ki tul van azon, hogy keblét köznapi bajok háborgathassák, a nyugalmak legszeb-

bikével , a szenvedélyek zaja felett kiküzdött dia-
dal érzetével , ült pamlagán , szép fejét hófehér
karjára támasztva — Jerne , a hűn szerető . . .
De nem ! nem küzdött ki ő diadalt a szenvedélyek
zaja felett , csak a féltés kigyóit csillapítá le , csak
a gyanuk szivostromló seregét gyözte meg keb-
lében , mik aggályra s kedvese iránti nehezte-
lésre ingerlék ; — egy érzelem annál óriásibb
erővel foglalt hatalmat e szív felett , annál ben-
sőbb — bárha nem pusztító — lángokkal ége : a
szerelemé.

Illy állapotban találta öt Andor. A szenvedé-
lyes férfi , Szelödyné által mindenről előre érte-
sittettvén , a vétekcsúly nyomasztó érzetével keb-
lében s tudva azt , hogy Jerne erős okokkal bir ,
bár szívét is örökre megvonni szerelmétől , fél-
lénken közeledett a hölgy felé , ki öt kimondhat-
lan bensőségü mosolyalyal fogadta , melly tük-
rözője volt szíve igaz érzetének. Néma üdvözlet
váltatott köztök , egyike azon hang nélküli be-
szélgetéseknek , mellyek minden szónál sokkalta
többet mondanak ; Andor egy csókban az oda
nyújtott kedves jobbra lehelé át mind azt , mit
elfogódott keble egyelőre mondani tudott ; csak
perczekek mulva nyitá szóra ajkait : „Jerne , meg-
bocsáthat-e ?“

Édes üdvérzet árasztá el Andor szívét , mi-

dőn szavaira a szép ajkak engesztelt békehangon mondák ki az ohajtott igen-t. Majd térdre hullt és hálát rebegett a nem érdemelt kegyért, majd fölemelkedett, forrón simula a hőn szeretett leány mellé, kinek szívét fendobogó szivéhez szoritani, ajkaira édes szerelmi csókot forrasztani lángolt. . . . De az egykor édes odaolvadással engedett kegyektől most szeliden voná vissza magát Jerne; — szerelme, túl az első szenvedély szilaj élvingerén, higgadt nyugalom békelyegét viselé, — mélysége, bensősége nem vesztett, de tulcsapongó lángjai csillapultak.

„Szeretem önt!“ szolt forrón a kedves leány, midőn hidegnek tetsző magaviseletén Andort megütköznilátta, „s legyen meggyőzödve, olly hévvel, olly igaz érzelemmel, mint valaha.“

„És mégis visszavonulsz tőlem, ki egy érintésben, egy leheletben sovárgok valómat kebledbe átolvasztani . . .“ viszonzá Andor, hangjában némi szemrehányással.

„Andor!“ szolt tovább a leányka, s szemeinek igéző fénye a megszólíttnak lelke mélyeig látszott behatni, „enym-e ön, egészen, föltétnél?“ Andor hő ajkai igen-re nyíltak meg, melylyeket azonban Jerne tovább folytatott szavai azonnal elnémitottak. „Nem úgy, Andor!“ szolt olly hangon, mint a ki küzdelemhez készül, melly-

ben a diadalról előre bizonyos, „ön szíve megosztva van köztem és egy előítélet közt, s csak a sors kedvezésétől függ, nem fogja-e ez előítélet birni önt egészen, míg nekem szerelmének pusztahangja maradand részemül?.. Ön élete a párviadál koczkavetésén függ...“

„S kegyed tudja ezt?“ felkiálta Andor, „... ne számolja, kérem, vétkemül az olly tettet, mellyre férfias önrögzítés és hecsületem egyiránt köteleznek.“

„Nem hiszi-e, Andor,“ szolt Jerne a legédebb hangon, s a mit kedvesének imént tenni tiltva lön, most ő részesíté a kegyben, s puha karjával körülfonta Andor vállait, „nem hiszi-e, hogy csak álbecsület és — bocsásson meg — gyávaság, mi e párviadalfogadásához kötve tartja?“ S a leány szavai egyre melegebbek, olvadóbbak, rábeszélőbbek lettek, „vagy bátorságnak nevezzem-e, ellentállani nem tudni olly felhívásnak, mellyre csak ferde előítélet szólíthatja? s nem álbecsületérzés-e, abban helyezni s keresni becsületet, hogy életét, enéletem legfőbb kincsét, koczkáztatja embertársa ellenében?...“

Andor szólani akart és menteni magát; de a nyugalom, melly eddig kisérte szavait, s melylyet csak rendkívüli erőtetéssel tudott önmagától kiküzdeni, rögtön eltünt Jerne hangjaiból, s az

érzelemdús, a vesztéstől remegő szerelmes leányka állott elő. „Oh Andorom!“ folytatá hévvel szavait „le kell e párviadralról mondania! le kell mondania, hogy megmutassa igaz szerelmét irántam, hogy megérdemelje bocsánatomat, hogy nyugalmat öntsön zajgó szívembe, mellyet félelem marczangol, míg tudom, hogy élete egy fondor férfi hatalmában áll... A világ, a rágalmazó emberek nyelvétől fél-e? Nem esküvé-e, hogy minden világa szerelmemben van? hogy érettem kész sors és emberek ellen dacolva szembe szállani?“

Andor felszólalt és ellenvetésekre nyitá ajkait; de ellenvetései gyöngék voltak, mellyeket az esdő leány forró szavainak könnyen sükerült leküzdeni... Nem akarjuk vizsgálni, mit tett volna e különben is ingatag lelkü férfi minden más esetben; meglehet, hogy önérzete felvergődhetendett a kellő magasságra, mellyen ellentállhasson minden visszatátradásnak attól, mit a világ és az emberek nézete szerint meg nem tartania gyáva becstelenség rá nézve. . . .

Andor szivét Bojtora fenyegetései is nem kis erővel ostromolni kezdék; gyanu szállta meg, nem fog-e e rettegett ember bármilly módon nyulni, hogy rajta boszuját állhassa? nem fog-e, minden akadályt legyőző ügyességénél fogva, elférközni a szekrényhez, mellynek tartalma élete s halála

felett határoz? . . . És Jerne esdéseit egyre forróbbak, hatalmasban ostromlóbbak lettek. S minden látta, hogy Andor szíve kétségek között kezd habozni a felett, a mit teendő legyen, körülfonta öt mézszavainak ellenállhatlan csáberejével, míg az ingadozót végkép összerogyni s esdéseinek ostromló súlya alatt meggyőzettőlátta.

Van ereje az igaz szerelemnek, melly ellenállhatlan. És Jerne igazán szeretett, mélyen, forrón, egész] szivéből. Úgy tetszett neki, mintha életét kellene vesztenie, ha Andort elvesztené. És Andor mélyen úgy érzé, mintha a szeretett leány élete gyökerestül összeforrva volna saját életével, mintha kegyetlen áldozatul szentelné öt, ha saját életét koczkára teindi. . . . Ellenálljon-e tovább is ez ostromnak? Lehetlen! . . . Bár nem szégyen érzete s benső szemrehányás nélkül, elmondá Jerne előtt ünnepélyes fogadását, hogy a párviadál föltételének nem fogja magát alávetni; élni fog, úgymond, hogy életét tartsa meg kedvesének. . . .

* * *

Ki nem volt már olly esetben, mellyben szíve minden érzetével csüggött egy vágy teljesülésén s annak kiküzdésére lelke minden erejét felhasználta? S ha a vágy betöltve, a célt kiküzdve volt,

a lankadt érzetek szétenyésztek, a lelki erő fénéig kimerült, s a mi magasztos üdvnyeremény gyanánt lebegett a sovárgó lélek előtt, míg nem birta, most, midőn birtokában van, érdektelen és becsnélküli tárgyul tűnik fel előtte?

* * *

Valday Andor koczkán függő élete megmentve, biztosítva lön... És Jerne aggódva fürkészte keblét, honnan jö ama hatalmasan intő szózat, melly vészt jóslólag kezdett emelkedni belsejében, s csillapítá szívdobbanásait, mellyek a megmentett kedvesnek siettek elébe, és tompítá sovárgó vágyait, mellyek öt kevés órával előbb rábirhatandák, hogy saját életét áldozza Andoréért? és addig olly kilthatlannak érzett szerelme lángjai fölébe mintha jégcsapok tartatnának, mellyeket ugyan e lángok hősége olvasztgat, és minél forróbban olvasztók e lángok, a leolvasztott jég által annál gyorsabban és pusztítóbban oltogattatnak... „Hiszen ő meg van mentve számomra!“ így vigasztalá s biztatá magát másnap hajnalán a korán ébredő hölgy, „ő elveszthetlenül enyim,—mert érettem lemonda — becsületszaváról!“ De az önvigasztalás ez ntolsó szava terhelő váddá tevé a mentséget.

XXXVII.

Soha a vészben forgott élet megszabadítása kevesebb örömet a menekültnek nem okozott, mint Andoré volt ez óra után, mellyben habzó kedélye felett a könyörgő leány szavainak diadalt engedett; így érzé, mintha nyert kińcsnek kel-lene örvendenie, de öröme valódi felbuzdulása elé hatalmas gát, visszaijesztő rém enelkedett, melly a szívet, melly örülni akart, aggály keser-vével zavará meg. Az ej nagy részét álmatlanul virasztá, s okokat fürkészett, mellyek sulyával tettét szépitse önmaga előtt, de csak gyöngéket sikerült találnia, mellyek erejében hasztalan tö-rekvék magát megnyugtatni. Alig hajnallott, s õ, nem várhatva az órát, mellyben Szelödyéknél az illedelem megjelennie engedi, asztalhoz ült s a következő levelet írá :

„Forrón szeretett Jerném! — Élni fogok, szí-vem minden, élni, mert parancsolás. . . . Te öntöl igaz életet belém boldogító szerelmed által, kell tehát, hogy tulajdonod a becsüljöm ez életet, mellynek bęese csak töled jő; kell, hogy tulaj-donodat kétes sors koczkavetése által ne veszé-lyezzessem. . . .“

„Szálljon bár egész serege a vak előítéleteknek harczra ellenem, háramoljonyávaság, becsületszó-szegés szégyene fejemre — mit gondolok a világ ítéletével, ha te, oh mindenem! jóvá hagyod cselekvésemet?

„Értted mindenit, a mi kedvesebb is az életnél, feláldozok!

„... Egyre sietek figyelmeztedni, hőn szerett kedvesem: zárd el titkul szerető kebled szentélyébe neked esküdött fogadásomat; ne tudja senki, hogy adott szavam megszegését érettetd elhatározám. Értheted okaimat: ha sorsom kedvez és nem rendel halált fejemre, csak az fog megtörténni, a minek történnie kell, életben maradok a te számodra, s hogy szószegő lettem, senki sem fogja tudni az emberek — az előítétek rabjai — közül. És ez nagy nyereség! — Ha pedig én vagyok halál martalékául rendelve: oh, ekkor titkolni visszalépésemet nem lehetend többé, de elég lesz, ha azt csak a kénytelenség ez esetében tudatjuk a világgal. Lehetend majd módot találni, hogy ellenfelem, amaz első esetben is, életben maradjon... Hiszed-e, szívem kedvese, hogy az ökosság százata helyeslő cselekvésemet?

„Idején kellett erről téged tudósítanom, hogy titkunkat jó anyád előtt is óriás; vagy ha bizal-

Meghasonlott kedély. H.

mad már tudatá azt vele, még ne legyen késő, ét a szigorú hallgatás szükségére figyelmeztetned. — Üdv neked, kedvesem, és boldogság! melly kevés óra mulva közeledben várakozik — Andorodra.“

Jerne olvasta a levelet, s lehetlen volt a vágyat nem éreznie, bár azt attól, kit szeret, olvasnia ne kellett volna; keblét bú és szorongás ostromlá, s hasztalan iparkodott titkolni maga előtt, hogy a gondolkozásmód, melly e levél soraiából kitűnik, finomitott aljasság, vagy igen aljas könnyelmüség . . . Becsülésében e férfi megbukott; szégyennel és sajnálkozással gondolt rája. De mégis biztatónya maradt önmagának, lelkületének egyik fótulajdona, a valódi szívjóság, munakás barátul sürgött szerelmének alapjaiban megingatott épülete körül, s hol a betolakodó vészelem ez épület belsejébe réseket furt, ezeket betölteni, szilárdítni teljes erejéből iparkodott, hogy az egész megovassék a leroskadástól. . . .

XXXVIII.

Vannak boldog kedélyek, mellyeket ha egyszer sujt a sors keze, e leczkéből örökre okulnak; mint drága ércz az illyen lélek, mellyet ha kemény kalapácsok salakos burkolatából nap-

világra hoztak, kivetkezve minden nemtelenségből, fényben tündököl a végső enyészetig. — Ilyen volt Tekla, mióta sorsának nyomasztó cspását szenvedé... Ritka férfi, ki illy nyugodt pillantással nézhetné az életet, ki annak minden zajgásain nagyobb lelki békével volna tulemekedve. Ki a harangozót és Teklát ez időben közelebbről ismerte, elmondhatá most, hogy ő atyjának méltó leánya... Tekla szenvedett, a multnak emlékében és a jelennek fájdalmaiban; de a multak keserűségei egészen felolvadtak lelke nyugalmában, mellynek azok csak szint adtak, de fájdalmat nem; a jelenben, elvesztett gyermeké volt, ki után meg nem szünő anyai sovárgással vágyott szíve, de mit e részben e szív legbensőjében szenvedett, abból az emberek, sőt saját atyja sem látott semmit. Atyja egy pár-szor szóba hozta előtte Andort, de Tekla nyilatkozatai olly röviden nyugodtak voltak, hogy jobbnak láttá a keblében égő boszu szándékáról inkább hallgatni előtte. — E közben közeledett a nap, melly Valday Andor és Ilványi Lőrincz közt a párviadali sorshuzás megtudására volt kitűzve.

Három nappal ennek bekövetkezte előtt alkonyat táján két férfi látunk egyik országuton a város felé közeledni; testöket rongyos darócz takará, fejöket kopott és megszagitatott föveg

borította, szájában mindenki tőnek rövid száru debreczeni pipa, melyből hatalmas jóizüen ergeték a barna füstöt. Az egyik két erős mankót hurczolt vállán, melyekről egyelőre nem lehet tudni, mi célra valók, mert mindenki férfinak erőteljes ruganyos lépései tanuságot tehettek, hogy efféle járinűre legkisebbé sincs szükségök; — a másik férfi pedig egy kis gyermeket vitt ölében, kinek e kegyért, hogy ez izmos ölben tartatik, eléggyé kellett néhány durva szitkozódások és olykor gyönge testére alkalmazott ütlegek által lakolnia, miket a férfi soha sem mulasztott el, valahányszor e gyermeket egyik kifáradt karjáról a másikra emelte át. . . . E férfiak csalárd koldusok voltak, kik a henye életet annyira kedvelék, hogy jobbnak tartották, mindenféle álfogásokkal a jószerű emberek irgalmából tengetni életöket, semhogy ép kézlábukat, munkabiró testöket becsületes dologra alkalmazzák.

„Ha még messze van az a város, tüstint földre vágom e nyomorult porontyot,“ felszólalt az egyik koldus, „hadd érintse feje és dereka a földet, melyet urfias lábaival nem tud becsületesen megtapodni.“

„Már pedig azt ne tudd, Tódor!“ válaszolt a másik, „mert akkor majd megérintem én is fe-

jedet ezzel a vállamon fityegő lábnyomorítóval, hogy azonnal magad is a földre terül sz melléje.“

„Na na!“ felszólalt a másik , „azt csak tudhatod, hogy kincses ládánktól meg nem fosztom magunkat; de talán szabad egy kissé haragunni?“ S ezzel ismét néhány szitkozódás tolult ki ajkain, mellyeket ütlegek kisértek a gyermekre, ki azonban fájdalmát még csak egy jajszóval sem meré kitüntetni , s csak magába fojtotta keserves nyöszörgését; tudta , hogy egyetlen jajszava mind a kettőt ellene ingerlendí, és ugy látszott , sokkal szomorubb tapasztalásai voltak a felől, miszerint ez emberek haragját nem tanácsos fölingenrelni , semhogy gyönge ajkain csak egy hangot is kibocsátani merészelt volna. Még a fájdalom elfojtott hangjai is haragra látszottak a koldusokat ingerelni , mert az egyik zordul kiáltott rá :

„Kölyök , mire való az a szepegés ? Egy hangot se ! mert tüstint árat szúrok füleidbe. . .“ A fiú rettegve némult el. „Tudod , hogy csak két szó van , melyet kiinondanod szabad , s erre holnap készen tartsd torkodat , mert e városban a héti vásár jó szürete az alamizsnának. Szólj , kölyök , hogyan fogsz kéregetni ?“

A kis gyermek elfojtá erőszakosan kitörni akaró zokogását és felszólala kérő hangon : „Nem

látok sem eget, sem földet! . . . Ne sajnáljanak megsegíteni!

„Teringettét!“ felkiálta a koldusok egyike vi-gyorgó örömmel, „illy keserves hangon szólani még soha sem hallottalak. Ez jó, ez megindítja az ostoba emberek szivét. Jó, hogy tudom, miként kell belöled illy hangot kifurulyázni; holnap, mielőtt a piaczra kiülnénk, majd jól elnáspágollak!“

„Messze van-e még az a város?“ felszólalt mérgesen ismét a koldus, kinek karjait a gyermek nagyon sulyosan látszott terhelni.

„Vakulj meg, ha nem látsz,“ riadt rá pajtása, „hisz itt van az orrod előtt. . . Nem csudálnám, ha a te szemeidben is olly örök éj volna, mint e gyermekéiben.“

E közben a koldusok beértek a városba, stanyául a legelső csapszéket választották, melly utjokba esett. „Csak maradj itt, Tódor!“ szolt a koldusok egyike pajtásához, miután az előkért két itcze bor felét torkán lezuhintá, én egy kissé szertenézek a városhban, mielőtt egészen besötétednék. . . Rég nem láttam e békásival kirkott utcákat, mellyeket egykor magam is jó ideig tapođtam. . . Hejh, verje meg az Isten a mult idők emlékezetét!“ . . . S a koldus még egyet könnyíte a kancsó tartalmán, azután mankóját

ragadva meg , szóla pajtásához. „Azt a kölyköt fektesd le , hadd aludja ki jól magát , így jobban néz ki , s csinos arczáért több garast hullatnak kalapomba az emberek egy óra alatt , mint mennyi krajczárt mankóm egy egész nap megkereshetnének.“

Alig haladt egy óranegyedig , midőn egy hölgygyel találkozék , ki láttára megállott , figyelmesen nézett szemeibe s meglepetve kiáltta fel : „István — István ! az Istenért , maga az ? . . . Illy állapotban !“

A koldus , ki eddig bátor léptekkel haladt , most sulyosan nehézkedett mankóira , s keserűt nyögött , mintha lábszárait e pillanatban kezdené görcs kínozni ; s nem mervén a megszólítónak bátran szemébe tekinteni , alázatosan leemelte fövegét.

„Nem ismer , István ?“ szólt ismét az előbbi hölgy , „György atyja nem ismer többé , — én vagyok Tekla . . .“

Tekla jól látott , jól emlékezett , mert valóban István , György atyja , állott előtte , ki most megismervén a megszólítót , daczosan emelte föl fejét , Teklára átszuró haragos tekintetet vetett , miközben ajkai körül és egész arcuzlatán ördögi gúny vonaglása tünt fel. Teklát ez arcz , e tekintet egészen elrémitette. A koldus aztán , mintha

dühe egyre nagyobbra növekedett volna, hirtelen jobb kezébe ragadta mankéját és mérgesen sújtott le vele a földre Tekla mellé. „Vigyen az ördög, ha Tekla vagy, ki fíjamat — életem egyetlen gyámolát — meggyilkoltad. Átkom fejedre! ha gyermeked van, vagy lesz, — tegye azt az Isten lelked örökö kínzó ostorává, hogy életed nyomor és fájdalom tárháza legyen általa, minél az enyim lett, mióta fíjamról megfosztottál!“

„Hallgassen el, az Istenért!“ emelé Tekla esdő hangját, de a koldus megvető dühös tekintetet vetett rá s gyors léptekkel eltávozott.

— A tanács, mellyet egykor Bojtora gúnyos fájdalommal adott György atyának, fogékony kebelre takált. Még azon napokban, mint láttuk, megkísérte az új pályát s keldülással szerzett ételt és italt magának. Ez állapotban kezdett István helyről helyre barangolni, míg végre sorsosi közt gonosz lelkü s romlott erkölcsü czimborákra akadt, kiktöl nemelly csalfaságokat tanula, melylyek által az emberek könyörületét annál könynebbön föl lehete ébreszteni és kijátszani. . . Utóbb, fokonkinti sülyedés által, e-gaz mesterségenben István felülvonaladta saját tanítóit.

XXXIX.

Andor két igen örömtelen órát töltött Jerne társaságában. Nyugtalan kebellel ment oda , mert tettének öntudata, mellytől a gyávaság vádját önmaga sem tudta elokoskodni , felizgatá s, önmagával békétlenségebe hezta őt. Mintha megszakadt volna az összefűző láncz e két szív között, ama bensőleges közlekedés , egymás iránti föltétlen ragaszkodás , melly egykor napokban együttlétöket olly édes élvezet kútforrásavá tette, elenyészett közülök , s az elvált kapcsot összeforrasztani egyiknek sem volt hatalmában. Nem volt ez még teljes meghasonlás és szerelmi frigyök széthomlása , de minden perczben előidézheté ezt végeredményül . . . Andor szomoruan és elégedetlenül távozott haza.

Utját a piaczon keresztül vevé , hol most heti vásár volt. Egy helyen számos embert látott néhány koldus körül csoportozva . . . E koldusok társasága valóban szintollybusító, valamint undorító volt. . . Ah , de' illy látványt leirni s látni egyiránt csömörletes. Ki nem fordult meg életében kisebb helységek vásárpiaczain vagy búcsuhelyeken , hol az emberi társaság ezen nyomorultai s néha áldozatai is , csonka testök legbor-

zadályosabb részeit tüzik ki látásra a járókelők elé, hogy a könyört és írgalmat annál könnyebben fölgerjeszszék? . . . Tódor és István, kiket tegnap láttunk a városba érkezni, közel egymáshoz foglaltak helyet; amaz tagjainak olly borzasztó elficazamításival törekedett a szívek szánakozását fölgerjeszteni, hogy őt minden, aki látta, a legkínosabb körül hivé gyötörtetni. István zsugorodott lábbal támaszkodott mankóra; előtte rongyos pokróczon kis gyermek hevert — világtól fosztott szemekkel, s minduntalan hallatá a jól betanult és könyörre indító szavakat: „Nem látok sem eget, sem földet. . . Ne sajnáljanak megsegíteni!“ S a gyermek esdő szavait István a maga részéről is folytási kéregetéssel kísérte, mint szerencsétlen sánta atyja a szerencsétlen vak gyermeknek.

E gyermek arczában a szenvedés rendkívüli bájjal tükrözött; halvány szép vonásai, megható ellentében a kiszáradt szemödrökkel, megfoghatlan igézést gyakoroltak az emberekre, s ki e kedves csengő hangot könyörért esdeni hallá, lehetlen volt meg nem állapodnia, a gyermek felé nem tekintenie, s ha az ártatlan szerencsétlen láttá, az alamizsnát tőle s az atyától megtagadnia. — Andor e csoporthoz érkezett.

Istvánt rövid vizsgálat után megismerte. S az

agg koldus látása rendkívüli hatást gyakorlott lelkére ; lelkismere szemrehányásai feltámadtak, mert ő volt , ki miatt e gyámoltalan ember egyetlen védjétől , táplálójától megfosztva lön , ő volt, ki miatt koldusboton kelle éleelmet keresnie. Keblében rövid harcz keletkezett a felett : valjon tovább menjen-e nem láttatva , meg nem ismeretetve , vagy tegye , mit szíve jóra buzgó sugallata tennie ösztönzé , tudnillik teljesítse a gyámoltalannak látszó öregen elvesztett fia köteleségeit , kiemelje őt a végnyomorbul s élete jövendőjének biztosítása felől kitelhetőleg gondoskodjék ? A belharcz rövid volt ; . . . e férfiu , ki nem volt elég szilárd lelkü egykoron , hogy könnyelműsége ösztönzésének , mellynek következésében Istvánt e végnyomorba dönteni segíté , hatályosan ellenállni tudjon , olly megkeményült kérges szívü sem vala , hogy a jósziűség sugallatára ne hallgasson.

István meglepetve s arcán harag kifejezésével tekintett föl , midőn magát , tegnap óta más-sodszor , nevén szólítatni hallá. Nem nagy fáradsságába került Andort megismernie. . . A bámosz csoport csudálkozva nézte , midőn a gazdagón öltözött urat a rongyburkos koldussal lassu s bizalmas beszélgetésbe látta bocsátkozni.

„Röviden szólva , öreg !“ szólt Andor kevés

szóváltás után Istvánhoz , „jó szívvel fogadná-e, ha találkoznék ember, ki e nyomorult állásból becsületes és nyugodt életmódhoz segitené?“

István szemét mereszté a kérdezőre , s azt fontolgatá, valjon várhat-e ezen ajánlott életmódban olly nyugodt és henye életet , minőt koldusi állapotjában megszokék ; rövid fontolgatása eredménye lön , hogy átlátta , miszerint a neta-lán rá unszolandott dolgot színlett gyöngeség és betegeskedés által mindenkor kikerülheti ; legrosszabb esetben pedig nyitva álland az út előtte, az életet , mellyel kináltatik , akármikor fölcserélni az elhagyott koldus-állapottal , mellynek kényelmeit igen megkedvelte. „Igen , téns uram!“ válaszolt e rövid fontolás után a hozzá intézett kérdésre , „ha volna , a ki könyörülne sanyaru helyzetemen , nagy hálával fogadnám . . .“

„Én fogok gondoskodni jövendőjéről ,“ közbé-szólt Andor.

„Oh tekintetes úr ! ezer hala ! ezer hala ! csókolom kezét és lábat !“ válaszolt alázatosan elvettemült koldusi hangon István , s a bámosz csoport nem csekély meglepetésére térdre hullott , hogy buzgó hálaszavai értelme szerint cselekedjék , miben azonban őt Andor megakadályoztatta. „De, tekintetes uram !“ szólt tovább István , „nem magam vagyok , ezen nyomorult gyermeket is kell

táplálnom,“ s ezzel a lábainál fekvő gyermekre mutatott.

Andor e vak fiut csak most vette szemügyre, s meglepetve tekinte e szívez szóló szelid és szenvedő arczvonásokra. „Kié e gyermek?“ intézte kérdését a koldushoz.

„Saját szerencsétlen gyermekem! anyátlan és — nyomorult!“ válaszolt István némi zavarral arczulatán.

„Ha jól emlékszem, e gyermek nem volt mindig körül?“ kérdé tovább Andor a koldust.

„Egy szegény rokonomnál volt a boldogtalan,“ válaszolt a koldus, „de szerencsétlen eset által szemvilágát elvesztvén, e rokonok a hasznáhezten fiut nem akarák tovább maguknál tartani. . . . Szólj, fiu, nem úgy van?“ S ezzel a gyermeket nem épen atyai gyöngédséggel tasztá meg lábával.

„Nem látok sem eget, sem földet. . . . Ne sajnályanak megsegíteni!“ felszólalt a fiu megszokott gépi hangon, melly betanultsága mellett is sokkal meghatóbb volt, semhogy Andor szíve azok hallatára meg ne indult volna.

„Mennyi ideje, hogy felesége meghalt?“ kérdé Andor a koldust.

„Öt éve,“ válaszolt a kérdezett.

„És e gyermek mennyi idős?“ folytatá amaz kérdését.

„Öt — öt éves,“ válaszolt kissé akadozva István.

„Korához képest nagyon gyönge alkatu,“ szólt részvéttel Andor, s csakhamar hozzá tevé: „de hisz a nyomorult élet, mellyben tengett, ezt könnyen megfoghatóvá teszi.“ Némi lelki megnyugvással gondola rá, hogy e fiuban, György testvéreben, alkalma leszen némileg jóvá tenni, a mit emez ellen vétkezett, s a csoportban körültekinte, ha nem lát-e valakit, ki a koldust és gyermekét lakára vezethesse. — Egy városhajdu tünt szemébe, s e foglalatosságot arra bízta, miközben a sűrűn összecsoportozott nép nem győzé eléggyé magasztalni a könyörületes úr jó szívét, ki keresztény lelküleg kimegy az utcazára, fölkeresi a nyomor fijait és magával viszi, hogy táplálja s ruházza őket. . .

„E szegény embert vezesd házamhoz,“ szólt Andor a hajduhoz, „e gyermeket pedig vedd öledbe, hogy a tolontás közt el ne tévedjen.“ A fiu kinyújtott karját megfogá Andor, s a hajdu ölébe emelte őt.

„Nem látok sem eget, sem földet. . . Ne sajnályanak megsegíteni!“ ismételte gépileg a gyermek előbbi betanult szavait.

„Hadd el, fiu! nincs többé idegen emberek segítségére szükséged, mig én élek!“ felszólalt Andor, e szavakat inkább önmagához, mint a gyermekhez intézvén.

A népcsoportbul egy hang szívhasgató felsikoltása hallatszott; mindenjában arra tekintének, s egy nőt láttak türelmetlen gyorsasággal áttörni az utjában álló bámész seregen. „E hang! e hang! jól hallottam-e?“ kiáltta a nő, szemeit meredten azon pont felé irányozva, honnan a koldusgyermek iménti könyörgő felkiáltása hangzott. „Ö az, ö az!... oh, gyermekem!“ felsikolta ujlag a nő, miután az összetolult sokaságon erőszakkal átfurta magát, s a hajdu karjaiból kiragadva, némann szoritá fendobogó keblére a gyermeket.

A nő Tekla volt ... évek óta most láitta öt Andor először, s szivében különös érzeleme-vagyület zajlott fel e találkozásra.

„Kedves, kedves anyám!“ felszólalt a gyermek kimondhatlan bensőséggel hangja rezgésében, s forrón kulcsolá át a nő nyakát, mintha remegne, nehogy e hűn ápoló kebelről ujlag elragadtassék. „Kedves anyám!“ szolt ismét, „oh, ne engedd, hogy ujra ellopianak töled. ... Sok fájt nekem azóta!... és most nincs szemem! Nem látok sem eget, sem földet, — téged sem látlak, jó — jó anyám!“

Megrettenve emelte le kebléről Tekla a gyermeket és aggódó borzadással tartá magasan maga elé, hogy a hallott rémitő szó valósága felől meggyőződjék. ... Úgy volt, a gyermek szép ívű szemöldei alul két homályos szemgolyó me-redt kifejezéstelenül az anyai ajkak felé, honnét a rég nélküözött édesen szólító hangokat hallá... Teklát mintha villámcsapás érte volna; — midön még e gyermek utolszor csüggödt kebelén, olly édes mosolyu szempárt emelt volt feléje, — és most? „Egek! lehetséges-e?“ felsikoltott Tekla, mintán első rémültéből némileg magához tért, s vad tekintettel, mellyben düh s szánakozásérti könyör sugárai villogtak, nézett szerte a sűrű csoportban. „Ki — oh, ki tehette ezt?“

Szemei egy alakon ákadtak fen, melly megrémült szorongással furt utat magának a csoporton keresztül, hogy e helyről, melly neki igen kellemetlen kezde lenni, menekülhessen. István a koldus volt az eliparkodó, kinek azonban a nép ösztönszerüleg állta el utját s kényteleníté öt az el-hagyni szándéklott körbe visszafordulni. „Kifoszta meg szép szemed világától, mondд, gyermekem?“ felszólalt ismét az anya kifejezhetlen fájdalommal.

„Koldus lopott el, anyám!“ szolt a gyermek, ki az anyai kebeleu visszanyeré szélni bátorságát,

mellytől annyi verés és kínzás által elszoktattott, „hiszen itt van ő is — István, hol van?”

István megragadására tíz kar emelkedett; a nép boszura ébredt, s hihetőleg rövid úton vendé példás elégtételt, ha egypár oda érkezett megyei hajdu a gonosztevőt meg nem ragadja, s mig egy részről a törvényök büntető kara alá biztosította őt, egyszersmind megmentette a könnyen vad dühre törő tömeg itélet-gyakorlatától... Átkok és szitkozódás közt kisérte a nép a közbes fogott koldust a megyeház felé...

Tekla zokogással, mellyet örööm és mély keserűség sajtola fel kebléből, vette karjára megalált gyermekét, és indult vele haza felé. A nép elfogult szívvél tért ki utjából; de léptei nem kisérte; a nagy csoport az elvezetett koldus után tolongott, mintha iránta nagyobb érdek által köttenék: mert boszu a tömeg keblében hatalmasabb inger, mint irgalom és sajnálkozás.

XL.

Néhány percz mulva a gyermekével magányosan haladó Teklát egy férfihang szólítá meg, mellynek hallatára hirtelen fordítá fejét, melly eddig a nyakán csüggő gyermek arczával volt szere tet-teljes érintkezésben, a szóló felé. minden más

időben nyugodtabb lélekkel állhatta volna ki Tekla e találkozást, mint most, midőn szívét az anyai szeretet fájdalma vérezé. A megszólító Andor volt, s Tekla félénk csudálkozással fordította rá szemeit... Illy hosszu távullét után, az első találkozásnak nem illyennek kell vala lenni e két szív között! De — így szokják mondani — az idő sokat megváltoztat...

Az idő sokat megváltoztat: kiforgatja a lelket kitűzött eredeti irányából, s üzi és hajtja addig nem ismert, nem ohajtott czél felé; csillapítja a szív sebes dobanásait, mellyek a fiatalkor lobbanékony emberét gyors érvekre késztetik; bedzi az agyba a multak szenvedésinek emlékét, ugy, hogy az emlékezet fájdalmasabb és keserübb legyen visszakérődzésében, mint volt egykor maga a türt fájdalom; kiirtja a szeretet meleg vonzalmu indulatát a szívből, s a boldog érzelem kopárul maradt helyén ollykor harag, gyűlölet, boszu vészhozó szenvedélyeit plántálja fel... Jól mondjátok: az idő sokat megváltoztathat! De vannak mégis hurjai a színek, mellyek a komoly s megfontolt embernél szintugy, mint a könnyelmü vagy épen romlott kedélyünél, örök épségben maradnak, mellyeket érintsen bár évek mulva a meghivott kéz, ugyanazon a testet és lelket egyiránt átrezgő s megható hangot adják.— E sokat

megemésztő idő feldulta a szerelmet is , melly e két szivet egykor összeforrasztá , de maradt mégis egy húr e szívekben , melly az idő romboló hatását túldaczolá , melly talán épen azontul magasult tiszta- és szilárddá , miután a szenvedély duló lángjai elenyésztek.

Andor és Tekla egymás közelében érezék, hogy köztök neme a rokon vonzalomnak uralkodik , azon olykor a sírig állandón megmaradó barátság , mellyet olly házas felek érezhetnek , kit ket mellőzhetlen viszonyok paranca elválaszt egymástól , de kik soha nem feledhetik , hogy voltak boldog napok , mellyekben az embert emberhez kötő legszentebb és leghatalmasabb kapocs forrasztá össze szíveiket . — Illyen volt a viszony Andor és Tekla között , s egy rövid beszélgetés , melly eleinte mind a két részről akadozva kezdődött , egymás irántibarátságos vonzalmukat megismerteté velük.

Bojtora nem volt honn , — s évek lefolyása után ma lépte Andor először által e ház küszöbét Tekla kíséretében . . . Kevés percz mulva fel lön világositva Andor a felől , mit szíve első perczben sejtett , midőn a szerencsétlen vak gyermeket Tekla anyai keblén csürgeni láttá , s vonzalmá meg nem tagadhatva , kulcsolá e gyermeket atyai

keblére.. Azután az anya térdeihez helyezé ót, kinek kezeit megfogás szóla:

„Tekla, áldva legyen jó szíve, melly kész kegyed iránti vétségemet megbocsátani! ... Nem, ne gondolja, hogy a multak egészen kifogytak emlékezetemből; soha nem felejtem, hogy egykor Tekla nekem mindenem volt!“

„Hagyjuk a multakat!“ sohajtá Tekla, s fiját emelte közelebb magához, hogy háritója legyen a felbuzdulásnak, melly keblét, minden nyugalma daczára, ostromolni kezdé; de a szerencsétlennek látása könnyel tölté meg szemeit. „Oh, az átok, mellyet e koldus monda fejemre, olly hamar, olly borzasztólag beteljesedett.“

„Nem, Tekla!“ válaszolt Andor vigasztaló hangon, „tudom, hogy vannak veszteségeink, miket az életben semmi — semmi vissza nem pótolhat. Illyen . . . e szegény gyermek vesztesége is! De hallja szent fogadásomat: vagyonom képessé tesz, hogy minden megszerezze, kipótolhassak e gyermeknek, mi egyetlen veszteséget, ezen örökös vakságot, mellyre kárhoztatva van, békén türhetővé tegye. . .“

„Vagyona!“ felsohajtott ujjag Tekla, bús mosolylyal ajkai körül, mert lehetlen volt kese-rűn nem hatni lelkére ama szomoru emlékezetnek, hogy épen a vagyon és gazdagság volt az, mi

egykor öt a jámbor Györgytől az úri hódoló karjaiba csábitá. De Andor azt hivé, hogy jelen ajánlatával legnagyobb részét teljesíti kötelességeinek. „Ugy-e, elfogadva lesz ajánlatom?“ kérdé a kesergő anyát.

Tekla nem felelt, hallgatásából Andor igenlést és ajánlatáni megnyugvást vélte kiolvasni. „Igérem, Tekla!“ folytatá szavait, „hogy minden törekvésemet oda fordítandom, boszut állani a gonosztettért, mellyet ezen ember ártatlan . . . gyermeinkön elkövetett.“

A boszu szava villanyos hatással sujtá Tekla idegeit; keble tisztultabb volt, semhogy boszu után edepne, s atyjának ollykor ejtett szavaiból sejtheté, hogy tán sulyos boszu vár még gyermeké atyjára is. Kérve és szánakozva emelte Andorra pillanatát: „Ne említsen boszut! ne említsen boszut!“ szolt hozzá bensőleges hangon, „én azt nem szomjazom. . . A boszu ostora nem ember kezébe való. — Isten boszut álland minden szenvedésünkért.“

„S most“ folytatá Andor a beszédet, keveset ügyelve Tekla utóbbi szavaira, „engedje még egyszer szavát hallanom: megbocsát-e nekem szívéből?“

„Mindennek megbocsátok!“ válaszolta Tekla.
„És ha“ folytatá szavait Andor s heves moz-

dulattal lépett közelebb Tekla felé,— „oh, Tekla! e szívet egy angyali leány boldogítja viszonszerelmével... Életem údvé van e szerelemmel összszeforrva! Rövid időn boldog férj leszek... Ha ez megtörténik, nyilatkozzék, Tekla, nem fogja-e földi pályámat álka kísérni?“

A leány nyugodtan és engesztelődve nyújtá jobbját Andornak. „Nem mondhatom,“ ugymond, „hogy nem érzem veszteségem fájdalmait, kinozni fog az síromig. De a rám mért szenvedéssel már meg vagyok barátkozva; nincs csapás, melly e kebelt többé megzavarhatná... Engesztelődve gondolok kegyedre mindenkor!“

„Köszönet, hálá!“ felszólalt Andor és az oda nyújtott jobbot forrón szoritá ajkaihoz... Ő nem volt képes a női szív rejtélyébe látni, nem észre venni, hogy a nyugodt külső alatt mély szenvedés kíntengere hullámzik. Szerelme Jerne iránt sokkal szenvedélyesebb volt, semhogy annak minden áldozni kész ne legyen, s azt hivé vakságában, hogy a mi neki olly örööm és boldogság, bú és fájdalom senki másra nem lehet. Még egyszer ujjtá meg fogadását, hogy a szerencsétlen gyermekről folyvást... pártfogóilag gondoskodandik, hogy Tekla emléke örökre tisztelettel és barátsággal lesz rokonulva szívében; még egyszer esdé a megcsalatott hölgy bocsánatát... És köny-

nyült lélekkel távozott, mintha ezzel önlelkéről minden bünsulyt lerázott volna.

Aggódó kebellel tekintett utána Tekla, atyjára gondolt, kinek lelke tán pusztító vészt forrál e férfi ellen, s nem állhatá, hogy búcsuszóul ne figyelmeztesse őt: „Andor! . . . atyámtól őrizkedjék!”

A figyelmeztető szózat jutalma egy új búcsukézsoritás lön, mellyel azt Andor meghálálni akará, melly azonban lelkének legkisebb nyugtalanságot nem okozott. Tudta ő, miért kellene a harangozót felnie, de lelkében már ugyis határozva volt, hogy a párviadalt, mellyben Bojtora halálhozó koczkát vethetett számára, kikerülendi. — Ügyvédét kereste föl, s kötelességevé tette, hogy a koldust, ki ma vezetteték a megyeházhoz, a legszigorubb vizsgálat alá vétesse.

Honn szolgája egy levelet adott kezébe. A levél Bojtorától volt s röviden intézve hozzá a felszólítás, hogy nyilatkozzék: akar-e a hozzá tett felhívásnak eleget tenni s Teklát nőül venni?

— Andor azon hiedelemben volt, hogy e dolog közte s Tekla közt mai együttlétéök közben különben is egészen tisztán el van intézve, s nyugodt lélekkel írt rövid választ, mellyben kimondá, hogy jegyese iránti hűsége tántorithallan, s a harangozót oda utalta, hogy e kivánat teljesítésére őt

sa ját leánya sem akarná kényszeríteni, „kiért és gyermekéért” így fejezé be sorait, „tehetségem szerint minden történetet megírni kész vagyok . . . s így, bizvást hiszem, a mult és elfeleddett viszony nem fog többé köztünk szóváltás tárgya lenni, annál kevésbé ellenségeskedésre ürügyül szolgálni.” —

A lepecsételt levél Gazsi kezeire bizatott, ki azonnal siettett azt kézhez szolgáltatni.

XLI.

Isten büntető keze sulyosan látszott e város fölé nehezülni. . . A mai nap délutánja iszonyú szélvészszel köszöntött be, melly maga is képes leende, némelly gyöngébb épületek körül tetemes károkat idézni elő; a lakosság keblét aggály és félelem kínozta, mert e napokban már több izben pusztította a tüzvész egész sorházakat. . . S e szélvész közepett ismét megszólalt a vészharang, mellynek rettegettő hangjai soha csüggesztőbbleg nem hallottak a város lakosaira.

Bojtora e perczben érkezett hazára. Meglepetve látta leányát egy gyermekkel ölében; meglepetése még nagyobb lett, midőn megtudá, hogy az saját unokája. . . „Hogyan?” kiáltva fel fájdalmassá csudálkozással, midőn Tekla anyai keserű panasz-szal előadá, hogy fija azon idő alatt, mig töle

távol volt, szemvilágát elvesztette. „Hogyan? ki vihette véghez e pokolbeli gaztettet?“ kérdezé Bojtora indulatosan leányát.

Tekla a mit tudott és sejtett, elbeszélte. „Hah!“ kiáltta fel Bojtora dühös boszuval, „ez is ama csábitó urnak műve! Ő tette e szegény embert gyermektelen- és gyámtalanná; miatta kényeszerült földönfutóvá lenni, aljas társaságokba süllyedni, mig végre... Iszonyatosan sejtem, miért kelle e szegény gyermeknek megfosztatni szemvilágától... Fogva van-e a gonosznevő?“

„Igen, atyám! õ érdeme szerint fog lakolni büneért,“ válaszolt Tekla a kérdésre, s csak hamar hozzátevé csillapítólag, midön atya szigorú arcvonásait vészjöslő redőkbe látta venni: „Atyám! légy nyugodt!“

„Nyugodt leszek — nyugodt leszek... nem sokára!“ válaszolt Bojtora, s miután a vak gyermeket darab ideig keserü gúnymosolylyal nézte, néhány lépést tett fel és alá a szobában, s kérdélezte leányától: „Nem keresett senki?“

„Senki!“ válaszolt Tekla.

„Semmi levél vagy üzenet nem érkezett távul létem alatt?“ folytatá kérdését.

„Mióta honn vagyok, nem!“ válaszolt ismét Tekla.

Ugy látszott, hogy várakozásában van a ha-

rangozó megcsalatva , azonban nem folytatá tovább a kérdezősködést.

Két izmos legény érkezett szobájába s nagy gyorsasággal kérték a torony kulcsait , hogy a tüzvész török hirdető harangozásra siessenek. Bojtora átadá a kulcsokat az egyik legénynek , mi közben kérdezést intéze hozzá :

„Tudsz-e magad mellé hamarjában embereket szerezni , Péter ?“

„Tudok , uram !“ válaszolt a kérdezett , „egy pár itcze borért hat is kikerül a csapszékből .“

Bojtora pénzt adott neki s parańcsolá , hogy siessen a toronyba , mert a tüzvész e roppant szél mellett igen nagy lehet. „Te pedig , János ,“ szólt a másik legényhez , „itt maradsz ; dolgunk lesz együtt !“

Gazsi a czigányfiu , Andor hű szolgája , lépett a szobába , s levelet adott Bojtora kezeibe , melyyet ez nagy gyorsasággal olvasott végig , s azután gúnyos hahotára fakadt , miközben öklét görcsösen összeszorítva emelé fenyegetésre.

„S ez uradnak minden mondani valója ?“ kérde a szolgától .

„Egyebet nem üzent ,“ válaszolt amaz.

„Nagyon jól van ; hiszen ebből is tudhatom , hányadán vagyunk . . . János , jer most velem !“ szólt a megmarasztalt legényhez s vele az ajtó

felé indult; mielőtt azonban eltávoznék, még egyszer Gazsihoz fordult. „Emlékszel-e, siu,“ kérdé tőle, „azon estvére, midőn gazdád társaságában először hallád sípom zenéjét a székestoronyban?“

„Emlékszem,“ válaszolt Gazsi, nem tudva a kérdést mire vélni.

„Hihetőleg urad is fog ráemlékezni,“ folytatá Bojtora beszédét; „... s most ujra fog egy zenét hallani ama toronybul, vészjóslót és keserűsebbet, mint akkoron... Elmehetsz, fizckó!“ szólt hirtelen fordulattal, s Tekla felé lépelve csak magában mondá el a következő szavakat: „de ez neki halotti zenéje lesz!“ Jánosnak intett, és eltávoztak.

Gazsi is menni akart. „Megállj — megállj! ha urad élete kedves előtted!“ szólítá meg, hirtelen karon ragadva őt Tekla, „várj ilt rám néhány perczig.“

Tekla zajtalan halk léptekkel atyja után lopózott, láttá őt a harangozó-legénynnyel együtt műhelyébe vonulni, s csöndesen állott meg az ajtó előtt.

„János!“ szólt Bojtora, a műhely-szobába érve, „gyermekséged óta tartottalak, neveltek...“

„Jó uram!“ felszólalt a legény.

„Ne szakassz félbe!“ folytatá szavait a haran-

gozó, „soha hálát tőled nem követeltem, és felfoldozlak e kötelesség alul mindenkorra; csak egyben kivánom, hogy segítségemre légy...“

„Mit parancsol, uram?“ kérdé a legény olly készséggel, melly—e bátor és elszánt tekintet kiséretében — elegendőleg mutatá, hogy hűsége bármilly tettre kész.

„Derék és hű emberem voltál mindig, János!“ folytatá ismét szavait a harangozó; „de tudsz-e hallgatni?“

„Ha kell, néma vagyok, mint a sír.“

„Mind örökre?... János, mind örökre?“ kérdé Bojtora hatályos hangon.

„Isten úgy segéljen!“ felkiáltott a legény, „uram, nem kell bennem kétélkedned!“

„Jól van!“ válaszolt a harangozó. „Három szobaajtót és egy szekrényt kell feltörnünk... Bohó! mit ijedsz meg? Nem ismersz engem? Nem lopás, gyilkolás, vagy bárminő aljas gazztett felöl van itt szó. Csak betekintek egy szekrénybe — s azzal minden megvan.“

„Parancsoljon, uram!“ szólt a legény megnyugodva.

„A dolog körül gyorsan és ügyesen kell eljárni,“ folytatá szavait Bojtora, „hogy senki észre ne vegyen bennünket, s azért van segítségedre szükségem.“ E szavak közben egy szek-

rényhez lépett, melyből több darab ráspolyt és feszítő vasrudat vett elő s átadta a legénynek. „Ezekre nehezen lesz szükségünk“ szolt hozzá, „mert e kulcsok itt a legtöbb zárt felnyitják előttetem! . . . De nem árt az előgondoskodás.“ E szavak után Bojtora egy csomó kulcsot vön zsebébe, s mindenketten útnak indultak. . .

Tekla remegve siklott vissza az elhagyott szobába, s gyorsan szóla Andor váró szolgájához, hogy a legnagyobb sietséggel menjen urához, tudósitsa őt, miszerint életét halálos veszély fenyegeti, mellyet ha kikerülni akar, a leghathatóbben ovakodjék, mert az éjjel lakára fognak törni.

XLII.

E közben az éj leszállt a föld szinére, sötét fátyolával födözve azok biztos nyugalmát, kiket multak bús emléke, a jelen vész, vagy aggály a jövendő iránt virasztani nem parancsolt. . . Csak Nagy-Váradon volt a város egyik nagy és szébb része iszonyu fénynyel világítva; nem egyes lakhelyek, nem is egyes házsorok voltak a kiméletlenül dühöngő lángok martaléki — egész utcákat borított el a pusztító elem s a lánggal lobogó üszköket messze távolságra sodorta a vi-

harzó szél, egyszerre s menthetlenül borítvafelcsapongó lángokba a nem védett s védhetlen házakat. A látvány borzasztó volt, a szerencsétlenek jajkiáltásai szívmarczangolók. A vész hirdető harangok több toronyban elnémulni kényszerültek; — mintha a féktelen dulásra szabadtul elem boszut akarna az ércznyelvű műszereken állani, mivel diadalmas száguldásának ellenmunkálni szólítják fel az embereket, az egyházzak tetejére, tornyok csúcsaira törekedtek fel az emésztő lángok, és porrá és hamuvá pusztítottak minden, mi csak rövid idő előtt ájtatos fenségben állott e disz-épületekben. A harangok olvadozva zuhantak földre. . . S a vész nem csillapult. Ellenállhatlan gyorsasággal száguldoztak a kóválygó lángok a terjedelmes vár-épületekig, hol rövid óra alatt romba dült falak felett hamvadtak el a magas tetők üszök-maradványai. A felkanyaruló füstözön rémes fekete felleg-csoporthaték alakított e gyászjelenés felett. . . Mentésre gondolni sem lehetett; szerencsés volt, a ki maga menekülhetett!

* * *

A város más részében, mellyet a tűztenger-től a Körös folyama választ el, két férfi haladt előre, közülük az egyik észrevehetőleg keveset

gondolva a körülök dúló vészzel... Egy ablak előtt mentek el, mellyet a távulról rémesen átvilágító tűzözön nappali fénynnyel borított. Ez ablak megett Andor állott, szemeit a szomoru látvány felé függesztve. A férfiak nem láták őt; de Andornak a nagy fénynél lehetlen volt a harangozó magas alakját észre nem vennie.

* * *

Bojtora segédtársával együtt a házhoz érkezett, hol a párvadal jövendő sorsát rejtő szekrény állta. E ház a Körös folyam partján állta, azon városrészben, mellyet most a tűz pusztította; de innét még távol lenni látszott a veszély, ám bár az utcazákon rémült emberek szédelegtek, a kapuk és ablakok rettegő csoportokkal voltak telve, s a háztetőkön is elővigyázó cselédek örködtek, hogy a történhető vésznek idején elejték vegyék.

„Menj, János,“ szolt Bojtora a harangozólegényhez, midőn a kijelölt házhoz közel értek, „nézz körül az udvaron, nincsenek-e emberek, kik észrevegyenek?“

János eltávozott, s kevés idő mulva azon tudósítással érkezett vissza, hogy a kapu zárva van s a ház körül senkit nem lehet észrevenni.— Erre Bojtora számított, miután Ilványi Lőrincz közbejárása által jó előre gondoskodott róla, hogy a

házi úr egy falusi mulatságra hívassék. A honn hagyott egy pár cseléd pedig , elhagyva a lakszobákat , a háztetőn foglalá el őrhelyét.

„Ég, ég !“ felzúdult egyszerre az utczán gyülekező nép , s minthogy e veszélyben mentésre alig gondoltak, rémülve szaladtak szét a fellóbogó tűz közeléből. A ház felett , mellybe Bojtora törni szándékozott , egyszerre magasra csapkodó lángok terjedtek szét , egy üszök által gerjesztettével , mellyet az erős szél több száz ölnyi távulságról sodort a védtelen tetőre.

„Most tehát !“ felszólalt Bojtora , s némi örömmel tekinté a felkanyarodó lángokat , „ez a legkedvezőbb alkalom !“ A legénynek parancsot adott , a kapu körül ört állani , s ha szükséges , segítségére lenni ; ö pedig ráspolyt és törövasat vevén át Jánostul , zsebéből kulcsot vont elő , mellyel a zárt kaput könnyü gyorsasággal nyitotta föl , s észrevétlenül tünt el rajta , belülről ismét bezárván azt maga után , hogy munkáját annál háboritlanabbul végezhesse . . . Hozott szerszámaira nem volt szüksége , mert ügyes készítésű kulcsai könnyen tárták fel előtte a szobák ajtait . . .

* * *

Alig haladt el Bojtora Andor ablaka alatt , mi-

dön ehhez szolgája szökött be s hű ragaszkodásánál fogva szeretett ura iránt, sietett öt a vész felőli intérsről tudósítani, mellyet Tekla adatott tudtára... Andor a harangozónak hozzá intézett beszédéből gyanitható ennek szándokát, s első gondolata volt, hogy az imént látott harangozó hihetőleg halála felől ment intézkedni. Ő ugyan határozva volt már, hogy e párvadal terhé alul magát kivonandja: azonban szerette volna, ha ez a világ előtt megmentett becsületével történhetik. Nyomban követésre szólítá szolgáját és néhány cselédet, s a még nem messze haladhatott harangozó után indul...

Azon időben érte el öt, midön a ház égni kezde, s még láthatá Bojtorát a kapun bemenni. Mit eddig gyanitott, most bizonyossá lön előtte, és sietett, hogy azonnal utána nyomulhasson. Bojtorát katta szolgájával beszélni, ez ember gyanus lön előtte, s cselédeinek parancsot adott, öt őrizet alá venni. János hasztalan szegült a nagyobb erőnek ellene. . A kapu zárva volt; Andor néhány embert szólita meg, kik fejszékkel és dorongokkal mentek el mellette, s ezek segítségével csakhamar nyiltan állott a rés a ház belsejébe juthatásra. Csak Gazsi követte öt, az emberek saját veszélyökkel nagyobb mértékben voltak elfoglalva, semhogy más bajával gondoltak

volna. . . A szobák ajtai nyitva voltak ; gyorsan haladt rajtok keresztül Andor , s bejutott az utolsóba , mellynek belsejét a mindegyre jobban terjedő lángok rémletesen világositották. . . Ott állott Bojtora a felnyitott szekrény előtt. Szemeiből boszús harag szikráját lövellé a nem vártan érkezettre.

A pillanatok drágák voltak. . . Andor a szekrényhez ugrott , megragadva a harangozót és felindult hangon kiáltva gúnyszót füleibe. Az erős karu Bojtora könnyü lökéssel sujtá öt félre magától. „Orgyilkos!“ kiálta rá, boszura tüzelődve, Andor , „mit keressz e helyen ?“

„És te , gaz csábitó !“ kiáltva vissza Bojtora , „te kérded ezt ? Jöttem , hogy jutalmadról , mellyet tőlem érdemlettél , gondoskodjam , s halált hozzak fejedre , mellyet magad választottál .“

„Az ég vezetett nyomaidba !“ szolt Andor egyre ingerültebb hangon , „hogy rablói tetteket meggátoljam , mielőtt véghez vihesd !“ S gyors ugrással ismét a szekrény mellett termett , belőle egy pisztolyt ragadott ki , azt , mellyet a sors ellenfelének szánt vala. De Bojtora erejének játékmunka volt azt azonnal kicsikarni kezéből. . .

Gazsi, a szolga, az ablakhoz futott, szárnyait felfrántotta s hangja egész erejéből kiáltta segítség után az utcára. Andor követni akará szolgáját; ő is ablakhoz lépett, gyilkost és segélyt kiáltva... Bojtora agyában a pillanat kényeszerítése gyors határozatot kelte; keblét a tetten kapatás szégyenc ellenállhatlan boszura ingerlé. „Jól mondad,“ kiáltta vészjósló hangon Andorhoz, „az ég vezetett nyomaimba! Vedd tehát kezeimből az ég jutalmát!“ A pisztolyt Andor fejének irányozta és elsüté. A lövés iszonyuan durrant a szoba falai közt, s utána mindenki hárman egy néma perczet töltének... A jól irányzott cső legkisebb bajt sem okozott Andornak — benne vaktöltés volt.

E pillanatban a félháztető égő üszkei zuhantak le az ablak alá. Mindnyájokat rémület fogá el; de Bojtora keblében a kielégitlen boszu mindenek felett lángolt: „Hah!“ ordított, az elsütött pisztoly földhöz sujtván, „a sors e cső golyóját szánta csabitó szívedbe... Neved van írva csövén s agyadnak szánva óntartalma!“ S kezét a másik pisztoly után nyújtá ki, mely Andor számára volt megtöltve. De Andort a veszély bizonyossága elrémitette. Mielőtt a cső mellének irányoztatott volna, hirtelen kiszökött az ajtón. Szolgája azon perczben követte őt, s hogy a bosz-

állónak utánok juthatását megakadályozza, a zárban függő kulcsot ráfordítá... Az ablakokon láng csapkodott eléjök... Andor gyorsan haladt a folyosó felé. A háztetőrül a tűz az épület belséjébe kezdett harapózni; csak nehezen juthattak szabadba a folyosóról.

... A ház előtt számos ember kezde csoporthosodni; segélykiáltások vonták össze a remegő tömeget, melyek egyik szoba belsejéből hangzottak... Midön Andor e csoporthoz ért, rémülvé láttá a harangozót, óriás erővel küzdeni az ablak vasrostélyán, melytől becsapó lángok kergeték vissza.

„A gyilkosok!“ kiáltott Bojtora rémület hangján, „rám zárták az ajtókat... Fejemre ég a ház!...“

Borzadás futá végig minden jelenlevőnek tagja. A csukott zárt, mellyben kivülről kulcs állott, lehetlen volt Bojtora ügyességének felnyitnia; a vastag tölgyajtó pedig dacolt röppant erejével... Andor iszonyodva fordult szolgájához s kérdé tőle: ő csukta-e az ajtót a harangozóra? A felelet igenlés volt... Visszaüldözé őt lelkismerete, hogy a bezártat a kinos haláltól szabadítsa... Már késő! Az épület belsejéből lángok mardosák vissza a közeledni akarókat... .

Bojtora folyvást küzdött óriási erejével. . . Ráspolyt vett elő s a rostély erős rúdait reszelní kezdé. . . Hasztalan fáradság! míg rést nyithatott volna magának, az épület kétszer porrá éghete. . . Kétségeesve hajtá el használhatlan műszerét, s a szekrényből kiragadt pisztolyt irányozta az ajtó zárjára. A pattantyu fellobbant, de a fegyver nem sült el. . Minden életreménynek vége! . . Most végelhatárzattal lépett az ablakhoz és kiáltja a néphez: „Halál fija vagyok! De halál van kezemben gyilkosom számára is. . . Juttassátok e csót Ilványi Lörincz kezeibe!“ A pisztoly a tömeg közé dobatott. . . A harangozó még egy végső erőkodést kísértett meg; izmos karjai a vas rostélyba tapadtak, s mint roppant erejű orozlán rázta foghelye kalitkáját. A rostély inogni kezde, meggörbült e karok hatalmától. A nép közt, melly a tetőről folyvást hulló üszkök miatt az ablakhoz nem közeledhetett, jó remény örömhängja lön hallható, s biztató szózatok hangoztak be az utczáról, mert ha még két perccig gyakorlnak e karok illy roppant erőt a vas rúdakon, a harangozó szabad leszen.

A remény és öröm hasztalan volt! A szoba felső padolata iszonyu ropanással beszakadt, s Bojtora az emésztő lángok közt lelte koporsóját.

Harmadik könyv.

A fiatalsnak szép napjai, a' gyönyörű kor
Hirtelen illan, mint felhők sebes árnya tavaszszal ;
De az erőseknek nagy tettei a siető kor
Kellemivel nem romlanak el

Vörösmarty.

XLIII.

Térjünk egy ifjuhoz , ki történetünk folyamában eddig kevés tettleges részt vett , ki azonban a jelen viszonyok közt egyike volt a lelkileg legtöbbet szenvedőknek.

A szörnyü látvány , midőn Bojtora az égő ház belsejéből kétségeesve küzdött szabadulásért , Gázsira , Andor szolgájára , rendkvíli hatást gyakorlott ; eliszonyodott , midőn meggondolá , hogy fájdalmas halálának részben ő volt oka , mert ő zárta el , ura iránti buzgalmában , előle a szabadulás utját . A szavak , mellyeket Bojtora mondott , midőn a töltött fegyvert a nép közé vetette , megannyi rejtély voltak előtte , mellyek egész éjen átaggalommal és gonddal tölték agyát . Először tevé , hogy némellyeknél , kiket a tegnapi gyászeseten jelen lenni látott , urának tettei

s multja felől tudakozódott. Lelke undorral telt el... Másnap 'alkony felé szótlan búba merülve indult el hazulról, s utját egyenest Teklához vette.

Ritka eset , hogy gyönge szív illykép sujtásék kettős fájdalom által , mint minőt most Teklának kelle gyermeki s szülei keservekben kiállnia ; de még ritkább, hogy azt gyönge női kebel illy nyugalommal állja ki , a kettős fájdalom mélyen érzése mellett. Illy erőre az emberi lélek csak úgy fejlődhetik , ha türt már sorscsapásokat, mellyek egész lényét megrendíték , s mellyek a szenvédő előtt csak két utat nyitnak fel : vagy elveszni s elsülyedni a kínok tengerében menthetlenül , vagy mint tisztító tüzből szállni fel belőle , melly után minden földi fájdalom türésére hatalommal fölszentelve van.... De illy türés távol van az érzéstelenségtől ; Tekla mélyen érzé veszteségét atyjában és gyermekében , minek elfojthatlanul omló könyei tanuságát adák , s kifejlett lelkének szépsége nem is abban mutatkozott , mintha veszteségét érzéstelen fogadta volna , de abban , a miként türte e mélyen érzett veszteség feletti fájdalmát.

Midőn Gazsi belépett , a kesergő anyát szerecsétlen gyermeké társaságában találta , halvány arcait önkénytelenül árasztván el könyekkel a

kettős bú. A szenvedő arcz az érkezett felé fordult, mellynek tekintete az élénk érzetü ifjura mély behatást gyakorla; egy perczre megállt az ajtó küszöbén, mintha szavaihoz erőt akarna gyűjteni s aztán hevesen rohant elő a szobába, s Tekla lábaihoz borula.

„Asszonyom!“ szólt, Tekla kezét megragadván s heves csókkal szorítván ajkaihoz, „megbocsáthat-e?“

Tekla meglepetve nézte a jelenetet. . . „Hallengasson meg kegyed,“ folytatá az ifju beszédét, fölemelkedvén helyzetéből, s arczulatán az előbbi heves kifejezést erőtetett nyugalommal iparkodott felváltani. „Kevés szóval ismertté teszem magam kegyed előtt, s ha jó szíve átokkal nem üzend el magától, úgy iparkodni fogok, a mit véletlenül vétettem kegyed ellen, életem feláldozásával jóvá tenni.“

„Nem értem szavaidat,“ szólt Tekla előbbi csudálkozással az ifjuhoz.

„Oh, asszonyom!“ válaszolt emez, „tüstint meg fogja érteni. . . Azon ember szolgája vagyok, ki kegyedre az élet minden szerencsétlenségeit halmozá, ki megfosztotta egykor egy becsületes ifjutól, s ezzel életüdvét rombolta el, — ki közvetve oka gyermeke, az ö gyermeke-szerencsétlen vakságának, s ki végre most egyetlen barát-

ját, atyját rabolta el... Ne szóljon,“ mondá hirtelen, midőn látta, hogy Tekla megszakasztani szándékozik beszédét; „mindent tudok, aggályos hűséggel tudakoztam a legkisebb körülmény után! ... Engem Valday Andor mint földönfutó árvát fogadott fel, táplált és nevelt, s én öt ezért hän szolgáltam, hän, hogy nem lett volna egy csep vér testemben, mellyet éritte feláldozni kész nem valék... Átkozom e hűséget! ez okozza, hogy most a gyilkosság fele része lelkemet terheli! ... Urámat a legjobb embernek hivém, olly jónak minden iránt, mint irántam évekig mutatkozott; s ezért föltétlen vakon engedelmeskedtem minden szavának. Csak későn láttam által, hogy az ember egyhez jó lehet a legnagyobb mértékben, míg sok mások iránt kinördögül viselheti magát... Mondjon átkot fejemre, asszonyom! e kezek zárták atyját a szobába, mellyböl élve nem szabadulhatott!“ S a töredelmes szívü ifju újra égő vágygyal ragadta meg Tekla kezeit, s csókokkal hinté el, miközben szemeiből sürű könyek peregték rájok.

Teklának lehetlen volt, a szenvedélyes bánkódót magától eltaszítnia; látta, hogy gyöngelelke nem bír fájdalma súlyával megküzdeni, hogy heves keserve vigasztaló támaszt önmagánál is nagyobb mértékben igényel, s elfojtá a keserű érzeményt, melly keblében az önvádló szavak hal-

latára az ifju iránt támadott. . . Gazsi hosszas körülmenyes elbeszélésbe bocsátkozék. „Nem!“ szolt e közben s mi itt inkább érzelmek és gondolatinak értelmét, mint saját szavait adjuk vissza, „a ki iránt s z e n t hit köté szívünket, a legelső r o s z tett, mellyre általa csábittatunk, végkép elszakasztja a legforróbb ragaszkodás kötelékeit is. . . Nem lehetetk többé ezen úr közelében, nem maradhatok szolgálatában. Tán bündel vegyes és hálatlanság bélyegét viseli e tett magán; de midön mind azt, mit ő kegyed és több mások iránt elkövetett, megérlettem, ellenállhatlan undor szállta meg lelkemet, s úgy érzem, hogy futnom kell, futnom bárhová, csak közelében ne szívjam a jó Isten levegőjét. . . Annyi ember életét, boldogságát dulni fel, olly könnyelmüen, gyáván, játszadozva!“

A czigány ifju érzés- és gondolkozásmódjához, ugy hisszük, nem kell kulcs. Egyike volt ő azon a természettől szépre s nagyra hivatott és semmi elferdítő társas viszonyok bal behatásai által meg nem romlott kedélyeknek, melly ha a társas élet más fokára illesztetik, áldáshozó emberévé válhatik e társaságnak. . . Egyszerü szüz lelkülete most csak kis körökben mozoghatván, rajta legföbb bélyegül a minden jó és szép iránt forró ragaszkodás, minden ruttól és rosztul el-

lenállhatlan visszaundorodás tünt fel. Andorhoz nem a puszta hálá kötötte eddig: azon komor lelkület, melly urán utazása évei alatt folyvást mutatkozott, szerencsétlen és szenvedő ember gyanánt tünteté fel őt a hű szolga előtt, s ez elég velt ennek föltétlen barátságát megnyerni számára... De most ez egyszerü kedély egyiránt írtózott vissza urában a vétkes csábitótul, az embertárs életével és boldogságával játékot üző könnyelmütől, és— Ilványi iránti viszonyában — a férfias becsületszónak gyáván lábbal tapodójától... Tekla átlátta, hogy bár az ifju kezei zártak ajtót elvesztett atyjára, de nem ő az, ki miatt e vessesteg felett keseregnie kell; az ifju nemes nyiltsága megnyeré lelkét, s részvéttel tudakolá tőle hosszasban váltott beszéd után:

„S hová fogsz fordulni, jó ifju, ha eddigi uradnak elhagyod szolgálatát?“

„Hová?“ szolt Gazsi őszinte bizalommal, „hová menjek, mint kegyedhez, asszonyom? Kit ismerek én,“ folytatá tovább hévvel szavait, „kinek szerencsétlen sorsa hű szív szolgálatára nagyobb igényt tarthatna, mint kegyed, a lealázott hölgy, az atyában, gyermekében és... leendett férjében olly mélyen sértett nő?... Életem kegyednek legyen ezentul szentelve, asszonyom! — bár több és nagyobb volna, a mit vigasztalá-

sára nyujthatok! — nem díjért , nem. játalomért, hanem“ s e közben két kezét mellére kulcsolá, „van itt valami e kebelben , melly ellenállhatlanul parancsolja , hogy magamat síromig kegyednek kell fölszentelnem. . . .“

Tekla a czigány ifju szavait és magaviseletét egy nemes szív fellángolásának tulajdonitá. . . . S az élet olly sok nemes szív fellángolását hűti meg zsarnoksága jegével , meghűti — így gondolá magában — ez ifjuét is , s azért nyugodtan mondá neki , hogy menjen vissza urához , s egy hét mulva jöön látogatására.

Gazsi elbámulva fogadta ez utasítást. „Hozzá?“ kérdezé , „s miért vissza hozzá ?“

„Mert nem fogod jótevődet felejteni ,“ válaszolt Tekla, „s a mit most szép buzgalmadban tenni akarsz , megbánhatod e buzgalom csillapultával.“

Büszke önérzettel lángoltak az ifju szemei. „Kegyed kételkedik ?“ ugymond. „Ám legyen ! nem fogom asszonyom legelső parancsát nem teljesítni , ámbár ennél kínosabb kötelességet elém szabni nem lehetett. . . Visszamegyek , hogy egy hét mulva megtérjek hű szolgául , ki az első kísérleti parancsot jól teljesítette.“

Az ifju urához visszatávozott. . . Milly különbég volt az egykor körüle töltött időszak és a mostani között ! Úgy érezé , mintha büntárssal

volna egy börtönbe szorítva, kinek látása nyomasztólag hat lelkére, kit minden áron messze kerülni ohajtana. Szótlan volt és mélázó, s olly érzékeny ovakodó Andor minden közeledésétől, mintha bűnfertőzettől remegne. Ha Valday Andor ez időben maga is a legkomolyabb gondokkal nem lett volna elfoglalva, lehetlen vala szolgáján a változást észre nem vennie.

XLIV.

Sokkal nagyobb volt a majd naponkint megújuló tűzvész közepett a közreműlet a városban, semhogy még két olly nevezetes esemény is hosszasabb mendemondára nyújtott volna alkalmat, minő Bojtora gyászos kimulta s Valday Andornak a férfias becsületszóra fogadott párbajtőli visszalépése voltak. De volt egy kör, mellyben mind ez sok oldalról meghányásra s komoly vitára nyújtott alkalmat.

A megyében tisztujitás következett Az összes nemesség két párra volt oszolva, melly homlokegyenest állt szemközt egymással; szél-sőségekben kalandozott mindenki, s annyival távolabb egymástól, mert semmi ösvény nem

nyilott, mellyen egymást megközelíthetnék, egymás törekvésein megérthetnék. Föltétlenül haladni akart az egyik, föltétlenül maradni a másik, s így jóformán ráillett mind kettőre a gúnynev, mellyel öket az illető ellenfél emberei elnevezék: rohanó és t es p e d ö. — Kevés hét előtt a haladó párt egyik főembere, észre mint szívre nagyobb férfiú, külön vált felekezettől s egy új párt alakításához tett előkészületeket, melly elvekre nézve mind azt, mi ama másik kettő közt jó vala, magáéul fogadná, s egyszersmind a megyének értelmiségre szintugy, mint vagyonbeli tekintélyre nézve legnevezetesebb férfiait birná fönökiül. A párt alakítása csöndben s a lehető legnagyobb titoktartással ment véghez, azonban olly jó sükerrel, hogy a másik két párt legjelesbei kevés idő alatt és kevés fáradtsággal meg voltak számára nyerve; a maradók részén több értelmes férfiak voltak, kiket e párt kebelében részint rokon vagy barátsgági kötelékek, részint az ellenfelek némellyiké-től tán régebben szenvedett sértések keserítő visszemlékezései tartottak, s kik most e feltartó gátoktul menekülve, örö mest fogadák az alkalmat, keblök jobb meggyőződését követni, s a párttól, mellynek jövendője nincs, áltérni azon párthoz, mellynek e honban egyedül van jöven-

dője, ha van; mig más részről a haladók Rözt is voltak férfiak, kik pártjok tulzásait legkevésbbé sem nézték helybehagyó tekintettel, s kik annak soraiban csak azért állottak, mert meggyőződésekük a tán tulfeszített hévvel haladást vagy legalább haladni akarást is üdvösebbnek tanítá előttük, mint a tétlen tömeg hanyag pangását. Igy alakult e harmadik párt, melly a cselekvés mezejére csak a legutóbbi időben lépett ki, s olly sükerrel, hogy állását biztosítottak, győzelmet elmaradhatlannak lehete tartani. S e győzelemtől nemcsak a párt további virágzása, hanem a megye egész jövendője hosszu időre függött.

E párt vezérfejét találjuk most szobájában harmad magával. Az öszbe vegyült, de testben lélekben ifju erejű pártvezér, Cserszöghi Sándor mellett bizalmas beszélgetésben foglaltak helyet Ilványi Lőrincz és egy ifju, kit a házi gazdához rokonsági láncz fűz, mint a köztök váltogatott megszólításból láthatjuk. Ilványi arczonásait szokatlan komolyságban találjuk; most sem hagyta el ugyan ez ajkakat az örököslágy mosolygás, melly azonban jelenleg némi erőtetés szinét viselé, mintha tartósságától rögtön meglepő fájdalom által fosztatnák meg. Agyában komoly gondolatok forogtak, s úgy látszott, ezen embernél a komoly gondolkozás ritka tünetény lehetett, mert

a dolog igen nagy fáradtságába került... Felállott s búcsura nyújtá kezét a házi gazdának és az ifjúnak.

„Kegyed tehát pártunk embere?“ szólt amaz, a távozónak kezét bizalmas barátsággal megrázogatva.

„Kétségtelenül,“ válaszolt Ilványi, „meg vagyok győződve, hogy a hol a vezér olly tapasztalt és bölcs, azon pártnak lehetlen nem győznie.“

„Legföbb reményünket czélunk hazafiságos tisztságába helyezzük,“ mondá a pártfönök, „azon kedvező kilátásba, hogy a jó ügynek a muge tekintélyei barátivá lettek.“

A váltott hizelgésre mind a két fél meghajtá magát, miközben a házi gazda azon tusakodott, valjon bizhatik-e vendégének adott szavában; a vendéget pedig az tölté el komoly aggalommal: valjon nem volt-e tőle hirtelenkedés, barátságát és részvétét megigérnie, holott talán akadhatott volna más párt, melynek azt drágábban adhatá el? Azonban utolsó szava is távozása előtt az volt, hogy ő a könjöt és a haza boldogságát tartja minden lépései között szem előtt, tántorithatlanul.

„Öcsém!“ szólt a fönök az ifjuhoz, miután egyedül maradtak, „ez tehát meg volna nyerve. Most még egy hibázik, kit pártunkhoz édesgetni

kell, s aztán bátran fogunk a síkra állani. Valday Andort meg nyerni minden áron.“

„Valóban, édes nagybátyám,“ válaszolt az ifju, „épen nem látom által, mi nagy szerencsét hozna e cselekvőtlen és közönyös ember részünkre; ámbár más részről nagyon is átlátom, hogy őt és Ilványi Lörinczet egy párt követésére birni nem a legkönnyebb feladat.“

„Igazad van,“ folytatá a nagybátya, „s a dolog kivitele annál nagyobb finomságot kíván. Első az, hogy Valday Andort részünkre nyerjük; második, hogy Ilványi Lörinczel kibékítsük; harmadik, hogy ujonan nyert emberünket közönyös érdekletlenségből cselekvőségre s munkáságra sarkantyuzzuk.“

„Három igen bajos féladat!“ jegyzé meg az ifju mosolyogva, miközben egy öblös tajtipipát vett elő, s rágyujtván, kényelmesen helyezkedétek el egy széles kereveten. „Édes urambátyám!“ kezdé aztán, finom füstfölleget terjegetve maga körül, „tudja, hogy tanitványává szegődtem; — nagyon meg tudnám köszönni, ha megtanítna, miként fogja e három dolgot, főleg pedig a két első, végrehajtani.“

A nagybátya író-asztalhoz ment s két rövid levelet írt, miközben folytaták párbeszédöket... „A két első, Valday Andor megnyerése s Ilvá-

nyival kibékitése, mit te tán legnehezebbnek tartasz, a legkönnyebb dolog,“ mondá írásközben a nagybátya.

„Csak a modort, a modort szeretném tudni, édes urambátyám; mert megvallom, sükérültéig Tamás vagyok a dologban.“

„Kétségkívül eleget olvastál már szakácskönyvi hirdetéseket?“ kérdé amaz mosolyogva.

„Egész az unalomig.“

„És kaczagtál is, midőn illy könyvek huszadik harminczadik kiadását láttad jelentetni, mig sok előtted becsesebbnek látszó elmetermek alig hozza be az első kiadás költségeit?“

„Kaczagtám ollykor, ollykor boszankodtam,“ válaszolt az ifju; „de szeretném tudni, mi köze van a szakácskönyveknek urambátyám pártérössítési terveivel?“

„Igen nagy,“ mond a fönök, „tüstint meghallod... Mellesleg mondva, mit tartasz te a jó pezsgő borrul?“

„Szép szerepet szokott játszani vídám czimborák mulatságaiban; ámbár néha már olly pezsgőivő társaságot is láttam, mellyben a mulatság eleje igen barátságosan kezdődött, végül pedig megannyi ellenségek váltak el egymástól.“

„Ezt, kedves öcsém, csak a rosz modor okozta, mellyel illy társaságokban a pezsgő-po-

harak keringettek.“ E közben a nagybátya bevégzé irását , s most két lepecsételt levéllel állott öcscse előtt..„Mindenek előtt jegyezd meg, öcsém,“ ugymond , „hogy a szakácskönyveken semmi nevetni vagy boszankodni való nincsen ; én legalább méltólag becsülöm őket, s szakácsom bizonyossá tehet téged , hogy a sütés-főzés művészeteiben egy új munka sem jelenik meg , mellyet számára azonnal meg ne szerezzen.“

„E miatt nem szükség a szakácsot vennem kérdőre ,“ válaszolt az ifju mosolyogva , „mert urambahátyám luculli asztala, mellynek bizonyosan nincs párja a megyében , erről kézzel fogható tanuságot tesz.“

„S azt véled ,“ szolt komolyan a házi gazda , „mind ez magamért történik ? érttem , ki oly szük élelemmel képes vagyok beérni , mint a stának bármellyik hajdankori követője ? . . . Csalatkozol ! Szakácsom eszköz kezeimben , mellyel körülöm az embereket tetszésem szerint kormányozom. Valahányszor fontosabb dolgot , akár a közügyekben , akár magányos emberek közt , akartam elintézni , ha semmi más mód nem sükerült , szakácsomhoz folyamodtam , s kellő modor segedelmével mindig jó süker koszorúzta fáradságomat. Jelennen is szakácsom pártunk legfőbb támasza , kinek segedelmével , ha azt tán egy más

szakács holnap elosztaná , holnapután ujat szerkeztenék össze. A legszellemibb ember is , tudtán és akaratán kívül , kisebb nagyobb mértékbén a gyomor rabja... Tudod-e , édes öcsém , mit tesz az , egy lakomát jó l adni tudni ?“

„Illy ékesheszédet a szakácsság mellett még soha sem hallottam ,“ szólt az ifju , „szinte meg híztam bele !“

„Egynémelly azt gondolná ,“ folytatá a nagybátya , „hogy mit az ember egy jó lakoma segedelmével végrehajt , tán nem is a szakács , mint inkább az ügyes házi gazda , a szép és nyájas gazzasszony , egy szóval , az asztal feletti jó társalkodási módor érdeme . Ne hidd , öcsém ! ... Az orvost a szentírás tiszteletünk parancsolja ; pedig mi a szakács , mint egy ügyes vegytudós és orvos ? azon különbséggel , hogy a szakács vegyitékei csak lassan járnak végére életünknek , mit az orvos ollykor gyorsabban megtesz . . . Nézz körül az életben : hány házastárs tengi örök zsémbelődésben végig az életet , csak azért , mivel a feleség rosz szakácsné ? hány fiatalkori barátság oszlik meg csak azért , mivel az egyik itt , a másik amott találja izletesebbnek a vendéglő ételeit ? . . . S ha a szakács műremekéihez még finom , válogatott borok is járulnak , ekkor a czélba vett dolog

jó sükere elmaradhatlan ; — azért , öcsém , tisztelet a szakácskönyveknek és a pezsgőbornak !“

Az ifju Cserszöghy nem tartóztathatá magát a kaczagástól , midőn nagybátyját olly komolysággal hallá fölvett tárgya mellett szónokolni . „Valóban kiváncsi vagyok látni ,“ mond nevetés közben , „megfelel-e a gyakorlat e szép elméletnek ? a z é l e t n e m h a z u d t o l j a - e m e g a l o g i c á t ?“

„Holnapután délben magad meggyőződhetsz felőle ,“ válaszolt a pártfönök , s a kezében levő két levelet átadá öcscsének . „Mint látod , egyik Ilványihoz , másik Valdayhoz szól ,“ megjegyzé , a levélre mutatván , holnaputánra ebédre hívom mind a kettőt , s kérlek , öcsém , hogy a meghívó leveleket magad vinnéd el hozzájok , természetesen , egyikkel sem tudtván előre , hogy ki leend ebédtársa .“

Az ifju átvette a levelet , s megigérte , hogy még az nap eljáranda az illetőket . Csöndes léptekkel , lesütött fövel , mély gondolatokba merülve indult az ajtó felé ; itt azonban hirtelen viszszafordult , s hosszas pillantással nyugtatván nagybátyján szemeit , felszólala : „Urambátyám , tudnék ám valamit mondani !“

„Ugyan mi jót , kedves Gyulám ?“ kérdé szíves mosolylyal az öreg , s a szólónak vállait megveregéte .

„Már hogy jó leend-e belőle , vagy épen az ellenkező , azt előre meg nem mondhatom ,“ válaszolt az ifju , nyiltan tekintve az öregnek szemeibe , „de annyi bizonyos , hogy holnapután — három vetélytársak fogunk versenygeni az urambátyám szakácsát illető dicséretek felett.“

„Hogyhogy, öcsém ? beszélj világosabban ,“ mondá a nagybátya , e nyilatkozat által kissé meglepítve ; „tán magad is a szép Jerne zászlója alá esküvél ?“

„Mi tagadás benne , édes urambátyám ? abban mi Ádám fíjai mindenjában megegyezünk , hogy a szépet szeretjük ,“ válaszolá az ifju . — A házi úr komor arczszal fordult egyet a szobában , aztán rövid szóváltásokban folytaták a beszédet :

„Tehát verd ki fejedböl a bohóságot ;“ szolt öccséhez , „tisztujitás után csinálhatsz , a mit akarsz ; de most rád szükségem van , s nem szeretném , hogy kortesek helyett a csillagoknál tartanál díctiokat . Tisztujitás előtt nem szabad szerelmesnek lenned !“

„Úgy ám , ha tölem függene !“ válaszolt az ifju . „Azonban miért épen tisztujitás előtt ?“

„Mert az illyen boldogtalan szeretem az embert mélavá s cselekvőtlenné teszi .“

„De miért boldogtalan ?“

„Hát nem jegyese-e Valday Andor Szelödy Jernének?“

„Jegyese, de még nem neje,“ válaszolt az ifju, „s a világon még eddig nem is lett minden jegyesből nő...“

„Fiu!“ felkiáltott hévvel a nagybátya, „tán kiütötted Valdayt a nyeregből? ... E tetteért mindenkor készlettem volna téged keblemre ölelni; de most ... most szoretném értte hajadat meg-ránczigálni.—Tudod-e,“ folytatá, midőn öcscsét elégülten mosolyogni láttá, „tudod-e, hogy ez által Valdayt egészen elveszthetjük? Tud-e már ő valamit a dologról?“

„Semmit,“ mond az ifju, „és általam épen semmi sincs eddig koczkáztatva.“

„Szólj tehát nyiltan, fiu! és ne kínozz, ne beszélj rejtélyekben!“ zaklatá öcscsét türelmetlenül a pártfönnök.

„Halljon tehát minden nyiltan, nagybátyám! ... Nem rég ideje, hogy Pestről hazá jöttem, s azon időtől fogva járatos valék Szelödyékhez. Első percertől fogva ellenállhatlan barátsággal vonzódtam Jernéhez, s már-már azt hivém, hogy viszonti vonzalmáról én is bizonyos lehetek, midőn Valday Andor megérkezett, s rövid nap mulva mennyemből hullottam alá...“

„És a többi! ezt mind tudom,“ közbe szólt

az öreg úr, öcscsének hosszadalmas szerelmi s-pánkodásítól tartván, „a dologra!“

„A dolog tehát az, hogy Valday Andort nem én ütém ki a nyeregből, hanem leszédült, leesett, lezuhant ő maga. Tudja nagybátyám a párviadalt Ilványi s Valday közt. . . Jerne volt, a lángszívű szerető, ki Valday Andort lebeszélte annak férfias kivitelétől, a mit egy részben jól tett, más-különben most kevés jót vagy roszat várhatnánk tőle pártunkra nézve. Egyébiránt a ki hogyan veszi Valday tettét, én legalább nem látok benne alacsony gyávaságánál egyebet. . .“

„Mondasz valamit, csakhogy senki meg ne hallja,“ közbeszolt az öreg tréfás szóejtéssel, s csakhamar komolyan hozzá tevé: „az ember vagy ne kezdjen semmit, vagy ha megkezdte, járjon végére magának a halálnak is.“

„S a nökedély mindenben, mi az igaz férfias-ságot és lovagiasságot illeti, olly helyesen ítélez. . . Jernében e történet szintolly váratlanul, a milly hirtelen vitt változást véghez, szíve az ifjutól, ki elég gyáva volt, ha mindjárt az ő kérelmeire is, egy párbajból visszavonulni, egészen elidegenült.“

„Valóban nem tudnám megmondani,“ meg-jegyzé a nagybátya, „a dolgot tisztán fölvéve, mi lett volna jobb Valdayra nézve: ha fogadott

becsületszava szerint , golyót repít-e agyába , s így hátrahagyott szerelmese által híven sirattatik , vagy ha élve marad , s most ő lesz kénytelen , leányi hütlenség felett siránkozni .“

„A mint Jerne regényes lelkületét ismerem , az első esetben kevesebb okom leende jót reményleni , mint ez utolsóban van ; — így azonban biztathatom magam , miután az anyának eddig is nagy fáradtságába került leányát tartóztatni , hogy a jegyet Valdayval vissza ne cserélje .“

„De még ebből nem nagy remény virul fel számodra , öcsém !“

„Ki előtt a leány kedvese ellen bármilly csekély panaszra fakad , annak szívéhez a kulcsot kezébe adta . Én Jerne teljes bizalmát birom , birom barátságát , s nem volna az , a kinek őt ismerem , ha Valday iránt ujra szerelemre tudna engeszteledni . S ha az elkerülhetlen meghasonlás napvilágra jö köztök , akkor Jerne szívéhez én állok legközelebb . . .“

„Az elsőség jogánál fogva !“ egészíté ki az öregúr öcscse szavait . „Ez eddig nem volna baj : de nem sejt-e Valday Andor ezekből valamit ?“

„Abból legalább , hogy én volnék vetélytársa , legkisebbet sem “

A pártfónök ez utóbbi szavakat örömmel fogadta , s igen-igen fontos dologkint szivére köté

öccscsének, hogy e részben tisztujitás utánig a leg-nagyobb mértékben ovakodó s titoktartó legyen, sőt addig ne is iparkodjék Jernéhez szerelmi nyilatkozattal közelíteni. Öcscse minden megigért. „Még egy dolog van,“ kezdé újra az előbbi beszéd fonalán, „mellyről nagybátyám eddig nem világosított fel: ha csakugyan megnyeri is Valday Andort pártunk részére, a miben én akadály bizonyosan nem leszek: de hogyan reméli ezen olly annyira méla, s mint látszik, erélytelen embert olly cselekvőségre birni, melly pártunkra nézve hasznos lehetend?“

„Ennek kulcsa már kezeim közt van,“ válaszolt a pártfönök, „a megcsalatott szerelem elkeseredése lesz az ösztön, melly ötmunkásságra birkandja a mi javunkra. . . Lásd, Gyulám!“ folytatá beszédét s az ifju karját hóna alá vette, „ha az embernek, ki valamiben — legyen az képzelet, érzemény, vagy anyagi tárgy — mindenét vesztetni képzeli, ha az illyembernek más új, nagyobb és fölségesebb tárgy felé irányozzuk érzelmeit, gondolatait, kétszeres tüzzel fordul annak szolgálatára. . . Valday Andor kedvesét veszti el, én új tájat nyitok fel szemei előtt, kilátásaival hirnévre, tiszteletre, becsületre, dicsőségre, haza-fias kötelességek teljesítéséből eredő büszke öntudatra, s a mélán kesergő szerelmesből hirte-

len varázslattal teremtem elő a közügyek lángoló szívű bajnokát.“

„Ha t. i. még a szakács is járul a dolog elősegítéséhez!“ jegyzé meg az ifju enyelegye, s leveleivel a kitűzött célra távozott.

XLV.

Cserszöghy Gyulának, az ifjunak, kivel a pártfőnöknel csak most találkozánk, valóban igaza volt mindazokra nézve, miket Jerne felől mondott; . . a milly regényes körülményben gyuladt szíve szerelemre Valday iránt, épen olly szükségkép aludtak ki e lángok, midőn annak lovatlan cselekvése által épen e regényesség lön megsemmisítve, e szerelem alapjából kiforgatva; s Gyulának nem juthatott volna kedvezőbb alkalom, a szeretett leány szivébe észrevétlenül belopozni, mint épen a jelen. Az eszmény, mellyet magának Jerne alkotott, s mellyet Andorban sejtett földi képmásul megtestesülve, ez által megsemmisítve lön, s az érzékeny és ábrándos szívnek jól esett, ugyanazon eszményt tüstint egy más férfira alkalmazhatni, ki egyszersmind sokkal több hajlamot mutatott, hogy annak megfelélhessen.

Cserszöghy Gyula életteljes, vidor, ép kedé-

lyü s cselekvősségre termett ifju volt, s e tulajdonait nem ábrándosan tulcsapongó, de szíhárd kebelből eredő lelkesség kisérte, s szigorú rágaszkodás az élet valódúságaihoz. Ő alig érkezett le, egy évi mulatása után a fővárosban, Nagy-Váradra, tettszomjas lélekkel állott ki a megyei élet mezejére, és a kikkel érintkezésbe jött, csakhamar kiismérék benne az életre termett, határozott jellemű ifjut, kit szerzendő tapasztásai a megyének egykor főbajnokává emelendek; a pártnak, mellyhez nagybátyja felszólítására s tulajdon meggyőződése szerint szegődött, rövid időn legmunkásabb tagjává lön. . . Igy jelent meg Szelödyéknél is, s bár sokkal nemeslelkübb volt, semhogy Jerne hódításában legkisebbé is fáradoznék, mihelyt a közte s Andor közt fenálló viszony tudtára esett, azonban mint olly helyen, hol magát igen jól érezi, látogatásait nem szünt meg folytatni, s műveltsége és némi távol atyafiságos viszony, mellyben a boldogult Szelödyhez állott, mindenkor szívesen látott vendéggé tevék. Ez atyafiság és egyéb jeles tulajdonai Jerne barátságát csakhamar megnyerék számára; azonban, hogy e barátság a rokonító indulatok magasabb fokára is fejlődhessék, ezt Jerne távulról sem merte volna sejteni, s képzelete csak újabb napokban kezdett derék roko-

nával sürübben foglalkozni, mióta érezte, hogy szíve egykor szerelmesétől végkép elidegenült, melly alkalommal Gyulának a legkedvezőbb szerep jutott, mellyet ohajthatott: a vigasztalóé, megnyugtatóé.

S illy barátra, kinek bizalmass beszédeiben szíve panaszain könnyítse, valóban szüksége volt, mert az anyai kebel részvéte, az első napokban legalább, megtagadtatott tőle... Jerne öszintén közlé anyjával, kit minden felett szeregett, szíve állapotját; elmondá neki, hogy Andor iránt nemcsak végkép meghidegültek érzelmei, hanem egyszersmind, hogy a kényszerités, jövendőjét illy férfiú kezeire bizni, egész életre boldogtalanságának venné meg alapját. Az anya, mint könnyen magyarázható, e változást nem vette egyébként a legkönnyelműbb lengeségnél, melylyet annál inkább sokallott és roszalt, mert egykor Ilványit is — saját ohajtása után csábbittatván e képzeletre — szerettetni vélte leánya által; az ok fontosságát, mellyet Jerne eléje terjesztett. Ő nem volt képes általlálni, hisz elmultak évei, melyekben férfiban a szilárd férfias erőt tartá ő is, mint minden nő, becsületre s szeretetre méltónak... Mi, kik tudjuk, hogy Jerne Ilványit soha sem szerette, tudjuk, hogy Andortuli elidegededése, bármilly különös türemény is ma-

gában, miután ő volt, ki haláltól félgett kedvesét kérleivel visszalépésre birta, a szív s különösen a női szív változhatlan törvényei szerint történik, hajlandók vagyunk őt szószóló pártfogásunk alá venni.

* * *

Szelödyék a városban dulongó vész elől néhány nap óta falusi lakukba költöztek. Ott ült házias csöndes körben, a kertbe nyíló szoba egyik ablaka előtt Szelödyné, elégületlen komor tekintettel nézvén a munkára, mellyel ujjai foglalkoznak, míg a pamlagot Jerne foglalá el, előtte kisded himző-asztal, mellynek kifeszített rámáján azonban csak lassan halad a doleg, miután a búfellegzett szép kis fej több ízben csügg a henye kézföre támaszkodva, méla gondolatokban. Hátul a szoba egyik szögletében, öreg kemencze mellett, kerekess guzsalyt pörget az öreg Mártha, a ház patriarchalis rendszerénél fogva kegyeletes tisztelet tárgya, s szemeit nagy gondosan hor-dozza az anyáról a leányra, meg ismét a leányról az anyára, gondolatainak, mellyek e közben agyát körülrajongják, gyakran ismételt fejcsónálás által adván magyarázatot.

Alkony közelgett; kunn a szabad természetben hasonlóan nyugalom és rend uralkodott, csak néha háborgatva meleg szellő lassu suhogása ál-Meghasonlott kedély. II.

tal, melly a virágok áradozó illatát a szobába röpitgeté könnyüded szárnyain . . . Jerne fölemelé fejét, hosszas és viszontatlan pillantást intézve anyjához, s azután fölkelt, lassu léptekkel feléje közeledett. „Anyám!“ mond remegő csöndes hangon s a szeretett kéz után nyújtá ki jobbját, hogy ajkaihoz vigye. . . Mártha megállott guzsalya pörgetésével, s egész figyelemmel várta a dolgokat, mellyek történni fognak. . . Szelödyné visszavonta kezét, s még komorabb arczzal, mint előbb, néze folyvást munkájára. . . Jerne szemébe köny tolult, fájdalmas nagy könyccsep, melly az ajkak megtagadott csókja helyett sovárgó szemcsókul hullott az anya kezére.

„Bocsáss meg, jó anyám!“ folytatá Jerne szavait, „nem érdemlek illy keserü büntést. Már napok óta nem szólsz hozzá, nem tekintesz édes mosolyával felém; — nem viselhetem e nélkülözéseket. . . Mindent teszek, mindenben engedelmeskedem, csak add vissza édes szódat, add vissza szívedet nekem!“

Szelödynének lehetlen volt ez igéret alatt mást értenie, mint hogy leánya átlátta végre tévedését, mellyet, véleménye szerint, elkövetett, s kész leend szerelmét — az anyai kivánat kielégítéseül — újra visszafordítani Andorhoz, ki miatt Jernének e mellőzö s érző szívét rendkívül keserítő

bánásmódot kelle tapasztalni. „Csak egy mód van visszanyerni szeretetemet,” szolt az anya, szigoruan föltekintve leánya szemeibe, „vetközd le megfoghatlan makacsságodat, fogadj szót anyai tanácsomnak, melly bizonyosan egyedül a te javadat akarja...“

„Tudom, tudom, anyám!“ közbeszolt Jerne, „isten áldja meg érette.“

„S nőül mégy Valday Andorhoz, ki, mint saját magad által választott jegyes, joggal bír kezedre,“ folytatá Szelödyné szavait.

„Oh, anyám!“ sohajtá Jerne, az engedelmeskedni akarás és szíve legyőzhetlen ellenszenve közt kínosan ingadozva.

„Szegény leány! szegény leány! milly sápadt!“ felszólalt Mártha; „szívein megreped fájdalmában, ha még két napig és egy félig így látom.“ S szíve fájdalmának enyhítéseül guzsalya kerekeit néhány másod percre forgásnak indította.

„Fogsz-e engedelmeskedni?“ kérdé az anya szelídebb hangon, s midőn Jerne hallgatott, kézen fogta őt és folytatá szavait: „Lásd, leányom, e makacsság szüléd ellen, ez ingatagság választásidban soha semmi jóra nem vezet; le kell mondanod mindkettőrül, hogy idővel elégült és boldog lehess. Hidd el, Jerne, nem Andorért kivá-

nom ezt, ámbár nem tagadhatom, hogy ha õ is csalódnék benned, fájdalmasan esnék szívemnek; de saját jövendőd kivánja, hogy tudj erőt venni habzó érzelmeiden.“

„Milly okosan és érzékenyen beszél!“ szóla magában Mártha s szavait ismét guzsalykerekének egy pár pörgetésével kisérte.

„Oh, anyám!“ sohajtá Jerne, „ha tudnám megfejteni előtted, hogy nem érzelmeim habozása, nem könnyelmü ingatagság, mi áthághatlan válaszfalat von köztem és Valday között. Változásom oka õ benne van... Nem, nem fogom őt vádolni. Legyen tehát saját szívemben az ok, melly töle elidegenít, mióta — ah, pirulok ezt megemlíteni! Ha szívem őt illy félénknek gyani-totta volna, soha legkisebb hajlandóságomban sem részesül...“

„Oh, milly érzékenyen beszél és okosan!“ szólt ismét Mártha, s most a guzsalyforgatás helyett szeméhez nyult; könyet törült ki belőle, mellyet a kedvelt leány szavai hoztak napvilágra.

„Tehát csak tovább is megmaradsz makacsságodban?“ kérdé Szelödyné.

„Kedves anyám, parancsolj bármit, a mi lehetséges,“ válaszolt meleg szavakkal Jerne, „ez lehetlen — ez lehetlen!“

Nem kell vélnünk, hogy Szelödyné csakugyan

ollo szigorral kivánta volna leányától az Andor iránti ragaszkodást , mint viseletében mutatá ; de azt hitte,hogy ernyedetlen szilárdság által kivánata szerinti hatást gyakorland a gyöngéd kedélyre, s azért folyvást fentartá szigorúságát , bárha voltak gyönge órái, midőn leánya szenvedő arcza megingatá , s mellyekben a következetesség nem csekély megerőtetésébe került ; de föltevé magában, hogy azt mindaddig gyakorolja , míg csak birja , főleg miután — a mint tudjuk — leánya cselekvését csakugyan könnyelmünek és hibásnak hitte.

„Anyám , jó anyám ! megbocsárasz úgy-e ?“ felszólalt ujlag Jerne , anyja hosszas hallgatását jára magyarázván.

„Ha hibádat megjobbitod ,“ válaszolt Szelö-dyné, s hogy akaratát annál hathatóbben kifejezze, előbbi szavaihoz tevé : „és addig, míg önfeljúségedről lemondasz , míg engedelmes jó leányaom leszesz , maradj távol tőlem , ne szólj hozzáim , ne jer szemeim elé , — nem akarok tudni rólad .“

„Oh, ez fáj , kimondhatlanul fáj !“ mond Jerne rezkető hangon , s miután hasztalan nyújtá másodszor kezét az elvonuló anyai jobb után , ingadozó léptekkel eltávozott. Menet közben dajkája pillanatával találkoztak könytelt szemei.

S a szeretett gyermek e könytelt szempárja mély sajnálkozás, de egyszersmind neheztelő harag tüzét gyújtá fel Mártha kebelében; guzsalyának kerekeit villámsebesen és tömérdek robajjal megpörgeté, azután felálla nagy karos székéből, mellyben, mint a családnak egyik tisztes tagja, szokott helyet foglalni, s szilárd lépesekkel közeledtett Szelödyné felé; szemei tüzesebben égtek, arcza lángolt, s hangja is, mellyen bészédét, két kezét csipejére tevén, folytatta, épen nem sorozandó az alázatos szolgaiak közé.

„Tekintetes asszony, megkövetem tisztelettel,“ kezdé szavait, „ezért neveltem én e jó leányt illy nagygyá és széppé, hogy végre szemem láttára megölje?“

Szelödyné csudálkozva tekintett a dajkára, ki épen nem olly helyzetben állta meg előtte, mint ha szelíd enyelgő szóváltást szándékoznék folytatni. „Mit akar, jó Mártha?“ kérdezé.

„Mit akarok, tekintetes asszony?“ válaszolt Mártha, „tüstint megmondom... Nem szeretem a sok beszédet... Csak hallgatva néztem eddig az egyenetlenséget, mellyel egymás napjait keseítik, csak csöndben vigasztaltam az én szelíd kis galambomat, hogy ne féljen, mert jó anyja előbb, mint véné, kiengesztelődik iránta, s meghagyja neki az ő saját akaratát...“

„Igy vigasztalta, Mártha? Ezért ugyan ne várjon köszönetet,“ megjegyzé az anya.

„Nem is kell nekem más köszönet, csak az én jó leányomé... Már a mi sok, csak sok! Olly kevés-e a férfi a világon, hogy Jernének épen ahoz kell nőül menni, kit nem szenvedhet? Olly sok-e a jó leány a világon, hogy a legjobbat beteggé kínozzuk kegyetlenségünk által? Már a mi sok, csak sok! s én nem szeretem a sok beszédet... De hogysem az én kedves kis gyermekemet úgy kínoztatni lássam, inkább — inkább —“

„Ne vegye olly szorosan a dolgot, Mártha asszony!“ akará Szelödyné a buzgalmas dajkát csillapítani, kinek komoly haragja inkább engesztelő jó kedvre deríté őt, semhogy miatta neheztelt volna.

„De szorosan veszem biz én!“ válaszolt Mártha, egyre daczosabban. „Jerne az én leányom is, nekem is van jogom hozzá, én tápláltam, ápoltam, neveltem. A kinek tetszik, kényszerítse férjhez menésre mást, de Jernémet ne! a kinek tetszik, tegyen boldogtalanná mást, de Jernémet ne!.. Hogy miért változik meg? Uramfia! hát nem azért leány, hogy azt szeresse, akit tetszik, és addig szeresse, a meddig tetszik? Hát nem emberek vagyunk-e, kiknek érzelme és akaratja változó? hát nem szerettem-e magam is

Valday urat , mint saját gyermekemet , míg Jerne is szerette , s nem megváltoztam-e magam is , és most haragszom rá s gyűlööm őt , pedig elég sokat tapasztalt asszony vagyok ? .. Egy szó mint száz , én Jerne pártjára állok , vele sírok , vele búsulok , ha kell , s ha Valday úr a házba meri tenni lábat , na hiszen . . !“

„Mártha , Mártha !“ szolt mosolyogva Szelödyné , „csak nem fog ellenem szövetkezni leányommal ?“

„Én nem szövetkezem semmiré ,“ folytatá szavait a dajka , kinek e vigkomoly kifakadását Szelödyné annál szívesben türte , mert tudta , hogy az a leánya iránti meleg szeretet eredménye , s Márthának különben is , mint évtizedek óta a házhoz kapcsolt családtagnak , a kegyelet , s kora és viselt szolgálatai iránti tisztelet némi felsőségi előjogokat adának , „de annyi bizonyos , hogy vagy megvigasztalja a tekintetes asszony azt az elkeseredett jó kis galambot , vagy én is elmegyek , elzárkózom vele szobájába , együtt búsulok vele , s azután ne lássuk egymást akár napokig !“ Ezzel Mártha az ajtó felé indult .

„Mártha !“ szólítá ujra Szelödyné a hősharagu dajkát , ki , mintha e szólítást várta volna , gyors készséggel fordult vissza az ajtótul . „Jöjön vissza csak , Mártha !“ folytatá szavait s kezével nyája-

san intett közeledésre , „jőjön vissza s kössünk békét egymással.“

Ez egy pár nyájas szó s szeretett urnéja engesztelő mosolya jó reményt költének Márthában, melly kedvencze védelmében felzajgott vérét rögtön lecsillapítá ; Szelödynéhez lépett, kezét megcsókolá. „Tehát nem haragszik többé“ ugymond, „az én kis báránykámra ?“

„Gondolhatja-e, Mártha,“ válaszolt Szelödyné, „hogy egyetlen leányom iránt tartós harag támadhatna keblemben ? . . . De meg kell kísértenem minden, hogy e megfoghatlan makacsságot megtörjem, melly engem valóban aggalommal tölt el.“

„De ha nem török, tekintetes asszony, de ha nem török ?“ válaszolt hévvel Mártha, „miért azért az aggalom ? miért a szelid teremtést kény-szeríteni, hogy szivén erőszakot tegyen ? . . . A mit én ugy sem engednék meg soha !“ rekeszté be ismét hangosabban szavait, dajkasága büszke önérzetében.

„Na na — hiszen minden jól lesz !“ csillapítá őt Szelödyné.

„Lemondunk Valday urról ?“ kérdé hirtelen és örömmel szemeiben Mártha.

„Le, ha meg kell lenni,“ nyugtatá szavaival az anya.

„Visszaküldjük a jeggyűrüt?“

„Vissza, ha nem leltet máskép.“

„Ohó! hiszen így minden jól van, nagyon viganvagyunk;“ örvendezett a dajka, „most tüstint megyek, s megvigasztalom azt a szenevedő gerliczét... Édes galambom, legjobb téns aszszonyom!“ s az istó felé akart indulni.

„Nem úgy, Márta,“ szólítá Szelödyné, „leányomnak erről mit sem kell tudni, érti-e? semmiesetre nem akarom, hogy határozatomról legkisebbet is szóljon időnek előtte.“

„Dehogy szólok, dehogy szólok,“ válaszolt Mártha, „ugy sem szeretem a sok beszédet, — ha a jó ténsasszony parancsolja... Mint fog örülni e szép szemü kis leány!“

„Meg kell várunk, hátha ő tér előbb jó gondolatra, s akkor az engedékenység részünkről szükségtelen lesz,“ megjegyzé Szelödyné.

„Meg kell várunk, persze, hogy meg kel, — de hogy is ne várónk!“ csevegett Mártha türelmetlen örömmel. „A világért sem szólok neki, de csak egy betüt sem!“

„Egy pár nap mulva csak ugy elintézhetjük a dolgot, mint ma tennök; addig türjünk békével,“ mond Szelödyné.

„Oh, áldott türelem!“ fohászkodott Mártha, „már hogy is ne türnénk... ! és egy pár nap nem

a világ... Én bizony nem szoktam sokat cse-vegni, " s e közben Mártha egyre közelebb tippegett az ajtó felé , mellyhez midőn egészen közel volt , hirtelen felkiáltott : „Uramfia ! a kert tele van tyukokkal . . . ott van la ; most pocsékká teszik a virágagyakat . . . Ugyan ki volt az a gondatlan ? . . . Ki kell kergetnem őket.“ Ezzel nem várva s nem is mondva semmi további szót , hanyatthomlok sietett ki a szobából , mellyet azonban el sem hagyott jóformán , midőn már tyukokat és virágagyakat tökéletesen elfelejte s Jerne fölkeresésére sietett , kinek — tanuságaul , hogy a sok beszédet nem szereti — egy óra negyed lefolyta alatt legalább is hatszor elmondta , miszerint többé legkisebb oka sincs szomoruságra , mert jó anyja megegyezik akaratában , mint ezt tulajdon szájából tulajdon füleivel hallotta , s egyszersmind azt is , hogy időnek előtte el ne beszélje azt Jernének , mit ő—igy csevegett folyvást — nem is azért tesz , mintha szeretett urnéja parancsát áthagni akarná , — távol legyen , hanem mert ohajtja , hogy minél előbb béké legyen a háznál . . .

S hogy e minélelőbbi békét eszközölje , előkeresé Valday Andornak az ékszerek között heverő jegygyűrűjét , azután kézen fogta Jernét , s nyugtalán vágygyal unszolta őt , vele tüstint anyjához sietni.

Szelödyné mosolyogva nézett Márthára ; jól ismerte ő az agg dajkát, s el voltrá készülve, hogy illy vége legyen igért hallgatásának. „Tehát csak nem állhatta , hogy mindenki ne csevegjen ?“ szólt hozzá , miután Mártha a jegygyűrüt az asztalra tevé s Jernét felszólította , hogy már most szépen köszönje meg anyja jószívüségét, mert ez órától fogva vége minden neheztelésnek.

„Dehogynem állhattam, hogynem álltam volna ?“ folytatá Mártha szakadatlan szónoklatát , „hiszen nem is azért szóltam a jó kis leánynak , mintha minden el akartam volna neki mondani , de csak meg kellett vigasztalnom a szegény kesergöt ? És aztán . . .“

Mártha beszédének vége-hossza nem volt. S valóban lehetlen vala az egészen csak Jernében élő agg dajka csacskaságát nem türnie , midőn e forró ragaszkodást leányához , ezen öszinte örömet a bekövetkezett kibékülés felett láttá Szelödyné.—A mi feddő szókat az anya leányának még mondani akara , Mártha folytonos közbeszólásai ellen szedék azok minden fulánkját, enyhítékkeserüségét , s Szelödyné megigérte , hogy másnap megirandja Valdaynak leánya megmásolhatlan visszalépéset.

. . . Az estvét anya és leány bizalmas beszélgetésben tölték , s mi a neheztelés és harag nap-

jaiban Jernének nem sikerült, most könnyebben megközelíté czélját: megfoghatóvá tenni anyja előtt, hogy szíve hirtelen történt változása nem pusztalengeség és könnyelmüség eredménye.

XLVI.

Másnap azon események után, mellyeket két utolsó fejezetünkben előadánk, a megyeháznál törvényszéki ülés tartatott, mellybe — történetünk folyamánál fogva — el kell vezetnünk a nyájas olvasót, hol bizonyosan ismert személyekre is találunkdunk...

Ime mindjárt egy, a zöld asztal jobb oldalán, közel az elnökhöz. E válogatott finom öltözet, e nyájas arcz, e mindenkit barátságosan üdvözlő szemek s mindenek felett, ez utánozhatlan édes mosoly az ajkakon!... ki ne ismerné meg Ilványi Lörinczet? Épen most mondatott ki évekig tartó rabság ítélete egy terhes gyanu utján befogott emberre, — helyes volt-e az ítélet vagy nem, ide nem tartozik, — s e lágy ajkak, mellyeken a mosoly lehervadhatlan virágul függ, mint öröközölden a mindig fris levelek, olly édesen nyilnak meg a mélyen fohászkodó rab felé, mutatván neki a jól ápolt fogak tündöklő fehérét, mintha a szegüny embernek épen egy vig lakomábai meghivás

adatott volna tudtára ; a másik perczben szintazon arczczal fordul szomszédja felé, s becsületszavára teszi őt bizonyossá, hogy kedvencz paripájánál nincs jobb futó a fél megyében . . .

Egymás után vezeté be a hadnagy a vádlottakat, kiknek némellyike — tán épen a legártatlanabbak — hónapokig ült sötét börtön fenekén , e rendszeresített bűniskolában , hallgatva ollykor megrögzött gonosztevők csáboktatásait — ő maga ki-hallgatlanul. — Azon szerencsések között, ha szereencse volt rá nézve , kik nem valának arra kárhoztatva, hogy elítéltetés előtt szenvedjenek buntetést börtönükben , volt István , az e napokban befogatott koldus, ki most terhes rablánczokon bevezetteték ; duzzadt képe a néhány napi börtönzés következtében összeesve volt , haja homlokán és halántéki körül rendetlen kóczos göndökben szétszórva s ujjnyi hosszura nőtt szakálla s arczsöre kinézését vaddá , képet szinte ismerhetlenné tevék. Egész valójának szánakozásra indított tekin tetet kölcsönzte a kínzó magába száltság és tán a bűn öntudata is.—Lassu, megtört léptekkel haladt előre , s nem messze az asztaltól megállapodott.

Szemeit félénk kiváncsisággal hordozá véig birái arczain s élénk meglepetés sugárzék belölök, midön Ilványira esett tekintete. — Az elnök nevét kérdezé ; a vádlottnak ajkai körül fájdalommal

és gúnyjal vegyes vonaglás látszott és szemeit merészen feszíté Ilványira, emelt hangon ejt-vén ki e szavakat: „Dorányi István!“ — E névre Ilványi meglepetve fordítá arczát a rab felé; aj-kairól pillanatra eltünt a mosoly, s helyét komely vizsgálódó tekintet váltotta fel. A rab meggyő-zödvén, hogy sejtelmében nem csalódott, né-hány lépést tett előre, szemeit folyvást a szolgabiróra függesztvén; átellenben vele állapodott meg.

„Mit akarsz?“ kérdé erős hangon az elnök, „millý magaviselet ez?“

„Semmi mást, tekintetes törvényszék,“ vá-laszolt István, „csak szemébe nézni ezen urnak, ki nyomorult életem egész szerencsétlenségét okozá, ki miatt mindenemet vesztém, ki egyedüli oka, hogy becsületes biztos állapotbul koldusbotra jutottam, s hogy most a legrettentőbb vád által terheltetve, állok törvényszék előtt. . .“ A koldus kinyújtott jobb kezével Ilványira mutatott, kinek arczát a küzdelem, minden mást mutatni, csak azt nem, a mit e szavakra valóban érte, rövid pillanatra sajnálandólag eltorzította; végre azon-ban mégis sükerült egy mosolyt idézni ajkira, melly bámulást és boszankodást fejezett ki egy-szersmind. . . Mindnyájan meglepetve nézték a jelenetet.

„Igen, uram!“ folytatá beszédét a vádlott, ném hallgatva az elnök visszautasító szavaira, „ön ismer engem, ki gaztetteért hónapokig hevertem ártatlanul tömlöcz fenekén, ki ön miatt szegény állásomat, melly egy becsületes családot táplált, elvesztettem, kinek szeretett nőm és alig született gyermekem halálos áldozatja lett. . . Verje meg az Isten minden ezekért!“

„Meg nem foghatom . . . magamon kívül vagyok . . . ez az ember örült,“ szólta llványi a törvényszéki ülnökökhöz.

„Nem örült, uram,“ kiáltotta vissza a koldus, „mert azon évek alatt, mióta bal sorsom önnel összehozott, soha nem voltam olly józan, mint e pillanatban!“ folytatá tovább szavait, „ minden rabnak szabad mentségére bármit felhozni, a mit kiván. Én egészen első önkényes vallomásom mellett maradok mindenben: a szegény gyermeket, kinek nyomoritása nekem tulajdonittatik, már megvakitva utfélen találtam; vétkem csak az, hogy nem hagytam ott éhség martalékául, hanem magamhoz vevém, s vele kerestem élelmet mindkettőnk számára. Ezért állok most itt rabul. . . De elmondom a tekintetes törvényszék előtt, mint kellett nekem ezen úr vétke miatt e szerencsétlen állapotba jutnom. . . .“

Az elnök hallgatást akart parancsolni, melly

azonban a hely rendeltetésével olly kevéssé illett össze , hogy Ilványi kénytelennek érzé magát, megkérni a törvényszéket , az eszelős koldus beszédének kihallgatására. — István az egész lopási esetet , mellyet az olvasó történetünk elejéből tud , körülményesen előadta , s miután hoszszu szenvedéseit, miket annak következtében türt, élénk színekkel fösté , s a fokozatos süyledést, melly első szerencsétlenségének következése volt, öszintén megfejtette , egész addig , mig fia elvesztével végső gyámolatát is megfosztatott: szavait ismét Ilványihoz intézte : „S most,“ ugymond „itt állok én , egykor rosztottének áldozata, itéljen ön felettem ! legyen birám , s mondjon halált fejemre . . . Senkitől örö mestebb nem hallom elítéltésemet, mint épen öntül, uram; mert halálomban is gúnykaczaghatok az emberi társaságra, mellyben gyakran egy könnyelmü uracs meggon dolatlan kicsapongása végső lelki s testi veszélybe dönti a becsületes embert, a becsületes családot. Tudom , hogy süyledtem , oh, nagyot süyledtem ! de Isten itélőszéke előtt nem a lesüleyedettre rovatik a büntetés , hanem arra , ki öt a mélységbé taszítá, honnét nem lehetett szabadulása , hol a körülmények kényszerítő vaskarja menekedhetlenül körülláncolá öt . . . Ön felettem az egyik földi bíró , — mondjon ítéletet fejömre !“

Nem csekély volt a benyomás, mellyet a rabkoldus beszéde a törvényszék ülnökeire gyakorlott. Ilványinak minden erejét, teljes önuralkodását össze kellett szednie, hogy ez igen nyomasztó helyzetben kellőleg fentarthassa magát, hogy csak gyanut se engedjen támadni a keblekben, mintha István beszédének igazságát érezné. Célját sükerült is mindenjárnál elérnie, a menynyiben a vádlottat még mult évekből, midőn fija ápolása után tengeté életét, mindenki körhely és kicsapongó embernek ismeré, s a mennyiben a jelen súlyos vád is, mellyel terheltetett, olly izonyu volt, és ha való, olly egészen megromlott lélekre mutatott, melly pusztá boszuból is bizonyosan kész leende, szennyes vádat állitni fel tiszteletben álló ember ellen, csak azért, hogy azt keserítse, hogy neki rosztat tegyen.

* * *

Mi Ilványi Lörinczet a jelenben nem védjük, nem vágoljuk. Védnök, ha fiatalkori aljas tettét nem kellene a bizonyos tények közé sorolnunk. Vádolnók, ha hallgatását megtörvén, ez által a vádlott rab iránt a törvény szigorúságát enyhítené. De az emberi törvény és bíráskodás csak a tette nézi, távol és legtávolabb indokait az erkölcsbirónak hagyván fel számadásba venni.

Különben is az ember élet-korszakokat él. A gyöngé gyermekbe ferde nevelés, rosz példák befolyása az erkölcsstelenség némelly kártékony magvait olthatják, mellyeket azonban a nemesre lángoló ifju, a jóra törekedő férfi elfojthat, gyökerestül kiirthat... Kit jóvá nem a nevelés tett, nem azon milliónyi mindenmű benyomások, mellyek összes eredményét aztán az ember „természetének” mondjuk, kit épen ezen „természet” tán inkább aljasságokhoz vonz, s ki mégis önerejével, önnevelés utján tudta magát a tiszta erényhöz közelebb álló polczra felküzdeni, ki vívott, hogy jóvá lehessen, — illyennek ítéltük mi a ko-szorut.

Ilványi Lörincz ez eszménynek nem felel meg, mert lelkétől aljasságaitól nem tisztítá, csak finomította ez aljasságokat, mint Valday Andorral intézett párbajából tudjuk... Ha rövid találkozsainkban valamikor jó életirány felé küzdeni láttuk volna őt, könnyebben kiengesztelődnénk vele.

István, az elaljasult koldus és gonosznevő, idegen kéztől kapta az első lökést a bűn örvénye felé; menekülni többé nem volt erejében. És ezen eredeztető bűn intézője közbecsülésben álló férfiu-

az eredett cselekvények véghez vivője pedig áldozatul esik. . . , Az élet a mint van!'

* * *

A törvényszék komolyan folytatá ülését. István védbeszédei csak terhelék őt. A gyermek megvakítását állhatatosan tagadta. . . Itélet nélkül vitetett vissza börtönébe.

. . . Tódor vezette elő, ki István büntársaul szinte befogatott. Vallomásából kisült, hogy Tekla szerencsélen gyermekét ellopván, Istvánnal együtt vetemültek az iszonyu gondolatra, őt szemfényétől megfosztani, hogy koldulásukban eszközük használhassák, s együtt hajtották végre a véres tettet is rajta.

. . . Gazsi megtudta, hogy István e nap fog törvényszék clé állittatni. Ez órákban a megyeház körül találjuk őt, néz, hallgat, figyel minden neszre, s kérdezősködik. Sükerült utóbb egy hajducsapat közelébe lopóznia, hol a csak most történetről körülményes tudósítást hallott. De a mi István vétkes elsülyedését illeti, ő a bünsuly nagy részét levevé Ilványi vállairól, s Valday Andort terhelé vele, mint a ki által végső gyámjától fosztatott meg István, s a ki ennél fogva bár nem első, de legközelbi oka volt szerencsétlen elsülyedésének. . . Szíve Andortul annál inkább el-

iszonyult s annál forróbban ragaszkodott Teklához.

XLVII.

Valday Andor sógorától , meghalt nővére férjétől , tért hazára. Mióta Eszter halálos ágyán megfogadta , hogy hátra hagyandó árvájára atyai gondot fog viselni , több izben látogatá meg Lorányit , mindenki által meggyőződve , hogy az elkorhelyedett férfiú a józan élet ösvényére többé nem egy könnyen visszatéríthető , s hogy kezei között unokaöccsének szép vagyonára kevés év alatt igen kis adagra olvadhatand össze. E gyermek sokkal kisebb korban levén még , semhogy komolyabb nevelése s oktatása körül intézkednie szükséges volna , egyelőre legalább vagyonának biztosítása felöl akart gondoskodni , s ez okbul megbizta ügyvédét , Lorányi vagyonbeli állása iránt szigorú vizsgálatokat tenni , hogy szükség esetén az árva birtokát további pazarlás elől a hatóság közbejárultával óhassa meg.

Hazatértekor kapta Szelödyné levelét , visszaküldött jegygyűrűjével s egy levél kíséretében Jernétől , mellyben hideg nyájas szavakkal , de mint a levél minden sora mutatá — ingadhatlan

határozottsággal mondá Jerne a köztök volt viszonyt végkép felbomlottnak.

A mint Andort eddig ismerjük, az ő szerelme nem egy kifejlett, megállapodott férfiú érzeménye volt, melly minden a nőnek hódol, öt egyszersmind emeli magához, s épen ez által teszi a nő ragaszkodását maga iránt ellenállhatná, az érzellem tüzét ki nem alhatóvá. A férfi, ki tettel mutatja meg kedvesének, hogy egészen értte él, hogy kívüle semmi magas és szentebb célt nem dagasztja keblét: szerelmének sirját ássa meg, mert senki sem érzi jobban, mint épen a nő, hogy ő élettárs, ki földi pályánkat örööm virágával elbínteni van meghivatva, de nem életcél, mellyet küzdehnünk minden jutalmául tűzhetünk magunk elé, melly mellett minden más mellőzzön, mikre a férfit ez életben szent kötelességek intik. . . Andor határozatlan lelke minden eddig kevés erővel birt; izgékony, tüzes képzelő ereje Jernében olly eszményképet ragadott meg, mellynek mint bálványnak veté magát lábaihoz, mellyen kívül szívénél nem voltak vágyai, — s a bálvány a szolgai imádótul elundorodott.

Illykép mutatkozott a hatás is, mellyet a vett tudósítás lelkére gyakorlott, melly azonban előtte nem volt egészen váratlan; érezé ő azon egypár együttlétében, mellyet Jernével a párviadalról le-

mondás után töltött , nagyon érezé , hogy e szívben olly roppant változásnak kelle történni , mellytán örök válaszfalat emelend közte s szerelme között ; de önmaga előtt is titkolta e sejtelmet . Az óta mindig bizonyos szorongással emlékezett Jernére , mintha titkolni akarná azon ébredni kezdő öntudatot maga előtt , hogy e szivet gyáván eljátszotta , — s ez oka , hogy mióta Szelödyék falura vonultak , minden ábrándos sovárgása mellett sem veheté rá magát , látogatásukra menni .

Gúnykaczajjal kelt ki önmaga és a sors ellen ; képzelete ez utolsót mint egy felette rakonczatlankodó zsarnokot állítá elő , kinek ő méltalanul üldözött áldozata . — „Mindenben , de mindenben csalódom !“ kiáltva fel , midön a leveleket harmad izben elolvásá , „vagy van-e csak egy szaka életemnek , melly árva lelkemet nem érdemelt kezvekkel ne halmozta volna ? Kezdtem-e valami-hez , minek bal sükere bizalmamat , örömemet az élethez nem csökkenté ? Nem , nem ! én boldog-talan ember vagyok , ez az élet nem nekem való ! ...“ És e vonalon haladtak gondolati , átfutotta élet-pályáját , s az önzés sínom eszélyével fejté ki minden körülményiből , hogy ő mindenütt áldozat , elnyomott szerencsétlen . . . „Milly hőn és igazán szerettem egykor Teklát ,“ így hitegeté magát , „s nem ellenem álltak-e a sors , a viszonyok hatalma ,

az előítéletek egész serege, s csak boldogtalanságot eszközök szerelmeummel? . . . Egy általátnak hittem, megcsalt; — de van-e, ki engem meg ne csalt volna? . . . És én cselekedni, mint ezen emberek, előtolakodni közöttök, ezt én nem tudom, nem tehetem! A gyakorlati élet sem nekem való. Vagy nem látok-e körülem elég embert, kik fiatalbuk és szegényebbek, mint én, kiknek értelmisége csak kivételkép billen ki néha a mindennapiság szennyes kerékvágásából, s ők mégis fényt és tiszteletet vínak ki maguknak, mig én — én a férfikorú, a gazdag, kinek szellemi láthatárában egynémelylik ezek közül kisded pont gyanánt enyészik el, — testi leksi kincseimmel tétlenül heverek a cselekvés emberei közt. . . . S ez új szerelem? — Oh, de mit is várhatni nőtől, szerelemtől? mit magától az élettől? Az élet nem nekém való s én nem az életnek. . . . Jobb nekem meghalni s menekülni kinlodásimtól. . . . A halál? lehet-e sükeresben dacolni az üldözöző sorossal, mint a halál által? . . . “

Ezeket Andorral nemcsak jelenfájdalma mondatá; évek óta összeforrt már meghasondott kedélyével, mely mindig a multat bonczolá, a jövővel tépelődött, s a jelenben soha sem tudta magát feltalálni, azon csüggesztő életnézet, melytől szüntelen habozóvá tette, melyről erejének ön-

tudatához , annál kevésbbé czélszerü használatához , jutnia soha sem engedé . . . A történetünkben előfordultakon kívül messze kellene visszamennünk, tán nevelése első időszakába , ha e kedély-állapot minden kuttorrásait felmutatni akarnók a nyájas olvasónak.

XLVIII.

Ismerjük a lelkí állapotot, mellyben Andor és Ilványi a pártfönök ebédjénél megjelentek; Andort elutasított szerelme , Ilványit azon aggodalom , nehogy a koldusnak a törvényszék előtt mondott szavai, hitelre találván, becsületére a világ előtt foltot ejtsenek , csüggeteggé tevék; mindegyik olly lelki helyzetben volt , melly öket az emberekhez könnyen simulóvá tette , gyámot sejtve mindenkiben , mellyhez támaszkodhassanak . . . Az okos házi gazda az első találkozást neje s leányai társaságában intézte , õ maga s övéi a legnyájasbak, legmegelőzőbbek voltak. Ellesve volt a benyomás , melyet az egykori két vetélytárs első találkozáskor egymásra gyakorland. Valday elpirult , Ilványi hideg üdvözletet mondott , s ajkai körül némi gúnyos rángás tünt fel. —

Az ebéd francia finomsággal készítetett,

egyre jobban ébredő magyar jó kedvvel folyt le s angolosan végezeteit; . . . a nők távoztak az étteremből. — A pártfönök leste az alkalmat, ll-ványinak tudtul adni, miről öcscse által értesült, hogy Andor és Szelödy Jerne közt minden viszony végkép felbomlott; jól tudá, hogy ez által a leg-hatalmasabb gát, melly e két férfit egy párt zászlaja alatt egyesülni tán akadályozta volna, le-rontalott. . . . Ilványi e hír hallatára hossza-san tekintett Andorra. „Vigasz a szegénynek, ha bajában társat talál!” gondolá magában a házi gazda.

A beszéd politikai tárgyakra, megyei köz-ügyekre vitetett által, mi közben a számító házi gazda megragadó szónoklatot feje ki. A megye állapotát festé, melly szerinte olly elhagyatott, hogy rajta csak egy hazafias irányu, erőteljes párt segithet. . . Andor, felocsudva eddigi mélázásból, figyelmes lön. Egy ily uj párt alakitása jött szóba, de melly hogy kivánt sükert érjen, hozzá a leglelkesebb férfiak járulása kivántatik. Andor maga nyilatkozott, hogy a megye köz-ügyeiben ezentul részt venni ohajt. . . A házi gazda örömmel hallá e szavakat; elmondta, hogy illy párt már létezőben van, mellynek szent czélja a megyében a legüdvösebb reformot eszközölni. . . S rövid szóváltás után Valday Andor kitmondá,

hogy ezen párthoz a legnagyobb készséggel járuland.

A házi gazda rendkívül örült e nyereségnak. „Illy férfiakkal,” ugymond Andor és Ilványi kezét megragadván, „illy férfiak hozzá járulása mellett, lehellen a jó ügynek nem győznie! . . . E poharat pártunk virágzásaért, dicsőségeért!” A telt poharakat összekoccszták, s a haza és a közügy mindenjájok ajkairól szíves buzgó éljenzsben részesült. — A tisztujitás körül teendők részleteit hozák szóba, miközben a társaság egyes tagjai hevesebb és bizalmasabb nyilatkozatokba bocsátkoztak egymás ellenében. — Utóbb, szintolly ügyes fordulattal, az Andor és Ilványi közt fenforgott viszonyokra terelte a beszédet a házi gazda, s a jól előkészített kedélyek a kibékülésre igen hajlandók voltak, s egy egymásra köszöntött pohár után „a mult viszályok felejtésére!” a két vetélytárs kezet fogott, s a teljes kibékülés tanuságaul nyomban elhatározták, hogy a párviadальнál, eredjen az bármiben, nyomorultabb előrélet nem uralkodik az emberek közt. . . A párnak e két újoncz embere csak késő alkonyat felé vált el a szíves házi gazdától, s Valday Andor képzeli erejének egész tüzével bizonyítgatá önmaga előtt, hogy nincs ember megyszerte, kit a közügyek célszerű elrendezése forróban érdekelne, mint őt. . .

„Öcsém!“ szólt mosolyogva Gyulához a pártfönök, midőn magok maradtak, s egy poharat emelt föl, „tehát éljen a szakács és a finom bor!“

„És az eszélyes házigazda!“ fejezte be Gyula nagybátyja szavait, „mert hiszen nélküle a szakács és a bor kevésre mentek volna!“

XLIX.

Sértett hiuság, a képzeleterő ábrándozásai, az izgékonyiság véralkatában, az ingatagság élet- és világnézeteiben, s az egészen odaadó hitteljes szerclembéri csalódás Andor csüggeteg és határozatlan kedélyét elcsigázó kínok martalékául adák. Egy edzett, állapodott lelkü férfiu nálanál bizonyosan nagyobb fájdalmat érez vala; ö nem volt elég mély érzelü, hogy fájdalma valóban nagy legyen, de azt ezerféle apró tünödések és bibelödések által tudta önmagára nézve kínzová tenni; mint könnyü pehely erős zivatar szárnyain, ingadozott gyönge sajkában az önalkotta kíntenger hullámain, s a vigastralás, mellyet magának nyújtani tudott, azon nemü volt, melly illy hivatásra legkisebb erővel sem bir, melly különben is borongós kedélyét az elcsüggédésnek még fe-

ketébb és nyomasztóbb fátyolába burkolá. . . Az embernek, hogy bármilly csapás után új életkedvre ébredjen, tetterejét, erkölcsi tehetsésgének önierzétét, önmagáhozi bizalmát kell fölébreszteni. . .

A felhivás, a gyakorlati élet erőt kivánó s erőt edző mezejére átlépni, soha idejébben nem jöhetett volna Valday Andorra nézve; s épen képzelő-ereje izgékony hevének tulajdonithatni, hogy e megnyitot mezőre töle telhető buzgalommal sodortatá át magát. . . Kellett neki egy eszme, mellyhez belvilágának ingatag tömkelegét, mint fentartó oszlophoz, támaszthassa, s ez eszme jelenleg a legnemesebb volt: részvevő munkásággal áldozni magát a közügyekre; s dicső, magasztos és — ábrándos fényben lebegett előtte a haza, mellynek majdan cselekvő s hasznos polgárává válandik. . . Kellettek neki emberek, kikhez gyarló létét kapcsolhassa, kiknek állapotosságában ingatagsága szilárduljon; kiknek vezényomain tántorodás és habozás nélkül járhasson, s ez embereket a pártfőnökben és az ifju Csereszöghy Gyulában találta fel, kikkel társalkodása folytonos és szakadatlan lön, kik iránt azon egészen odasimuló rokonszenvet és ragaszkodást gyakorló, melly rá nézve azok társaságát minden napos szükséggé tette. S ha magányos óráiban

életuntató bájkódás fogta elő, szaladt a magábaszállás kínzó furiái elől, s ha illyenkor Csereszöghy Gyulával hosszas csevegést vitt véghez politikai színezetben: magasztos önámitással érzelgé, hogy ő a hazának legszeretőbb munkás gyermeké...

L.

Gazsi urához lépett. Homlokán komoly merengés ült, s ajkain neme az elkeseredésnek tünt föl, szemeit hatályosan függeszté Andorra s azonnal földre sülyesztette és elpirult, olly élénk volt a szégyenérzet ez ifjuban, mellyel most urát tekintette, ki már nem tisztelet és ragaszkodás, csak sajnálat tárgya volt szívének.

„Uram,“ ugymond, „a tekintetes uram volt jótevőm...“

„Mit akarsz, Gazsi?“ kérdé Valday Andor, kinek az ünnepélyes hang nagyon felötlő volt.

„Egy új jótéteményt kérek, hasonlót ahhoz, miðön először házához fogadott, uram! – bocsásson el szolgálatából,“ válaszolt Gazsi szilárd hangon.

Andor csudálkozva tekintett a szolgára. „Mi jut eszedbe? most? olly hirtelen?“

„Mennem kell, uram; nem maradhatok,“ foly-

tatá Gazsi szavait, „én csak ott maradhatok, ahol örömmel, ahol szeretettel teljesíthetem kötelességemet; az én nótám a tekintetes urnál már lejárt.“

„S mivel máshol tán több fizetést remélsz, azért akarsz új nótát kezdeni?“ kérdé gúnyosan Andor.

„Isten mentsen, hogy uramat valaha péazért elhagynám,“ szolt nemes elpirulással a szolga, „különben is e tekintetben csak hálával tartozom, s a téns urra mint jótevőmre fogok emlékezni.“

„De hát mi lelt?“ unszolá tovább Andor a szolgát.

„Semmisem lelt engem, téns uram“, válaszolt Gazsi, „de én leltem valamit, a mit bár sohase tudtam volna... Lelkem ollyan most, mint a hegedü vonó nélkül; a vonó elment, elrepült c háztól, s utána kell vonulnom nekem is. Ugyis hasznomat nem venné a téns ur; hasznomat csak a vonóval vehetni, nélküle lelkem hegedűjén haszontalanul pattognának le a húrok... Lelkem volt a hegedű, szeretetem a vonó.“

„Átkozott czigányosan beszélsz,“ közbe szolt Andor.

Gazsi keser-édesen mosolygott. „Ugyan, téns uram, ki hegedülne egy igaz nótát e világban,

ha csak az olly szegény czigány nem , mint magam vagyok ?“

„Nem bocsátlak el !“

„Tekintetes ur , megszököm .“

„Ugy , hálátlan ficskó ?“ szolt Andor felindultan ; „majd kivétetem a hegedüt kezedből , és lábadra tétem .“

„Akkor lábam is azt teszi , mit máskor kezem tett , azon különbséggel , hogy kezem marsot huzzott a hegedün , lábam pedig a hegedüt marsolata a földön “

A czigány ifju megújította kérelmét az elbocsáttatásért , mit azonban Andor másodszor is , harmadszor is megtagadott . Nehezen esett neki a gondolat , hogy e fiutól , kihez együtt végzett utazás és öt hosszu év megszokása szívét jóformán lebilincselék , megváljon ; s volt azonfelül Gazsi őszinteségében , ragaszkodó hűségében és szeretetében olly varázs , mellynek könnyen sükerült az embereket magához hódítani . Azonban kérelme mellett állhatatosan megnaradt . „Uram ,“ ugymond , „ha testemnek valami baja történnék , ha lábam eltörnék , vagy kezem bénulna meg , vagy oldalamat lyukasztanák ki , nemde elbocsátana szolgálatából ?“

„El ,“ válaszolt Andor , „de jegyezd meg magadnak , fiu ! — csak azért , hogy meggyógyíttassak lakk .“

„Köszönöm, jó uram,“ szólt Gazsinem megindulás nélkül. „Lám most lelkemnek van baja. Az engedelmesség volt lelkem lába, melly gyors vala mindenkor szolgálatra; de most e láb megsántult; — a hűség volt lelkem keze, melly minden parancsot azonnal teljesített; de most e kéz megbénult; — a szeretet volt lelkem oldala, az volt ez oldalban a szív; de most az is kilyukadt, — kiesett, kihullott belőle a szeretet. . . Tekintetes uram! a lelkem beteg, meg a szívem beteg, bocsásson el, meg kell gyógyítanom.“

Andor végig nézé a különös hangulatu szolgát; arcának szelid tekintete, szavának megható hangjai szívéhez szólottak; eszébe jutának a hosszasan együtt töltött idők, hánkyódó szíve sötét szemedései, mellyekben e fiu föltétlen ragaszkodása olly gyakran vígasztalója volt, s érzékenyen szóla: „Gazsi — elhagyhatnál-e engeimet? elfeledhetnéd-e, hogy barátod, nem urad voltam? . . . Azt hittem, holtig együtt maradunk.“

A szolga szemeibe könyek tolultak: „Nem, jó uram, én nem mennék magamtól, de mennem kell! nem tudom miért, de ellenállhatlanul menni kényszerülök. . . Hiszen, téns uram, mi ketten emberölök vagyunk; elhegedültük a végső nótát szegény Bojtorának, — oh, bár ez soha se történt volna!“

E szavak Andort megilleték, Gazsit nyugtatni s vigasztalni akará; de ennek vigaszra nem volt lelke tárva, keserűen csóválta fejét. „Oh nem, uram!“ szóla, miközben szivére és szájára mutatott, „miről engem itt vádolnak, innen azt ki nem menthetik soha! . . . Téns uramnak gyermek van, és e gyermeknek anyja; és a téns úr saját gyermekének nagyatyját segíté a világ-ból kínosan kimulni! Ezt én nem selejthetem soha! . . . A téns úr gyermek szerencsétlen, vak! és az anya elhagyatott árva, egyedül a világ-on, mellyen nincs gyámja s vigasztalója, csak a nyomorult gyermek, mellynek látása öröm helyett fájdalommal tölti kebelét, és a gyötrő visz-szaemlékezés, hogy egész életére megcsalatott, melly e fájdalmat még kínosabbá csigázza. . . Nem hálatlanság visz el a téns urtól, mert e nőhöz, e gyermekhez megyek. . . Láttam én az embereket széles Európában, tudom, hogy benne nem sok műhely van, hol igaz szeretetet kovácsolnának . . . de az én atyám jó kovács volt! Örökséget csinálok magamból, időnek előtte: az atyától a fiura szállok; e vak gyermeket szolgálni, vezetni, tanítani fogom.“

Andor elnémult, s egy hanggal sem merte többé a távozni szándékozó szolgát akadályozni; de helyeslőleg sem szóla szándékáról. Keserű

szemrehányást szenvede lelkismeretétől. — A **szolga gazdagon megajándékozva** távozott a háztól; de elhagyott gázdája nemével az irigységnél, melly lelkét hosszas időre nyomasztó önváddal terhelé, tekintett az egyszerü s nemes szívű szolga után, kit — ha így szólhatni — az ösztönök legszebbike vezérel magas erény gyakorlatára.

* * *

Még az nap alkonyán megjelent a hű szolga Tekla körében. „Asszonyom!“ ugymond, „a hét elmult, és itt vagyok. Fogadjon be, kérem, hajlékába, ugy fogom magamat viselni, hogy mindenkor elégedve legyen velem.“ — Tekla nem kevessé csudálkozva látta a czigány fiu komoly határozatát.

„Édes kis fiu, hogy hínak?“ szolt Gazsi a vak gyermekhez, egész otthonisággal.

„Kelemen,“ válaszolt Tekla helyette, még folyvást nem jöhetvén tisztába magával, mit mondjon, vagy hogyan fogadja a czigány fiut, ki olly különös ragaszkodással van házához.

„Ne gondolja, asszonyom,“ szóla tovább Gazsi, „hogy haszontalan naplopó leszek házánál; minden fogok tenni, mindenben szolgálni, a mit csak tőlem kíván. De mindenek felett a kis Kele-

10 *

men tanítója leszek. Sokan mondtaik már, és nem csak éretlen emberek, hogy bal kezem nem köz-napi gyorsasággal szökdel a hegedü hurjain, szivemben pedig elég bő és finom az érzés, hogy általa jobbom helyesen kormányoztassék. Páris-ban egykor fél évig volt egy vak férfi tanítóm, s én jól figyeltem e vaknak minden fogásaira. Most hasznát veszem tanulásomnak... Vagy ugyan mondja meg, asszonyom, lehetne-e e szegény kis vakoṭ másra, mint zenére tanitani, hogy sötét életét a kedves hegedü barátságos társaságával derengesse, s hogy napjait becsületes élelemkeresés által biztositsa, irgalomkenyér koldulása helyett?“ Ezzel előrevé hegedüjét, s vídor csendes dalra zengedezteté hurjait, figyelve, valjon a leendő kis tanítványra vannak-e a hangok ébresztő hatással?.. S a vak gyermek, mihelyt az első hangokat hallá, a játszó felé tapogatózott, s térdeihez simulva hallgatá a hangszer bájos ömlengését.

„Minden jól van, asszonyom;“ szolt vidáman Gazsi, „kis szerszámat vásárlunk neki minél előbb, s aztán elkezdjük a tanulást. Igaz ugyan, folytatá beszédét szünet mulva, „hogy én készsé-gemben, kegyednek, asszonyom, szolgálni, el-mulasztám a legszükségesbet tudakolni: akar-e engem házához fogadni?“

Való ugyan, hogy ezen akarati készség Teklában nem hiányzott: azonban nem mulasztá el, Gazsít volt gazdájára újolag emlékeztetni, s a czigány fiu előadá az egész jelenést, mellyben urától megvált.

„Tehát nem örömmel vált meg töled Valday úr?“ kérdezé Tekla e beszéd után.

„Oh, nem!“ válaszolt a fiu, „fájt nekem is, de ő is érzékenyen vevé... Ám ennek meg kellett lenni!“

„Nem, Gazsi!“ szolt Tekla aggályosan, „ennek nem kell meglenni. Én nem fosztalak meg uradtól, jótevődtül.“

„Asszonyom! s nem akarna szolgálatába fogadni?“ kérdé Gazsi meglepetve.

„Menj vissza Valday úrhoz,“ volt Tekla ujabbi válasza.

„Oh, ez nem lehet, — hisz ő kegyed atyjának gyilkosa! ez nem lehet,“ mondá Gazsi fölhevülnen.

„Mondod, nehezen vált meg töled, sajnálattal bocsátott el... Menj vissza, jó fiu, rád neki szüksége van,“ mintha sejtette volna Tekla, hogy e szolga távozával tán nem akárki által pótolható ür lámad Andor szívében.

„És így valóban elűz kegyed engem, asszonyom?“ kérdé még egyszer a czigány fiu, s mi-

dőn feleletül Teklának ismét előbbi szavait **kapta**, csóndesen jó éjt kivánva , eltávozott.

... Másnap hajnalban , midőn az első lépést tette szobájából Tekla , ajtaja küszöbén a czigány fiut lelé , ki örömmel üdvözölte a kilépőt. „Lám , asszonyom ,“ ugymond , „varázs van kegyedben , melly engem lekötve tart , melly miatt nem távozhatom... Ollyan vagyok én szegény czigány fiu , mint a hű eb : ha az ajtón kiutasítnak , a küszöbön fogok ört állani.“

LI.

Lorányi háza tátva-nyitva volt minden úri embernek , a ki éhezett és kiváltkép a ki szomjazott. Nem is panaszkodhatott , hogy ebbeli vendégszeretete a méltányos elismerésben nem részesül , mert hajlékában gyakran a legtarkább társaságot lehete együtt találni , s habár többször — főleg újabb időkben — igen aljas korhelységnek volt tanyája , néha azonban a már egykor és pedig igen szomoru alkalommal látottaknál , finomabb urak is megfordultak nála , melly megtisztelés azon szébb idők maradványa s egyszer-smind emlékeztetője volt , midőn még ezen , romlásnak indulat hajdan erős‘ falak között az uralkodó szellemet a ház asszonya ,

s nem bor és kártya tartá fen. Mi pedig a legujabb időket illeti, mellyekben a közelgő tisztújítás előgondjai olly sok lábat és fejet mozgásba hoztak: épen nem csuda, ha hosszu estebédek feletti bölcs tanakodás végett gyakran találunk nemes társaságot Lorányinál, kinek háza illyetén összejövetelekre annál alkalmasabb volt, mert ő soha a megyében semmiféle párthoz nem tartozott, hanem mindenik párt embereit egyiránt szívesen látta víg vacsorára s egy kis makaura...

Hatóri ember kelt fel az estebédtől, s ötközülök nyilván czáfolá a görög bölcs egykor állítását, melly szerint az ember két lábu és tollatlan állat volna, mert kettejük fehér tollas, kettejük fekete tollas, egy pedig tarka tollas volt, s az emlitett definitiot egész tisztaságában csak maga a házi úr közelítette meg, az által, hogy valóban tollatlan s egyszersmind két lábu — állat vala. A tarka tollat Ilványi Lörincz viselé, kit, a tollatlan Lorányi urral együtt, elég legyen nyájas olvasónknak név szerint felmutatnunk; s mitáh a többi négygyel személyes ismeretséget tennie nem szükséges, öket majd, mint madarakat, csak tollukról fogjuk nevezgetni. — Idősebb Cserszöghy nézetei, a szakács és jó bor hatámas befolyásáról az emberi kedélyekre, itt is nagyon gyakorlatiaknak mutatkoztak, mert az

emlitett kedély-barátságosító szereknek kivált másodika által, e különféle tollu egyének nemcsak minden egymás elleni szárnycsattogtatás nélkül fértek meg egy társaságban, hanem mondban, hogy együtt mulatásukat őszinte jó kedv füzerezé, ámbár beszédök majdnem kizárolag pártkérdesek körül forgott, a házi úr nem kis boszuságára, kiben a vitatkozások iránt érdeket gerjeszteni eddig semmi kísérletek által sem sükerült.

„Mi tagadás benne,“ szolt a fekete tollasok egyike, kinek t. i. tolla hosszabb volt, mint collegájaé, „sokért nem adnám, ha Lorányi barátunkat fekete seregünk dicső soraiban látnám fegyvert fogni.“

Lorányi a szólóra pillantott, és további válasza bölcs hallgatásból állta. „De már az bajosan fog menni,“ közbeszolt egyik fehér tollas, kinek ismét tolla rövidebb volt collegájaénál, „mert a milly bizonyos vagyok benne, hogy barátunk mind testre, mind lélekre nézve a legjelesebb tulajdonokkal bir, egy nyolczadafélszáz emberből álló kortescsapat vezére lenni: olly hazafiságos bizalommal hiszem, hogy nemesi jogait csak a fehér tollasok zászlaja alatt fogja gyakorolni.“

„Meg kellene változni a nemzeti színeknek,“ felszólalt Lorányi, „hogy rá birjam magam, s nyugalmas életemet. . .“

„A te csöndes és nyugalmas házi életedet!“ közbeszolt tréfás pathoszzal egyik fekete tollas, a rövidebbik.

„Az én csöndes és nyugalmas házi életemet,“ folytatá Lorányi, miközben hasonló pathoszzal terjeszté ki jobb kezét a palaczkokkal bőven borított asztal felett, „zajgásaitok által megzavartatni engedjem.“

„Tehát csakugyan semmi mód nem volna,“ kérdé az egyik fehér tollas, „melly benned némi hazafiságos indulatot ébreszzen?“

„És ha én tudnék egyet?“ mond az előbbinek toll-bajtársa.

„Ah!“ szolt Ilványi, ki eddig áhitattal hallgatja a beszédet, s változatva hol csizmája hegyét, hol a szoba egyik szögletében heverő nagy kuvaszt boldogítá ajkai édes mosolyával, „ah! már én minden jót remélek, mert azon figyelem, mellyet a mondott szavakra Lorányi barátunk tekintete mutatott, biztos előjele, hogy gondolkozása változni fog.“

„Mi a gondolkozás megváltozását illeti,“ közbeszolt egyik fekete tollas, „ebben, Lőrincz barátom, neked is lesz részed.“

„Ejh, olly kevés jó véleménnyel vagy lelkületem szilárdsága iránt?“ mosolyga Ilványi a szóló felé.

„Nem a szilárdság, de a kénytelenség forog kérdésben,” válaszolt az előbbi, „mit tüstint át fogsz látni, ha egy igen fontos tudósítással, mellyhez juték, megismertetlek... Egyébiránt most minden előtt Lorányi barátunkkal végezzünk. Igen kiváncsi vagyok látni a módot, mellyet a mi jó barátunk, ki a tollban collegám, de a színen ellenselem, Imrénekre nézve olly hathatósnak hiszen.”

„Nem egyéb biz az,” válaszolt az iménti fehér tollas, „mint az egyetlen mód, melllynél fogva valakit pártérdekekbe vonhatni, t. i. a nyereség. Lorányi Imrét tisztviselővé teszszük.”

„Szolgabiróvá,” hozzá tevé a másik fehér tollas.

„Vagy hadi biztossá,” szolt az előbbi.

„A gondolat nem rosz,” megjegyzé az egyik fekete tollas, „Imre barátom, mit szólasz hozzá?”

„Csak illyen zajongással ne menne véghez az egész doleg,” szolt Lorányi, „de én jobban szeretem nyugalmamat, mint az illy ügygyel bajjal megnyerhető, s három év mulva könnyen ismét elveszthető hivatalt.”

„Azaz,” folytatá az előbbi, „magában a tiszteletben még nem találsz elég motivumot arra, hogy egyik vagy másik párthoz állj? Egyilly de-

rék és bizonyára hatállyos motivummal azonban tüstint meg foglak ismertetni.“

„Kiváncsi vagyok,“ válaszolt Lorányi.

„Komolyan szólva, édes barátom,“ folytatá beszédét a fekete tollas, „neked bármelly oldalon, bármelly pártnál, de szükséges jó barátokat szerezned a megyénél.“

„Hiszen most minden részen bírok illyeket,“ válaszolt Lorányi.

„Kiket hozzád csak közönyösséggöt, de nem érdek, s kik e szerint csak közönyösen viselendik magukat irántad, ha szükséged lenne rájok, de nem küzdenének érdeked mellett,“ szolt az előbbi, s kis gondolkozás mulva a társasághoz intézte szavait: „Hiszitek-e,“ ugymond, „hogy tiz percznyi négy szem közti beszélgetés után legyőzendem Lorányi minden apathiáját?“

A beszélő s Lorányi szomszéd szobába vonultak, míg a többiek kiváncsian várták a beszélgetés eredményét, mellynek azonban egészen kedvező sükere lön... A fekete tollas úr röviden előadá Lorányinak, a mit Valday Andor ügyvédétől megtudott, hogy vagyonát, melyet meghalt neje után bír, nem kis veszély fenyegeti, minthogy Valday lépésekét szándékozik tenni, a már is nem csekély adósságokkal terhelt vagyont Lorányinak, mint fecsérőnek, kezei alul elko-

bozlatni, s Eszter hátramaradt gyermekének biztosításaul árvaszéki kezelés alá adatni. Hogy Valday ebbeli szándéka nem alaptalan volt, ezt Lorányi nagyon is érezé, s nem kis mértékben döbbent meg annak hallatára, miszerint ez esetben évi jövedelme igen csekély kiszabott összegre olvadna le. Egyébiránt Lorányi Imre a megyei igazság-szolgáltatás körül sokkal csekélyebb tapasztalással birt, semhogy el ne hitte volna, hogy pártoskodás utján világos igazságokat és jogokat is elcsavarhatni, melly csalódásban öt a fekete tollas téritő annál inkább iparkodott megerősíteni, minthogy különben is elég „prókátori” fogás van kerek Magyarországon, mellyknél fogva Lorányit a tékozlási vád alul könnyen kimenthetni, miket azonban most elballgatván, csak arról iparkodott Lorányit minden felett meggyőzni, hogy öt a fenyegető bajtól csak egy hatalmas párt és jó barátok közbejárása mentheti meg. — Rövid beszélgetés mulva visszatértek a társasághoz, mellynek alkalma volt a négy szem közti szónoklat hatalmát nem kissé csudálhatni, midőn Lorányi Imre jól megtermett fekete tollat tűze fövegéhez, melly ollykép lenge izmos és magas testalkaton álló feje felett, mint magányosan álló torony tetején a szélvitorla. A téritő ívet vett ki zsebéből, s könnyen megfoghatjuk Lorányi buz-

galmát, midön, ki kevéssel előbb pártjáról hallani sem akart, most kétezer pengő forintot írt alá pártja gyámolitására. Azután egy kis kártya-mullságra szólítá fel a társaságot, mellyre a két fehér tollas és a feketék rövidebbike azonnal késznek nyilatkozott; — Ilványi s a fekete tollas, a hosszabbik, egyedül maradtak beszélgetésben.

„Szabad-e kérdezni,“ szolt most a fekete tollas téritő Ilványihoz, „saját szavazatodon kívül, a mi minden pénznél kétségen kívül becse-sebb, mennyivel szándékozol te pártotoknak, mellynek tolla sem fehér, sem fekete, gyámoli-tására járulni?“

„Bocsáss meg, barátom, az illyes dolgok nálunk a párt belső titkai közé tartoznak, melyekről csak az avatottak értesülhetnek,“ válaszolt Ilványi nyájas mosolyjal és kezeit dörzsölgetvén.

„Kétségkívül e titkok közé tartozik az is,“ folytatá az előbbi, „kiket miféle hivatalokra szán-tatok?“

„Ah, ez még nagyobb mértékben,“ volt Ilványi felelete.

„Azonban én mégis biztos kutsóból érte-sítve vagyok, hogy te, édes barátom, a főbiróságot a belényesi járásban négyezer pengő forint-ra becsülted,“ mondá csíntalan kaczajjal a fe-kete tollas, „a min én legkisebbé sem csudálko-

zom , miután e járásban igen jó vadászatokat lehet tartani.“

Ilványi csudálkozva mereszté a beszélőre szemeit , miközben amaz folytatá: „Meg kell adni , hogy pártotok egész szerkezete s eljárása igen ügyes intéző kezekre mutat , sőt a titoktartásban is annyira erősek voltatok , miszerint sok jó szerencse s nem kis pénzáldozat kivántatott részünk-ről , hogy állástokkal tökéletesen megismerekedhessünk; ... de hiába ! m i f e k e t e t o l l a s o k pénzzel nagyon győzzük a d o l g o t !“

„Nem tagadhatom , hogy a miket mondasz , titoknak hittem előtletek ,“ megjegyzé Ilványi.

„Bah — titok!“ szólt az előbbi , mi a titkokat illeti , akár én szolgálhatok ollyannal tarka tollas pártotok felöl , mit még magad sem tudsz .“

„Erre ugyan kíváncsi volnék ,“ megjegyzé Ilványi.

„El is fogom mondani ,“ folytatá a téritő , „annál inkább , mert biztosan remélem , hogy bescses neved aláírásával még ma megtiszteled ezen ívet , mellyre Lorányi barátunk csak imént jegyzé fel magát . . .“

„Én-e ?“ szólt büszke mosolylyal Ilványi , „gondolod-e , hogy játszani fogok szavammal s pártomat elhagyom , győzzön bár vagy bukjék ?“

„A világért sem ! hiszen mi nem is a közép-

ponti főbiróság által remélünk téged zászlainkhoz tériteni , melly — mellesleg mondva—mégis csak kedvezőbb állomás a belényesi havasoknál, "engesztelé Ilványit a fekete tollas téritő , sörömmel látta , hogy a középponti főbiróság megemlítése nem kis engesztelő befolyást gyakorol emberére , „hanem más sokkal fontosabb okok vannak jelen !“

„Példának okáért ?“ kérdezé Ilványi.

„Sem több , sem kevesebb , mint az , hogy a tarka tollas párt megszüntelenül válaszolt a téritő a leendett belényesi főbiró nem csekély megütközésére , ki is nem késsett ezen előtte valószínütlennek látszó hír iránt azonnal felvilágosítást kérni , mellyet az értesítő nem is tagadott volna meg tőle , ha azon pillanatban a többiek a kártyaasztaltól föl nem kerekednek s a két magányos beszélőt körül nem fogják , s őket erővel a zöld asztalhoz nem unszolják , melly közt és némmelly nyilvános zöld asztalok közt az a különbség van , hogy ezeknél sokszor az igazság istennője kegyeinek megnyerésében veszti el az ember pénzét , míg ezt amott a szerencse-istennő szolgálatában teszi , a mi az eredményre nézve végre is nagyon egyre megy ki , s a vesztőfél azon tanúságával végződik , hogy a vaknak vaktában hódolni nem tanácsos . Ez alkalommal tehát a fekete

tollas téritő ujonan szerzendő collegáját elő szóval többrül nem értesithetvén, mielőtt a kártyaasztalhoz térnének, egy levelet adott Ilványi kezébe, mellyet ez mohó vágygyal futott végig, s nem kis megütközés jeleivel arczán adott vissza tulajdonosának.

. . . A játék folyt, nagy részint olly könnyelmű bőkezűséggel, hogy az ember épen nem csudálkozék, hogyan nem átallanak illy urak tömérdek összegeket fordítani kortesi lelkek megvásárlására, miután itt olly gond nélkül vesztegetik saját lelköket is pénzökkel együtt. Ilványi rendkívül szórakozott volt, a többiek szenvedélyesek, s csak a fekete tollas, a téritő, tartá meg számoló hidegvérüségét, s rövid óra mulva kalapját vevé s távozni készült.

„Tehát való volna a levél tartalma?“ kérdé Ilványi a búcsuzótul.

„Győződjél meg magad róla, ha kételkednél,“ válaszolt a kérdezett; „holnap délután meglátogatlak.“

„Elvárlak, de bizonyosan!“ mondá Ilványi, „és . . .“ s valamit sugott a távozónak fülébe.

„Kétségen kívül!“ válaszolt amaz a sugott kérdésre, „erre már te rég ki vagy nálunk jelölve; ne is kételkedjél! . . . És aztán“ folytatá

tovább, „e föltétel alatt, s ha a levél tartalma igaznak bizonyul, számolhatunk rád?“

„Itt a kezem!“ felelt Ilványi, s hatalmas kézszoritással vett búcsút a távozótól. — Lérányi sokkal inkább el volt kártyáiba merülve, semhogy őt ezen egész rejtélyes szóváltás érdekelte volna; a hátramaradt fekete tollas igen megelégedve nézett Ilványira, míg a fehér tollasok, kik a távozottnak téritői szellemét jól ismerék, fejcsőválva tekintének utána.

LII.

Másnap sietett Ilványi a fekete tollas téritőtől vett hírek valósága felől személyesen meggyőződni Cserszöghyéknél, s e célból látogatását még kora délelőtt megtevé. A fiatal Cserszöghy Gyulát egyedül találta. A lelkes ifju elkeseredve s igen komor gondolatok közt járt alá s fel szobájában; szívében legfőbb szentség volt a haza, mellyért hön lángola, mellyet fiatal és erődús lelkének ragaszkodásával szeretett, forrón és szinte szenvedélyivel, mint első szerelme hősét a serdülő szüz, érette tette s áldozatokra készen, minőket övéiért és szabadságaért végső harczban mutathat fel az ért erejü férfi; s megyéje volt a közvetítő, mellyre hona iránti szeretetét átruházta.

Azt hitte ő , hogy az ajkak melegen ömlengő szavai mindenkinél valódi érzelem tolmácsai; azt hitte , hogy a hon legalább ki van véve a minden nap tárgyak sorából, a mellynek nevét képmutatás és haszonlesés szentségtelen szájába hiába venni átallaná, — és csalatkozott. Most láttá először , hogy van számos ember , ki e szó megett: „haza” csak aljas indulatinak bő sereget rejtegeti, hogy van elég ember , ki előtt a haza neve nem más, mint medencze,mellyben önierdekek hajhászatában beszennyezett kezéről a mocskokat lemoshatja... S e keserű ébredéshöz,szép ábrándról rút valóra , saját nagybátyja által kellett jutnia.

A belépő Ilványi első szava az öreg Cserszöghy után volt.

„Elment , falura távozott ,“ válaszolt késően az ifju.

„Hogyan?“ kérdezé csudálkozva Ilványi, „hiszen most folytonosan szükség van jelenlétré ! . . . S mikor tér vissza ?“

„Tisztujítás után ,“ volt az ujabb válasz.

„Igy hát igaz volna ?“ felkiáltott Ilványi , „kegyed nagybátyja csakugyan felhagyott minden tisztujítási mozgalmakkal ? Megfoghatlan!“ S Ilványi addig és olly édesen ostromlá nyájas unszolásaival és ellenállhatlan mosolygásával az ifju Cserszöghyt, részint elbeszélvén neki , a mit

már hallott, részint ujabb és részletesebb felvilágosítások iránti kérdésekkel zaklatván őt, míg az öreg pártfönök visszavonulása, minden okai- val és körülményeivel együtt, egészen tisztában nem állott előtte, miket nekünk is a nyájas olvasóval tudni kötelességünk, s ennek ezennel készséggel megfelelünk.

Az öreg Cserszöghy, saját dicsekévése szerint, csakugyan a legjobb szakácscsal és legbővebb szakácsi könyvtárral bírt a megyében. Az irodalom ezen ágának buzgó pártolása azonban, ide számván egyszersmind azon költségeket, miket a tisztelve emlitett szakácsnak hivatalábani eljárása tett szükségessé, lassankint annyira emészтgeték öregebb Cserszöghy jövedelmeinek minden tőkéit, hogy most e tőkék minden erőtetés daczára is csak nagy bajjal birtak apró zöld sarjakat kihajtani, olly terepély zöld ágakat és árnyaló lombokat pedig épen nem nyújthattak már a könnyen bekövetkezhető pusztulásnak nagy mértékben sorvasztó napjai ellen, hogy azok alatt Cserszöghy úr és szakácsa, fényüző neje s fényvágytól üzent leányai, de csak meglehetős kényelemmel is sokáig megférhessenek. — A dolgok ezen állásában tehát semmi jobban nem eshetett neki, mint hallania egykor egyik nem épen fiatal, de nagy gazdagsága miatt annyival becsülendőbb barátjá-

nak nyilatkozatát, ki tőle nagyobbik leányának, Ottiliának, kezét kérte, a minek is az atya annál inkább örvendett, mert ha a dúsgazdag úr egyik leányát elveszi, a fényes rokonság és nem kimélendő utána-látások a másiknak számára is könnyebben szerezhetnek tetszés szerinti férjet; s e kettős szerencséből számára azon harmadik és nem kevésbbé nagyra becsülendő származandik, hogy majdan így a fényes élet zajos csata-téről igen tiszteletes retiradot fog csinálni, s birtokainak a teljes eladósodás borzasztó tátoványa felé rohanó kerekeit is megakadályozandja. Mi már most illeti az első szerencsét, mellytől a második nagyon hihető, a harmadik pedig bizonyosan elérkezendő következményül váratott: arra nézve a jelentkezett vőlegény csak azon kikötést tevé, hogy ő a következő tisztuitáskor minden áron első alispán akarván lenni, leendő apósa minden erejét, munkásságát, cseleit és fortélyait összeszedje, hogy részére egy erőteljes és győzelemre vezetendő pártot alakítson. Az öreg Cserszöghynél a korteskedés mesterségében eleddig nem volt diadalmasabb ember a megyében; ezt barátai s ellenségei egyiránt elismerék; mert tagadhatlan tény volt, hogy már számos tisztuitáson és követválasztáson mindig azon párt győzött, melly őt volt szerencsés kebelébe nyerni;

s hogy „hazafiságos” törekvését most is hasonló süker koszorúzandja, erre Cserszöghynek annál nagyobb reménye volt, mert — mint mondók — számosan valának a fénálló pártok mindenikén az elégedetlenek, kiket nagy szavakkal és czifra igéretekkel egy harmadik táborban központosítani, ész és fortély által könnyen remélhetett... S valóban minden szépen ment, midőn a titkon vitt szövénynek a fekete tollas párt fonalaéra akadt, s azonnal legelső teendője volt, ezen új pártnak egyenest életerét metszeni keresztül, midőn az emlitett urat, ki nem annyira a bájos Ottilia huszonhét éves kezére, mint a három éves alispáni székre s azokra vágyott, mik majd azután fognak következni, saját pártjához csábítá, melly csábítás annál könnyebben volt véghez vihető, minthogy az egyik részen alispáni szék kináltatott feleség nélkül, s azonfelül jövendő hatalmas pártolások, a másikon pedig szintazon szék ugyan, de — feleséggel!... Egy héti alkudozás után a nemes törekvésü férfiut a fekete tollas párt igérelei leszédíték; s maga ezen különös alkun alapuló pártszövénynek napfényre hozása az egész tarka tollas sereget olly nevetésges állásba helyezé, hogy alig szerzett emberei egyenkint és csapatostul hullottak el soraiból, maga az öreg Cserszöghy az elsök közt levén, ki

haraggal hagyott abba minden megkezdetteket, s még csak színhelyét is elkerülte a leendő tisztításnak.

Ezek voltak, miket Ilványi részint a tegnap olvasott levélből, részint a fiatal Cserszöghy által hallottakból megtudott, s mik ez utóbbinak hasonló csalódásokra nézve még eddig ártatlanul tapasztalatlan lelkét a nemesül fellángoló harag ke-serüségével tölték el.

„Szomoru, hogy így történt,” mond az elbeszéltek végig hallgatása után Ilványi, a bájmosolyu, „de változtatni a dolgon nem lehet. Részemről azonban e tisztítási mozgalmaktól nem lépek vissza; más körhöz csatlakozom.”

„Hasonlókép fogok cselekedni,” válaszolt az ifju Cserszöghy.

„Mellynek segedelmével befolyást biztosíthatunk magamnak,” folytatá szavait Ilványi.

„Ugy cselekszem én is,” volt Cserszöghy további válasza.

„De a pártnak, mellyhez lépek, tiszta jó czélunknak, igaz hazafiakból állónak kell lenni,” mond tovább a leendő középponti főbíró.

„Minden kérdésen kívül!”

Most Ilványi mosolyába saját nemű édeskés húnyorgatás vegyült, miközben, a fel alá sétáló if-

jura kémszemeket feszítve, felszólala: „És a pártnak, mellyhez szegődöm, szükségkép győzni kell!“

„Remélem, hogy Isten a jó ügyet oltalma-zandja!“ szolt az ifju Cserszöghy, s megállott a pamlag előtt, mellyen Ilványi nyuglatá tagjait. „S remélem azt is,“ mondá, „hogy nem fogunk különbözö utakra szakadni.“

„Mint örvendenék ennek!“ felszólalt édes olvadozással Ilványi. „Én“ folytatá tovább, „azon percztől fogva, hogy saját pártunk szétoszlásáról értesülttem, fekete tollat tűztem föl. . . .“

„E szerint“ közbeszolt Cserszöghy, „kivánom, hogy több szerencse jusson ki kegyednek e párt irányában, mint mennyit a pártnak kivánhatok a megye irányában.“

„Kegyed tehát e párt törekvését nem helyesli?“ kérdé Ilványi elpirulva, „nem volna hajlandó?...“

„Én-e?“ szolt nemesbüszkén az ifju, „fiatal éveim daczára sem vagyok tulzás barátja, s így semmit sem láttam örökinestebb, mint ezen szán-dokba vett párt alakulását, melly a haladás lobo-góját tűzte ugyan ki, de nem túlhév és meggon-dolatlanság szilaj vezérlete alatt. Most csak két párt marad fen: egyik, melly az óságokat töm-jénzi renyhén, melly mozdulatlanul ohajt tespedni a cselekvőtlen tunyaság mostohaanyai ringatásai-

ban; a másik, melly néha tuláradó szenvedélylyel bár, de erő érzetében, cselekvőség lelkeségével, s eddig nem birt jók után szomjazva, haladni törekszik... Meggyőződésem szerint ez utóbbihoz kell szegődnöm, a milly igaz, hogy hazámat hőn szeretem, hogy megyém előhaladását szívemből ohajtom!"

Ilványi Lőrincz e szavakra nem sokat tudott válaszolni, s így legczélszerűbbnek tartá, még rövid időnyi mulatás után, búcsut venni az ifjutól, hogy igérete szerint, a fekete tollas téritő látogatását várja magához, ki által Ilványi rövid nap közelebb megismerkedett a pénz által hatalmas párt fejeivel, s örömmel nyilvánítá, hogy annak céljait saját személyével és pénzével elősegíteni ha a f i s á g o s kötelességül ismeri, viszonyos hála és lekötelezés nyomán egyszersmind õ is biztosítatván, hogy a középponti főbiróságot kivüle más nem fogja megnyerni.

LIII.

A milly túlhevült és csak kedélye meghasonlott állapotjából magyarázható lelkesüléssel építé Valday Andor a politikai légvárat, mellybe majdan hazaszeretetének minden ábrándjaival bekötözendik: annál nagyobb volt a tompító fájdalom,

melly annak szétfoszlásával lelkét zsibbasztá. Ő nemcsak azon reményeket látta semmisülni, melylyeket jövendő nyilvános pályájára nézve pártja győzelmes fenállásával netán összekötött; hasonlóan azon erélytelen emberekhez, kik munkásságuknak sem czélt kitűzni, sem kört kiküldeni nem birnak, s kiket mégis valamelly csillapithatlan titkos ösztön cselekvésre s az élet ügyeiben részt vevésre ingerelvén, a legelső s még olly szük kört is, mellyet a minden napí élet előjök utasít, mohó vágygyal átkarolják s rajta bábjátszó gyermekekül olly ragaszkodással csügge- nek, mintha a nagy fontosságu körönkívül, melylyel bibelődnek, csak saját kisded személykéjök volna még fontosabb, melly az aprólékos babrálásban együgyü boldogul nagy életczélt talált:— ugy Andor is, szíve minden érzéseivel, lelke minden ábrándaival volt most e párthoz bilincselve, mellyhez öt fellángoló szeretet kötötte azon haza iránt, a mellyet, csalatva s kijátszva képzelvén magát élete minden egyéb reményeiből, egyedüli bálványul tűzött ki magának. Valamint nem bírt lelke eddigi tapasztalatiból más tanuságot kivonni magának, mint azon fájlalkozást, hogy ő sorstul üldözött, emberektől csalatott férfiu, kit rokon és idegen, barát és szerető s maga a vak események lánczolata csak játéklapdául választa ki, kit

kiméletlen sors szólita a világba, s benne incselkedő élet üldöz, ugy pártjának feloszlása után is nem bírt más vigasztalást kisajtolni szorongatott kebléből, mint azon elcsüggessztőt: szentetlenek, gonoszak az emberek, nincs köztök, ki honának a köteles szeretettel adóznék, ki azt önhaszon csábsszavára elhagyni, elárulni kész ne volna; — érdemlík-e, hogy igaz ember köztök életben maradjon? . . . Valday Andor újra egy életczél vétlt elveszteni.

LVI.

Cserszöghy Gyulával, az erőteljes ép lelkű ifjúval, némi részben egyeztek Andor érzeményei: mindenki egyiránt kesergé a nagy reményekkel fogadott párt szétoszlását, mindenki egyiránt kárhoztatá s megveté az embereket, kik önző célokot közügyek iránti szeretet palástjával burkolván be, a cél elenyésztével levetközik a szeretet palástját is, mellyet magukra hazudtak. De azon nagy különbség volt a kettő között, hogy Gyulát ezernyi illy csalódás sem leende képes elcsüggesszteni; ő célerőt küzdött, s célját tartva szem előtt, mint harczoló hős, a körülé elhulló emberek által csak ovatosságra tanittatott, mig Andor csak az emberekhez ragaszkodott, s ha

ezek nem voltak, nem látott czélt maga előtt. Annál nagyobb volt a varázs, mellyet az erélyes fér-fias lélek rája gyakorlott, meleg barátságot gyulasztva keblében az ifju iránt, mellyben csüggeteg lelke veszteségeinek némi kárpótlását keresé. Gyula csak sajnálkozással tekinté e beteg kedélyt, ragaszkodását inkább eltüréssel, mint vonzalommal viszonyozván.

Két hét mult el így, midőn Andor a leverő tudósítást kapta, hogy Cserszöghy Gyula Szelödy Jernének boldogított hódolója. Gyula maga értesíté öt e szerelemről, nehogy álnokul látszassék visszaélni Andornak irántai szivességével. S bár Andor minden igényről ez egykorи kedvese iránt már lemonda, bár Gyulától még a barátság ürügye alatt sem kiváthatá, hogy a melly szerelem rája nézve végkép elveszett, azt emez önboldogítására megnyerni ne iparkodjék: kiújuló szívfájdalmát mégsem viselheté a nélkül, hogy a boldog szerető pár ellen keserü panaszokra ne keljen.

Csüggeteg fővel ült szobájában, gépileg forgatván egy napló leveleit, mellyben az utolsó évekről emlék-jegyzetei találtatnak, s nemelly uti kalandok elbeszélései, borus commentárjau egy az önmagával meghasonlottság szemüve-

gén minden fekete színben néző léleknek. E rendetlenül vitt és sokszor hónapokig félbeszakasztott jegyzetekből, mint eddig egyellen mutatványra, s tanuságul egyszersmind, mily fektelenül csapongottak ez időben Andor borus képzései, azon sorokra kell emlékeztetnünk nyájas olvasóinkat, melyek történetünk rövid vezetésében előadvák, s melyek e napló egyik töredékét teszik. — A mai napról lapjain következő sorokat olvashatunk.

* Ne higy az embernek, ne bizzál az emberekben. Ne remélj jót a férfi lelkétől. Ne vesd el szívedet a nő szerelmének... Oh, én minden három ellen vétkeztem, s csalódásom halál !

* Láttam az embert fény és hatalom tetőpolczán. Szavát emelheté, s szavára milliók lehettek volna boldogokká; kezét kinyujthatá, s egy mozdulatával milliókat szabadithat vala ki nyomorbul és inségből... De ö nem nyitá vigasztaló szóra ajkait, nem nyújtá ki kezét, hogy embertársát gyámolitsa.

* Láttam őt a tudomány széditő magasságában. Mint Isten mérte útjait a csillagoknak, s befutkosá az ész hatalmas szárnyain az ösvényeket, mellyeken kileshetők a természet rejtelyei, meg-

tanulá a szent titkokat, kútforrásait a tenyésztő folyamoknak, mellyek hajdan, amaz üdviszak le-tünt idejében, a földi édent az emberi nem boldogítójává varázsolák. Ha ajkait oktatásra nyitja meg, vakság és előítéletek jármától szabadít milliókat, tudatlanság és vétek posványaiiból emel az erény utjára milliókat... De ő nem nyitá meg ajkait oktatásra; mint irigykedő fösvény feküdt koporsójába tudomány-kincseivel, és magára záratá a szemfödelet.

* Láttam az embert nyomorban és szenvedések közt. Örvénybe hullott, és jajveszékelve kiáltott fel: Oh, ha volna, a ki megszabaditsa életemet! S jött a jó lélek és önveszélyével az örvény tátoványába evezett, s kinyújtá karját, hogy szabadítóval legyen... És az ember az örvény torkába sodorta szabadítóját, hogy a ladik, mellyet mentésére hozott, ne veszélyeztessék terhe által.

* Láttam az embert küzdeni s fáradozni nagy czélok felé... De a nagy czélok megett alacsony önzés apró tárgyai lappangottak, mellyeket ha az előbb érkező lefoglalt a küzdök elől, pusztán állott a kitűzött nagy czél, s nem volt, a kimo-gásba induljon megközelítése végett.

* Hallottam az ember szavát, és elcsábítta-tam, mint sziréni hangok által... Cselekedni láttam

öt, és az ellenkezés a szó és tett közt, elundorítá lelkemet.

* Az élet csak arra való, hogy erőt gyűjtünk a halálra... Ha nem gyűjtöttél erőt, halj meg kétségbesésből!

LV.

* Mint szerettem öt! — olvassuk másnap **Andor naplójából** — mint szerettem öt!... A férfiul lelke csak azért erős, hogy elbirhassa a sebek fájdalmait, miket a női szív ejt rajta.

* A férfiszív a csillagokkal rokon... Vágylelt föl ifju keblemben, melly dicső s nagyszerű célt láttatott velem a távolban, s azon hit mézével táplála, hogy van szív a földön, melly egy, még célt nem ért szeretet édes ábrándiban sovárog és kínt szénved, s melly megérti rokon érzelmimet... Vágym alkotott bálványt a leányból; tapasztalásom búja lön e bálvány zuzó köve.

* Nem fájlalom, hogy én is csalattam annyi milliókkal; de mért kelle megtudnom, hogy csalva vagyok? Hisz olly sok ember él vak elégültségen, kik szinte ezernyi csalatások martalékai, s kiket mégis üdvezít a hit és a — tudatlanság.

* Lássátok a leányt, mint tündököl szépségen és bájakban; szeressétek öt, imádjátok a föld

angyalát! Öntsétek ki feléje szívetek szébb érzelméit, s ő hálából búval és keservekkel tölti be a megürült helyet... Lesz nektek a ti érdemelek szerint; vagy nem tudjátok-e, hogy a bukott angyal imádása kárhozat?

* Azt gondolnád, a leány legszebb virága a természetnek, mellyet élvül szakítani csak féliszenek jutalma lehet... S mi sorsa földön a szép viragnak? Hiú férfiak játékbábjavá súlyed, maga a játszók leghiubbika, s a földi nyomor befejezéseiül új embereket ültet a világba, hogy a kábák és gonoszok faja el ne enyészszék.

LVI.

Egyre mélyebben súlyedt Andor a csüggetegség tompa fájdalmába, mintha fogékony föld volna kedélye, mellybe az önmésztő kétségbesés csekély magban beoltatott, s most feltarthatlanul terem meg belőle az élőfa, melly keservet hozva virágokul, életunalmat és bátortalanságot gyümölcsökül, sötét lombjaival végre egész belsejét beárnyalá.

* Örültek házában voltam egykor, — e töredéket irja máskor naplójába — kicsinyben szemlélni a nagy életet visszatükrözödve.

* Egy gyermeket láttam, kit végzete mostoha

kézzel taszított az élet tömkelegébe... Mivel érdemelte ezt? Nem tudom... Hol vegyen elég erőt fájdalmai s lelki kínai eltürésére? Nem tudom... Mi jutalmat veend szenvédéseiért? Én nem tudom. — Ha a szenvédések órája megközelíté a gyermeket, kinyújtotta ártatlan karjait, és kebléhez kulcsolá ágya vánkosait, mellyekben eszelőssége anyát látta tőle, s enyhülést és könyörületestesde tölök. S ha fájdalma enyhült, hálára kulcsolt kezekkel mondott köszönetet az ápolásért... S miből állott ez ápolás? Láttam ostorral állni ágya felett a kórház őrét!

* Egy férfit láttam, kinek agyában egykor tömérdek tudomány és bölcseség lakozott. Ifjak jöttek messze vidékről, és szomjas lélekkel hallgaták oktatásait... S most itt tengett a nagy tanár, rabul beszorítva négy fal közé; de nem szünt meg hirdetni tudományát. Képzelt hallgatók előtt a természet saisi titkait fejtegette, szónokolt a dolgok legbensőbb lényegéről, az örök időről, és végletes térről, és az anyag minden képességéről. Tudományához szent meggyőződés hitével ragaszkodott, s a kik hallák, kaczagták balgaságát... Valjon méltóbb-e kaczajra most, midőn nem hisznek neki, mint volt, midőn hittek?

* Nőt láttam, ki az ablaklepelben férjét üdvözölte. Mint ömlengett és hálalkodott a hűsé-

gért, mellyet iránta annyi csábok közepett megörize a férj! és mondá magát hűségében bizakodónak, föltétlenül hivónek, olly szentül, a mint hogy őt most karjai közt tartja... s a lepelt tartá karjaiban. . A hűség egy lepel volt, foszlány és rongy volt!

* Egy ősz öreget láttam, görnyedt gerinczzel, erőfosztottan; jobbjában ásót tarta, baljában egy növénymagot őrize. Sírt ásott unokája számára, a ki — ugymond — már nagyon öreg, s kinek, a természet változhatlan szabályai szerint, meg kellett halni. És a magot földbe veté, s nagy gonddal öntözte meg, mert csak évek mulva növend termékeny favá, ő pedig még táplálkozni remél a fa gyümölcséből!

* Láttam embert e házban, kinek izletes ételt tettek eléje; de ő nem evett; a csillagos égre néze, s attól enni kért, és eledelt várt. . Egy másik mellette mohón falta a nyomorult főzelést, s nyelte rá a szomjoltó vizet. . S míg amaz első ostromlá kérelmével a csillagot, hogy csak hamar adjon táplálatot neki, különben meghal léhen: emez megelégülten mondott hálaimát a tálnak és pohárnak, mert ők voltak, kik az ételt és italt teremtették.

* Oh, számtalan bús és szörnyü dolgot láttam itten, a csalódás sajnálatos és bőrzasztó jelké-

peit... De ki az, a ki igaz hitre téritheti az örülteket? a ki keblökbül kitépi a meggyőződést, mellyhez ragaszkodnak?... És ki fogja másra téritni az embereket, mint a mire mindenki alkottatott?

LVII.

* Hah! milly gyávaság, hogy az ember szemrehányást csináljon magának változhatlan dolgok felett! — szolt Andor naplója más lapjain.— Csak pulya lélek rabja az előítéletnek, nem én, nem én, ki magamban erőt érzek... Párbajra keltem, a halál sorsa engem talált: és én most is élek!

* Miért ne élnék? Gyáva legyek-e, ki akkor hal meg, mikor idegen kábaság uly kivánja, s nem akkor, midön saját magamnak tetszik?

* Hiszen meghalhatok, ha kell; de enerőm szabja rám a halált, nem tartózkodás idegen előítélet hiu rémeitől.

* Vagy nincs-e mellettem nagy serege az előítélettől ment, elfogultságtól tiszta, józan embereknek?... Nem hitvány gyöngeség-e a párviadál? nem kötelesség-szegés-e a hon és emberi társaság ellen? nem vétek-e minmagunk és az alkotó ellen?

* Nem hivatkozom a köznapiság törpe lelkeire , ök nem értik, a mi kívül jár kerékvágásukon. Rátok hivatkozom , ti felvilágosult erős lelkü férfiak , nyújtsatok jobbot nekem , mert tettel mutattam meg , hogy kibontakoztam az előítéletből.

* És ha előttetek illy ajkak esdettek volna, illy szemek, illy alak, és e seraphi hang; ha illy leány esdett volna, hogy élje tek, kinek egy szava elég leende, hogy értte meg haljatok?... Vagy azért kérte tán életemet , hogy meg ne szabaduljak a csalódás kínszenvedésétől ?

* Vagy hát mi cél van abban , hogy élek ?

LVIII.

* Mi cél van abban , hogy élek? . . . Csak a cél tudata adhat kedvet az élethez.

* Tán az élet már önmagában cél? Cél-e az, hogy a jajgatók számát szaporitsuk e nyomor völgyében? hogy annyi bajt és keserveket szenvedjünk a fogházban addig, mig a porkolábnak tetszik? . . . Elveszett az idő, melly nyomorgás és kesergés közt töltetik; még inkább elveszett, melly akarat ellen töltetik; kártékonynyá lett, melly cél nélkül töltetik.

* És én cél nélkül töltöm időmet , habozom,

mint tudatlan gyermekek, ingadozás és határozatlanság közt, mint kit nem várt vészcsapás eszméletlenné kábitott.

* Én hibám-e ez? . . . Érdeme-e a tölgynék, hogy a szélvészt és századok zaklató ostromait erősen állhatja ki? Vétke-e a nádszálnak, hogy törékenynyé, könnyen ingóvá van alkotva?

* Nincs erőm, benézni láthatáromat. . . Nénelly ember igen biztosan jár a sík földön; de ha toronytetőre küldök őt, hogy szent keresztet illesszen a magas csúcs fölé, fölmenni akarhat ugyan, de lezuhannia elkerülhetlen!

LIX.

* Ott fekszik egy ember leláncolva börtön fenekén. Szerető anyai karok lágyan ölelgeték egykor, és boldog nyájaskodás közt vevé az első oktatást: legyen jó, becsületes és erényes, s boldogság vár rá a földön.

* Jó volt az ember és becsületes; a jóban növekedett, a becsületben gyarapodott, — de a boldogság elmaradt a távol gyermekkor nyomdokiban.

* S ha beköltözött volna is az érett korunak hajlékába, milly esekély az erő, melly kiüzheti belőle!

* Jó egy valaki, ki megirigylé a csöndes szenynek boldogságát, s erőszakkal fosztja meg attól, a mit mástól elrabolván, mégsem tett magáévá.

* S az ember megy, és keresi vesztett boldogságát. Megkináltatik élvekkel, mellyek külsíne egykor édes birtokához hasonlit. De az élvek ingyen nem adatnak; cserébe kell adni érettök a jóságot!

* Ám a külsín nem való, s jó lélek nélkül az igaz boldogság nem kapható. . . Az ember tovább megy és keresi vesztett boldogságát. Megkináltatik új élvekkel. De a világ semmit sem ad ingyen, cserébe kell adni élvekért a becsületet!

* S az élvek olly hamar röppenők, maradandó csak a keserüség, melly nyomukba lép. . . Az ember tovább megy, és keresi vesztett boldogságát; . . . csak nyugalmat hely után sohajt, hová fejét lehajthassa. Az élet nyugalommal kinalja meg őt és ajándékokkal nyitja meg kezét feléje: de mindenért végső birtokát, erényét kell áldoznia!

* S a ki jóság, becsület, erény kíséretében indult ki az anyai karokbul, bűn és vétek hínárába súlyed pályafutása közben, mert egy hatalmas kéz tántoritá le ösvényéről, önhibája nélkül...

Bukását a szegény ember szégyennel tetőzve, börtön fenekén siratja.

* Az élet is börtön. De ebből porkoláb keze vezérel ki bitófához; . . . az élet börtönéből maga nyit ajtót magának a bátor férfiu.

* Egy jó és erényes nő indul az életbe; szívének szeretet a vezércsillaga. Ártatlan lelke boldogságot oszt, és boldogságot vár a férfitól. . . De a férfi ajkain csáb szavai ülnek —

* Hah, — a csábitó én vagyok! . . . Oh, jáj ekem!

LX.

* Gondolatim nyugalmat nem engedének; az eszme tűzhatalma elragadt ellenállhatlanul, könnyü pehely gyanánt sodorván magával ónsulyu testemet.*

* Felültem a nap sugarára; hévparányrésze bejárást nyitván lelkemnek a lények belsejébe, míg fény-atomja lámpa gyanánt szolgált, megvilágosítván fürkésztem tárgyait, hogy lássam beltartalmukat. . . Velünk szövetkezett a deléjerő. Hah, milly sebesen nyargalóztunk!

* Olly szépen kértem uti társimat: Ne menjünk észak felé, ne menjünk észak felé! Ime, ott

keleten van egy ember; csak egy mákszemnyi rész van elferdülve agyában, mellyet az égi erő érintése helyre fuvalhat, s az ember egésséges lesz, ép, vidor kedélyü, nem lesz többé őrült... úti társaim nem engedének; mentünk észak felé, gyorsan, mint a napsugár.

* Behatottunk az ember belsejébe, keresztül a szem hártyáin és nedü-rétegein, s az agyacs körül ütöttünk tanyát Variol hidjánál. — Azon ember dicsőségben állott társai előtt, magasztalva és hódolatokkal elborítva, mint önzőtlen honfi, buzgó emberbarát, az erény követője, csak a ó, erény és boldogság terjesztéseért élő.

* Vizsgáltam belsejét... Szivétől az idegek aljas érzékiség és vastag önzés követeléseivel járultak az agyhoz; tüdejében a levegő kevéséget táplált; gyomrának szája telhetlenséggel nyiladozott egy világ elnyelésére; vérét bujaság ördögei szökdelteték; s agya gyűrűzetes tömkelegében gög és nagyravágyás, fenhéjázó elbizottság, kiméletlen erőszak, hiuság és zsarnoki önkény lappangottak. De nyelvén mindennek ellenkezője ült, s az emberek tenyeröket verdesék össze dicsőítésére!

* Elindultam az orkán szárnyain, és körüljártam a föld szigeteit. Harcz volt az emberek között mindenfelé, s a béke csak rövid pihenés

ideje... Eltemeték az igazságot, s magas hegyet emeltek felette... Elzárták az útakat, mellyek boldogságra vezérelnek; elolták a fáklyákat, melylyek fénye az útakat földerithetné; s most jajgatnak és siránkoznak önmunkájok felett, mert nincs boldogság a földön, s a nyomort az emberek közül az orkán mindenirtó ereje sem képes kipusztítani.

* Fölemelkedtem a dörgések mennyéig, s a villám sujtó ereje ismét földre hozott. Ne szállj, villám! ez árva nő kisded viskójára, — könyörögék hozzá, — mert üldözött, és elvész, ha te is romlására használod hatalmadat... S a villám jobb volt a többinél, engedett szavaimnak... Bolond én, hogy könyörögtem kiméletért! Elhagyta a magános lakhelyet, mellyet puszta hegy oldalában mindig megtalálhat, s egy város épületeit perzselé föl!...

*Nem szövetkeztem többé az elemekkel, ök a boldog létel ellenségei. A sírok barátja leszek; a pusztító férgek ott a halmok fenekén őszinte szóval igérnek szíves elfogadást, és fogaiikkal rágják majd szívembe barátságukat... Nem szövetkezem többé az emberekkel; a sírok barátja leszek.

LXI.

* Mi cél van abban, hogy élek? fel nem foghatom. Évekig gondolkozom e cél felől, és a homály körülem egyre borongóbb lesz.

* Holott olly nagyon szeretnék élni! Érzem, hogy egyike volnék a legmunkásbaknak, csak lát-nám, mi hát a cél, mellyért munkáljak, mely-lyért küzködjem?

* Megkérdezém az érzéketlen ásványt, miért létezik? Büszkén válaszolt minden porszem, hogy ő egy nagy és szép világnak nélkülözhetlen al-katrésze. — Megkérdezém az élőfát és növényeket, mi célból léteznek? Ők virágaiat és gyümölcsseiket mutaták, s ha jött a dermesztő tél, a természet nagy halálmadara, békén türék a fél-halál időszakát, mert tavaszkor új életre ébredhetnek. — Megkérdezém az állatokat. Ah, hisz ővék Isten szép természete, ővék a rét virágai-val, a hegyek tápláló füveikkel, a völgyek illatos hűs árnyaikkal, ővék a folyam kristály-habjaival, és a lég fűszeres balzsama; vidoran szökdelnek elvről új élvekre, szeretik fajtájokat és tenyésztenek.

* Találkoztam az emberrel és kérdém, mi célra él? Szép és magas, nemes és dicső az én

czélom, — válaszolt az ember, — olly szép, magas, nemes és dicső, hogy gyönge eszeddel meg nem foghatod. Eredj el ama szomszédomhoz fekete bundában, majd megtanít téged.

* Kérdeztem emezt, és könyekkel válaszolt. Csak sírni lehet — ugymond — e nyomorvölgy hivágai felett.

* Kérdeztem másikat és kaczajjal válaszolt. Nevetni kell — ugymond — ez élet bohóságait, egyébre nem érdemesek.

* Sirás és nevetés, ez hangzott fülemben mindenfelöl... Sírni játéknak igen furcsa; nevetni életcélunknak igen nyomorú.

* S mégis, ha valaki megmondaná, mi cél van abban, hogy élek?

LXII.

Elhagyjuk a sulyosan beteg kedélynek önkínzó ábrándozásait. A nyájas olvasó bizonyosan csak unalmat érezne, ha ezek után még azon hosszu beszélgetést is előadnók, mellyet az utóbbi napokban Valday Andor egy orvos ismerősével tartott, ki öt véletlenül meglátogatta. Testében alétságról, fejében tompa nyomásról, lélekzete rövidségéről és szíve körül iszonyuan kínzó szorongásról panaszokodott, melly mint duló fergeteg

ragadja meg gyakran egész valóját, s ellenállhatlan erővel sodorja a kétségbesés felé; ingerlékenysége a legmagasabb fokra hágott, s mintha féktelen szélvész kavarná fel ollykor képzelőerejét, korlátlanul száguldó gondolatai elé nem volt képes gátot vetni vagy vezérlő irányt állítani... Járult-e valóban testi baj e kedélyborulat előidézéséhez, meghatározni hozzánk nem tartozik; de hogy Andor most még vágygyal bírt, a kínzó állapotbuli szabadulásra, ennek a hosszas panaszcodás tanusága, mikre az orvos ellenében fakadt. — Igy telt el egy hónap.

LXIII.

A tisztujitás napja elközelgett; jeléül a „szabad” magyar nemes emberek „bérbe fogadott” csoportaival telve voltak minden kocsmák zugai már az előnapon.

Ez idő táján Budapest egyik vendéglőjében néhány nem érdektelen személyből álló társaságot mutathatunk be a nyájas olvasónak.

Ebéd ideje van. Mintegy tiz—tizenkét útas, különböző tájakról összejöve, foglalt helyet a közasztalnál. Tetőn egy alacsony kövér úr ül;

mozgékony ajkai, czéltalanul tévelygő szemei gondtalan szórakozásra mutatnak, homlokán azonban neme a határozott szilárdságnak látszik, melly tekintetének hatályt kölcsönöz, mellyel azonban ő nem lelki erő vagy értelmi suly ruházta fel, hanem azon igen is szilárdító öntudat, hogy ő szép jószágnak és tetemes jövedelemnek ura. Illy egyéneknél e nemét a határozott szilárdságnak, t. i. az arcz kifejezésében, gyakran lehet tapasztalni. Háta megett francia egyenruhás szolga áll, mi magában is meggyőzhet róla, hogy a közastalnáli ebédlést csak időtöltés és mulatság keresetből választá; s hogy e tekintetben kamatostul megveszi illetőségét a társaságon, ezt ismét abból tapasztalhatjuk, mert alig enged maga körül mászt szóhoz jöni, ő minden ételnek, melly asztalra hozatik, fölét és finomát tányérára szedi, s kárpótlásul történetkék elbeszélésével mulattatja a társaságot, nem késvén egyszersmind, ha más valaki új tárgyat pendit meg, rögtön hozzá szólani, s elmondani felőle — bármilegyn az — megdönthetlenül helyesnek tartott nézeteit.

Szemközt vele, az asztal alsó végén, egy férfi ül, kora virágában; széles homlokáról két felé van haja elsimítva s dús fürtözében csügg le majd vallaira; sápadt arcza felette érdekes, fekete szemeiből borús láng lobog, mellyeket a termé-

szet vagy tán komoly tanulmánynyal hosszas foglalkozás olly hatálylyal ruházott fel , hogy tekintete még a tisztelve emlitett asztal elnökével is di csőségesen kiállja a versenyt. Méla gondolkozás— mert hiszen e nyugalmas tekintet nem bú tolmácsa — folyvást szólanságban tartja öt. Előtte egy étlap van ; s valóban nem tudnók , mit olvas tartalmán olly sokáig, ha észre nem veszszük, hogy hátával van felfordítva , s e tiszta lapra elővett ónjával ír vagy rajzol; — hihetőleg megunka ama másik úr kifáradhatlan csevegését , s illy utoń akarja idejét rövidítni. — Mellette egy komor angol ül , ki, föleg utóbbi időben , eme fiatal férfi finom ujjainak mozdulatit figyelemmel nézi. Egyébiránt ne vélje a nyájas olvasó , hogy ez angol utasban valami különös „morfondirozó” lényt mutatunk be ; minden, a mi különösség gyanánt feltünhetett rajta , abból áll , hogy ő a magyar szót , melly az asztal felett uralkodott , igen jól megértette , mik nem kis része azon honunk különféle városaiból itt véletlenül összegyült vegyes rangu uraknak , kik az asztal derekát tetől aljáig elfoglalák , csupa érthetlen hangokat hallott benne.

Már ekkor nem ismeretlen volt az eszme buntető-törvénykönyvünk javításáról , s politcái és közügyek felőli vitatkozás mindenütt kedvencz

foglalatosság levén, hol a sors hármat—négyet összehozott a magyarok azon gyér soru osztályából, mellynek egyéneit általában illynemű eszme-cserékre az alkotmányos állás unszolja s felszabadítja; ebéd multával is darab ideig összetartá társaságunk néhány tagjait a halálos büntetés fe-lői szóváltás. Egy fiatal úr lelkesen vitatta az emberséges eszmét: hogy a törvénynek soha sem boszu, hanem a köztársaság biztosítása, s egszersmind a gonosztevők jobbitása s hasznos társaságtagokká tétele a föczélja, a biztosítási célt pedig a gyilkoláson kívül más intézkedés által is elérhetni, míg a jobbitásról soha sem esik meszszebb el a társaság, mint midőn a tüdatlan, neveletlen gonoszlevőt a jobbulhatási képesség mel-lőzhetlen föltételétől, az élettől, fosztja meg. A fiatal szónoknak leginkább az angol utas fogta pártját, a mellette ülő s igen kevés szavú férfi néhány közbeszólása által is gyámolittatva, míg az elnöklő úr heves szavakkal kelt ki minden ily-lyen „ábrándos” elméletek ellen; s végre, hogy a dolgot tulajdon hatályos példájával döntse el, mellyet is minden okoskodásinál meggyőzőbb ere-jünek tartott, felszólala:

„Az illy dolgot legjobb röviden elvégezni,” ugymond, „aztán semmi gondja rá az embernek. Nincs roszabb, mint amaz aggódtató lelkismere-

tesség, melly a gyakorlati életét gyors menetében hátrálta. Legjobb a tanács, mellyet én adtam napokban egy ismerőmnek, bizonyosan legjobb; — kérem, méltóztassanak csak meghallgatni. Nagy-Váradon keresztül utaztomban mulattam néhány napig. — Az asztal alrészén álló férfi e szavakra figyelmesebb lön, s az előbbi folytatá beszédét: „Ott egy rab van most a megyei tömlöczben, ki gyermeklopásról és szándékos nyomoritásáról vádoltatik; a gonosznevő tüzes vassal vette el az ártatlannak szeme fényét. Azonban makacsul tagad minden; ámbár társa, ki vele együtt elfogatott, mind ezt, mind több más gonosztettöket kivallá, miket, mint csalárd koldusok, együtt elkövettek. A birák egyike, mondom, jó ismerősöm, s szóba hozván a dolgot, kérdé, hogy milly itéletet tanácsolnék? . . . Na s, mit méltóztatnak gondolni, hogy tanácsoltam? A lehető legjobbat kétség kívül, mit csak ez ügyben tanácsolhatni: a vén ficskónak sem apja, sem anyja, sem fia, sem leánya, szóval semmi rokona nincs a földön, ki utána kesereghetne. „Akaszszátok fel, — mondám, — az öreggel ugy sem tehettek jobbat, — akasszátok fel!“ . . . Illy gyakorlati nézetem van nekem a halálos büntetésről, s gondolom, hogy a legjózanabb. Semmi ábránd, tisztelt uraim, semmi ábránd! — Balthazar!“

„Parancsol, nagyságos uram!“ szolt az egyenruhás szolga.

„Fris vizet!“

Mondhatni azonban, hogy ezen „legjózanabb“ nézetet, így alkalmazva a gyakorlatra, mindenájan kissé nagyon is ábrándnélkülinek találák.

A tisztelt úrfolytatá szavait: „S a mi a gaz czin-kosnak még legnagyobb vétke volt, magunk-rendü becsületes embert akart aljas gyanuba keverni, egyikét a legtiszteltebb uraknak lopással vádolá! Nem érdemel-e már csak ezért is halált? . . . Méltóztassanak meggondolni: ha engem, vagy tisztelt uraságodat,“ s az asztal végén ülő férfira mutatott, ki étlapjával és ónjával az utóbbi percekben még szorgalmatosban foglalkozék, „kik-hez illy alávaló gaz gyanunak árnyéka sem férhet, merne valaki bemocskolni? Halál a fejére!“

A például felhozott férfi legkisebbet sem válaszolt; fejét mélyebben hajtá az asztal felé, s észrevehetőleg elpirult. Kevés idő mulva kérdést intéze az „ábrándnélküli“ szónokhoz: „Bocsáthatot, mikor volt kegyed Nagyváradon?“

„Csak négy nap előtt,“ válaszolt a kérdezett.

„Egy ismerősöm lakik ott, egy fiatalkori bárátom, kiről évek óta nem vevék hírt,“ folytatá szavait a férfiu, „Valday Andor, ha talán. . .“

„Ismerem a szerencsétlen!“ közbeszolt a

tisztelt úr, s e szava nem csekély benyomást lát-szott gyakorolni a kérdezőre. „Halálos beteg, testében, lelkében,” folytatá szavait az előbbi.

„Hogyan?” kérde a másik úr, s arczulatán részvét és aggalom tükrözödött.

„Azaz, a mint mások mondják, mert magam nem beszéltem vele,” szolt a kérdezett, „mája megfehéredett, epéje megfeketült; a vér pártot ütött szíve ellen, s agyában keres tanyát, mely lázongásba jött a tolakodó vendég miatt; philosophus lett, és pedig valóságos metaphysicus, ki a való világgal nincs megelégedve, s újat szeretne teremteni ábrándai szerint; nincs kedve az élethez, mert nem lát czélt maga előtt, holott szép birtoka s bő jövedelme van; . . . keserű tapasztalásokat kellett elnie, csalódott barátiban, szeretőiben. Új Werther lesz belőle, vagy carthausi. Sajnálkozva szólnak róla a városban.”

Szemlátomást nagy volt a benyomás, mellyet e hírek hallása a kérdezőre gyakorlott; — még néhány tudakozó szót intéze az ismeretlen urhoz, mellyekre a felelet a mondottak értelmében adott. — Utóbb néhányan fölkeltek az asztaltól, köztök a tisztelt előlülő úr is, az ‚ábrándnélküli’. A férfiu, ki hozzá a kérdéseket intézte, tünödve járt alá s fel a szobában, miközben a komor angolnak háborítlan ideje maradt mind azt criticus

Meghasonlott kedély. II. •

13

szemekkel átvizsgálni, a mit amannak irónja az étlap hátrészén létrehozott. Egy futólag odavetett rajzvázlat volt ez, minden vonásiban a művészeti kezet tanúsító: — egy hóhér embert akaszott s a kötél elszakadt a teher alatt, ki aléltan feküdt a földön, mellette ezen aláírás volt olvasható: „A kötél jobb az embereknél.” Az asztali vendégek, valamennyien hűn találva, birák képében ülték körül a vesztőhelyet. A műértő angol nem tagadhatta meg csudálatát a jeles vázlattól. — E közben a festő parancsot adott, hogy kocsija nyomban utra készüljön.

„Uram,” szolt az angol, „kegyed festő?”

„Igen,” volt a rövid válasz.

„S az illy szép vázlatokat, mint ez itt,” az étlapra mutatván, „úton utfélen szokta elhangyogatni?”

A megszólított csak néma vállvonitással válaszolt.

„Igy nekünk együtt kell utaznunk,” folytatá az angol, „vagy legalább követem önt, akármerre megyen, föltevén, hogy csak minden két hétenegyszer legyen is kedve ehhez hasonló váltóval fizetni a vendéglőben.”

„Tartsa meg kegyed emlékül,” szolt a festő szórakozottan.

— Két fiatal katonatiszt szökelt a terembe.
„Étlapot!“ kiáltanak.

A pinczér az angolhoz közelített, ki azt nem akarú kiadni kezéből.

A katonatisztek egyike kevéllyek tekintetet vett az idegenre. „Azt az étlapot, ha ugytetszik!“ szólt magas hangon.

„Nem adom,“ szólt nyugodtan az angol.

„De önnem olvassa, ha szabad megjegyezni,“ szólt az előbbi tiszt gúnyosan.

„Majd az úton fogom olvasni.“

„EZ gorombáság, sértés!“ felpattant a tiszt.

„Nem szándékos,“ válaszolt az angol.

„Az étlapot minden esetre kérem,“ szólt a tiszt s haragos pillanatot lövelt az angolra, „vagy...“

„Elégtételt?“ mondá az angol előbbi nyugalmával. „Az étlapot semmi esetre sem adom; de elégtételt, ha tetszik...“

Másnapi hajnalra a városligetben összejövetel rendeltetett.

„Lesz kegyed bajtársam?“ kéré az angol a festőt.

„Bocsásson meg kegyed,“ válaszolt emez, „utam halaszthatlan, e perczben indulok, baráti szent kötelesség...“

„Hová megy kegyed?“

„Nagy-Váradra.“

„Holnap követni fogom,“ mond az angol; azután jelenlevő aszaltársai egyikét bajtársul felszólítá, s az étlapot gondosan zsebébe rejtve, eltávozott...

LXIV.

A fekete tollas párt győzött. Az új tisztvise-lőség tisztekedni ment a föispánhoz.

Valday Andor ablknál állva, szomoru szórákozottság és meghasonlás martaléka. Egy perczen a csillagoknál járt gondolata, hogyha talán ott — ott az öröklében olly tevékenységre volna meghíva az ember, mellyért lenni érde-mes; másikban azt fontolgatá, ha valjon nem találkoznék-e itt alant is méltó cselekvési kör számára? meg ismét elcsüggédve fordítá multjára pillanatát, s kiolvasta belőle, a mit borús kedé-lye egyedül olvashatott: hogy ő boldogtalan, ki kedvezést sorsától nem várhat soha. Ezek közben, mintha két külön egyén lakoznék belsejében, kik egy időben két külön eszme-folyamon járhatnak, képzelő-ereje korlátlanul kalandozott, s alig hi-hető, hogy ugyan az emlitett sötét gondolatok közben, egyszersmind festett szobája színeit ha-sonlitgatá, a padolat négyszögeit számolgatta, s

meghatározni iparkodott szemmirétkkel a pontot, mellyen a szoba két-két átelleni szögleteiből induló vonalak egymást kereszten metszik; vagy azt számolgatá, mennyire menne köbszáma a szobatetőre festett rózsabokroknak?

Hinták robogtak el ablaka előtt; felpillantott: a megyei új tiszttiszelőket látta.

„Mennyi ember van ezek között, — gondoláma félszeg önérzettel, melly illy roncsolt kedélyeknél a cselekvésre biró valódi férfias öntudat hulladékaul szokott fenmaradni, — mennyi ember van ezek között, kik velem sem szellemi, sem anyagi tehetségben nem mérkőhetnek, kik feleányi jó akarattal sem bírnak, mint minővel e szív van felruházva. Sők még is diadalt aratnak az életben, míg én csüggédve halok el... Ilványi — gondolkozott tovább, midön öt láttá meg hintajában — olly köznapi s aljas lélek, és még is... ki nem tiszteeli öt? nincs-e több becsülete, nagyobb hatalma, fényesebb állása, mint sok másnak, ki illyekre nálanál százszorta jogosítottabb volna?... Cserszöghy Gyula — gondolt ismét tovább — hah! de ez nincs köztök, szerelmese mellett mulat, boldogságot él, bizonyosan... Oh, és én! és én!...“

„Gyáva! — hangzott egy szózat belsejében, — tehát cselekedjél; határozd el magad, és lesz

czélod . . . Határozd el magad, életre vagy halára, mindegy; de ne ingadozzál! . . .“

„Jól intesz, jól intesz, lelkem sugallata;—folytatá gondolkozását, — már rég el vagyok határozva; csak a kivitel nehéz. Oh, a kivitelhez több erő kell, mint a határozathoz! . . Mi közöm az élettel? tartozunk-e egymásnak? Én nem; az élet tartozott nekem, de megcsalt, és megbuktat. . . S ki foghat gyávának mondani, ha számot vetek vele? ha elszakítom adósság-levelét, és oda vetem lábaihoz, mint olly csalárdnak, ki többet igér, mint fizetni képes? Senki sem fog gyávának mondhatni!“

Hetek óta küzdött már Andor a halál eszméjével, s eléggé megbarátkozott vele. Csak egy volt még, mi szándéka kivitelétől tartóztatá: remegés az emberek itéletétől. A ki, lemondva e világról, egy másikba készült, nem tudott kibontakozni ama gondolat nyomasztóságából, hogy az elhagyandott emberek gyáva elcsüggédés békéget sütik majd emlékére.

Gondolkozott az önkéntes kimulás nemei felett; s ki a halált akarta, eszközeitől visszaborzadott. . . A méreg? félénk nönek való... Megfullani? undok kimulás. . . A tör? de hát ha karja nem birand elég erővel? . . . Lövés? ez könnyű a kivitelben és elszenvedésben. De az emberek gyávának fog-

nák őt mondani, sajnálkozni az eszelős felett?
Hah, a halál e fajai mind használhatlanok!

Van egy, van egy, a legtermészetesebb, s mint hivé, a legkönnyebben kivihető: az éhenhalás . . . zaj nélkül csöndesen megy véghez. És nem mondhatják az emberek, hogy hirtelen kap-kodó gyávaság műve, nem, hogy vak szenvédély rögtöni fellobbanása, mellynek a ki egy perczben enged, a másikban tán hajlandó volna visszalépni. . . Az ember kimül, férfihoz illőleg, nyugalmas megfontolás közben, és halálát saját lelki erejének köszönheti. . . Oh, milly fekete a világ!

A gondolat megérve volt, a kiviteli eszköz feltalálva. Neme a nyugtató örömnék szállta meg Andort, midőn az éj elközelgett, hogy ha majd másnap ébred, teste gyöngébb, harmad napra ismét gyöngébb, és egyre gyöngébb lesz, míg végkép meg fog szakadni ereje.

LXV.

A fiatal festő, Valday Andor egykor utitársa, kivel legujabban Budapesten a vendéglőben találkozánk, megérkezett Nagy-Váradra. Andor lakat keresé föl.

Az ajtóban Gazsival találkozott, kinek agglomeráltes bús arcza némileg felvidorult az érke-

zettnek láttára ; megismeré Andor egykor bárátját , s forró üdvözlettel járult elébe : „Oh jö-jön , jöjön ,“ ugymond , „Valday úr nagyon beteg !“

„Tehát igaz ?“ szólt az érkezett , s baja után tudakozódott.

„Nem tudom ,“ válaszolt Gazsi , „szolgája jött hozzánk , mert én már nem nála lakom , s beszélte a szomoru hírt . Harmad napja , mióta ki nem mozdult szobájából , nem fogad el sem ételt , sem italt ; most már leroskadt lábáról , és fájdalmakat szenved . . .“

A festő a szobák felé sietett ; a küszöbön bús arczu öreg szolgát talált , ki szabadon engedé urához a bemenetet .

Vannak rendkívüli esetek az életben , midőn ellenségünkkel találkoznunk is öröm , midőn bárátnak vagy idegennek készséggel nyújtjuk kezünket üdvözletre . Illyen volt most Andor találkozása a festővel , kit már rég feledni szeretett volna , kit egyikül számított azok közé , a kik életörömit rabolák el . — A festő szégyen és szeretet vegyes érzelmei közt közeleddett Andorhoz , s kezét nyújtá barátságos üdvözletül . „Vigasztalj egy szóddal , egykor kedves barátom és jótevőm ,“ szólt érzékenyen , „megbocsáthatsz-e ?“

Andor kinyújtá lankadt karját engesztelés je-

léül. „Isten hozott temetésemre!“... Az emberek olly gyakran kérkednek a leghiubbi dolgokkal; Andor titkos hiúsága még ez órákban is táplálatot talált abban, hogy erőt mutat az életről lemondáshoz. „Nem akarok mult dolgokat szemrehányni,“ szóla, miután a festőt nyíltan értesítette szándokáról, „de te is egyike vagy azoknak, kik életkedvemet elrabolni segítették... Azonban hagyjuk ezt; tán egy nap még vagy kettő, s vége szenvedéseimnek.“

Leirhatlan keserítő volt abenyomás, mellyét Andor szavai a festőre gyakoroltak, annál inkább, mert bennök az igaz vádat sujtólag érezé, s maga a szomoru való, mellyben barátját láta, s mellyet azon keserü tapasztalatok visszaemlékezései által, miknek okozásában magának is volt része, előidézettnek olly könnyen elhitt, maga e szomoru való nem kis mértékben terhelte váddal lelkismерetét. De ő a fiatalkoritulhév és könynyelműsködcs tapasztalásaiból férfiasan emelkedett ki, s most szívénk egész melegségével fordult Andorhoz, nem annyira magát mentendő, mint inkább, hogy ennek kedélyétől a gyanu s csüggédés emésztő férgeit eltávolitsa. „Bár halmoznál el“ ugymond „szemrehányásiddal, örö mest szenvedném, örö mest látnám minden csalódásid okait vállaimra nehezülni, hogy azon egy-

nek, melly engem terhel, lakolnék ez által bűnsulyáért; mentségemet baráti szíved által nem nehéz volna megértetnem... Emlékszel" folytatá tovább, „a levére, mellyet ama szerencsétlen estve után egy pár hét mulva Lyonból küldtem hozzád?"

„Levére?" mond Andor csudálkozva, „mióta utolszor beszéltem veled, semmi híredet sem hallottam."

A festő valóban küldötte az emlitett levelet Andorhoz, melly azonban nem juta kezeihez. „Ezt igen sajnálom," szolt a festő, „benne öszintén előadva volt a szerencsétlen bukás, mellybe fékezhetlen szenvedélyem sodort. Halld tehát" folytatá tovább, „tartalmát, és további történetemet. Midön váltódat pénzzé tenni elküldél, a bankártól visszatérve, szerencsétlen csillagzatom a játékházhöz vezetett, mellyben annyi időt, pénzt és egésséget fecséreltem, — szenvedélyem ördögének nem állhattam ellent, játszanom kellett; veszteségeimet reméltem visszanyerni, s minden — minden utolsó fillérig eljátszottam.. Szégyen és kétségbesés üldözött. Visszamenni hozzád nem volt erőm, — hiszen oly áldozó barátom valál és önzötlen jótevőm, s én a legrutabbal éltem vissza színességeddel. Napokig nem tudtam összeszedni eszméletemet, futottam magam

elől, futottam Párisból, mert nem voltam érdekes, hogy egy levegőt szíjjak veled, ocsmányul megcsalt pártfogómmal. Csak útközben szedhetém össze magamat annyira, hogy képes valék egy levelet irni hozzád. Sajnálom, hogy nem juta kezeidhez, hű tükre volt lelkem akkorimarczan-golt állapotának. De ez állapot szilaj szenvedélyeim tisztító tüze lett. Csaknem koldus-állapotban, kifosztva mindenemből, érkeztem Olasz-honba. És első nap, midőn Rómában ama dicső egyház előtt megállottam, melly a művészletek annyi remekeit foglalja magában, szent fogadást tettem, hogy minden erőmet művészeteire forditom, hogy kiirtok keblemből minden más vágyat, minden gondolatot, melly szilárdul kitűzött czélomban hátráltatna. S neked köszönöm, barátom, hogy e fogadást tevém, eingesztni hittem az által emlékedet, melly boszuállólag üldözni látszott nyomdokimat. Eszemen tartálak ez évek alatt rendületlenül; éjjel nappal csüggedetlen szorgalommal tanultam a művészletek városában, s keblemet csak azon gondolat nyugtasztá, hogy ha művészsi tehetségeimet tetőpontjára fejlesztve, árva hazáinnak egykor támán megvetendő díszevé emelkedhetem, egyszersmind méltán állhatok eléd, s elmondhatom, hogy a mit ellened vétettem, a művészetgyakor-

latában hazámnak rovandom le, s mindenkiten egyenlően fogtok engosztelt baráti jobbot nyújtani felém. Fáradtságom czélt ért, megjutalmaztatott: Olaszhon első rendü művészei közt tiszteettel említetik nevem, festvényeim megvásárlásában vetélkednek, s gazdag főuraktól, kik tisztelek és gyámölitják a művészettel, nagyszerü ajánlatok tétettek elém, ha szolgálatukra szentelem tehetségemet. De hazám és te lebegtetek előtteim; hozzád siettem, megmutatni, mint iparkodtam jóvá tenni az egykori botlást, és ujolag megérdemelni barátságodat.“

Andor megindulva hallgatá a festő meleg szavait, s barátságosan szoritotta meg kezét. „Te mégis azon egyetlen vagy“, ugymond, „kinek szíve szeretettel dobog felém, kiben nem csalatkoztam.“

„S így kell most téged találnom,“ felszólalt a festő, „annyi erővel, tehetséggel — elcsürgedve, életkedv nélkül... Nem, nem, Andor, neked élned kell, rád még olly számos boldog évek várakoznak, neked élned kell!“

Gazsi e beszédet a szomszéd szobából hallgatá; most könyses szemekkel jött be az ajtón, Andor lábaihoz veté magát, s zokogva mondá: „Uram, oh, jó uram, ne ölj meg engemet!“

Andor bágyadt vonásait keserü gúny kifeje-

zése szállta meg. „Minden elhagyott,“ ugymond, „ minden üldözőbe vett engem, — még e fiú is pártot ütött ellenem!“

S vita kezdődött a festő és Andor között élet halál felett, mellynek részleteit felhoznunk nem szükséges: ismélései voltak azok azon rögzött eszméknek, mellyekkel a borus kedély Andor agyát eltöltötte; fölidézte mind azon legkisebb eseményt, mind azon embereket, kikról kiokoskodhatá, hogy neki az élettől semmi remélni valója nincsen többé. — A festő csakhamar állatta, hogy itt minden felett a kedély jelen kóros rohamát csillapítni s legyőzni szükséges, s hogy ha ezt elérheti, a fekete gyászfellegeket az idő cioszlatandja Andor lelke fölül. Átlátta egyszersmind, hogy saját okoskodásainál sokkalta nagyobb hatásu lenne, ha tettleg oszlathatná el ez elcsürgedés okait, ha legalább arról győzhetsé meg, hogy azon emberek, kiket Andor megannyi csalárd árulónak hiszen, részvéttel és szeretettel viseltetuek iránta. — Időt veszteni nem lehetett; Gazsinak meghagyta az ura melletti hű őrködést s maga távozott, hogy mind azokat, kiktöl Andor lelkére hatályosabb befolyást várt, ember-szerető barátságuk kitüntetésére személyesen szólitsa fel.

De Andor lelkében a dacz ébredit föl ellenállhatlan erejével; mint gyermek lön, kit az óvó atya kérelmei csak arra ingerelnek, hogy ellenkezőjét tegye annak, a mire intetik. Gúnyosan tekinte a távozó után, mintha szándékát eltalálta volna, s épen ez által nyert lelke rögtöni gyors végrehajtásra elhatározást.

* * *

A festő Cserszöghy Gyulát kereste föl, s vele Szelödyéket; a barátság és félelem Andor élete iránt, ellenállhatlan rábeszélő tehetséget kölcsönöztek ajkainak, s kevés idő mulva a fiatal Cserszöghyvel s az agg Mártha társaságában, hintóban ült a jó lelkü Szelödyné, hogy Andort megítélogassa, kinek tudtára esett csüggeteg határozata rémülettel tölté el szívét. Ez időközben a festő Teklát is fölkeresé, kit gyermekével együtt mint új mentő horgonyt vitt magával, barátját a kétségbesés örvényéből szabadítani.

* * *

Szelödyékkel egyszerre érkezett Andor lakára. A festő szemeiben bízalom és jó remény sugára csillogott; nem hihette, hogy ennyi élő

okoskodás barátja kétségbesett halározatát megváltoztatni ne birjon erővel.

* * *

Elborzadtak a látványra, melly szemeik előtt mutatkozott... A szobába lépvén, Andort két-ségbesett küzdelemben látták a czigány fiaval, ki minden erejével ragaszkodott annak jobb karjába, mellyben felvont pisztoly volt.

„Segítség!“ kiáltott a czigány fiú, kinek a küzdésben ereje kifogyni látszott.

Cserszöghy és a festő a küzdőkhöz siettek.

Andor végerejét szedé össze. Megszabadította jobbját Gazsi karjaiból, s a pisztolyt agyába lötte... Barátja karjaiban adta ki véglehelletét.

LXVI.

Kevés idő múlva a fővárosi hirlapok levelet közlöttek Nagy-Váradról, mellyek egy koldus kivégezetléséről tudósíták a közönséget. István volt ez, ki vérengző tetteit elítéltetése után kivallotta. E hirlapi levelek egyszersin mind egy gyászosan kimult férfiuról nyújtottak tudósítást, ki gazdag vagyonának mind azon részét, melly felett az ősiségi törvény rendelkezni engedé, nővérének gyermeké s egy kisded vak fiú között osztá-

meg, kinek zenészi tehetségei a lángeszüséggel határosak. Ez utóbbi hagyományból — így szóltak a hírlapi tudósítók, — elegendő évpénz járul egyszersmind a vak gyermek anyjának és egy bencsületes cigány fiunak, ki eddig a gyermeket oktatá.

Ugyanazon levelekben megrovatott egyszersmind a középponti főbíró, ki a koldusra hozott ítélet végrehajtásában tiszttét teljesíteni vonakodott.

* * *

Néhány év mulva Budapesten a legelső műkiállítás tartatott. Egy kép különösen magára vonta a műértők figyelmét, az egésznek lángeszü elrendezése, művészzi kivitele, természethűsége s kivált az őrczok jellemzetes kifejezése által. . . E kép Valday Andor végpíllanatát ábrázolta.

(Vége.)

~~25th Aug 2020~~

(-2)

(-1)

(-2.5)

